

• Tarımda Kadın ve Emeği

Kadın: Tarımın Her Aşamasında

- Üretimde, Araştırmada,
Eğitimde, İşin Başında

Haksa İslahçının Hakkı •

Tarlalarda

Büyük Problem: Fareler •

Tarihte Kadın
Kahramanlarımız •

TÜRKTOB Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi

Makale Yazım Kuralları

1. Dergi, tohumculuk konusunda; yenilikçi ve özgün araştırmalar ile derlemeler yayımlanmaktadır.

2. Dergide eserler, Türkçe yayımlanır.

3. Dergi Yayın Kurulu, dergiye gelen makalenin konusu ile ilgili en az iki hakemin görüşünü aldıktan sonra dergide yayımlanıp yayımlanmayacağına karar verir. İki hakem görüşü farklı olduğu takdirde, üçüncü bir hakemin görüşü alınır.

4. Dergide yayımlanacak makalenin daha önce hiçbir yaygın organında yayımlanmamış ve yayın hakkının verilmemiş olması gerekir.

5. Dergide yayımlanacak makalenin atıflarından, bilimsel verilerinden, sonuçlarından ve etik kurallara uygun olup olmadığından yazar/yazarlar sorumludur (yazar/yazarlar bu durumu telif hakkı sözleşmesinde kabul eder).

6. Makale, baskı öncesi sayfa düzenlemesi son kontrolü için yazışmalardan sorumlu yazara e-posta ile pdf formatında gönderilir ve 48 saat içinde cevaplaması istenir. Bu aşamada küçük yazım hatalarının giderilmesi dışında düzeltme kabul edilmez. Son kontrolün yapılması tümüyle yazışmalardan sorumlu yazarın sorumluluğundadır. Dergi yayıncıları, dergi standardına uyum açısından her aşamada düzeltme yapma hakkına sahiptirler. Yayımlanmasına karar verilen makalenin son hâli üzerinde ekleme ve çıkarma işlemi yapılamaz.

7. Yayın süreci tamamlanmış ve yayıma kabul edilmiş makaleler geliş tarihi esas alınarak basılır.

8. Dergide yayımlanan makale için yazarlara telif ücreti ödenmez. Makalenin yayımlandığı basılı dergiden makaledeki yazar sayısına bakılmaksızın yalnızca birinci yazara 5 adet gönderilir.

9. Makale yazım şablonu

Başlık,

Özet (en fazla 200 kelime),

Anahtar Kelimeler (En fazla 5 adet),

1. Giriş

2. Gereç ve Yöntem

3. Bulgular ve Tartışma

4. Sonuç

5. Kaynaklar

(Derlemeler bu şablonun dışındadır fakat kaynak gösterimi "Kaynaklar" bölümünde belirtilen kurallara uygun olmalıdır.)

10. Makale, A4 boyutundaki kâğıdın tek yüzüne, sağ-sol ve alt-üst marjın boşlukları 3 cm olacak şekilde "Times New Roman" yazı karakteri kullanılarak Microsoft Word programında yazılmalıdır.

11. Makalenin başlığı, kısa, makalenin içeriğini tam olarak yansıtabilecek şekilde koyu (bold) ve 12 boyutta her sözcüğün ilk harfi büyük olacak şekilde ortalı yazılmalıdır. Ana başlıkta kullanılan sözcük sayısı en fazla 15 adet olmalıdır (bağlaçlar hariç).

12. Makale içindeki diğer başlıklar; her sözcüğün ilk harfi büyük, koyu (bold), 11 boyut ve iki yana yaslı olarak yazılmalıdır.

13. Yazar(lar) isimleri başlıktan sonra 1 satır aralığı (12 nk) boşluk bırakılarak 11 boyut ile yazılmalı ve unvan kullanılmamalıdır. Yazarlara adres bilgisi için üstten numara verilmeli (sorumlu yazarın e-posta adresi için numaranın arkasına üst yıldız konulmalıdır) ve adresleri bu numaralara göre yazar isimlerinin altına yazılmalıdır.

14. Sayfa numaraları 10 boyut ile otomatik numaralandırma fonksiyonu kullanılarak sayfanın ortasına gelecek şekilde ayarlanmalıdır.

15. Yazar adresleri yazar isimlerinin altına 1 satır aralığı (12 nk) boşluk bırakılarak adres sırasına göre önde üst numaralı olarak ortalı ve

10 boyut-yatık (italik) yazılmalı ve adreslerin altına sorumlu yazarın e-posta adresi önde üst yıldız ile yazılmalıdır.

16. Özet, 200 kelimeyi aşmayacak, çalışmanın amacını ve sonucunu içerecek şekilde 9 punto düz ve tek sütun olarak hazırlanmalıdır. Anahtar kelimeler Türkçe ve İngilizce özetlerin hemen altında, en az 3 ve en fazla 5 adet olarak alfabetik sırayla verilmelidir.

17. Makale yazılırken paragraf girintisi yapılmamalı, paragraflar arasında ve başlıklardan önce ve sonra 6 nk boşluk bırakılmalıdır

18. Özet ve İngilizce özet (Abstract) bölümlerinden sonraki bütün bölümler iki sütun halinde ve sütunlar arasında 0,5 cm boşluk bırakılarak hazırlanmalı, şekil ve çizelgeler dahil 6 sayfayı geçmemelidir. Yazı karakteri olarak "Times New Roman" 11 boyut kullanılmalıdır.

19. Şekil, grafik, fotoğraf ve benzerleri için "Şekil", sayısal değerler için "Çizelge" olarak belirtilmeli ve metin içerisine yerleştirilmelidir. Şekil ve çizelgelerin eni 15 cm'yi geçmemeli, sayfanın başına veya sonuna yerleştirilmeli ve metin içerisinde ardışık numaralandırılmalıdır. Çizelge içerikleri en az 8 boyut olmalı ve ondalık sayılar virgül ile ayrılmalı ve dört veya daha fazla basamaklı tam sayılarda ise nokta "." kullanılmalıdır. Çizelge başlıkları çizelgenin üstünde, şekil başlıkları ise şeklin altında yer almalı ve 11 boyut ile normal tümce düzeninde iki yana yaslı olarak yazılmalıdır. Çizelge ile ilgili açıklamalar yıldız (*) ile simgelenilerek çizelgenin altında verilmelidir. Fotoğraflar siyah-beyaz renkte ve en az 300 dpi kalitede olmalıdır. Metin içerisinde yer alan fotoğraflar tek bir sayfada yer almalı ya/ya da birbirini takip eden sayfalarda yer almamalıdır. Metin içerisindeki ölçü birimlerinde uluslararası standart birimler (SI) kullanılmalıdır. Cins isimler yatık (italik) olarak taksonomik yazım kurallarına göre yazılmalıdır.

20. Kısaltmalar, kelimenin ilk geçtiği yerde parantez içinde verilir ve tüm metin boyunca o kısaltma kullanılır. Uluslararası kullanılan kısaltmalar için "Bilimsel Yazım Kuralları" kaynağına başvurulabilir.

21. Kaynaklar, metin içerisinde kaynak bildirim sistemiyle uygun yapılmalıdır. Örneğin; tek yazarlı atıf için (Ottekin 2008) ve ikiden fazla atıf için tarih sırasına göre (Kaya ve Day 2009; Ottekin ve ark. 2001). Yabancı yazarlar için ayırmada "and" ikiden fazla yazar için "et al." kısaltmaları kullanılmalıdır. Ör: (Prosperi et al. 1996). Yararlanılan kaynaklar makalenin en sonunda Kaynaklar başlığı altında 11 boyut, aslı 1,25 ve çift sütun hâlinde aşağıdaki örneklere uygun olarak alfabetik sırayla verilmelidir.

Dergiden alınmışsa:

Naserian, B., Asadi, AA., Rahimi, M., and Ardakani MR. (2007). Evaluation of wheat cultivars and mutants for morphological and yield traits and comparing of yield components under irrigated and rain fed conditions. Asian J. Plant Sci., 6(2), 214-224.

Kitaptan alınmışsa:

Düzgüneş O., Kesici T., Kavuncu O. ve Gürbüz F. (1987). Araştırma ve Deneme Metodları (İstatistik Metodları II). Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları:1021. 295 s, Ankara.

Yazarı bilinmeyen kaynaklar:

Anonim (2007). Tarımsal Yapı, Üretim, Fiyat, Değer-2007. T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu. (Kaynak Türkçe ise)

Anonymous (1990). AACC Approved Methods 8th Edition. American Association of Cereal Chemists, St. Paul MA. USA.

(Kaynak başka bir dilde ise)

İnternet ortamından alınmışsa:

Anonim (2012). <http://www.turktob.org.tr> (Erişim tarihi: 19.03.2012) (Eğer kaynak Türkçe ise)

Anonymous (2012). <http://faostat.fao.org> (Erişim tarihi: 19.03.2012) (Eğer kaynak başka bir dilde ise)

(Derlemeler ve diğer yazılar bu şablonun dışındadır fakat kaynak gösterimi "Kaynaklar" bölümünde belirtilen kurallara uygun olmalıdır.)

YENİ YILA YOĞUN BİR TEMPOYLA MERHABA DİYORUZ

Yıldırım Gençer
Türkiye Tohumcular Birliği Yönetim Kurulu Başkanı
y.gencer@turktob.org.tr

Değerli Okuyucularımız,

Dergimizin yeni sayısı, 2016 yılının ilk günlerinde elinizde olacak. Yeni yılınızı en içten dileklerle kutluyor, sağlıklı, bereketli ve huzurlu nice yıllar diliyorum. Türkiye Tohumcular Birliği ve alt birlikler olarak 2015 yılının son çeyreğini çok verimli geçirdik.

Yılın son günlerinde gerçekleştirdiğimiz TÜRKTOB 8. Olağan Genel Kurul Toplantısı, sektörel birlikteliğin en güzel örneklerinden biri oldu. Delegelerimize, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına, alt birliklerimize ve ilgili sivil toplum kuruluşlarımıza bu beraberliği sağladıkları için teşekkürü bir borç biliyorum.

Sorunlarımızın tartışıldığı, delegelerimizin görüşlerinin en ince ayrıntısına kadar değerlendirildiği ve Yönetim Kurulumuzun tam destek aldığı Genel Kurulumuz yeni dönemde yapacağımız çalışmalar için bizlere güç vermiştir.

2015 yılının Kasım ayında Türk tohumculuk sektörü, Türkiye Tohumcular Birliği ve bağlı alt birlikleri için çok önemli bir anlaşma yaptık. Uzun süreden beri Genel Sekreterliğimiz tarafından yürütülen çalışmalar sonucunu verdi ve TÜBİTAK'a bağlı Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü (TÜSSİDE) ile 'Tohumculuk Sektörü Ulusal Strateji Geliştirme Projesi'ni imzaladık.

15 ay sürecek bu projemizin temel amacı Türk tohumculuk sektöründe yenilikçi perspektifiyle; üretimin, verimliliğin, ihracatın ve ülkemizin rekabet gücünün artması ve Türkiye'nin bölgesinde lider ülke olmasıdır.

Bu proje hem sektörümüz hem de Birliğimiz için bir yol haritası olacaktır.

Değerli Okuyucularımız,

Türkiye Tohumcular Birliği olarak yeni bir sosyal sorumluluk projesine başladığımızın müjdesini de vermek istiyorum. TÜRKTOB geleceğimizin sigortası olan gen kaynaklarımızın ve yerel çeşitlerimizin korunması için toplumun bütün kesimlerini kapsayan yeni bir sosyal sorumluluk projesine imza atıyor.

"Tohumun İzinde" ismini verdiğimiz projemiz ile temel olarak ülkemizin gen kaynaklarının ve yerel çeşitlerinin toplanması, korunması ve değerlendirilmesini, biyokakıllık konusunda farkındalık yaratılmasını, ilgili yasal düzenlemelerin iyileştirilmesi için öneriler getirilmesini, toplama, muhafaza ve değerlendirme çalışmalarının desteklenmesini amaçlıyoruz.

2016 yılının ilk çeyreğinde gerçekleştirmeyi planladığımız basın ve tanıtım Toplantısıyla kamuoyuna daha yaygın bir şekilde duyuracağımız projenin sonraki aşamalarında başta çocuklar ve gençler olmak üzere toplumumuzun tümünü kapsayan eğitim çalışmaları ve teknik çalışmalar yapacağız.

TÜRKTOB olarak bu projemizle ilgili her türlü fikre açık olduğumuzu bilmenizi isterim.

TÜRKTOB'un ve alt birliklerinin yaptığı çalışmalara ilişkin haberlerin ilginizi çekeceğini umuyorum. Ancak burada ilk olmalarına rağmen çok etkin sonuçlar veren organizasyonlarımızdan kısaca söz etmek istiyorum.

Süs Bitkileri Üreticileri Alt Birliği ilk kez ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü ile birlikte 13-14 Ekim 2015 tarihlerinde İzmir Çeşme'de "I.Ulusal Süs Bitkileri Çalıştayı" düzenlendi. Çalıştayda iki gün boyunca süs bitkileri yetiştiriciliği, süs bitkileri pazarlama ve destekleme politikaları, süs bitkileri sektöründe izlenebilirlik ve doğal çiçek soğanları olmak üzere dört ana konuda ortaya çıkan sorunlar ve çözüm önerileri tartışıldı. Hazırlık çalışmaları son aşamaya gelen Çalıştay Sonuç Raporu süs bitkileri sektörü için yeni bir yol haritası olacak.

Tohum Yetiştiricileri Alt Birliği de bu yıl ilk kez bir Çalıştaya imza attı.

9-11 Aralık 2015 tarihleri arasında Antalya Belek'te düzenlenen 1. Tohum Yetiştiricileri Çalıştayı'nda uzun süredir gerçekleşmesi için yoğun çaba gösterdiğimiz tohum yetiştiricilerine özel destek talebi damgasını vurdu. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı yetkililerinin talebimizi olumlu karşıladıklarını ve konunun resmiyete kavuşması için çalıştıklarını müjdelemek isterim. Çalıştayda aynı zamanda çeşitli konu başlıklarında tohum yetiştiricilerimizin karşılaştığı sorunlar, ilgili tüm tarafların katıldığı toplantılarda ayrı ayrı gündeme geldi.

Bu yıl sonuna doğru yaşadığımız diğer bir ilk de Tohum Dağıtıcıları Alt Birliği tarafından T.C. Ekonomi Bakanlığının desteği ile Kırgızistan'da düzenlenen Sektörel Ticaret Heyeti Programı'ydı. İki kardeş ülkenin tohumculuk sektörlerinin birlikte çalışma azmi, geleceğe yönelik umutlarımızı daha da pekiştirdi.

Dergimizin bu sayısı tarım sektöründe çalışan kadınlarımıza ayrıldı. Tarımda her statüde çalışan kadınlarımızın sorunlarını ve çözüm yollarını okuyacağınız yazılar hazırlandı, tarım tarihine damga vurmuş, örnek kadınlarımız tanıtılmaya çalışıldı.

Bu konuyu seçmemizdeki temel amaç; tarım sektöründe emek-yoğun şekilde çalışan kadınlarımıza hak ettikleri değerin gösterilmesi için verilen mücadeleye destek olmaktır.

Yazımın sonunda 64. Hükümet ile birlikte Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı görevini üstlenen Sayın Faruk Çelik'e hayırlı olsun dileklerinizi bir kez daha iletiyor, tohumculuk sektörü olarak daha önceki dönemlerde geliştirdiğimiz ve olumlu sonuçlar veren iş birliğimizin artarak devam etmesini diliyoruz.

Murat Erciyas
TÜRKTOB Dergisi Yazı İşleri Müdürü
murathocca@hotmail.com

Sevgili Okuyucularımız,

Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi, 2015 yılını geride bırakarak on altıncı sayısıyla yeni bir yıla girdi. Uzun, yorucu bir yılı, bir yaşı daha geride bıraktık. 2016 yılının Der-gimize, okuyucularımıza ve tüm Türkiye'ye sağlık, mutluluk ve huzur getirmesi en içten temennimizdir. Yeni yılın gelişi geride bıraktığımız acıları da unutmaya fırsatı vermiş oluyor. 365 günün tamamlanmasıyla açılan yeni perde, yeni beyaz sayfa beraberinde tazeliğini muhafaza etmiş yeni umutlarla birlikte gelmiş oldu.

Her yıla yeni umutlarla giriyoruz. İhtiyaçlarımızın, sınırlarımızın ve beklentilerimizin sırası değişmiyor. Yeni yıl mesajlarına ve tebriklerine bakılırsa hayatta eksik gördüklerimiz ve yerini dolduramadıklarımız nelerdir bilinir. Umuyoruz ki 2016 yılı kavgaların savaşların bittiği, "dünyayı güzelliklerin kurtaracağı" bir yıl olur.

Türkiye'den sebze ve meyve ithali kısıtlamaları yılın son günlerinde gündemimizi epey işgal etti. Kış mevsiminin bastırması, mülteciler, göç dalgası ve şehitler, haber bültenlerinin iç burkan gündem maddeleriydi. Bu karanlık günlere toplumda infiale sebep olan vakalar da eklenince yeni yıla yeni umutlarla girebilmek de yerini kendi içinde başka bir yeni umuda bıraktı. Bunun adı bugün yılbaşı, yarın bayram olur. Günler haftalar akar, umutlar hep var olur.

Yeni yıl demek aynı zamanda yeni ilkbahar, yeni yaz demek. Tohumlar, çiçekler demek. Gelinlik kızlar gibi beyazlar giyinmiş ağaçlar demek. Kuşlar yeni, kışlar yeni demek. Sektörümüzün yeniliklere açılması bir tarafa "yeni sektör" demek. Yeni politikalar, yeni faaliyetler, yeni bir hayat! Eskinin yerini alan yeni heyecanlar, yeni mutluluklar demek.

Son yıllarda Türkiye'de ziraat yayıncılığı alanında ciddi teşebbüsler oldu. Şifalı bitkilerle tedavi reçetelerinden başka, bitkilerle ilgili akademik araştırmalar okuyucularıyla buluşturuldu. Osmanlı'dan intikal eden eski harfli ziraat dergileri yeni harflerle basıma hazırlanırken dergi sayfalarında kalmış, unutulmuş, bilhassa bu alanda kalem oynatmış değerlerimiz ve eserleri gün ışığına çıkarıldı.

Memleketimiz zor süreçlerden, zor dönemeçlerden geçiyor. Gün geçmiyor ki Türkiye şehit haberleriyle çalkalanmasın, ciğerimiz yanmasın. TÜRKTOB ailesi olarak şehitlerimize Allah'tan rahmet kederli ailelerine ve tüm Türkiye'ye baş sağlığı dileriz. İnşallah yeni bir yılda böyle acılar yaşamayız. 2016 yılının ülkemize huzur, sağlık mutluluk getirmesi en samimi isteğimizdir.

Her daim taze ve güzel sayılarda buluşmak dileğiyle hoşça kalın diyoruz.

TÜRKTOB TÜRKİYE TOHUMCULAR BİRLİĞİ DERGİSİ

İMTİYAZ SAHİBİ

Türkiye Tohumcular Birliği Adına
Yıldıray Gençer

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

S. Ahmet Bağcı

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Murat Erciyas

HABER MÜDÜRÜ

Umut Özdil

YAYIN KURULU

Ahmet Balkaya	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Ahmet Tamkoç	Selçuk Üniversitesi
Ali Osman Sari	GTHB-TAGEM
Ali Üstün	Özel Sektör
Atilla Aşkın	Süleyman Demirel Üniversitesi
Bahriye Gülgün	Ege Üniversitesi
Celal Tuncer	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Fahri Harmanşah	Özel Sektör
Hasan Çelik	Emekli Öğretim Üyesi
Kamil Yılmaz	Özel Sektör
M. Emin Çalışkan	Niğde Üniversitesi
Mustafa Yıldırım	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Necmi Beşer	Trakya Üniversitesi
Neşet Arslan	Ankara Üniversitesi
Ramazan Ayrancı	Ahi Evran Üniversitesi
Süleyman Karahan	Özel Sektör
Taner Akar	Akdeniz Üniversitesi
Ümit Bayram Kutlu	GTHB-BÜGEM

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Türkiye Tohumcular Birliği 1309 Cad. No.:7/B-1
A.Öveçler - Çankaya - Ankara
Tel.: 312 472 81 72 - 73 | Faks: 312 472 81 93
E-Posta: turktob@turktob.org.tr

FOTOĞRAF SEÇİMİ

Murat Acar

GÖRSEL KATKI

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
"Tarım ve İnsan" Fotoğraf Yarışması
katılımcılarına ait fotoğraflar

YAPIM AJANSI

ajansâla

Kurumsal yayıncılık | pazarlama iletişimi
312 447 48 25 ajansala@gmail.com

BASIM YERİ

Koza Yayın Dağıtım AŞ
Cevat Dünder Cad. No.:139 Ostim / Ankara
Tel: 312 385 91 91

BASIM TARİHİ

Ocak 2016 | Ekim - Aralık Sayısı

YAYIN TÜRÜ

Üç Ayda Bir Çıkarılan Yerel Yayın
ISSN No.: 2146-488X

Dergimiz Basın Ahlak Yasası'na uymayı taahhüt eder. Dergimizde yayımlanan reklamların ve yazıların sorumlulukları sahiplerine ait olup Birliğimizin görüşlerini yansıtmamaktadır. Dergide yayımlanan yazılar kaynak gösterilmek koşuluyla diğer yayın organlarında yayımlanabilir. Gönderilen yazılar yayımlansın, yayımlanmasın yazarına iade edilmez.

Dergimiz TDK imla kurallarına uymaktadır.

Dergimiz ücretsiz dağıtılır.

Dergimiz 8.000 adet basılıp dağıtılmaktadır.

İçindekiler

Yeni Yıla Yoğun Bir Tempoyla Merhaba Diyoruz	1
Yıldıray Gençer	
Yayımcıdan	2
Murat Erciyas	
İz Bırakanlar Ziraat Yüksek Mühendisi Dr. Hadiye Tuncer	4
Fahri Harmanşah	
"Annem" Dr. Hadiye Tuncer	5
Doç. Dr. Hüner Tuncer	
Tarımdaki Kadınlar: Tohum'un Yaşatıcısı ve Çoğaltıcısı	6
Prof. Dr. Bülent Gülçubuk	
Türkiye'de Tarımda Kadın Emeği	10
Yrd. Doç. Dr. Esin Candan - Yrd. Doç. Dr. Semiha Özalp Günal	
Mevsimlik Gezici Tarım İşinde Kadın Emeği ve Sorunları	13
Yrd. Doç. Dr. Cihan Selek Öz	
Mevsimlik İşçilikte Kadın Emeği	16
Doç. Dr. Fatime Güneş	
Babamın Hatırasını Yaşatma İsteği Beni Tarım Sektörüne Yönlendirdi	20
Ayten Çöl	
Üniversitede Kadın Akademisyenlik	22
Prof. Dr. Kadriye Çağlayan	
Tarımsal Araştırmalarda Kadın Ziraat Mühendisi Olmak	24
Dr. Dürdane Mart	
Dr. Mehmet Uyanık Hakk'ın Rahmetine Kavuştu	28
Tıbbi Bitkilerin Yetiştiriciliğinde İyi Tarım Uygulamaları	32
Prof. Dr. Neşet Arslan - Marieh Javani - Mehdi Taher	
İstahçıyla Kazanmak	38
Prof. Dr. N. Ayşe Odman Boztosun	
Kırsal Kalkınmada Kadın ve "Kadın Çiftçiler Yarışıyor" Projesi Konya Örneği	40
Alime Ülkü Ermetin	
Tarımın Yükünü Kadınlar Çekiyor	46
İbrahim Büyükeken	
Tarla Fareleri [<i>Microtus</i> spp. (Rodentia: <i>Muridae</i>)] ve Mücadele Yöntemleri	48
Dr. Sait Ertürk - Abdullah Yılmaz	
2016 Yılı Sektörel Fuar Takvimi	51
Kırsal Alanda Kadın ve Yoksulluk	52
Dr. Arzu Kan	
Türkiye'de Kadın ve Kadın Girişimciliği	57
Araş. Gör. Hatice Türkten - Doç. Dr. Kürşat Demiryürek	
Geçmişten Günümüze Ayrılmaz İkili Kadın Ve Bitki	60
Doç. Dr. Bahriye Gülgün	
Milli Mücadele'de Kahraman Türk Kadınları	62
Araş. Gör. Dr. Döndü Çavdar	
Kerkük Türkülerinin Yiğit Türkmen Sesi Abdurrahman Kızılay	66
Dr. Mehmet Özbek	
Tarım Takvimi	68
Münir Öztürk	
Basında TÜRKTOB	70
TÜRKTOB ve Alt Birliklerden Haberler	73
Ödüllü Sorular	92
Bulmaca	93
Tarım Karikatürü	94
Tarım Sözlüğü	96

İZ BIRAKANLAR

ZİRAAT YÜKSEK MÜHENDİSİ

Dr. HADIYE TUNCER

Fahri Harmanşah
Ziraat Yüksek Mühendisi
fharmansah@tasaco.com

Araştırmacı, yazar ve öğretmen. Dr. Hadiye Tuncer'in kısa hayat hikâyesi şöyledir:

Erenköy Lisesini bitirmiştir. Yüksek Ziraat Enstitüsü 1936 yılı mezunudur. Yani Enstitünün ilk mezunlarından. Enstitüden mezun olan ilk beş kız öğrenciden biridir. Ayrıca 1959 yılında DTCF bünyesinde açılan tiyatro bölümünün ilk mezunlarından. Dr. Hadiye Tuncer, doktorasını "Türkiye Kültür Yulafları" isimli tezle yapmıştır. Şimdiki Yeşilköy Hava Limanının bulunduğu yerde kurulu Yeşilköy Tohum Islah Enstitüsünde 1952 yılına kadar şef olarak çalışmıştır. 1952-1956 yıllarında Çayırova Teknik Bahçivanlık Okulunda öğretmenlik yapmıştır. Daha sonra da Tarım Bakanlığının Merkez Teşkilatında çalışmıştır. Bakanlık Müşaviriyken 1976 yılında emekli olmuştur. Hizmetlerinden dolayı 1998 yılında Türkiye Cumhuriyetinin 75. yılı onuruna kendisine "Onur Ödülü" verilmiştir. 2000 yılında Ankara'nın Beşevler semtinde bir parka onun adı verilmiştir. Üniversiteli Kadınlar Derneğinin üyesidir. 10 Nisan 1997 tarihinde vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin!

Benim memuriyete yeni başladığım yıllar Cumhuriyetin ilk dönemlerinin yetiştirdiği değerli meslektaşımız Dr. Hadiye Tuncer'in emekliliğine yakın yıllara rastlar. Ben kendisini şahsen görmemekle beraber eserlerinden tanıdım. Bazı kitapları kütüphanemde bulunmaktadır. Osmanlı Kararnameleri ile Osmanlı Dönemi'ndeki toprak hukukuna ilişkin belgeleri ve kanunları günümüz Türkçesine çevirmiştir. Emekli olduktan sonra da çok miktarda eser veren Dr. Hadiye Tuncer'in el yazması değerli birçok kitabı günümüz Türkçesine çevirerek yayımlanmış olması en önemli hizmetlerindedir. Bu çalışmalar arasında ismini zikredebizimiz kitapların başında, Sahibül-reis Elhac İbrahim İbnülhac Mehmet tarafından yazılmış olan ilk tarım kitabı *Revna-ı Bostan* (1961) gelir. Yine önemli çevirilerinden birisi de Hayatizade Mustafa Feyzi Efendi'nin el yazması *Yabancı Bitkiler Sözlüğü* (1. cilt - 1974) aynı kitabın II. cildi *Yabancı Bitkilerin Tıpta İlaç Olarak Kullanışları* (1974) önemli çevirileri arasındadır.

Bunların ötesinde en önemlisi ise 1964 yılında Tarım Bakanlığı tarafından bastırılan *Türkiye Hububat Çeşitleri* (buğday, arpa, yulaf) kitabıdır. Dr. Hadiye Tuncer araştırmacı kimliği ile hazırladığı bu kitapta o yıllarda faaliyet gösteren Yeşilköy Tohum Islah ve Deneme İstasyonu, Adapazarı Tohum Islah ve Deneme İstasyonu, Ankara Zirai Araştırma Enstitüsü ve Eskişehir Tohum Islah ve Deneme İstasyonunda ıslah çalışmaları yapılan buğday, arpa ve yulaf çeşitleri konusunda bilgi vermiştir.

Dr. Hadiye Tuncer, araştırma enstitülerinde ıslah edilen ve denenilen buğday, arpa ve yulaf çeşitlerinin ıslah yöntemleri, botanik özellikleri, yetişebileceği bölgeler ve çeşitlerin tarımsal ve kimyasal özellikleri hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu kitapta 27 buğday çeşidi yer almaktadır. Buğday ile uğraşanların bileceği birkaç çeşidin ismini hatırlatmakta yarar vardır. 1133 Karakılıç, 220/39 Köse, 111/33 Topbaş, Melez 13, Yayla 305, Şahman, Floransa gibi buğday çeşitlerini zikredebiliriz. Yerli ıslah çeşitler yanında yabancı kökenli bazı çeşitler de vardır. Mesela B1 Mentana buğday çeşidinin İtalya orijinli olduğu ve ıslahçısının Prof. Strampelli olduğu ifade edilmektedir. Bu kitapta ıslah çalışmaları yapan ve isimlerini duyduğumuz pek çok meslektaşımız yer almaktadır. Yeşilköy Zirai Araştırmadan Dr. Mirza Gökgöl, Numan Umman, Ankara Zirai Araştırmadan Nejat Berkman, Rüstem Aksel, Eskişehir Tohum Islah'tan Rifat Gerek (Gerek-79 buğday çeşidinin ıslahçısı), Hüseyin Kutluk, Dr. Emcet Yektay isimlerini zikredebiliriz.

Türkiye'de arpa ile ilgili çalışmalar yapan araştırmacılar arasında Yeşilköy Zirai Araştırmadan Muzaffer Kocaoğlu, Selahattin Tezcan, Dr. Mirza Gökgöl, Ali Kurçay; Eskişehir Tohum Islah ve Denemeden Günseli Yerçil, Ahmet Yekta; yine Ankara Zirai Araştırmadan Nejat Berkman, Rüstem Aksel isimlerini zikredebiliriz. Kitapta 11 ıslah arpa çeşidinin özelliklerine yer verilmektedir. Bunlardan iki örnek: 160 Zafer arpa ve 157/37 Tokak arpadır. Bu iki arpa çeşidi de uzun yıllar DÜÇ ve TİGEM'in tohumluk üretim programlarında yerini korumuş arpa çeşitleridir.

Türkiye'de Hububat Çeşitleri adlı kitapta 10 adet yulaf çeşidinden söz edilmektedir. Bu çeşitlerin çoğu buğday ve arpada olduğu gibi köy çeşitlerinden seleksiyonla elde edilmiş çeşitlerdir. Bu hububat çeşitlerinin denemeleri Dr. Hadiye Tuncer tarafından sadece araştırma enstitülerinde denenmekle kalmamış, aynı zamanda Devlet Üretme Çiftliklerinde de denemeler yapılmıştır. İsmi geçen devlet üretme çiftlikleri ise Polatlı, Altınova, Ceylanpınar, Hatay, Koçaş, Konuklar, Gökhöyük, Kazım Karabekir (İğdır), Türkgeldi, Balâ, Gelemen, Gözlü, Malya, Ulaş, Çiçekdağı ve Alparslan Devlet Üretme Çiftlikleridir.

Ülkemiz hububat üretimine ve kültür hayatına büyük katkılar veren değerli meslektaşımıza Allah'tan bir kere daha rahmet diliyor ve kendisini minnet ve şükranla anıyorum.

"ANNEM"

Dr. HADIYE TUNCER

Doç. Dr. Hüner Tuncer
hunertuncer@hotmail.com

O, bir Cumhuriyet kızıydı! O, büyük Atatürk'ün ülkemizi emanet ettiği gençlerden biriydi! O, 1936 yılında Yüksek Ziraat Enstitüsünden mezun olan ilk 5 kız öğrenciden biriydi. O, Atatürk'e tutkulu, ülkesini her şeyden çok seven, mütevazı

ve sevecen bir insandı. O, dimdik yaşadı ve dimdik öldü; hiç eğilip bükülmeden ve hiç kimseye boyun eğmeden! O, benim biricik annemdi!

Tarım tarihi konusunda birçok kitap yazmış olan Dr. Hadiye (Çeçen) Tuncer, özellikle toprak hukuku ve arazi kanunları alanlarında yazılmış olan Osmanlı belgelerini ve kanunnamelerini arşivlerin tozlu raflarından gün ışığına çıkarmış ve bu alanda çalışma yapacaklara rehberlik etmişti.

Dr. Hadiye Tuncer, ilk tarım kitabı olan *Revnak-ı Bostan'ı* Osmanlıca aslından günümüz Türkçesine çevirmiş, Kuyûd-u Kadime'deki 2.000 kadar kanunnameyi okuyup irdelenmiş ve bu kanunnamelerin büyük bir çoğunluğunu Osmanlıcadan Türkçeye çevirerek ülkemize büyük bir hizmette bulunmuştur.

Dr. Hadiye Tuncer; ABD, İngiltere, Danimarka, Norveç, İtalya, Meksika, Rusya, Avusturya, Almanya, Romanya ve Bulgaristan'daki belgeliklerde ve kütüphanelerde de çalışmış, bu ülkelerde bulunduğu belgeleri ve kitapları ülkemize tanıtmıştır. Öte yandan Hadiye Tuncer'in, eski meslektaşlarına özel bir ilgisi ve saygısı da vardı. Tuncer, meslek yaşantısında onların deneyimlerinden ve bilgilerinden daima yararlanmasını bilmişti. Hadiye Tuncer, eski meslektaşlarına olan vefa borcunu *Kırk Yıllık Meslektaşlarımız* adlı kitabıyla ödemeye çalışacaktı. Tuncer, tarım alanına büyük hizmetlerde bulunmuş ve tarımda iz bırakmış olan birçok meslektaşını bu kitapta yad etti. Hadiye Tuncer'in yapıtları; yıllar süren, çok dikkat, emek ve sabir isteyen çalışmaların ürünüdür. Hadiye Tuncer sayesinde, Osmanlı Devleti'nin arazi kanunları, toprak hukuku, toprak dağılımı gibi ekonomik ve sosyal yaşamının önemli birçok sorunu açıklığa kavuşmuştur.

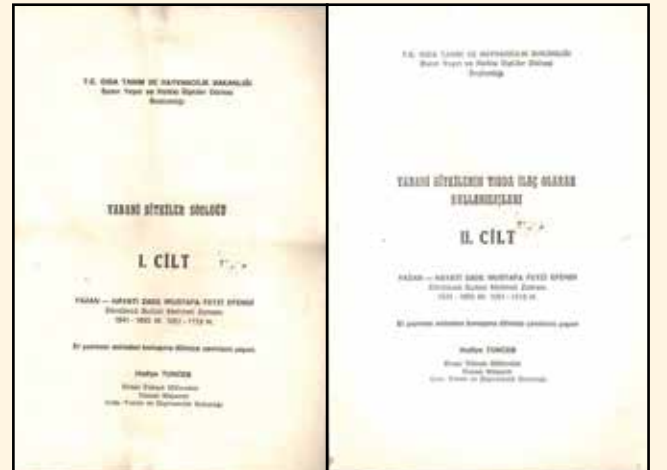
Hadiye Tuncer'in Büyük Atatürk'le ilgili çok özel bir anısını burada belirtmeden geçemeyeceğim. Hadiye, fakülte yıllarında bir tiyatro oyununda rol almıştı ve Atatürk, her

zaman yaptığı gibi, üniversite öğrencilerinin rol aldığı bu oyunu da görmek için Ankara'daki Halkevine (sonraki ismiyle Üçüncü Tiyatro) gidecekti. Ancak piyesin oynanacağı gün, talihsiz bir olay sonucunda Hadiye'nin ayağı kırılmış ve Hadiye sahneye çıkamamıştı. Bunu öğrenen Atatürk, ayağını kıran öğrenciyeye bir kırmızı gül gönderme nezaketinde bulundu. İşte, o gülü her zaman en değerli hazinesi gibi saklayan annem, o büyük insana olan sevgisini, saygısını ve minnetini bütün yaşamı boyunca büyük bir onurla taşıdı!

Hadiye Tuncer, yazarlığın yanı sıra, resim alanında da çalışmalar yapmış ve sporun birçok dalında faaliyet göstermişti. Yüzme, kayak, binicilik, tenis, eskrim, planör kul lanma, paraşütle atlama bu sporlardan bazılarıydı.

Hadiye Tuncer, Yüksek Ziraat Enstitüsünde sınıf arkadaşı olan Hamdi (Selçuk) Tuncer ile 1941 yılında evlenmişti. Hamdi Tuncer de 1971 yılında ölümüne değin Tarım Bakanlığında yönetici olarak önemli görevlerde bulunmuş, görevini yerine getirirken ilkelerinden hiçbir zaman ödün vermemiş dürüst bir Atatürk genciydi. Hamdi Tuncer, uzun yıllar Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğünde genel müdür yardımcısı ve genel müdür olarak görev yapmıştır. Dr. Hadiye Tuncer, yaşamının son günlerine değin üretmekten vazgeçmemiş ve ülke sorunlarına yakın ilgi duymayı sürdürmüştür.

İdeal bir eş ve örnek bir anne olan Dr. Hadiye Tuncer, Atatürk Türkiye'si'nin yetiştirdiği ender ve güzel insanlardandı. Ben yaşamımı bu güzel insanlarla paylaştığım için, kendimi şanslı hissediyorum. Onlar, "Atatürk'ümüzün gençleriydi! Onlar, Cumhuriyet'in yeşerip gelişmesine katkıda bulunmuş olan iki değerli insandı. Ben, bu güzel iki insanı ölümlerinden sonra da yaşatmakla, onlara olan vefa borcumu bir nebze de olsa ödemeye çalışıyorum.

TARIMDAKİ KADINLAR: TOHUM'UN YAŞATICISI VE ÇOĞALTICISI

Prof. Dr. Bülent Gülçubuk

Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü - Ankara
gulcubuk@agri.ankara.edu.tr

Giriş yerine: Neden Kadın ve Tohum?

Antropolog Carol Delaney yıllar önce Türkiye'de Orta Anadolu'nun bir köyünde yaptığı saha araştırmasından sonra çalışmasını bir kitap hâline getirmiş ve bastırmıştı. Kitabın adını şöyle belirledi; *Tohum ve Toprak*. Delaney burada, erkeğin rahme tohumu bırakan yaratıcı, kadının da bunu besleyen toprak olduğuna inanıldığını vurgulamak istemişti. Gerçekten de bütün toplumların kültüründe ve yaşam biçimlerinde önemli bir değer taşıyan ve var olması ise yaşamın devamlılığına katkı sunan *tohum* giderek kadınların elinde hayat bulmaktadır. Yani, tohumların yaşatılmasında ve çoğaltılmasında kadın, geleneksel toplumdaki günümüze en önemli aktör durumundadır.

Biyolojik çeşitliliğin tehdit altında olduğu, gıda güvencesinin ve açlığın hep gündemde günümüzde tarım ve tohum çok çok önem taşımaktadır. Artık hem ülkemizde hem de tüm dünyada tarımsal üretimde kadınlar ön sırada daha fazla yer almaktadır.

Kadınlar her zaman üretici ve ekonomik faaliyetlerin içinde olmuştur. Tarihsel süreç içinde ekonomik, toplumsal ve teknolojik değişimler sonucu, kadınların ekonomik faaliyetleri de biçim ve içerik yönünden değişime uğramıştır. Özellikle, sanayi devriminden sonra toplumsal ve ekonomik hayatın gittikçe daha örgütsel bir nitelik kazanmasına paralel olarak ekonomik faaliyetler büyük

ölçüde işletme örgütlerinde gerçekleştirilir olmuştur. Böylece kadınların ekonomik faaliyetleri açısından da işletmelerin rolü ve önemi artmıştır. Kadın bu rol tanımları içinde isteyerek veya istemeyerek tarımsal üretimde kendine yer bulmuştur.

Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve siyasi alanda ilerlemesi kadının toplum içinde, toplumsal değerler sisteminde, sanayi ve hizmetlerde hak ettiği yere ulaşmasıyla doğru orantılıdır. Nüfusun yarısını oluşturan kadınların iş ve toplum hayatına katılması ve özellikle zor koşullarda çalışma ve yaşam mücadelesi veren tarım sektöründe çalışan kadınların sorunlarının çözümü önem taşımaktadır. Ayrıca, Türkiye'de tarımda çalışan kadın nüfusunun fazlalığı, bu alanda ele alınması gereken önemli bir diğer husus olarak belirmektedir. Tarımsal üretimde yoğun olarak yer alan kadınların sosyoekonomik ve kültürel açıdan sorunlarının giderilmesi aynı zamanda toplum hayatına ve ülke ekonomisine de olumlu katılarda bulunacaktır. Bu her şeyden önce tohumun ve üretimin güvence altına alınması için bir gerekliliktir.

Kadın: Tarımsal Üretimin Ana Aktörü

Tarımsal gelirlerin azalması, tarımdan göçün artması, erkeklerin tarımı giderek terk etmesine ve tarımın kadınlaşmasına yol açmıştır. Kadınlar kırsal alanda ailelerine sundukları bakım hizmetlerinin yanı sıra hem

Çizelge 1, Tarım Sektöründe Çalışanların Temel İş Gücü Nitelikleri-TÜİK Şubat, 2015

İşteki Durum	Toplam			Erkek			Kadın		
	İstihdam (000)	Kayıt Dışı (000)	Kayıt Dışı Oranı (%)	İstihdam (000)	Kayıt Dışı (000)	Kayıt Dışı Oranı (%)	İstihdam (000)	Kayıt Dışı (000)	Kayıt Dışı Oranı (%)
Toplam	25.454	8.239	32,4	17.896	4.869	27,2	7.559	3.370	44,6
Ücretli veya Yevmiyeli	17.132	2.948	17,2	12.351	2.012	16,3	4.781	936	19,6
İşveren	1.103	141	12,8	1.011	135	13,4	92	6	6,5
Kendi Hesabına	4.471	2.680	59,9	3.771	2.085	55,3	700	595	85,0
Ücretsiz Aile İşçisi	2.748	2.470	89,9	763	637	83,5	1.986	1.833	92,3
Tarım	4.842	3.917	80,9	2.710	1.890	69,7	2.133	2.027	95,0
Ücretli veya Yevmiyeli	369	265	71,8	228	149	65,4	141	116	82,3
İşveren	29	11	37,9	28	10	35,7	1	-	-
Kendi Hesabına	2.184	1.507	69,0	1.947	1.279	65,7	237	228	96,2
Ücretsiz Aile İşçisi	2.260	2.134	94,4	507	452	89,2	1.753	1.683	96,0
Tarım Dışı	20.612	4.323	21,0	15.186	2.979	19,6	5.426	1.344	24,8
Ücretli veya Yevmiyeli	16.763	2.684	16,0	12.123	1.863	15,4	4.640	821	17,7
İşveren	1.074	130	12,1	983	125	12,7	91	6	6,6
Kendi Hesabına	2.287	1.173	51,3	1.824	806	44,2	463	367	79,3
Ücretsiz Aile İşçisi	488	336	68,9	256	185	72,3	232	150	64,7

ev içinde üretim faaliyetlerini sürdürmekte hem de ev dışında tarımsal üretime katılmaktadır.

Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde emek yoğun işleri çoğunlukla kadınlar üstlenmektedir ve iş yükleri genellikle erkeklerden fazladır. Ancak erkeklerin yaptıkları işler toplumsal olarak daha prestijli ve karşılığında daha fazla gelir getiren işlerdir. Kadınların yaptıkları işler daha çok ev eksenli, emeğe dayanan mevsimlik, yarı zamanlı, ücretsiz işler olmaktadır. Bunlara bağlı olarak kadınların yaptıkları işlerden elde edilen ürünler, yiyecekler çoğunlukla hemen tüketildikleri için ekonomik olarak bir değer ifade etmemektedir (Gülçubuk ve Yasan, 2009).

Kırsal kesimde kadının iş gücüne katılım oranı, tarımda ücretsiz aile işçisi olarak çalışması nedeniyle yüksek olsa da Türkiye'de tarım istihdamındaki azalma, kadın istihdamının da giderek düşmesine yol açmaktadır. Tarımda çalışan kadınlar, tarım dışına çıktıklarında veya göç ettiklerinde iş gücüne katılamamakta ya da zorluk çekmektedirler. İş gücüne katılan kadınlar ise daha çok statüsü düşük, kalifiye olmayan işlerde güvenceden yoksun bir biçimde çalışmaktadır. Bu ise kadının çalışma ve toplum hayatının dışında kalmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle tarımda yer alan kadınların çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi hem sürdürülebilir tarım açısından hem de toplumsal cinsiyete dayalı kalkınma ilkeleri açısından önemlidir.

Türkiye İstatistik Kurumu 2015 Mayıs Ayı İş Gücü İstatistikleri'ne göre istihdam oranı %46,9, iş gücüne katılma oranı ise %51,7'dir. İstihdam edilenlerin sayısı 2015 yılı Mayıs döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre 534 bin kişi artarak 27 milyon 72 bin kişi, istihdam oranı ise 0,2 puanlık artış ile %46,9 oldu. Bu dönemde, tarım sektöründe çalışan sayısı 46 bin kişi azalırken, tarım dışı sektörlerde çalışan sayısı ise 580 bin kişi arttı.

İstihdam edilenlerin %21,3'ü tarım, %20'si sanayi, %7,2'si inşaat, %51,5'i ise hizmetler sektöründe yer aldı. Önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında erkeklerde iş gücüne katılma oranı değişim göstermeyerek %71,8, kadınlarda ise 1,1 puanlık artışla %32,1 olarak gerçekleşti.

Çizelge 1 dikkatli incelendiğinde ortaya çıkan en önemli bulgu şu olmaktadır; 2015 yılı verilerine göre, tarım sektöründe çalışanların %80,9'u kayıt dışı çalışmaktadır. Bu oran erkeklerde %69,7 iken, kadınlarda %95'i bulmaktadır. Oysa tarım için %80,9 olan bu oran tarım dışı sektörlerde %21'e düşmektedir. Bu durum şunu ortaya koymaktadır; tarımda çalışanlar sosyal güvenlik şemsiyesinin dışında, kayıt dışı ve iş sağlığı ve güvencesinden de yoksundur. Buradan hareketle şu yorumda bulunabiliriz; 2012 yılında yayımlanan 6331 sayılı "İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu" tarımdakiler özellikle de kadınlar için bir şey ifade etmiyor.

İstihdamındaki azalışa rağmen tarım, kadınların hâlen en çok istihdam edildiği sektör olma özelliği sürdürmektedir. Kadınların kırsalda iş gücüne katılım oranı kente göre daha yüksektir.

TÜİK 2015 verilerine göre; yukarıda da verildiği gibi, toplam istihdamın yaklaşık %21'i tarımda yer alırken bu oran kadınlarda %32, erkeklerde ise %15'tir. Yani, tarımda kadınların istihdam edilme oranı erkeklerin istihdam edilme oranının yaklaşık 2,2 katıdır. Bu durum şunu ortaya çıkarmaktadır; *kırsal alanda tarım dışında yaratılan istihdam alanları genelde erkeklere göre olmaktadır, tarım kırsaldaki kadınların kaderi olmaya devam etmektedir. Burada şunu da hemen belirtmek gerekir ki, tarımda çalışan kadınların %80'ine yakını ücretsiz aile iş gücü olarak çalışmaktadır.*

Tarım kesimindeki kadınların üretime katılım düzeyleri, ailenin sahip olduğu arazi ve hayvan varlığına, gelire ve ürün desenine göre değişmektedir. Ancak, tarımda mekanizasyon düzeyi arttıkça kadın tarımsal üretimden kopmakta ve çalışma potansiyeli ev kadınlığına yönelmektedir. Az topraklı ailelerde kadınlar mevsimlik işçilik başta olmak üzere bitkisel ve hayvansal üretimin her aşamasına katılmaktadır (Gülçubuk, 1999).

Kırsal kesimde hangi biçimde olursa olsun, kadın emeğinin bilgi ve teknolojiyi gerektirmeyen (vasıfsız) iş gücü olmasının da bir payı vardır. "vasıfsızlık", genelde tüm kırsal kesim (çiftçi) insanı için geçerli olmakla birlikte, erkeğin "çiftçi" olarak adlandırılması, geleneksel yapı içerisinde tarımsal üretimdeki tüm gelişmelerden doğrudan ya da dolaylı haberdar edilmeleri; sınırlı da olsa eğitimden geçmeleri, erkek çiftçilerin "görünürde vasıflı" olmaları sonucunu vermektedir. Kadın konusunda ise, aynı süreçlerden geçmelerine karşılık, tarımsal süreçte "vasıflı" ve "resmi" nitelikleri olmamaktadır. İşte *bu tarımda çalışan kadına yönelik en büyük haksızlıktır.* Tarımsal istihdamın neredeyse yarısını oluşturan ve üretiminde yarısından fazlasında söz sahibi olan kadının görünmezliği *gökyüzünün yarısını görmeme* gibi bir olgudur.

Tarımda Kadına Bakış Açısının Getirdiği Sonuçlar

Tarımda çalışan kadınların büyük çoğunluğu "ücretsiz aile işçisi" konumunda ve sosyal güvenlikten yoksun yer almaktadır.

Kadın iş gücü istihdamının artırılması her şeyden önce ekonomik gelişme ile ilgili olup yeni yatırımların yapılmasını ve yeni iş sahalarının açılmasını gerektirmektedir. Kırsalda, tarımda "işveren" olarak çalışan kadınların oranının düşüklüğü dikkate değerdir. Bu durum da kadınların toplumda "girişimci" olarak hemen hemen hiç yer almadıklarının bir kanıtıdır. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir olgu da gerek çalışma hayatında gerekse toplumsal-kültürel hayatta iş gücüne yoğun katılımı olan tarımdaki kadının ihmalidir.

Sosyopolitik ve ekonomik önlemlerin, politikaların üretilmesinde çoğunlukla kentteki kadın dikkate alınmakta, kırdaki-tarımdaki kadına bakış ise "yoksun" bakış açısı olarak ortaya çıkmaktadır.

Kırsal alanda kadınlar genelde çocuklar ile birlikte en zor koşullarda çalışanlardır. Yoksulluk riskiyle ve dolaşısıyla sosyal dışlanmayla en fazla karşı karşıya kalan kesim özellikle tarım sektörü ile geçici ve güvencesi olmayan işlerde çalışan, eğitimden yoksun bırakılan kadınlardır.

Toplam nüfusun yarısını oluşturan kadınlar eğitimde, ekonomide, ticarete ve genel olarak sosyal alanlarda çeşitli engellerle karşılaşmaktadırlar ve bu durum yoksulluğun da kadınsallaşmasına ve bunu da en çok tarımda çalışan kadınların yaşamasına neden olmaktadır (Gülçubuk and Yasan, 2009).

Sonuç Yerine: Gelinek Nokta

Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda ilerlemesi toplumda çalışan herkesi sağlıklı, güvenli işe sahip olmasıyla ve tarımda, sanayi ve hizmetlerde hak ettiği yere ulaşmasıyla doğru orantılıdır. Tarımda çalışan nüfusun fazlalığı, bu alanda ele alınması gereken önemli diğer bir husus olarak belirlemektedir. Çünkü bu nüfusun büyük bir çoğunluğu

sosyal güvenlikten yoksun ve kayıt dışı çalışan nüfus olup en zor koşullarda çalışmaktadır. Üretim süreçlerine özellikle emek-yoğun çalışma açısından yoğun katılan tarım çalışanları kayıt dışılıktan ve sosyal güvenlik uygulamalarından yoksun olmalarından dolayı çalışma hayatında birçok risk ile karşı karşıyadır. Bunu önlemeye yönelik önlemlerin alınması önemlidir ama önce çalışanların kayıtlılığı gerekiyor. Burada her şeyden önce çalışanların çalışma koşulları iyileştirilmeli ve sosyal güvenlik sistemine dâhil olabilecekleri önlemler alınmalıdır. Ancak bunlar olursa öngörülen politikalar, iş sağlığı ve güvenliği tarımda çalışanlar için de bir şeyler ifade eder. Yoksa sadece belirli kesimi kapsayan ve dışlayıcı bir düzenleme olarak kalır ve tarımda çalışanlar ve özellikle de kadınlar hep dezavantajlı konumda kalır.

Ekonomik güçlenmenin en önemli koşulu olan iş gücüne katılım gerek kırsalda gerekse kentte kadınların bilinçlendirilmesi, erkeklere verilen eğitim ve donanımın kadınlara da verilmesi ile sağlanabilir. *Türkiye’de ilgili yasalarda kadın-erkek eşitliği sağlanmış olsa da kadın istihdamına yönelik belirgin bir kamu politikası gündeminden ve kadın sorunlarına bütüncül bir çözüm arayışından söz etmek mümkün değildir.*

Kadın istihdamına salt iş bulma biçiminde bakmak ve tarımda çalışan kadını sadece içinde bulunduğu koşullarla ele almak da sorunları çözmemektedir. Temel sorun kadınlar için statüsü yüksek, kendine yetebilen, üretebilen, sosyal güvenlik kapsamında olan istihdamın yaratılamamasıdır. *Sorun tarımda çalışan kadınların mutlu olabilecekleri bir ortam yaratma ve temel hizmetlere erişebilmeleri ile çözülebilecektir.*

Toplumun beslenmesinde, gıda güvencesinde, ailelere ekonomik katkı sağlanmasında ev içi ve ev dışı rolleri yerine getirerek sosyokültürel koşulların iyileşmesine katkıda bulunmasında çok önemli görevler üstlenen kadınlar ne yazık ki; *kayıt dışılık, sosyal güvenlik uygulamalarından yoksun olma, yoksullukla baş başa kalma, girişimci olamama, emek-yoğun işlerde çalışma niteliklerinden dolayı toplumun en dezavantajlı gruplarından birini oluşturmaktadır.* Burada şunu rahatlıkla belirtebiliriz ki; sorunlar

15 Ekim günlerinde yani Dünya Kadın Çiftçiler Günü’nde sadece ritüel hâline dönüşen kutlamalarla çözülemiyor.

Tarımdaki kadınlar, çiftçi kadınlar kendilerine on yıllardır hep söz verilen iyileştirme politikalarının ısrarlı bir biçimde uygulanmasını bekliyor. Zor yaşam ve çalışma koşullarında toplumun beslenmesinde ve gıda güvencesinde kilit rol oynayan kadınlar için, içinde bulunulan koşulları hızla iyileştirme konusunda somut ve kalıcı adımlar atılmalıdır. *Aksi takdirde “tohum”u çoğaltan ve yaşatan kadınların olmaması insanlığın, biyolojik çeşitliliğin, beslenmenin geleceği açısından büyük riskler doğuracaktır.*

Kaynaklar

- Delaney, C., Tohum ve Toprak, 2014, Beşinci Baskı, İletişim Yayınları, Ankara.
- Gülçubuk, B., 1999, Tarımsal Üretimde ve Kırsal Kalkınmadaki Kadının Yeri ve Önemi, T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Tarım ve Köy Dergisi, Sayı: 125, Ankara, 36.
- Gülçubuk, B., and Fazlıoğlu, A., 2003, The Status of Women in Turkey and GAP Region: Their Place in Social Relation System, The 6th Conference of the European Sociological Association, Murcia, Spain.
- Gülçubuk, B., 2003, Globalization and The Agricultural Labor Market in Turkey, The 6th Conference of The European Sociological Association, 23-26 September 2003, Murcia-Spain.
- Gülçubuk, B., and Yasan, Z., 2009, İşsizlik Yoksulluk Göç Kısacında Kırsal Alanda Kadın Emeği, Uluslararası Multidisiliner Kadın Kongresi, 13-16 Ekim 2009, İzmir-Türkiye.
- Gülçubuk, B., 2012, Tarımda Çocuk Emeği Sömürüsü ve Toplumsal Duyarlılık, Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı:2012/2 (33), s:75-94.
- Yıldırak, N. ve Diğerleri, 2003, Türkiye’de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları. Tarım-İş Sendikası Yayınları, Ankara.
- www.tuik.gov.tr
- www.tarim.gov.tr

TÜRKİYE'DE TARIMDA KADIN EMEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Esin Candan - Yrd. Doç. Dr. Semiha Özalp Günel
Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir Meslek Yüksekokulu - İzmir
esin.candan@deu.edu.tr

1. Giriş

Yerleşik hayata geçişten bu yana var olan tarımsal faaliyetler hem üretim hem de tüketim biçimlerinde coğrafyaya, kültüre ve ürünün özelliklerine göre farklılık göstermeler de günümüzde "tarımın feminizasyonu" olarak kavramlaştırılan kadının tarımdaki emeğinin yoğunluğu neredeyse hiç değişmeden artarak süregelmektedir.

Tarımsal üretim sürecinde, ailenin ve toplumun beslenmesinden sorumlu sayılan kadınlar ile kız çocukları, tohumun saklanması ürünlerin yetiştirilmesine, hasattan, ürünün sofraya ulaşımına kadar farklı dönemlerde ve farklı coğrafyalarda en önemli rolü üstlenmektedir. Kırsalda kadın emeği, üretim sürecinde tüm girdilerin birbiriyle etkileşimi yoluyla, hane içi tüketimi ve pazar için ürün elde ederek tarımsal sistemin sürdürülmesini ve ailenin ekonomik refahının geliştirilmesini sağlamaktadır (Hablemitoğlu;1998).

Kırsalda yaşayan kadınların tarımsal üretime katılma biçimleri toplumun kültürel yapısı ve ekonomik gelişme düzeyi ile yakından ilişkilidir. Türkiye'de tarımsal üretim, çoğunlukla küçük ölçekli üreticilik veya geçimlik üretim olarak adlandırılan aile içi üretimle gerçekleştirilmektedir. Bu durum kırsalda iş yeri-konut ayrımı kesin çizgilerle yapılamamasını getirmekte ve yapılan işlerden hangisinin ev işi hangisinin ekonomik faaliyet olarak tanımlanacağını belirsizleştirmektedir.

Bilindiği gibi çalışma hayatının hemen her alanında toplumsal cinsiyet eşitsizliği yaşanmaktadır. Tarımsal üretimde bu eşitsizlik daha da görünür olmuştur. Genellikle erkeklerin yaptıkları işler toplumsal bağlamda daha fazla gelir getiren işler olarak görülmekteyken kadınların yaptıkları işler daha çok ev eksenli, emeğe dayanan mevsimlik, yarı zamanlı, ücretsiz işler olmaktadır. Bunlara bağlı olarak kadınların yaptıkları işlerden elde edilen ürünler yiyecek, giyecek çoğunlukla hemen tüketildikleri için ekonomik olarak bir değer ifade etmemektedir. Bunun bir sonucu olarak kırsalda ev işleri ile tarımsal faaliyetlerin birbirine yakın görünmesi ve bazı ev işlerinin tarımsal işletmeyi destekleyici olması kadın işini değersiz ve görünmez kılmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında "erkek işi" ve "kadın işi" tanımlamalarında birincisinin değerli, ikincisinin ise daha az değerli olduğu yolunda yargılar toplumda kabul görmektedir (Hablemitoğlu, 2001).

Dünyanın birçok yerinde aile işletmeleri tarafından ekilen ürünlerin toplanması ve hasadı "ev işi" olarak tanımlanmıştır. Buna bağlı olarak da kadının üretimdeki konumu "ücretsiz aile işçiliği" olarak belirlenmektedir (Sirman;1991). Kadınların "ucuz emek" veya "aile ekonomisine yardımcı" olarak görülmesi ve faaliyetlerinin büyük bölümünün ev işi yani gerçek anlamda üretim değil doğal yaşamlarının bir parçası olarak kabul edilmesi, işin değerinin düşük algılanmasına neden olmaktadır. Kadının ev içi sorumluluklarından kaynaklanan emeği

Çizelge 1. Türkiye'de İstihdamın Sektörlere ve Cinsiyete Göre Dağılımı

2013	Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmet	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmet (%)
Toplam	25.524	6.015	6.737	12.771	23,6	26,4	50
Kadın	7.641	2.826	1.171	3.644	37	15,3	47,7
Erkek	17.883	3.189	5.566	9.127	17,8	31,1	51

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr)

kapalı aile ekonomisi içerisinde kalmakta ve kadınlar ekonomik değişim değeri olmayan görünmez emeğin karşılığını alma ve kullanma olanağından yoksun kalmaktadır (Kulak, 2011). Oysaki kadının tarımda görünmeyen emeği bugün üretimden tüketime en yoğun kullanılan emeğin kendisidir.

Kırsalda kadın emeğinin görünmezliği doğal olarak kadını yoksullaştırmakta ve yoksunlaştırmaktadır. Bu yoksulluğun önüne nasıl geçilir diye düşünülerek hazırlanmış yoksullukla mücadele politikaları bulunmaktadır. Bu politikaların işlerliği uluslararası kuruluşların dünya genelindeki verileri ile sorgulandığında ortaya pek de umut verici bir görünüm çıkmamaktadır.

Bu çalışma kırsalda yaşayan kadınların görünmez hâle gelen emeklerini görünür kılmayı amaçlamaktadır. Akademi içinde ve dışında yapılan tarıma ilişkin araştırmalarda kadın emeğine yönelik çalışmaların azlığı da bu konuda çaba gösterilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

2. Türkiye Tarımında Kadın Emeğinin Durumu

Türkiye'de tarımla uğraşan ailelerde yapılacak işler konusunda erkek ve kadın açısından geleneklere dayalı bir iş bölümü vardır. Bu iş bölümünde erkekler genellikle sadece tarımsal işlerin bir kısmını yaparken, kadınlar hem yeniden üretim hem de ailenin yaşamının sürdürülmesi için gerekli tüm ihtiyaçları karşılamaya yönelik faaliyetleri de gerçekleştirirler. Ayrıca, Aysu (2013) 'gıda seçimi, üretimi, yetiştirilmesi, hazırlanması ve hasadında merkezi role sahip olmaları, tohumları saklayıp korumaları, hayvan üretimi ve ıslahına ilişkin bilgilere sahip olmaları ve biyoçeşitliliği sağlıyor olmaları gibi özellikleri sayesinde kadınların tarımsal üretimin biriktirici, koruyucu ve geliştirici beyni' olduğunu belirtmektedir.

2.1. Kadın İstihdamı

Tarım sektöründe kadın emeği aile içinde kayıt dışı, güvencesiz çalışan, üretimde de ücretsiz aile işçisi olduğundan gelir getirici bir faaliyet olarak görülmemekte ve istatistiklere de pek yansımamaktadır.

Türkiye nüfusu, 2014 istatistiklerine göre 77.695.904 kişidir. Nüfusun yaklaşık %50,2'sini erkekler, %49,8'ini ise kadınlar oluşturmaktadır. Erkeklerin yaklaşık 28 milyonu kadınların ise 29 milyonu 15 yaş üstündedir. 15 yaş üstündeki kadınların sadece üçte biri çalışma yaşamına katılmaktadır. Kadınların iş gücüne katılım oranı %29,9'dur. Bu oran 2013 istatistiklerine göre kentte %28, kırsalda %36,7'dir. Yani kırsaldaki kadınların daha fazlası çalışmaktadır.

Çizelge 1'de görülebileceği gibi tarımda istihdam edilen 6.015.000 kişinin yaklaşık %47'si kadındır. Türkiye'de kadınların ve erkeklerin hemen hemen eşit sayıda istihdam edildiği tek sektör tarım sektörüdür.

Çizelge 2. Tarımda Çalışan 15 Yaş Üstü Grubun Dağılımı (bin)

İşteki Durum (2013)	Erkek	Kadın	Toplam
Toplam	3.189	2.826	6.015
Ücretli/ Yevmiyeli	373	218	591
İşveren	68	5	73
Kendi Hesabına	2.146	406	2.552
Ücretsiz Aile İşçisi	601	2.197	2.798

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr)

Yazının başlarında belirtildiği gibi Türkiye'de tarımsal üretim genellikle küçük ölçekli üretimle gerçekleştiğinden Çizelge 2'de görülebileceği gibi tarımda çalışan kadınların %78'i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Kendi hesabına çalışan kadın sayısı erkeklerin %18'i kadar, işveren olan kadın sayısı da erkeklerin %7'si kadardır. Özetle tarımda çalışan kadın büyük oranda ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Tarımda çalışan erkeklerin ise ağırlığını kendi hesabına çalışanlar oluşturmaktadır.

2.2. Mevsimlik Tarım İşçiliğinde Kadının Yeri

Mevsimlik tarım işçiliği yerel (yöre içi) ve gezici (yöre dışı) olmak üzere ikiye ayrılır. Yerel tarım işçileri buldukları yerde ya da yakın çevrelerde hasat zamanlarında saatlik, günlük ya da birim başına ücretlerle çalışan tarım işçileri, gezici mevsimlik tarım işçileri ise işe göre çeşitli yörelere, tek başına ya da aileleriyle giden tarım işçileridir.

Türkiye'nin 2015 yılı iş kazaları bilançosuna bakıldığında (İSİG:2015) ölümlerin büyük çoğunluğunun tarım sektöründe olduğu görülmektedir. 2015 yılının ilk on ayında 349 tarım işçisi ölmüştür. Bu işçilerin %18'i kadındır. Yıldırım düşmesi, traktör devrilmesi, tarlaya nakiller sırasındaki kötü koşullardan kaynaklanan (genellikle kamyon arkalarında ya da büyük araçlarda sıkışık bir biçimde taşınmaktadırlar) trafik kazaları gibi sebeplerle ölenlerin en az 62'si kadındır.

Ailece göç eden kadın ve erkek mevsimlik işçiler arasında göç edilen yerdeki çalışma koşulları nedeniyle cinsiyete dayalı iş bölümü daha da keskin hâle gelmektedir. Çalışma sürecine çocuklar da dâhil oldukları için kadınlar,

erkekler, kız ve erkek çocukları arasında ücret farklılıkları oluşmaktadır. Göç edilen yerdeki zorlu toplumsal, ekonomik, çevresel koşullara rağmen ailenin bakımından, yemeğinden, temizliğinden kadınlar sorumludur.

Mevsimlik gezici ve geçici tarım işçisi kadınlar tarlalarda günde 12-14 saat arası çalıştıktan sonra çadır temizliği, su temini, çocuk ve yaşlı bakımı, yemek, bulaşık, vb. işlerle ilgilenmektedirler. Böylece mesaieleri hiç bitmemektedir. Kadınlar, küçük çocuklarına yeterince zaman ayıramadıklarını ve aile içerisinde eğer bakıma muhtaç bebek veya çocuk varsa bunların bakımının kız çocukları ya da beraberlerinde getirdikleri yaşlılar (babaanne, anneeane) tarafından üstlenildiğini belirtmişlerdir.

2.3 Ücret Eşitsizliği

Uluslararası karşılaştırmalara bakıldığında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin çalışma yaşamında da kendini gösterdiği bilinmektedir. Örneğin Dünya Ekonomik Forumu tarafından hazırlanan 2014 Yılı Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu'nda Türkiye 142 ülke içinde 125. sırada görünmektedir. Aynı raporda 2011 yılı için benzer işleri yapan kadınların aldıkları ücretin erkeklerinkine oranı 0,62 olarak belirtilmektedir.

Kadınların ve erkeklerin ücret eşitsizliğine tarım sektörü içinde bakıldığında TÜİK'in 2014 Tarımsal İşletmeler (hane halkı) Ücret Yapısı Araştırması sonucuna göre sürekli tarım işçilerine ödenen ortalama aylık ücret 1.284 TL'dir. Bu ücret, kadın işçiler için 1.118 TL ve erkek işçiler için 1.304 TL olarak gerçekleşmiştir. Mevsimlik tarım işçilerinin ortalama günlük ücretleri 48 TL'dir. Mevsimlik kadın tarım işçilerinin ortalama günlük ücretleri 41 TL iken, erkek işçilerin günlük ortalama ücretleri ise 54 TL olmaktadır.

Türkiye'de tarımda kadın emeğinin kayıt dışı olması, kadınların genellikle ücretsiz aile işçisi olması ve mevsimlik tarım işçiliğinde de karşılaştığı bunca soruna rağmen kayıtlı olan emeğin de cinsiyet eşitsizliğine dayanarak aynı işe aynı birim ücreti alamaması da kadın emeği sömürsünün katmerleşmesine neden olmaktadır.

3. Sonuç

Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında 1980'ler sonrası Türkiye'de uygulanan tarım istihdam politikalarının ülkedeki kırsal yoksulluğu artırdığı, bu durumun kadın yoksulluğunu daha fazla körüklediği ve kadın emeği sömürsünü artırdığı görülmektedir.

Kapitalist üretim ilişkilerinin gelişmesiyle birlikte tüm dünyada emek gücünün değeri emeğin aleyhine değişmektedir. Bu bağlamda kadın emeğinin değeri hem üretim sürecinde hem de hane içinde yok kabul edilmektedir.

Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü kadınları ev işlerinden ve çocuk bakımından sorumlu tutmaktadır. Kentten farklı olarak kırsalda kadınlar ev işleri ve çocuk bakımına ek olarak tarımsal üretim faaliyetlerini de gerçekleştirmektedirler.

Bu yapılanma içinde üretim ilişkilerinin en altında kalan kadın emeği tarım sektöründe sömürüye açık hâle gelmektedir.

Çalışmanın sonuçları da Türkiye'de kadın istihdam oranını kırsalın yani tarımda çalışanların yükselttiğini göstermekte ancak kayıt dışı çalışmanın en yoğun olduğu alanın da yine tarım sektörü olduğu ortaya çıktığından emek sömürsünün yıllar içinde yoğunlaştığı kadının üzerine binen yüklerin daha da arttığı görülmektedir.

Kaynaklar

- Aysu, Abdullah, 2009, Piyasa ve Küçük Köylülük, Mülkiye Dergisi, Bahar, 223-237
- Aysu, Abdullah, Çiftçi, <http://www.inadina.com/inadeski/sayi112/yazi5.htm>[Erişim 15 Aralık 2013]
- Boratav, Korkut, 2011, Küçük Köylülüğe Sermaye Kapanı, <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/korkut-boratav/kucuk-koyluluge-sermaye-kapani-45008>. [Erişim 15 Aralık 2013]
- Candan, Esin ve Özalp Günel, Semiha, 2013, Tarımda Kadın Emeği, Tarım Ekonomisi Dergisi. Cilt:19, Sayı: 2: 93-101.
- Dünya Ekonomik Forumu, 2011, Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu, <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-2011>
- Ecevit, Mehmet, 1994, Tarımda Kadının Toplumsal Konumu: Bazı Kavramsal İlişkiler, Amme İdaresi Dergisi, 27 (2): 89-96.
- Ecevit, Yıldız, 2003, Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir? CÜ Tıp Fakültesi Dergisi 25 (4), 2003 Özel Eki.
- Hablemitoğlu, Şengül, 1998, Kırsal Alanda Kadınlar ve Sürdürülebilir Gıda Güvenliği, Tarım ve Köy Dergisi, 123: 32-35.
- Hablemitoğlu, Şengül, 2001, Kırsal Kesimde Kadınların Güçlenmesi ve "Bilgi" Arasındaki İlişki, Çiftçi ve Köy Dünyası, 16 (203): 17-19.
- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi, 2015, İş Cinayetleri Raporları, www.guvenlicalisma.org [Erişim 5 Kasım 2015].
- Karkınar, Nadide, 2006, Tarımda Kadın ve Bazı Yapısal İlişkiler, İktisat Dergisi, 469: 24-30.16
- Kulak, Esra, 2011, Tarımsal Üretim Süreçlerindeki Değişimin Kırsal Alanda Kadın İstihdamına Etkileri, 1980 Sonrası Gelişmeler, Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık
- Sirman, Nükhet, 1991, Gelişme Sürecinde Kırsal Kesim Kadının Statüsü: Sorunlar ve Çözüm Önerileri TKV-İLO Raporları s:16-29.
- Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr> [Erişim 5 Kasım 2015]
- UNIFEM, http://www.unifem.org/gender_issues/women_poverty_economics/land_property_rights.php [Erişim 15 Aralık 2013]

MEVSİMLİK GEZİCİ TARIM İŞİNDE KADIN EMEĞİ VE SORUNLARI

Yrd. Doç. Dr. Cihan Selek Öz
Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstrisi İlişkileri Bölümü - Sakarya
cselek@sakarya.edu.tr

1. Giriş

Türkiye’de tarımda mevsimlik çalışmanın tarihsel kökeni 1950’li yıllara dayanmaktadır. 1950’li yıllar Türkiye’de sanayinin hızla gelişmeye başladığı ve tarımda makineleşmenin ortaya çıktığı yıllardır. Kırsal kesimdeki hızlı nüfus artışıyla beraber tarım alanlarının yetersiz kalması, iş imkânlarının kısıtlı olması, para kazanma zorunluluğu ve gelişen ulaşım ağının da kolaylaştırmasıyla insanlar aileleri ile birlikte mevsimlik olarak göç etmeye başlamışlardır. Bu mevsimlik göç, kırsal kesimde yaşayan insanların, tarımın yoğun olarak yapıldığı yerlere bir süreliğine çalışmak üzere göç etmeleri ile gerçekleşmektedir (Selek Öz ve Bulut, 2013: 95).

Tarım ürünlerinin hasat mevsimlerine göre ülkenin dört bir yanına dağılan tarım işçileri bir yıl içinde birkaç yer gezecek ekmeklerini kazanmaktadırlar. Mevsimlik tarım işçiliği, pamuk işçiliğinden fındık toplamaya, tütün toplayıcılığından pancar çapalamaya, havuç, patates, turp ekiminden, sökümüne, meyve toplamaya kadar iş ayrımı yapmaksızın, şehir şehir dolaşmayı da beraberinde getirmektedir. Tarım işçiliği için gerçekleşen göç, kendiliğinden ve dengesiz değil, kendi doğasında aşamalı bir seyir izlemektedir (TBMM Raporu, 2015:193).

Mevsimlik tarım işçiliği sisteminde iki farklı çalışma türü bulunmaktadır: Bunlardan biri gezici tarım işçiliği, diğeri ise geçici tarım işçiliğidir. Mevsimlik gezici ve geçici tarım işçiliği, emek yoğun tarımsal üretim sürecinde karşımıza çıkan bir istihdam türüdür. Kendi tarım işletmelerinden yeterli geliri elde edemeyen az topraklı veya topraksız aileler, geçimlerini sağlayabilmek amacıyla daha fazla tarımsal iş imkânı olan yörelere gezici (mevsimlik) ve/veya geçici (günübirlik) giderek çalışmak zorunda kalmaktadır (Karaman ve Yılmaz, 2011: 215). Gezici tarım işçiliği, çalışmaya gidilen alanda belirli bir süre kalmayı (genellikle iş bitene kadar) beraberinde getirir. Kimi zaman göçe katılan işçi aileleri iklim ve zamana bağlı olarak iki ya da daha çok yerleşim yerine, farklı bitkisel üretim alanlarında çalışmak için gidebilirler. İşçilerin çalışacağı alan ve çalışma şartları tarım araçları ya da yerel adlarıyla elçi veya dayıbaşları tarafından belirlenir. Bu hâliyle, tarım işçileri ağırlıklı olarak çalışacakları alan üzerinde söz sahibi değillerdir. Geçici tarım işçiliği ise daha çok günübirlik işçiliktir ve işçiler tarımsal üretimin yapıldığı alanda veya yakınında yaşamaktadırlar. Ailenin bütün üyeleriyle birlikte göçe katılma hâli daha çok gezici mevsimlik tarım işçiliğinde görülür (Friedrich Ebert Stiftung Derneği, 2012: 8).

Bu çalışmada mevsimlik gezici kadın tarım işçilerinin sorunları ve bu sorunların çözüm yöntemleri ele alınacaktır. Bu bağlamda öncelikle mevsimlik tarım işçileri ile ilgili güncel istatistiki bilgiler verilecek, yasal statüleri incelenecek, genel sorunları tartışılacak; sonrasında ise özel olarak kadınların sorunlarına ve çözüm önerilerine odaklanılacaktır.

2. Mevsimlik Tarım İşçileri ile İlgili Güncel İstatistiki Veriler

Türkiye’nin kalkınmasında ve nüfusun önemli bir bölümünün geçiminin sağlanmasında etkili olan tarım sektörü, 5 milyon 400 bin kişi ile istihdam edilen iş gücünün yaklaşık % 21,5’ini oluşturmaktadır olup bunun yaklaşık yarısını mevsimlik işçiler, 485 binini ise gezici mevsimlik tarım işçileri oluşturmaktadır (TÜİK, Eylül 2015a).

TBMM’de oluşturulan Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarının Araştırılması Komisyonuna 7 Temmuz 2015’te TÜİK Başkanı tarafından yapılan sunumda tarımda çalışanların %9’unun mevsimlik çalıştığı, mevsimlik çalışanların yaş gruplarına bakıldığında birinci sırada %43,6 ile 35-54 yaş grubu, ikinci sırada %18,4 ile 15-19 yaş grubu, üçüncü sırada ise %17,4 ile 25-34 yaş grubunun yer aldığı ifade edilmiştir (Hürriyet, 2015). 15 yaş altı, yani çocuk istihdamının da en yaygın olduğu alan tarımda mevsimlik çalışmadır. İlgili Rapor, mevsimlik tarım işçilerinin eğitim düzeylerinin çok düşük olduğunu gözler önüne sermektedir. Buna göre; %17,8’inin okuma yazması bulunmamakta, %76,8’i lise altı, %3,2’si lise, %1,7’si mesleki veya teknik lise, %0,4’ü ise yükseköğretim düzeyinde eğitime sahiptir. Rakamlardan da görüldüğü gibi mevsimlik tarım işçilerinin sadece %5’i lise ve üstü eğitim düzeyine sahiptir (Hürriyet, 2015). Yine bu Rapor’a göre, 485 bin mevsimlik tarım işçisinin %95’i kayıt dışı çalışmakta olup bu tüm sektörler içindeki en büyük kayıt dışılık oranına işaret etmektedir (Hürriyet, 2015).

Mevsimlik tarım işçilerinin %75’i asgari ücretin altında kazanç sağlamaktadır. Bin liranın üzerinde kazanç sağlayanların oranı sadece %8,5’tir (Hürriyet, 2015). Kazanılan ücret cinsiyete göre de farklılık göstermektedir. Kadınlar günlük ortalama 41 TL, erkekler ise 54 TL kazanmaktadır. Seçilmiş faaliyet türlerine göre mevsimlik işçilere ödenen günlük ücretlere bakıldığında, en fazla mevsimlik işçi çalıştırılan faaliyetlerden, çapalama hizmetleri için kadın işçilere 39 TL, erkek işçilere 46 TL, hasat hizmetleri için ise kadın işçilere 43 TL, erkek işçilere ise 49 TL ödendiği görülmüştür (TÜİK 2015b).

Tarımsal işletmelerde mevsimlik tarım işçilerine yapılan en yüksek günlük ücret ödemesi kadın işçiler için 54 TL ile Ordu'da, erkek işçiler için ise 75 TL ile Konya'da gerçekleşmiştir. En düşük ücret ödemesi ise kadın işçiler için 28 TL, erkek işçiler için 37 TL ile Hatay'da olmuştur (TÜİK 2015b).

3. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yasal Statüleri

Türk Hukuk Sistemi'nde mevsimlik tarım işçilerine yönelik özel bir yasa bulunmamaktadır. Sadece bazı kanunlarda mevsimlik işlerden ya da işçilerden söz edilmektedir. Bu yüzden uygulamada karşılaşılan sorunlar Yargıtay içtihatlarıyla çözümlenmeye çalışılmaktadır (Selek Öz ve Bulut, 2013: 94).

Mevsimlik tarım işçileri genel olarak Borçlar Kanunu hükümlerine tabidirler. Sadece 51 ve daha fazla işçi çalıştıran tarım iş yerlerinde çalışanlar İş Kanunu hükümlerinden yararlanabilmektedir. Bu yasal boşluğu doldurmak üzere 24 Mart 2010 tarihinde Başbakanlık, Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Hakkında bir Genelge yayımlamıştır. Bu Genelge ile mevsimlik tarım işçilerinin gidecekleri yörelere ulaşmalarında, barınma ve yaşam koşullarında, sağlık bütünlüklerinin korunmasında ve çocukların eğitimlerinde alınacak önlemleri ilgilendiren detaylı düzenlemeler yapılmakta, bu hususlarda merkezi ve yerel idarelere özel görevler yüklenmektedir. Genelge'de tek tek sıralanan tedbirlerin hayata geçirilmesi ve takibinin yapılması için merkezde *Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurulu*, yerelde ise *İl/İlçe Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurulu* oluşturulması karara bağlanmıştır. Genelge bu kurulların kimlerden teşekkül edeceğini belirttiikten sonra, İl/İlçe Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurullarınca, mevsimlik çalışma döneminin başında ve sonunda, o il ve ilçede yürütülen faaliyetlerin, karşılaşılan sorunların ve çözüm önerilerinin Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurulunda görüşülmek üzere Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına gönderilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ancak bu sistem uygulamada son derece aksak işlemektedir (Selek Öz ve Bulut, 2013: 109-110).

4. Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Sorunları

İnsanları mevsimlik gezici tarım işçiliğine iten temel neden, ekonomik koşulların gerektirmesidir. Mevsimlik gezici tarım işçileri uzun çalışma süreleri (günde ortalama on iki saat) karşılığında çok düşük ücretlerle çalışmaktadırlar.

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma koşullarında iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine dikkat edilmemekte birlikte ulaşım, beslenme, barınma, tuvalet, banyo ve içme suyu konularında da son derece sağlıksız koşullara sahip oldukları görülmektedir.

İş kazaları ve meslek hastalıkları açısından çeşitli risklerle karşı karşıya kalan mevsimlik gezici tarım işçileri bu risklere karşı herhangi bir sosyal korumaya sahip değildirler. %95'i kayıt dışı çalışmakta, sadece sağlık alanında (kendilerinin hâlâ yeşil kart olarak ifade ettikleri) sosyal güvenceye sahip bulunmaktadır. Oysaki sosyal korumanın kapsamı sadece sağlıktan ibaret değildir. Sağlığın yanı sıra, analık, işsizlik, iş kazaları ve meslek hastalıkları, yaşlılık, malullük, ölüm gibi sosyal risklere karşı da koruma sağlanması gerekmektedir. Yine mevsimlik gezici tarım işçileri iş güvencesine sahip olmaktan çok uzak bir konumda olup her ne kadar genellikle her yıl aynı işverenler için çalışmaya gelseler de bunun bir garantisi bulunmamaktadır. Her ne kadar 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nda mevsimlik tarım işçilerinin sendikalaşmalarına engel bir hüküm bulunmasa da ülkemizde bu alanda çalışanlar en örgütsüz kesimlerden birini oluşturmaktadır.

Mevsimlik gezici tarım işinde çalışan çocukların oranının ne kadar yüksek olduğu bilinen bir gerçektir. Bu çocukların çoğu; mevsimlik iş, eğitim-öğretim dönemi başladığında da devam ettiğinden, okullarına geç başlamakta ve eğitimlerinden geri kalmaktadır. Yine çocuk olmalarından ötürü çalışma süreleri ve koşulları bakımından uygulamada özel bir korumadan yararlanmamakta, üstelik çocuk oldukları için yarım yevmiye almaktadırlar (Selek Öz ve Bulut, 2014: 117-119). Mevsimlik gezici tarım işinde yaş (çocuk olma), cinsiyet ve etnik köken (gelenen ülke ve şehir) çalışma koşulları açısından olmasa da ücret bakımından farklılığa yol açan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar, çocuklar ve farklı etnisiteye sahip işçilerin daha düşük ücretlerle çalıştığı görülmektedir.

5. Mevsimlik Gezici Kadın Tarım İşçilerinin Sorunları

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin genel sorunlarına ek olarak bu alanda çalışan kadınların toplumsal cinsiyet açısından özel sorunları bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle, bu sektörde kadın olmak çok daha zorlu süreçleri

beraberinde getirmektedir. Mart 2015'te yayımlanan TBMM Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu'nda da mevsimlik tarım işçileri arasında en mağdur kesimin kadınlar olduğu vurgulanmıştır. Bu rapora göre;

- Mevsimlik gezici kadın tarım işçileri bu alanda çalışan erkek işçilere göre daha düşük ücret almakta, bu ücret de çoğunlukla kadın işçinin eşine verilmektedir.
- Yapısal olarak tarım sektöründe ucuz emek gücüne ihtiyaç duyulduğundan, kadın ve çocuk emeği ucuz emek gücü olarak toprak sahipleri tarafından bilinçli olarak daha çok tercih edilmektedir. Bu bakımdan, genel olarak kayıtsız çalıştırmanın hakim olduğu mevsimlik tarım işlerinde kadınlarda kayıt dışılık oranı erkeklerin 1,3 katıdır.
- Tarlada gündüz erkeklerle aynı işi yapmalarına rağmen, ev işlerinin devamı olan yemek, çamaşır, bulaşık, temizlik, çocuk bakımı gibi pek çok iş kadın işçilerce yapılmaktadır.
- Mevsimlik kadın tarım işçileri genel olarak sosyal sigortadan ve analık sigortası hakkından mahrumdur.
- Ölü doğum ve düşük oranları diğer çalışma alanlarına göre daha yüksektir.
- Kadınların kadın olmaktan kaynaklı başta sağlık ve hijyen koşullarının yetersizliği, çadırların yakınlara açılan çukurların tuvalet olarak kullanılması nedeniyle yaşadıkları sağlık sorunları erkeklere göre çok daha fazladır.
- Tarımda mevsimlik çalışan kadınlarda ve çocuklarda demir eksikliğine ve B12 vitamin eksikliğine bağlı kansızlık ve diğer beslenme bozuklukları sıklıkla görülmektedir.
- Göç yollarında ve tarlada yaşanan taciz ve tecavüzler başta olmak üzere kadına yönelik şiddet mevsimlik kadın tarım işçilerinin yaşadıkları önemli sorunlar arasındadır (TBMM Raporu, 2015: 198).

6. Sonuç ve Öneriler

Sayıları azımsanamayacak ölçüde fazla olan mevsimlik tarım işçilerinin yaşam ve çalışma koşulları insan onuruna yakışır düzeyde olmamasının yanı sıra, yeterli yasal korumadan da uzaktır. Her ne kadar tarımda mevsimlik gezici çalışma, doğrudan kölelik ve zorla çalıştırma kapsamında değerlendirilemese de araştırmada ulaşılan bulgular ışığında "köleliğin modern versiyonu" olarak düşünülebilecek boyutları olan bir çalışma şeklidir (Selek Öz ve Bulut, 2014: 118). Üstelik bir de kadın olunca iş daha da güç bir boyut kazanmaktadır. Mevsimlik gezici kadın tarım işçilerinin gerek çalışma gerekse de yaşam koşullarının iyileştirilmesi için daha özel tedbirler alınması gerekmektedir. Bu bağlamda

- Tarımda cinsiyetçi iş bölümüne son verilmeli, eşit işe eşit ücret ve ücretin kadın işçiye verilmesi sağlanmalıdır (TBMM Raporu, 2015: 202).
- Yerleşim alanları yakınında ortak çamaşırhane ve mutfaklar kurulmalıdır.
- Mevsimlik tarım işçisi ailelerin küçük çocukları için kreş ve bakımevleri kurulmalıdır.
- Mevsimlik tarım işçisi kadınların analık sigortasından yararlanması sağlanmalıdır.
- Gebe, lohusa, 15-49 yaş kadınların ve bütün bebeklerin düzenli takibi yapılmalı, bu hizmetler için gezici sağlık ekipleri oluşturulmalı, bu ekiplerde çalışacak personelin gerekli eğitimi alması sağlanmalıdır (TBMM Raporu, 2015: 156).
- Mevsimlik tarım işçilerinin tümüne, kadına yönelik her türlü şiddetin önlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalık eğitimleri verilmelidir.
- Mevsimlik tarım işçilerine genel olarak insanca barınma imkânı sağlanmalı, kadın ve erkek tuvalet-banyoları ayrı olmalıdır.

Kaynaklar

- Friedrich Ebert Stiftung Derneği, (2012), Tarımda Mevsimlik İşçi Göçü Türkiye Durum Özeti, Mevsimlik İş Göçü İletişim Ağı (MİGA), Mayıs 2012.
- Hürriyet Gazetesi, (2015), Mevsimlik Ayıp, 8 Temmuz.
- Karaman, Kasım ve Ali Sırrı Yılmaz, (2011), Mevsimlik Tarım İşçileri ve Enformel İlişkiler Ağı: Giresun'da Çalışan Mevsimlik Tarım İşçileri Üzerine Bir Araştırma, ZİWT, Vol. 3, No.: 1, s. 211-226.
- TÜİK, (2015a), Haber Bülteni: İş Gücü İstatistikleri Eylül 2015, Sayı: 18644, Yayımlanma Tarihi: 15 Aralık 2015.
- TÜİK, (2015b), Tarımsal İşletmelerde Ücret Yapısı 2014, Sayı: 18693, Yayımlanma Tarihi: 10 Mart 2015.
- TBMM, (2015), Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Yasama Dönemi: 24, Yasama Yılı: 5, Sıra Sayısı: 716, Mart 2015.
- Selek Öz, Cihan ve Enver Bulut, (2014), Düzgün İş Bağlamında Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma Koşullarının Değerlendirilmesine Yönelik Bir Alan Araştırması, Bilgi Dergisi, 2014/Yaz, Sayı: 28, Temmuz-Eylül, s. 99-121.
- Selek Öz, Cihan ve Enver Bulut, (2013), Mevsimlik Tarım İşçilerinin Türk Hukuk Sistemi İçerisindeki Yeri, Çalışma Dünyası Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, Temmuz-Eylül, s. 94-111.

MEVSİMLİK İŞÇİLİKTE KADIN EMEĞİ

Doç. Dr. Fatime Güneş

Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü - Eskişehir
fgunes@anadolu.edu.tr

1. Giriş

Dünya genelinde tarımda çalışan işçi sayısının 1,3 milyar civarında olduğu tahmin edilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde nüfusun %60'ı tarım sektöründe çalışırken, gelişmiş ülkelerde ise nüfusun %10'undan azı tarımsal işlerle ilgilenmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 102 sayılı Sözleşmesi'nde belirtilen sosyal güvenlik standartlarından bir veya daha fazlasına sahip tarım işçisi oranı ILO'nun tahminlerine göre %20'den azdır. Türkiye'de TÜİK Hane Halkı İş Gücü İstatistikleri Ağustos 2014 Raporu'na göre, ülke genelinde istihdamın %22,1'i tarımsal işlerle uğraşmaktadır. Yani yaklaşık 5 milyon 815 kişi tarımda istihdam edilmektedir. Tarımda istihdam edilenlerin yaklaşık %40'ının veya %50'sinin mevsimlik tarım işçisi olduğu konusunda genel bir öngörü bulunmaktadır. Bu durumda, tarımda çalışan iş gücü içindeki 2 milyonun üzerindeki kişinin mevsimlik gezici ve geçici tarım işçisi olarak çalıştığı söylenebilir (Topsak, 2015: 4). Bu sayı sosyolojik olarak kadın, yaşlı, genç, çocuk, erkek herkesi kapsamaktadır. Peki, tarımda mevsimlik işçilikte kadınların toplumsal konumu nedir? Bu çalışmada, Türkiye'de 'tarımda mevsimlik işçilik' araştırmalarına dayanarak kadınların toplumsal konumlarının genel bir değerlendirilmesi yapılacaktır.

2. Mevsimlik Tarım İşçiliği

Türkiye tarımında mevsimlik işçiliğinin ortaya çıkmasının ve yaygınlaşmasının nedenleri Türkiye'nin tarımsal yapısında meydana gelen dönüşümlerden bağımsız değildir¹. Tarımsal yapıların dönüşümü, tarımda metalaşmanın yaygınlaşması, küçük köylünün mülksüzleşmesi, mülksüzleşen emeğin mekânsal hareketliliği (göç) mevsimlik işçiliğin arkasındaki önemli yapısal nedenlerdir. Türkiye'de tarımsal yapıların dönüşümü de yerel ve küresel dinamiklerin ve bu dinamiklerin de etkili olduğu sermaye birikim koşullarıyla iç içe geçmiştir.

Tarımsal faaliyetlerden yeterli gelir elde edemeyen az topraklı veya topraksız aileler, geçimlerini sağlayabilmek amacıyla daha fazla tarımsal iş olanağı bulunan bölgelerde gezici (mevsimlik) ve/veya geçici (günübirlik) olarak çalışırlar. Bu işçiler "günübirlik" (geçici) ya da "mevsimlik" (gezici) işçi diye isimlendirilir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Orta Anadolu Bölgeleri'nden yüz binlerce gezici ve/veya geçici tarım işçisi aileleri ile birlikte özellikle pamuk, fındık, çay, tütün, üzüm, havuç ve şeker pancarı tarımının yoğun olarak yapıldığı Çukurova, Karadeniz, Ege ve İç Anadolu Bölgeleri'nde; bu bitkilerin çapa, sulama ve hasat zamanlarında yoğun bir şekilde

çalışırlar (Yıldırak vd., 2009:62). Mevsimlik tarım işçilerinin bir kısmı kendi memleketlerinde diğer bir kısmı ise memleketlerinden başka illere göç ederek tarımsal üretime katılırlar (ÇSGB, 2010:1, aktaran, Demir, 2015:180).

3. Mevsimlik Tarım İşçiliğinde Kadın Emeği

Tarımda kadının toplumsal konumunun anlaşılmasında açıklayıcı temel kavramsal araçlar olan ataerkillik, kadının mülksüzlüğü ve kadın emeği² (Ecevit, 1994: 105) kadınların mevsimlik tarımsal üretimdeki konumunun analizi açısından da önemlidir. Ayrıca, kadının toplumsal konumu açısından tarımsal yapıların ve ilişkilerin de dikkate alınması gerekir. Tarımsal yapılar üretim için gerekli toprak mülkiyetini/büyükliğini, emek kullanma biçimlerini (ücretsiz aile emeği, ücretli emek), tarımsal üretim için gerekli araçları ve bu süreçteki ilişkileri içerir. Örneğin, büyük topraklara sahip hanelerde kadın tarımsal üretimin dışında kalırken, daha az toprağa sahip hanelerde kadınlar tarımda mevsimlik işçi olarak çalışırlar. Kadınlar aile işletmelerinde ürünün ekim ve toplanma aşamasında çalışıyor olmalarına rağmen yaptıkları işler üretim faaliyeti olarak görülmez tersine kadının ev işinin bir uzantısı olarak algılanır. Tarlada, evde yoğun emek harcayan kadınların toplumsal konumları "ücretsiz aile işçisi" olarak tanımlanır (Sirman, 1991). Değer yargıları, gelenekler, görenekler, inanç kalıpları gibi ataerkil ideoloji, kurum ve yapılar aracılığıyla kadının eşitsiz konumu güçlendirilir. Kadının aynı zamanda miras yoluyla kendisine kalacak olan topraktan da vazgeçer. Kadın yaşam döngüsü (baba, kayınbaba, koca) süresince toprak sahibi olamaz. Kadının mülksüzleşmesi kendi emeğinin değerini de görünmez kılar hatta bu görünmezliği de ataerkillik lehine kabul eder (Ecevit, 1994: 98).

Peki, kırsal alanda mülksüzleşen, cinsiyete dayalı iş bölümü temelinde tarımsal üretimde ve ev işlerinde yoğun emek harcayan kadının, mevsimlik tarım işçiliğindeki konumu ve emek kullanma biçimleri nedir? Özellikle de gezici mevsimlik tarım işçiliği açısından baktığımızda kadın ailesi ile birlikte göç etmekte ve diğer hane üyeleriyle birlikte mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaktadır. Kadının konumunu birlikte göç ettiği ve içinde yaşadığı hanenin özelliklerini dikkate alarak değerlendirmeye başlamak gerekir. Buradan başladığımızda, şunun altını çizmek gerekir. Tarım sektöründe çalışan mevsimlik tarım işçisi ailelerin en temel ayıncı özelliği topraksız/mülksüz olmalarıdır. Özürlü (2011, aktaran Candan ve Günal, 2013) tarım sektöründe çalışan ve işçi sınıfının bu sektördeki temsilcisi olan mevsimlik tarım işçilerini "topraksız emekçiler" olarak isimlendirir.

Topraksız/mülksüz olma durumu açısından bakıldığında kadının da erkeğin de konumu aynıdır. Yani kadın ve erkek için mevsimlik tarım işçisi olmanın nesnel koşulları aynıdır. Her ikisi de geçimlerini sağlayabilmek için ücret karşılığı geçici olarak çalışır. Yani kadının emeği de erkeğin emeği de bu anlamda metalaşmış emek türüdür. Ancak cinsiyete dayalı iş bölümü temelinde kadın tarımsal üretimin dışında, hane üyelerinin bakımı, ihtiyaçlarının karşılanması, günlük hayatın sürdürülmesi sürecinde emeğini yoğun bir şekilde ve çift yönlü olarak kullanmaya devam eder.

Bu çerçevede, mevsimlik tarım işçileri ve tarım işçisi kadınlar üzerine yapılan bazı alan araştırması sonuçlarına, gözlem ve grup çalışmalarına dayanarak mevsimlik tarım işçisi kadınların emek kullanma biçimleri, toplumsal konumları, yaşam koşulları hakkında şunları söylemek mümkündür. Demografik özellikleri açısından bakıldığında kadınların eğitim seviyeleri çok düşüktür ve önemli bir kısmı da okula gitmemiştir. Kadınların büyük çoğunluğu için tarım işçiliği temel bir meslektir. Mesleki açıdan toplumsal hareketlilik yoktur ve tarım işçiliği kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Hanede yaşayan kişi sayısı fazladır ve hane büyüklüğü genellikle Türkiye ortalamasının üzerindedir (Benek ve Ökten, 2011; Semerci vd. 2014; Uysal ve Kesim, 2014; Yıldırak vd. 2009). Mevsimlik tarım işçisi aileler sağlık güvencesinden yoksun ya da yeşil kart kullanan, aylık gelirleri asgari ücretin altında olan ve bu kıt kaynakları büyük bir hane halkı ile paylaşan yoksul toplumsal kesimdir (Koruk, 2009).

Kadınlar, aileleriyle standartları düşük mekânlarda barınır. Bir kısmı standartlara uymayan konutlarda, bir kısmı da (özellikle gezici tarım işçileri) devlete ait arazi üzerine kurdukları çadır ve haymaklarda yaşamaktadır. Mutfak, banyo, tuvalet gibi temel kullanım alanları dışarıdadır. İçme ve kullanma suyunun kontrolsüz olması özellikle de çocukların sağlığı üzerinde riskler oluşturur

(Özbekmezci ve Sahil, 2004). Barınma açısından çadırın iklim şartlarından dolayı yağmura dayanıklı olmaması da önemli bir sorundur. Başka bir araştırmanın bulgularına göre (Geçgin, 2009) kadınların aileleriyle kaldıkları çadırlar eski keten brandalardan yapılır, rüzgâr tehlikesine karşı üstten ve yandan ağır toprakla bağlanır. Yağmur zamanı çadıra su akışını engellemek için de çadırın etrafı kazılır ve bazı çadırların üstü soğuktan korunmak için naylonla kaplanır. Barınma ve altyapı (su, kanalizasyon, elektrik, tuvalet vb. aileler için en önemli problemlerden biridir (Uysal ve Kesim, 2014). Mevsimlik işçilerinin kaldıkları konforsuz barınaklar (çadırlar, briket kulübeler) işçilerin hem dinlenmelerini hem de aile mahremiyetini sağlamaktan uzak yapılardır (Koruk, 2009).

Kız çocukları ve kadınlar için banyo ve tuvalet önemli bir sorundur. Tuvalet ihtiyacı hemen çadırların yanında giderilir. Yani, tuvaletler genellikle çadırın yakınındaki uygun bir alana belirli derinlikte çukur kazılarak ve bu çukurun etrafının naylon ya da çadır bezi ile kapatılarak inşa edilir. Banyo için birinci yöntem, çadırın yanına tuvalete benzer ayrı bir yapı eklemek ve çadır içerisinde banyo için ayrı bir alan oluşturmaktır. Kadınlar ve kız çocukları çadırın etrafında banyo için bir alan olsa bile çadır içinde yıkanma ihtiyacı duyduklarını belirtmişlerdir (MİGA, 2012). Su, elektrik, tuvalet, duş, atıklar gibi temel alanlardaki yetersizlikler ve problemler, banyoların ve tuvaletlerin hijyenden uzak olması, çeşitli bulaşıcı hastalıklar kadınların ve özellikle de çocukların sağlıkları için risk oluşturur (Karaman ve Yılmaz, 2011). Mevsimlik işçilik, anne-çocuk sağlığını olumsuz etkilemektedir.

Bu koşullar altında kadınlar tarlada çalışmanın dışında hanenin günlük ihtiyaçlarının karşılanmasında da yoğun emek harcar. Kadınlar tarımsal üretim dışında hane bireylerinin yemek, bulaşık, banyo, çamaşır, bakım gibi genel ihtiyaçlarının karşılanması için de çalışırlar.

Bir araştırmada (Geçgin, 2009) kadınlar tarım dışında bu işlere günde 3-4 saat ayırdıklarını belirtmişlerdir. Hatta bazı kadınlar için bu işler gece yarısına kadar sürmektedir. Tarım dışı bu işler için kadınların bir kısmı çocuklarından ve komşularından yardım alır.

Kadınlar günlük işleri yerine getirirken diğeryandan da tarlada saatlerce işçilik yaparlar. Tarlada çalıştıkları sürelerin uzunluğuna günlük belirtilen işlerde harcanan zaman da eklendiğinde ne kadar yoğun emek harcadıkları görülebilmektedir. Ancak kadınların yapmakla yükümlü oldukları günlük işler cinsiyetçi ideolojiyle onların görevi ve sorumluluğuyarak algılandığı için "kadının emeği de görünmez kılınır.". Ayrıca tarlada çalışması karşılığında, erkeklerle karşılaştırıldıklarında; düşük ücret alırlar. Sigortasız, güvencesiz emek türü olan mevsimlik işçiliğinin özelliği tarımda mevsimlik kadın emeği için de geçerlidir. Yapılan araştırmalarda (MİGA, 2012; Yıldırak vd., 2009.) kadınların tarımsal işler karşılığında aldığı ücretin düşük olduğu da ortaya konmaktadır. Tarımsal işletmelerde 2014 yılında mevsimlik tarım işçilerinin günlük ücretleri bir önceki yıla göre %13,9 artmıştır. Mevsimlik kadın işçilerin günlük ücretleri %14,3 oranında 41 TL olur ancak erkek işçi ücretleri %12,1 artış göstererek 54 TL'ye yükselir (TÜİK, 2015). Görüldüğü gibi kadınların ücreti erkeklerinkinden düşüktür.

Bazı çalışmalar (Geçgin, 2009) kadınların ücretlerini zamanında alamadıklarını ortaya koymaktadır. Aldıklarında da kazançlarını olduğu gibi kocalarına verirler. Ataerkil ilişkiler kadınların özerkliğine engel olur. Erkek egemen sistemin tekelci konumu kadınların sosyal hayattan dışlanmasına ve ataerkil yapıya bağımlı kılar. "Tüm sosyalleşme imkânları erkeğin elindedir. Kadın hem dil hem de sosyal kapasite bakımından dışlanmaktadır. Özellikle genç kızların dışarıda dolaşması engellenmektedir" (Geçgin, 2009: 28).

4. Sonuç

Türkiye'de mevsimlik tarım işçisi olarak çalışanların sayısındaki artış önemli boyutlara ulaşmıştır. Bu sayı sosyolojik olarak kadın, yaşlı, genç, çocuk ve erkek dâhil herkesi kapsamaktadır. Tarımsal yapıların dönüşümü, tarımda metalaşmanın yaygınlaşması, küçük köylünün mülksüzleşmesi, mülksüzleşen emeğin mekânsal hareketliliği (göç) gibi dinamikler mevsimlik tarımsal işçiliğinin ortaya çıkışında etkili olmuştur.

Mevsimlik tarım işçileri az topraklı ya da topraksız/mülksüz hanelerden oluşmaktadır. Bu hanelerde kadınlar ve erkekler (hatta çocuklar) hanenin geçimini sağlayabilmek için ücret karşılığı çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu anlamda kadın ve erkek emeği metalaşmıştır. Ancak cinsiyete dayalı iş bölümü temelinde kadınlar tarımsal üretimin dışında da hane üyelerinin bakımı, ihtiyaçlarının karşılanması, günlük hayatın sürdürülmesi sürecinde (yeniden üretim) yoğun emek harcarlar.

Kadının mülksüzleşmesi, ataerkillik, cinsiyete dayalı iş bölümü, toplumsal cinsiyet ilişkileri mevsimlik tarım işçiliğinde kadın emeğinin analizi için önemli kavramsal araçlardır.

Ağır koşullarda işçilik yapan kadınlar sağlık güvencesinden ve sosyal güvenceden yoksundur. Kadınlar tarım işçiliğinde tarlada saatlerce çalışırlar ancak aldıkları ücretler düşüktür. Kazançları üzerinde tasarruf hakları yoktur. Tarımsal üretim dışında hane bireylerinin bakımının ve ihtiyaçlarının karşılanması sorumluluğuy da kadın emeği üzerinden sağlanır. Yoksulluk koşulları altında emeklerini kullanan tarım işçisi kadınlar hanenin refahını yükseltme adına kendi refahlarından vazgeçerek yoksullaşırlar.

Bu çalışmada, mevsimlik işçilikte kadın emeğinin konumu genel hatlarıyla özetlenmiştir. Ancak bu fotoğrafın daha ayrıntılı çalışılması ve analiz edilmesi gerekir.

"Mevsimlik tarım işçisi kadınların bakış açıları, mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili farklı bilgi üretmek için önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Dolayısıyla, mevsimlik tarım işçisi kadınların toplumsal, ekonomik, sınıfsal, etnik ve cinsiyetçilikle ilgili deneyimleri, kadınların konumunu ortaya koyacaktır. Kadınların gücünün ortaya çıkması ise ancak onların kendi ağızlarından anlattıklarını ve deneyimlerini yazmakla mümkündür. Mevsimlik tarım işçisi olarak göç eden kadınların deneyimlerinin uzun vadede yapılacak çalışmalarda ortaya çıkarılması zorunluluktur." (MİGA, 2012:11).

Dipnot

- (1) Tarımda kırsal yapıların dönüşümü, mevsimlik işçilik ilişkisinin ayrıntılı tartışmaları için bkz. Sıdar Çınar ve Kuvvet Lordoğlu'nun (2011) ve Yıldırım, U.D. (2014)
- (2) Tarımda kadının toplumsal konumunun kuramsal çerçevesinin ayrıntılı tartışması için bkz. Ecevit, M. (1994)

Kaynaklar

- Benek, S. ve Ökten, Ş., (2011), Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaşam Koşullarına İlişkin Bir Araştırma: Hilvan İlçesi (Şanlıurfa) Örneği, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (2), 653 -676.
- Candan, E. ve Özalp Günel, S., (2013), Tarımda Kadın Emeği, Tarım Ekonomisi Dergisi, 19 (1), 93-101.
- Çınar, S. ve Lordoğlu, K., (2011), Mevsimlik Tarım İşçileri: Marabadan Ücretli Fındık İşçilerine, III. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 419-448.
- Demir, M., (2015), Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal Güvenlik Haklarına İlişkin Değerlendirmeler ve Öneriler, Çalışma ve Toplum, 1, 177-194.
- Ecevit, M., (1994), Tarımda Kadının Toplumsal Konumu: Bazı Kavramsal İlişkiler, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 27, Sayı 2, 80-106.
- Geçgin, Ercan, (2009), Ankara-Polatlı Örneğinde Dışlanma Açısından Mevsimlik Tarım İşçiliği, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1 (1), 3-35.
- Karaman, K. ve Yılmaz, A.S. (2011) Mevsimlik Tarım İşçileri ve Enformel İlişkiler Ağı: Giresun'da Çalışan Mevsimlik Tarım İşçileri Üzerine Bir Araştırma, ZfWT, Vol. 3, No.: 1, 211-226.
- Koruk, İ., (2010), İhmal Edilen Bir Grup: Göçebe Mevsimlik Tarım İşçileri, Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, 38 (Ekim-Kasım-Aralık), 17-22.
- (MİGA) Mevsimlik İşçi Göçü İletişim Ağ (2012), Tarımda Mevsimlik İşçi Göçü Türkiye Durum Özeti [http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/D%C3%BCnyadan/d%C3%BCnyadan_12%20\(1\).pdf](http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/D%C3%BCnyadan/d%C3%BCnyadan_12%20(1).pdf) (Erişim tarihi: 29.11.2015)
- Özbekmezci, Ş. ve Sahil, S., (2004), Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik ve Barınma Sorunlarının Analizi, Gazi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi, Cilt 19, No.: 3, 261-274.
- Semerci, U.P., Erdoğan, E. ve Kavak, S., (2014), Mevsimlik Tarım İşçiliği Araştırma Raporu 2014, Hayata Destek Derneği. <http://hayatadestek.org/media/files/raporHDD.pdf> (Erişim tarihi: 30.11.2015)
- Sırman, N., (1991), Gelişme Sürecinde Kırsal Kesim Kadını Yaklaşımlar ve Sorunlar, Kırsal Kesimde Kadının Statüsü: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Aralık 1990, ILO-TKV Danışman Toplantısı Raporları, Ankara, 16-29.
- Topsak, F., (2015), Mevsimlik Tarım İşçiliği, Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Merkezi, Ankara, 1-20.
- TÜİK, (2015), Tarımsal İşletmelerde Ücret Yapısı, 2014, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18693> (Erişim tarihi: 01.12.2015)
- Uysal, H.T. ve Kesim, E., (2014), Mevsimlik İşçi Örgütlenmelerinde Örgüt İçi ve Örgüt Dışı Faktörlerin İşçi Performansına Etkisi: Fındık İşçilerine Yönelik Bir Araştırma, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Sayı 22, 152-173.
- Yıldırak, N., Gülçubuk, B., Gün, S., Olhan, E. ve Mehmet, K., (2009), Türkiye'de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları. http://arsiv.agri.ankara.edu.tr/economy/1189_1205793629.pdf (Erişim Tarihi: 25.11.2015)
- Yıldırım, U., D., (2014), 1980 Sonrası Türkiye Tarımında Yapısal Dönüşüm ve Mevsimlik Tarım İşçileri: Sakarya Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

BABAMIN HATIRASINI YAŞATMA İSTEĞİ BENİ TARIM SEKTÖRÜNE YÖNLENDİRDİ

Ayten Çöl
aytencol@gmail.com

Ayten Çöl, 1949 Çorum doğumlu. Amasyalı. Çocukluk ve gençlik yılları Ankara'da geçiyor. Almanya'da Hititoloji yüksek lisansı yapıyor, hâlâ arkeolojik kazı çalışmalarına katılıyor. Yıllar önce babasının ani ölümü üzerine aklında hiç yokken tarım sektörünün içinde buluyor kendini. Tek amacım "babamın hatırasını yaşatmaktır." diyor.

Ailenizin geçmişinden söz eder misiniz?

16. yüzyıla kadar gitmek lazım. Atalarım Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar, yaklaşık 400 yıl, babadan oğula valilik yapmış Amasya'da. Babam da 1960 darbesine kadar Amasya milletvekilliği yaptı. Darbeden sonra hepimizin bildiği Yassıada, Kayseri süreçleri... O zor zamanların yakından tanığıyız. Çok derin yaşadık o acıları, ben daha 11-12 yaşlarımdaydım o zamanlar ama etkisi hâlâ devam ediyor. Uzatmayayım; "O çiftlik orada olduğu sürece babam yaşayacaktı benim için." Babam yaşıyor.

Babanızdan kalan çiftliği ve o yıllardan kalan izlenimlerinizi anlatır mısınız?

O dönemde ne yetiştiriliyorsa o vardı bizde de. Buğday, kavun, karpuz... Farklı olan tohumculuktu. Pancar tohumculuğu yapırdı. Şeker şirketinin yeni kurulduğu dönemden söz ediyoruz. Çok idealist ziraat mühendislerinin köylülere pancar tarımını öğretmeye çalıştığı, Türkiye'nin gübreye, zirai aletlerle yeni tanıştığı zamanlar.

Çiftliğimizin bulunduğu Geldingen Ovası, konumu itibarıyla tohumculuk için çok elverişli, nadir bölgelerden biridir. Rüzgârıyla, gece gündüz arasındaki sıcaklık farkıyla, güneşli gün sayısı, su kapasitesiyle inanılmaz bir tohum yatağıdır. Söylediğim gibi pancar tohumculuğu ön plandaydı. Hatta babamdan "pancar kralı" diye bahsedilirdi.

Siz çiftliğin başına ne zaman geçtiniz?

Babam 1965 yılında vefat etti. Çiftliğimiz, 4 kardeş arasında bölüştürüldü. 7 yıl boyunca Tereke (Miras) Hakimliğinin elinde kaldı. 1971 yılının sonlarına doğru çiftliğin başındaydım.

Çiftliğin başına geçme sürecinde neler hissettiniz?

Ben hiçbir şey bilmeden, Mars'tan inmiş gibi geldim çiftliğe. Düşünün Ankara'da milletvekili çocuklarıyla birlikte büyümüşüm, Ankara Kolejinde eğitim almışım. Deyim yerindeyse bir fanusun içinden çıkmış, hiç tanımadığım taşraya gelmişim. Üstelik bütün ailemin karşı

çıkmasına rağmen. Amasya'da hiçbir akrabam, tanıdığım yok. Amasya ile babam haricinde hiçbir ilişkimiz kalmamış. Çiftlik, Amasya'ya 18 kilometre uzaklıkta... Bir kız çocuğu bu şartlarda oraya gidecek ve başarılı olacak... Kimse inanmadı doğal olarak.

Ailenizi nasıl ikna ettiniz?

Dinlemedim ki hiç kimseyi... Gidiyorum dedim ve gittim.

Ve tek etken babanızın hatırasını yaşamaktı...

Bu nasıl bir sevgidir?

Evet, biliyorsunuz babalar ve kızları arasında derin bir sevgi zaten hep vardır. Söylediğim gibi biz darbe zamanının acılarını çok derin yaşadık. Babamın haksız yere hapse atılması, idamla yargılanması, o kötü muameleler, insanlık dışı tavırlar çocuk zihninde çok farklı duygular geliştiriyor. Canımız çok yandı, babama sahip çıkma içgüdüğü çok perçinlendi.

Bazen sevgiler hastalık derecesine dönüşebiliyor. Ben de babama bu şekilde sahip çıkmak istedim.

Asıl sorumuza geri dönelim, 45 yıldır yönettiğiniz çiftlikte neler değişti?

Gittiğimde çiftliğin her şeyi tarumar edilmişti; yolu, izi, elektriği, suyu, zirai aletleri kısaca hiçbir altyapısı yoktu. Sınırları ihlal edilmiş, yerleşik personeli dağıtılmıştı. Mahkemenin kura yoluyla belirlediği kendi payıma düşen parselde işe başladım.

İlk zamanlar doğal olarak kim ne diyorsa onu yaptık. Bilgimiz yok çünkü. Ancak bir kişinin emeklerini ve yol göstericiliğini asla unutamam, hakkını da ödeyemem. Kenan Özbaş... O dönemde TİGEM'de çalışan bir personeldi, mahkeme onu çiftliğe kayyum tayin etmişti. Hem yetiştirilecek ürünler hem de çiftliğin yönetimi açısından çok yardımcı oldu. Şimdiki tecrübemle söylüyorum Kenan Özbaş'ın o dönemdeki kararları çok doğruymuş. Zaman içinde işe adapte oldukça ürünleri ve çiftliği geliştirmeye başladık.

Bir de sık sık ekonomik krizler oluyor ya Türkiye'de, ben çok seviyorum o krizleri.

Neden, krizlerden kârlı çıkanlardan mısınız?

Hayır, hayır... Krizler insanın kafasını çalıştırıyor. Krizden nasıl çıkarım diye düşünüp duruyorsunuz. Zihnini zi uykuda bile deli divane çalıştırırken yeni yöntemler keşfediyorsunuz. Çıkış yolları buluyorsunuz. Mesela o dönemlerde bulduğum çıkış yollarından biri de tohumculuğa geri dönmek oldu. Bir özel şirkete adeta yalvar yakar kendimi beğendirdim ve pancar tohumculuğuna başladım. Arkasından mısır ve patates tohumculuğu geldi. Tabii tohumculuğunu yaptığımız ürünlerin kendisini de üretiyoruz.

Sonra bir kriz daha oldu, sebzeçiliğe girdim ben. Sebze tohumluğu değil, ürününün kendisi. Biber, patlıcan ve fasulye çeşitlerimiz var.

Yaşadığınız tüm bu süreçlerde kadın olmanızın avantajları veya dezavantajları var mıydı?

Açıkçası yaşamadım ancak şöyle bir durum var tabii ki; erkeklerin gözü sürekli 'acaba nerede hata yapacak' diye üzerinizde olur. Siz o fırsatı erkeklere vermezseniz, bir süre sonra bükemedikleri eli öpüyorlar ve size saygı duymaya başlıyorlar.

Şunu da söyleyeyim, anlatıldığı kadar kolay olmuyor. Görünüştünüzü, kıyafetlerinizi, mimik ve vücut hareketlerinizi, konuşmanızı... O kadar çok unsuru kontrol altında tutmak zorundasınız ki. Tabii bir de onlar bir çalışıyorsa siz üç çalışmak zorundasınız.

Tüm bunları yaptıysanız, bir de yolunuzda düz yürüdüyseniz, zamanında bıyık altından gülenler size fikir danışmaya geliyorlar.

Ben şimdi bu keyfi yaşıyorum.

ÜNİVERSİTEDE KADIN AKADEMİSYENLİK

Prof. Dr. Kadriye Çağlayan

Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bitki Koruma Bölümü - Antakya - Hatay
kcaglayano@yahoo.com

Cumhuriyet devrimlerinin en önemli kazanımlarından birisi de kadınların toplumsal ve siyasal haklarını elde etmelerini sağlamaktır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlayarak bu amaç doğrultusunda farklı politikalar izlenmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün Ocak 1923'teki söylevindeki şu sözleri bu konudaki politikaların kararlılığını belgelemektedir (Atatürk, 1969:700):

"Şuna inanmak gerekir ki, yeryüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir... Bir topluluk onu oluşturanlardan yalnız birinin çağdaş gereksinimlerinin kazanılması ile yetinirse o topluluk yarıdan çok güçsüzlük içinde kalır. Bir ulus ilerlemek ve uygarlaşmak isterse özellikle bu noktayı temel olarak benimsemek zorundadır... Kadınlarımız da bilgin olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün öğretim derecelerinden geçeceklerdir. Sonra kadınlar toplumsal yaşamda erkeklerle birlikte yürüyerek birbirinin yardımcısı ve destekçisi olacaklardır."

Daha sonraki yıllarda kadınlar toplumsal ve siyasal haklarını daha çok kullanmaya başlamışlardır. 1924'te saltanatın kaldırılması, laiklik ilkesinin benimsenmesi, öğretim birliğinin yasallaştırılması ve ayrıca Anayasa'ya genel eşitlik ilkesinin konulması, başka politikaların yanı sıra, kadın haklarını gerçekleştirmeye yönelik politikaların da hukuksal altyapısını oluşturmuştur.

1925'te Kılık Kıyafet Yasası kapsamında peçenin ve çarşafın kaldırılması ile 1926'da kabul edilen Medeni Kanun eşitlikçi hukuksal altyapıyı sağlamlaştırıcı nitelikte olmuştur (Özkanlı & Korkmaz, 2000). Eşitlikçi anlayışın bir sonucu olarak 1927'de yapılan ilk Genel Nüfus Sayımında kadınlar da sayılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte 1928'de Latin harflerinin kabul edilmesiyle birlikte eğitim seferberliği başlamıştır. Böylece kadınların da okuma olanağına kavuşturulması, bilgilendirilmesi, üretim ve eğitimin her aşamasında erkeklerle eşit durumda olması amaçlanmıştır. Kadınlar 1930'da belediye seçimlerine katılmışlar, 1934'te de Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilme hakkını elde etmişlerdir. Böylece toplumsal ve siyasal alanda kadınların erkeklerle birlikte üretken duruma getirilmesi ve konumlarının iyileştirilmesi konusunda somut adımlar atılmıştır (Özkanlı & Korkmaz, 2000).

Türk kadınına yükseköğrenim yapma olanağı ilk kez Meşrutiyet Dönemi'nde sağlanmıştır (Kurnaz, 1996). Darülfünuna 5 Şubat 1914 tarihinden itibaren kız öğrenci kabul edilmeye başlanmış ve dersler konferanslar biçiminde verilmiştir (Ergün, 1978; Spuler, 1975). Cumhuriyet Dönemi'ne geçildiğinde de kadınlar yükseköğrenime kabul edilme haklarını kullanmış, akademik ilerlemeler yapmış ve yöneticiliğe atanmışlardır.

Bilimsel yaşamda kadın akademisyenlerin yer almasıyla birlikte, çalışma hayatının kadınlara yüklediği sorumluluklar da artmıştır. Toplumsal cinsiyet temeline bağlı olarak kadınların görünmeyen emek olarak ifade edilen ev içi üretiminin emek-değer açısından değerlendirilmesi mümkün değildir. Diğer yandan çalışma hayatında akademisyenliğin getirdiği zorunluluklar da bu mesleği icra eden kadınlar üzerindeki yükün daha da artmasına neden olmuştur. Günümüzde kadın akademisyenler, evde veya okulda zamanlarının büyük bir kısmını bilimsel faaliyetlere ayırmaktadır. Kadın akademisyenler bilimsel çalışmalarını mesai saatleri dışında evde de sürdürmek zorundadır. Bir taraftan mesleğinin gereklerini yerine getirmeye çalışırken, diğer taraftan da ilkel toplumlardan günümüze kadar devam eden geleneksel ev işleri, çocuk bakımı ve benzeri işleri yapma zorunluluğu gibi rutin roller, kadınların omuzlarına yüklenmiş, görünmeyen bir emek olarak algılanmaktadır. Bu durum günümüz şartlarında da kadın akademisyenleri birçok sorunla karşı karşıya bırakmaktadır. Kadınlar anne, eş, arkadaş, meslektaş, araştırmacı ve bunun gibi pek çok rol ile ilişkilendirilmiş talepleri karşılamak için, kişisel zamanlarından feragat etmek durumundadır. Eğitim düzeyi yüksek kadınlar, toplumun kadın cinsiyetine

uygun gördüğü ve statüsü yüksek işler yapma eğilimindedir. Bu nedenle kadınların seçtikleri meslekler arasında akademisyenlik önemli bir yer tutmaktadır. Ülkemizdeki akademisyenlerin yaklaşık %41'ini kadınlar oluşturmaktadır (ÖSYM, 2008; Ergöl ve ark., 2012). Türkiye bu oran ile dünyada Amerika ve Kanada'dan sonra üçüncü sırada yer almaktadır (Yılmaz, 2005).

ÖSYM (2005-2006) verilerine göre profesörlerin %27'si, doçent ve yardımcı doçentlerin %33'ü ve araştırma görevlilerinin %45'i kadındır. Son on yıl içinde açılan yeni üniversiteler ve bölümlerle erkek akademisyen sayısında %33'lere, kadın öğretim elemanında ise %68'lere varan artışlar görülmüştür. Erkeklerde en fazla doçentlik ve profesörlükte artış olurken, kadınlarda en fazla artış görülen kadrolar yardımcı doçentlik ve araştırma görevliliğindedir. Kadınlar özellikle yardımcı doçentlik kadrosunda %127'ye varan artış göstermiştir (Okay, 2007).

Türkiye'de fen bilimlerinde %36, yer bilimlerinde %25 oranında kadın akademisyen bulunmaktadır. Mühendislik bölümlerinde ise kadın oranı %29 iken ABD'deki mühendislik bölümlerinde kadın akademisyen oranı %11'dir (ETAN, 2000; NSF, 2006). Türkiye'de üniversite dışında mesleklerinde çalışan ve odalara kayıtlı kadın mühendis oranı 1975'ten 1995'e kadar %7'den %12'ye çıkmıştır (Hersh, 2000). Batı ülkelerinde çalışan kadın mühendis için bu oran Norveç hariç (%25) oldukça düşüktür [(örneğin, İngiltere'de %1,5, Almanya'da %4 ve ABD'de %6) (Hersh, 2000; Schiebinger, 2002)]. Zengin ve Arslan'ın (2002) Türkiye'deki üniversitelerin mühendislik bölümlerindeki kız öğrenciler için ortaya koyduğu cinsiyete dayalı dağılım kadın akademisyenlerde de göze çarpmaktadır. En fazla kadın öğretim üyesi biyoloji, kimya, gıda ve çevre mühendisliği bölümlerinde bulunurken yer bilimleri bölümlerinde de dikkat çekici bir yoğunluk görülmektedir.

Dünyada değişen yaşam koşullarına uygun olarak kadınların sosyal ve ekonomik olarak hayata katkısının yanı sıra, son yıllarda artan bir şekilde bilimsel alanda ve üniversitelerde gösterdiği akademik başarılar da öne çıkmaktadır. Türkiye'de de kadının yaşama katkısı ve toplum

içerisindeki konumu hızla değişmekte buna bağlı olarak bilim alanında kadınların katkısı göz ardı edilemeyecek bir düzeye gelmektedir. Bu başarı akademik alanda çalışan kadın sayısının artışı, diğer yandan da kadınların bu alanda çalışma şartlarının iyileştirilmesi ve teşvik edilmesi gerekliliğini beraberinde getirmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Ulu Önder Atatürk, Cumhuriyetin ilk yıllarında uyguladığı model ile kız öğrencileri temel ve doğal bilimlere yönlendirmiş bunun sonucunda üniversitelerdeki kadın akademisyen oranları çok artmıştır. Bu hak ve özgürlüklerden yararlanabilmiş bir Türk kadın akademisyen ve ziraat fakültesinde görev yapmış ilk kadın dekan olarak Ata'mızı bir kez daha en derin minnet ve saygıyla anıyor, ülkemizde kadın akademisyen sayısının daha da artmasını diliyorum.

Kaynaklar

- Ergün, M., (1978), II. Meşrutiyet Dönemi'nde Eğitim Hareketleri, Doktora Tezi, AÜ Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Ankara.
- Etan, (2000), Promoting Excellence Through Mainstreaming Gender Equality, Science Policies in the European Union, Brussels: European Commission Report, 174.
- Ergöl Ş., Koç, G., Eroğlu K., & Taşkın, L., (2012), Türkiye'de Kadın Araştırma Görevlilerinin Ev ve İş Yaşamlarında Karşılaştıkları Güçlükler Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2(1), 43-49. doi: 10.5961/jhes.2012.032.
- Hersh, M., (2000), The Changing Position of Women in Engineering Worldwide, IEEE Transactions of Engineering Management, 47(3): 345-359.
- Kurnaz, Ş., (1996), II. Meşrutiyet Dönemi'nde Türk Kadını, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- NSF, (2006), Women Minorities, and Persons With Disabilities in Science and Engineering <http://www.nsf.gov/sbe/wmpd/start.htm>
- Okay, N., (2007), Türkiye'de ve Dünyada Mühendislik ve Fen Bilimleri Bölümlerindeki Kadın Akademisyenlerin Mevcut Durumuna Bakış, İTÜ Maden Fakültesi, Jeoloji Müh. Bölümü, Cumhuriyet BilimTeknik, 289: 3.
- ÖSYM, (2005-2006). <http://www.osym.gov.tr>
- ÖSYM, (2008), <http://www.osym.gov.tr>
- Özkanlı, Ö. & Korkmaz, A., (2000), Kadın Akademisyenler, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Yayın No.:586.
- Schiebinger, L., (2002), European Women in Science. Science in Context, 15(4): 473-481.
- Spuler, B., (1975), Tanzimat ve Atatürk Dönemi'nde Türk Eğitim Sistemleri ve Mukayeseleri, Atatürk Devrimleri I. Milletlerarası Sempozyumu Bildirileri, Sermet Matbaası, İstanbul, s.428-439.
- Yılmaz, E., (2005), Akademik Hayatta Kadınların Statüsü, İstihdamı ve Sorunları (ODTÜ-SDÜ Karşılaştırması), Doktora Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zengin, Arslan, B., (2002), Women in Engineering Education in Turkey: Understanding The Gendered Distribution, Int.J. Eng., 18(4): 400-408.

TARIMSAL ARAŞTIRMALARDA KADIN ZİRAAT MÜHENDİSİ OLMAK

Dr. Dürdane Mart

Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü - Adana
durdanemart@yahoo.com

Giriş

Canlıların yaşamlarını sürdürebilmelerinde beslenme ve gıda temel ihtiyaçtır. Bunun sonucunda tarımsal faaliyetlerde yabancı bitkileri kültüre alma sürecinden, bu yana tarımda temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik birçok gelişme kaydedilmiştir. Bu temel ihtiyaçların karşılanması görevi genelde kadınlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Yerleşik hayata geçişten bu yana var olan tarımsal faaliyetler, hem üretim şekillerinde hem de tüketim şekillerinde coğrafyaya, kültürlere ve ürünün özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Tarımsal üretim sürecinde tohumun saklanması ürünlerin yetiştirilmesine, hasattan ürünün sofraya ulaşımına kadar farklı dönemlerde ve farklı coğrafyalarda kadın emeği en büyük ortak paydadır (Candan, E. ve Özalp Günel S. 2013).

Kadının tarımda görünmeyen emeği bugün tarımsal ürünlerin üretimden tüketime en yoğun kullanılan emeğin ta kendisidir. Türkiye’de tarımsal üretimin önemini kavramak ve bu sektör içerisinde kadının konumunu anlamak için zaman zaman sektörel ilgili genel değerlendirme yapmak gerekir.

Gıda seçimi, üretimi, yetiştirilmesi, hazırlanması ve hasadında merkezi role sahip olmaları, tohumları saklayıp korumaları, hayvan üretimi ve ıslahına ilişkin bilgilere

sahip olmaları ve biyoçeşitliliği sağlıyor olmaları gibi özellikleri nedeniyle kadınlar tarımsal üretimin biriktirici, koruyucu ve geliştirici beynidirler (Aysu, 2009).

Kadının tarım sektöründe emeği işçilikte ve teknik hizmette küçümsenemez fakat, kadınlar hak ettiği değeri almakta çok yavaş ilerlemektedir. Bunu da hızlandırmak toplumun, kadının eğitim seviyesinin yükseltilmesinden geçmektedir.

Geleneksel değerlerin ve ataerkil toplum yapısının kadını çalışma hayatında geride bırakmakla birlikte, temel olarak kadınların maruz kaldığı fırsat eşitsizliğini tablodaki değerler ortaya koymaktadır. Görüldüğü gibi Ziraat Mühendisleri Odasına kayıtlı 36.987 ziraat mühendisinden 11.752’si kadın (%32), 25.235’i erkektir (%68). Ziraat mühendisliğinde olduğu gibi teknik bilimlerde de kadın sayısı oldukça düşük oranlardadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en fazla yaşandığı mühendislik bilimlerinde bunu yukarıdaki tabloda da görmek mümkündür.

Ataerkil bir toplum yapısında olmamız nedeniyle öncelikler erkeklerde olmakta, birçok kadın evlendikten sonra özellikle de bebek sahibi olduktan sonra işi bırakmaktadır. Kadının öncelikleri değişmekte eşi ve çocukları ön plana çıkmaktadır. Çünkü toplumumuzda kadın iyi bir eş ve anne bunlardan artı kalan zamanda da iş hayatında erkeklerle yarışarak başarılı bir iş kadını olmak zorundadır.

Tarımsal Araştırmalarda Çalışma Hayatım

Ben de bu odaya kayıtlı kısıtlı sayıdaki kadın ziraat mühendislerinden biriyim, yaklaşık otuz yıldır da tarımsal araştırma enstitüsü elemanı olarak hizmet vermekteyim. Enstitülerde çalışan araştırmacılar, araştırmaları canavarlarla dolu bir havuza benzetip “Bizi bu havuza kim attı?” diye söylenirler, fakat bu havuzdan da bir türlü çıkmak istemezler. Araştırma enstitüleri böyle bir yerdir. Ben de bu havuza Diyarbakır’da bulunan Güneydoğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsünde atıldım, 30 yıldır da havuzdan çıkmak için yüzüyorum ama havuzun sonu hâlâ görünmüyor.

Diyarbakır; benim için, tarih kokulu, misafirperver, dost canlısı ve kaburga dolmasıyla, pideleriyle, naneli ayranıyla, çiğ köftesiyle, kadayıf dolmasıyla unutulmayacak tatlar şehridir. Diyarbakır Tarımsal Araştırma Enstitüsü (1985 yılı) binalarıyla, lokaliyle, misafirhanesiyle ve aktif olan havuzuyla çok güzeldi.

TMMOB'nin Bazı Meslek Gruplarında 2014 Yılı Üye Sayısı

Meslek Odaları	Kadın	%	Erkek	%	Toplam
Ziraat Mühendisleri Odası	11.752	31,8	25.235	68,2	36.987
Makine Mühendisleri Odası	8.221	8,7	86.327	91,3	94.548
Elektrik Mühendisleri Odası	4.963	10,0	44.619	90,0	49.582
İnşaat Mühendisleri Odası	8.815	9,3	85.973	90,7	94.788
Orman Mühendisleri Odası	2.028	15,3	11.197	84,7	13.225
Bilgisayar Mühendisleri Odası	970	22,4	3.367	77,6	4.337

Enstitüde beş yıl baklagil projesinde çalıştım ve Enstitünün misafirhanesinde kaldım.

Kadın ziraat mühendisi olarak ilk görev yerimde işe başladığımda şefim dil kursu için Ankara'ya gitti; projede tek teknik elemandım. Dairede ve dış lokasyonlarda ekilecek denemeler vardı; müdürüm önce daireyi ek, dış denemeleri de hafta sonuna planla, birlikte gidip ekeceğiz, dedi. "Sen kadınsın, gençsin ben seni köylere yalnız başına yollayamam." diyerek; eşini, beni ve işçileri alarak lokasyon ekimlerine başladı. Şefim dönüncüye kadar müdürüm beni ilçelere ve köylere yalnız yollamadı. Çünkü ben kadındım. Bu davranış şekli beni üzmedi aksine hoşuma gitti. Çünkü korunup kollanıyordum, bu da bana güven veriyordu.

Bizim ailede kız çocukları biraz erkek gibi yetiştirilir veya yetiştirilmeye çalışılır. Biz beş kardeşтик, iki ağabeyim, benden küçük bir kız, bir erkek kardeşim vardı. Ben hep ağabeyimler gibi büyüdüm. Babam benim için "benim kızım erkek gibi" derdi bu da beni gururlandırdı. Bu sözler benim için ailenin evladına güveniydi. Ailemle her zaman gurur duydum, iyi ki benim ailem olmuşlar.

Baklagillerin hasat döneminde, şefim dairede hasadı yürütecekti ben de işçilerle birlikte lokasyon hasadına gittim. Fakat lokasyonlarda çiftçilerle çalıştığın için değişik sıkıntılar olur (Çiftçi şehre gitmiş olur, cenazesi olur, farklı tarlasına hasada veya ekime gider vb.) gecikirsin. Biz de bu hasatta gecikme ihtimali olmamasına rağmen geciktik akşam çok geç döndük. Şefim biz gelinceye kadar dairenin kapısından ayrılmamış araba hazırlatıp bizi aramaya gelecekmiş, tüm daire ayakta bizi beklemiş. Acaba erkek olsaydım bana aynı ilgiyi, özeni gösterecekler miydi ?

Diyarbakır'da, baklagil çalışmaları devam ederken (1989) ben evlendim. Müdürümüz değişti, yeni müdür benim aynı zamanda baklagil koordinatörüm; şefim de müdür muavini oldu, bütün proje ıslah ve yetiştirme tekniği bana kaldı, hep birlikte çalışıyoruz. Ben teknik anlamda kendimi geliştirdim ve yoğun bir şekilde çalışmalara devam ettim. Fırsat olursa müdürümle, şefim tarlaya gelip bana destek oluyorlardı. Ben, mesai saatlerinde yalnız; mesaiden sonra müdürümle, hafta sonları da şefimle çalışıyordum. Çiçeklenme zamanı, tarlada gözlem alıyordum fakat biraz rahatsızdım. Müdürümle tarlayı geziyorduk; ben kötüleşmeye başladım. Bir şey de söyleyemiyordum artık dayanacak gücüm kalmamıştı. Gözlem defterlerini yere bıraktım, ben iyi değilim dedim ve oturdum. Artık bayılacaktım, müdürüm etrafımda iki üç defa döndü sonra bana dönüp "Sen hamile misin yoksa?" dedi. Ben hemen hayır diye tepki verdim. Tarlaya araba geldi, doktora gittik ve ben hamile olduğumu öğrendim. Denemeler var, çalışmalar yoğun diye bu hamileliği istemedim fakat herkes, tüm daire sırayla beni bekleyerek bu hamileliği sonlandırmama izin vermediler. İyi ki böyle bir yanlış yapmama izin vermemişler. Hamilelik hem işveren hem de çalışan için sıkıntılı bir dönemdir. Fakat bu kısa bir süredir; bu sürenin sonunda ise çocuk, bizim için çok güzel ve bitmeyen bir annelik projesidir.

Benim de bitmeyen iki projem var, iyi ki varlar, iyi ki bu iki güzel projeyi yapmışım.

Adana; Taş Köprü'süyle, Kazancılar Çarşısı'yla, Çoban Dede Türbesi'yle, Kozan-Anavarza-Yılan Kalesi'yle tarihi sergiler. Seyhan ve Ceyhan Nehri'yle ve verimli topraklarıyla tarımın kalbidir. Adana, iklimi gibi sıcak insanlarıyla kebab cennetidir, sofranızda acı ile tatlının iç içe sunulduğu unutulmayacak tatların olduğu şehirlerden birisidir. Adana Tarımsal Araştırma Enstitüsünde (1990-2015) yirmi beş yıldır baklagil projesinde çalışıyorum.

Kadın ziraat mühendisi olarak Adana'da, baklagil çalışmalarına devam ediyorum ve ben anneyim.

Kadınlar; ev, aile ve toplum içindeki alışılmış birçok role ilave olarak iş hayatında da önemli roller üstlenmektedirler (Keskin, G., 2004.). Kadın iş gücünün en yoğun olduğu faaliyet alanlarının başında ise tarım sektörü gelmektedir (Korkmaz, A., Tüfekçi, N.U., 2007).

Adana'da da çalışmalar yoğundu; lokasyon denemelerini Tufanbeyli ilçesine kurmuştum. Bu ilçe Kayseri'nin Develi ilçesiyle komşudur. Gözlem ve bakım için belirli aralıklarla ilçeye gidiyordum. Hasat zamanında hasat edip daireye getirip patoz yapacaktık. İşçilerle hasat için tarlaya gittik. Çiftçi, benim kadın hâlimle oradaki denemeler içinde mağdur olduğumu düşünerek kendi tarlasını hasat yaparken ben yorulmayayım diye bizim denemeleri de hasat ettirmiş, denemeler demet demet yerdedi. Tabii ki karışmışlardı ve ayırmamızın imkânı yoktu; bir yıllık emek yok olmuştu.

Kadın ziraat mühendisi olarak farklı toplantılarda, farklı yerlerde ve görevlerde (eğitim seminerleri, grup toplantıları, kongreler... vb.) buldum fakat cinsiyetim ile ilgili rencide edici herhangi bir olay yaşamadım. Benim düşüncem toplumumuzun erkeklerinin -ister eğitimli ister eğitimsiz olsun- kadınlara karşı genelde son derece kibar ve saygılı olduğudur. Bizim onlarsız, onların da bizsiz yarım olacağını düşünüyorum. Biz birlikte bütünü ve varız. İyi ki onlar bizim hayatımızda varlar.

Bir dönemde, bir müdürümüz biz kadın ziraat mühendislerinden "saçı uzunlar" diye bahsedirdi. Bazı arkadaşlar buna gönül koyardı; bize neden hanımlar, kadınlar demiyor diye kendi aramızda konuşurduk. Müdürümüz aynı zamanda da biz kadın ziraat mühendislerine çok değer veren bir idareciydi.

Bir gün niye böyle dediğini sordum kendince esprili bir genelleme yapıyormuş. Evet, hayat renkli sürprizlerle doludur; çalışma hayatı da bunun bir parçasıdır.

Tarımsal araştırmalarda kadın ziraat mühendisi olup ağırlıklı olarak tarlalarda işçilerle çalıştığımız için kadınlığımızı bir tarafa bırakarak uygun kıyafetleri ve ayakkabıları seçmek durumundayız. Hem rahat çalışabilmemiz hem de biraz onlara benzememiz gerekmektedir. Nasıl ki ıslahta tip dışı bitkileri seleksiyonla ayıklıyorsak, ayıklanmamak için biraz işçi, biraz idareci, biraz çiftçi, biraz kadın olarak ve disiplinli çalışmalarınızla onlarla bir bütün olmak durumundasınız.

Tarımsal araştırmalarda ziraat mühendisi olmak, proje yapabilmek, yürütebilmek için iyi idareci, grup çalışmaları için adaletli, paylaşımcı, dürüst, çalışkan olmak, tarlayı çok sevmek ve hem iyi ıslahçı hem de iyi bir yetiştirici olmak gereklidir. Araştırcının bölgeyi ve sorunları iyi bilmesi, projelerinin de sorunu çözmeye yönelik olması, ıslah çalışmaları için sabırlı olması, çiftçilerle iyi iletişim kurması, çeşitlerini onların tarlalarında görmesi gereklidir.

Tarımsal araştırmalarda ziraat mühendisi olmak, proje yönetiyorsanız, projede ortak arkadaşlarınız varsa ve proje işçileriniz varsa arkadaşlarınıza karşı saygılı ve sevgili olmak, ekibinizin haklarını korumak ve savunmak durumunuzdasınız. Ekibiniz sizin aileniz gibi olmak durumundadır o zaman başarıyı yakalarsınız. Bazı dönemlerde sıkıntılar yaşanabilmektedir. Örneğin; proje işçimizin herhangi bir konuda bir sıkıntısı olduğunda, bu durumu çözmeye çalışırdık; işçimiz yaşça benden büyük olmasına rağmen "Şefim sen burada benim annemsin, babamsın, ablamsın ve iyi ki ben sizinle çalışıyorum benim şefimsiniz." diyerek projelerimizin bizim ailemiz olduğunu bana yeniden hatırlattı.

Araştırmalarda dönem dönem iş yoğunluğu artar hafta sonları da çalışmak durumunda kalabilirsiniz. Böyle dönemlerde benim oğullarım bana "Nohutların her zaman bizden önce gelir, senin çocukların zaten nohut." diye sızlanırlardı. Araştırmalarda iş disiplininizden taviz vermemeniz gereklidir. Çünkü tarımla uğraşıyorsunuz erteleyemezsiniz, ot almada gecikerseniz bitkiyle rekabete girer, bitkide verim kaybına neden olur, çiçeklenmeyi geciktirirseniz, baklaya geçer çiçeklenme tarihini alamazsınız. Onun için düzenli olarak tarla ve iş kontrolü gereklidir.

Son yıllarda ülkemizde çalışan kadınların sayısının giderek arttığı ve karşılaştıkları pek çok soruna rağmen, başarılarıyla iş dünyasında zirveyi zorladıkları ifade edilebilir.

Ekonomik kalkınmada insan vazgeçilmez bir unsur olduğuna göre kadın olmadan kalkınmayı sağlamak mümkün değildir. Kadınların konumunu güçlendirmek toplumların önemli hedefleri arasında yer almalıdır (Tutar, F. ve Yetişen, H. 2009).

Kadının tarih boyunca çalışma yaşamı içerisinde önemli bir yeri olmuştur. Yaklaşık yarım yüzyıl öncesine oranla kadınlar, çalışma yaşamında, belirgin bir değişim sergilemişlerdir. Çalışılan işin statüsü ne olursa olsun, bir eş ve anne olma kimliği yanında, "çalışan kadın" kimliği de kadın için oldukça önemlidir (Gürol, 2000).

Endüstri toplumunun çalışan insan tipini erkekler oluştururken, içinde bulunduğumuz bilgi toplumunda kadınlar ön plana çıkmaktadırlar. İş hayatında ağırlığın endüstriden bilgi ve hizmet sektörlerine kayması ile birlikte bilgi çağının yarattığı yeni mesleklerin pek çoğunu kadınlar ele geçirmiştir (Erkek ve Karagöz, 2009).

Erkek araştırmacıların yaptığı gibi, kadın araştırmacılar da tarımsal araştırmalarda genellikle; ıslah, verim ve kalite denemeleri, yeni çeşitlerin geliştirilmesi, hayvancılık, toprak ve su kaynakları, farklı sulama yöntemlerinin değerlendirilmesi, bazı önemli hastalıkların tespiti ve biyolojik mücadelesi ile ilgili projeler, hayvancılık yetiştiriciliğinde damızlık yeni tip koyun, inek, keçi geliştirilmesi, fidancılık gibi alanlarda araştırmalarını ve bu alanlarda çözüm odaklı projelerini yürütmektedir.

Ayrıca kadın araştırmacıların bilimsel alanda ıslah çalışmaları, yetiştirme teknikleri, hastalık ve zararlılar ile ilgili oldukça yenilikçi çalışmalar içerisinde yer aldıkları görülmüştür. Tarımsal kalkınmaya katkı açısından kadın araştırmacılar ve ziraat mühendisleri ıslah ve yeni çeşitler, bilinçlendirme, atık değerlendirme gibi yenilikçi birçok çalışmanın yanı sıra AR-GE çalışmaları ve tarımla ilgili tüm bilimsel çalışmalarla buldukları bölgenin ve ülkenin tarımsal kalkınmasına katkı sağladıkları görülmektedir.

Kadın araştırmacıların kurumlarında karşılaştıkları problemler içerisinde araştırma ve eğitim tesislerindeki yetersizlik, yüksek sorumluluk gerektiren pozisyonlara sıcak bakılmaması kadın araştırmacıların gerek yasal gerekse toplumsal açıdan karşılaştığı temel problemler arasında yer almaktadır (Yılmaz, E. ve Özdemir, G. 2012).

Günümüzde kadın araştırmacılar, evde veya iş yerinde zamanlarının büyük bir kısmını bilimsel faaliyetlere ayırmaktadır. Kadın araştırmacılar bilimsel çalışmalarını mesai saatleri dışında evde de sürdürmek zorundadır. Bir taraftan mesleğinin gereklerini yerine getirmeye çalışırken diğer taraftan da geleneksel ev işleri, çocuk bakımı ve benzeri işleri yapma zorunluluğu gibi rutin roller, kadınların omuzlarına yüklenmiş görünmeyen bir emek olarak algılanmaktadır. Bu durum günümüz şartlarında da kadın araştırmacıları birçok sorunla karşı karşıya bırakmaktadır. Kadınlar anne, eş, arkadaş, meslektaş, araştırmacı ve bunun gibi pek çok rol ile ilişkilendirilmiş talepleri karşılamak için, kişisel zamanlarından feragat etmek durumundadır (Dikmen, N. ve Maden, D. 2012).

Sonuç

Günümüzde, tarımsal araştırmalarda kadınların karşısına ne tür engel çıkarsa çıksın, bu engelleri aşmış ve giderek çalışma yaşamının içinde daha çok yer almaya başlamışlardır. Kadınlar, kariyer gelişimlerini sadece bireysel amaçları için değil, hem aile açısından hem de toplumsal açıdan önemli görerek kariyer hedeflerine emin adımlarla ilerlemişler, ilerlemektedirler ve ilerleyeceklerdir.

Kaynaklar

- Aysu, A., 2009, Piyasa ve Küçük Köylülük. Mülkiye Dergisi, Bahar, 223-237.
- Candan, E., Özalp, Günel, S., (2013), Tarımda Kadın Emeği, Tarım Ekonomisi Dergisi; 19(1): 93-101.
- Dikmen, N., Maden, D., (2012), Kadın Akademisyenlerin Görünmeyen Emeği Üzerine Bir Araştırma: Ordu Üniversitesi Örneği, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl: 11 Sayı: 21 Bahar 2012 / 1 s.257-288.
- Erkek, S., Karagöz, H., 2009, Kadının İş Hayatındaki Yeri ve Karşılaştığı Sorunlar Konya Ticaret Odası, Konya.
- Gürol, M.A., 2000, Türkiye'de Kadın Girişimci ve Küçük İşletmesi: Fırsatlar, Sorunlar, Beklentiler ve Öneriler, Ankara: Atılım Üniversitesi Yayın1-2.
- Keskin, G., 2004, Avrupa Birliği'nde Tarımda Kadının Yeri, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü T.E.A.E - Bakış, Sayı: 5, Nüsha : 9, Nisan 2004, Ankara.
- Korkmaz, A., Tüfekçi, N.U., 2007, Çalışma Hayatında Tarımda Kadın ve Sorunları: Ağlasun İlçesi Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, C.12, S.1, s. 37-61, Isparta.
- Sarı, E., Çevik, A., 2009, Kadın İçin Kariyer Gelişiminin Önemi, Uluslararası Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi .
- Tutar, F., Yetişen, H., (2009), Türkiye'de Kadının Ekonomik Kalkınmadaki Rolü, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 2009, Cilt:2, Sayı: 2, s.116-131.
- Yılmaz, E., Özdemir, G., (2012), Türkiye'de Kadın Akademisyen ve Araştırmacıların Karşılaştıkları Sorunlar ve Tarıma Bakış Açılı, Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi Journal of Tekirdag Agricultural Faculty.

TOHUMCULUK CAMİASININ EMEKTARI, BİLİM İNSANI

Dr. MEHMET UYANIK

23 EKİM 2015 TARİHİNDE

HAKK'IN RAHMETİNE KAVUŞTU.

Mehmet Uyanık 1949 yılında Güneyçevirme'de (Kelkit, Gümüşhane) doğdu; ilkokul, ortaokul ve lise öğrenimini Samsun'da tamamladı. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Yetiştirme ve Islahı Bölümünden, 1968-1973 (1975) döneminde mezun oldu. Aynı yıl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığında çalışmaya başladı ve Samsun İl Teknik Ziraat Müdürlüğü ve Gelemen Tarım Meslek Lisesinde görev yaptı. Askerlik dönüşü, 1979 yılında Bakanlık araştırma teşkilatına geçti. Bir süre Eskişehir Ziraat Araştırma Enstitüsünde çalıştıktan sonra Karadeniz Bölge Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğüne tayin edildi. 1980-1994 yılları arasında bu kuruluşta, Ülkesel Mısır Araştırma Projesinde araştırmacı daha sonra da projenin Türkiye Koordinatörü olarak görev yaptı. Aynı Enstitüde zamanla teknik müdür yardımcısı ve müdür vekili olarak çalıştı.

Bakanlığa bağlı Personel Eğitim Merkezinde ve Ankara Amerikan Kültür Derneğinde ikişer ay süreyle İngilizce kurslarına katılan Mehmet Uyanık, 1980 ve 1981 yıllarında sırasıyla Uluslararası Mısır ve Buğday Geliştirme Merkezi (CIMMYT, Meksika) ve Hindistan Tarımsal Araştırma Enstitüsünde (IARI, Yeni Delhi) altışar ay süreyle, mısır yetiştirme ve ıslahı üzerine yürütülen eğitim programlarına katıldı. 1986 -1988 yılları arasında Florida Üniversitesi Gıda ve Tarım Bilimleri Fakültesinde (IFAS, Gainesville) bitki yetiştirme konusunda MSc. derecesi elde etti.

Yurda dönüşünü takiben, 1990-1994 yılları arasında 19 Mayıs Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde mısır yetiştirme konulu doktora çalışmasını tamamladı.

1994 yılında Ankara Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsüne tayinini istedi. Bu kuruluşta bulunduğu sürece değişik bölümlerde araştırmacı olarak görev yaptı. Bu esnada, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmekte olan, Türkiye Ülkesel Araştırma Projesi'nde Proje Koordinatör Yardımcısı ve Eğitim Koordinatörü olarak görev yaptı. 1998 yılında, Tarımsal Üretimi Geliştirme Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan, Tohumculuk Daire Başkanlığına atandı.

2002 yılında Türkiye Cumhuriyeti Roma Büyükelçiliği Tarım Müşaviri olarak görevlendirilen Mehmet Uyanık, Dünya Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO), Uluslararası Bitki Genetik Kaynakları Enstitüsü (IPGRI, Bioversity) ve Dünya Gıda Programı (WFP) gibi Birleşmiş Milletlerin (BM), İtalya'da konuşlanmış durumdaki, uzman kuruluşları nezdinde Türkiye'yi temsilen bulundu. 2005 yılında Ankara'ya çağrıldı ve TÜGEM'e bağlı İdari Mali İşler Dairesi Başkanlığında ziraat mühendisi olarak görevlendirildi.

2006 yılında Bakanlıktan emekli olan Mehmet Uyanık önce BETA Tohumculuk Şirketine daha sonra da Türkiye Tohumculuk Endüstrisi Derneğinde çalıştı. 2008-2014 yılları arasında Tohum Sanayicileri ve Üreticileri Alt Birliği Teknik Birim Başkanlığı görevine getirilen Mehmet Uyanık 2014 yılı Ağustos ayında, yaş haddinden görevinden ayrıldı.

Mehmet Uyanık'ın Türkiye'nin tarımı ve özellikle tohumculuğu konularında yurt içi ve yurt dışındaki değişik yayın organı ve platformlara sunulmuş makaleleri, bilimsel bildirileri, raporları, İngilizce tercümeleri ve 1984 yılında hazırlanmış *Mısır Bitkisinin Botanik Özellikleri* isimli resimli bir derleme çalışması vardır.

Mehmet Uyanık 2014 yılında üzerinde uzun süre hassasiyetle çalıştığı ve kendi alanında bir ilk olan İngilizce/Türkçe hazırlanmış iki ciltlik *Açıklamalı Tohumculuk Terimleri Sözlüğü*'nü sektöre kazandırmıştır.

"TÜRKTÖB olarak Türk tohumculuk camiasına yaptığı hizmetlerden dolayı şükranlarımızı sunuyoruz.

Ruhu şad, mekânı cennet olsun."

TARIM VE TOHUMCULUK DÜNYASI 'AĞABEY'İNİ SONSUZLUĞA UĞURLADI

Rahmetli Mehmet Uyanık ağabeyimizi yad etmek amacıyla hazırlanan bu özel bölüm için bir yazı kaleme almak gerçekten çok zor.

Çalıştığı her kurumda, görev yaptığı her kademede, astlarının ve üstlerinin, çalışmaları sırasında bir arada olduğu herkesin sevgisini, saygısını ve takdirini kazanmış örnek bir kişilikti Mehmet ağabey.

Teknik ve idari anlamda özellikle tohumculuk sektörüne dev hizmetleri oldu. Sektörümüzün yasal altyapısının hazırlanması ve görev yaptığı sivil toplum örgütlerinin kurumsallaşması için her türlü takdirin üzerinde çalışmalara imza attı. Bilgi ve birikimlerini yeni kuşaklara aktarmaktan her zaman büyük zevk aldı.

Sektörümüzle ilgili istisnasız her konuda rahmetli Mehmet ağabey'in görüşleri karar mekanizmamızın temellerini oluştururdu.

Hasta yatağında bile son şeklini vermek için uğraştığı ve başardığı İngilizce-Türkçe hazırlanmış iki ciltlik *Açıklamalı Tohumculuk Terimleri Sözlüğü* gelecek nesiller için yaptığı son hizmet, bıraktığı son eser oldu.

Büyük bir değeri yitirdik kıymetli okuyucularımız. Örnek çalışmalarıyla hep hatırlayacağımız, eserlerinden ve fikirlerinden her zaman yararlanacağımız meslek büyüğümüz Dr. Mehmet Uyanık ağabeyimin nur içinde yatmasını Allah'tan niyaz eder, ailesine, çalışma arkadaşlarına ve camiamıza sabır ve baş sağlığı dilerim.

Yıldıray Gençer

TÜRKTÖB ve TSÜAB Yönetim Kurulu Başkanı

UYANIK'LIĞI İNSANLIĞINDAN VE AYDIN KİŞİLİĞİNDEN KAYNAKLANAN MEHMET'İM!

Ebedi âleme göçünü duyunca içim sızladı. Her ay bir iki defa telefonlaştık. Hiçbir zaman derdinden muzdarip olmadığını ve Allah'a hep şükrettiğini hâlâ duyar gibiyim. Ruhun şad mekânın cennet olsun.

Rahmetli Mehmet Bey benim doktora öğrencimdi. Çok değerli ve kapsamlı araştırmalar yapmıştı. Özellikle mısır ve tohumculuk konusuna hâkim bir araştırmacıydı. Doktorasını da bu konuda tamamlamıştır. Bazı öğrenciler vardır ki çoğu zaman çalıştıkları hocalarına yardımcı olacakları yerde hep yük olurlar (Gerçi kıymetli hocalarımız buna hiçbir zaman yüksünmezler.). Rahmetli Mehmet, bana hiç yük olmayan ve beni hiçbir zaman yormayan ender meslektaşlarımdandı. Sadece kendisine yol göstermiş ve birlikte çalışmışızdır. Eğer üzerinde bir hakkım varsa helal, hoş olsun.

İnsan bazen duygusallaşıyor ve üzülüyor. Bu yazıyı ben doktorandım için değil de o benim için yazmalıydı diyorum. Kader! Dualarım seninle güzel insan Mehmet. İnşallah adaşın Muhammed (a.s) efendimize komşusundur.

Prof. Dr. Ali Gülümser

MEHMET BEY'İ DAİMA ÖZLEYECEĞİZ

Dr. Mehmet Uyanık ile 1998 yılının Kasım ayında tanışmıştım. O tarihten itibaren yaklaşık üç yıl, Tohumculuk Daire Başkanı olduğu dönemde benim birim amirim de oldu. O günlerde başlayan dostluğumuz vefatına kadar hiç ara vermeden devam etti. Kendisine 17 yıl boyunca hep "ağabey" diye hitap ettim, çünkü bana hem meslek hayatımda hem de kişisel dostluğumuzda gerçekten ağabeylik yapan nadir insanlardandı. Hiç şüphesiz, dostluğumuzun gelişmesinde pek çok özelliği benim üzerimde etkili oldu. Dürüstlüğü, açık sözlülüğü, ilkelerine ve inancına bağlılığı, sözde değil özde bir vatanperver oluşu gibi niteliklerinin yanında, aynı zamanda engin bilgi ve deneyimini hiç eğip bükmeden en cömert şekilde bizimle paylaşması, görüşlerini doğrudan empoze etmek yerine sindire sindire ve nazik bir üslupla karşı tarafa aktarması, idare-i maslahatçılıktan daima kaçınması gibi vasıfları da ona duyduğum saygıyı ve muhabbeti hep pekiştirmiştir.

Mehmet ağabey, bana göre ülkemizin tarım sektörünü ve bilhassa tohumculuğumuzun eksik yanlarını çok iyi analiz edebilen nadir meslektaşlarımızdan biriydi. Konulara o denli geniş perspektiften bakardı ki bunun doğal sonucu olarak yaptığı analizler de bir o kadar rasyonel, isabetli ve güvenilir olurdu. Bu nedenle, onu yakinen tanıyanlar -hangi görevde olurlarsa olsunlar, ister bakan ister müsteşar ister başkan isterse şube müdürü- mutlaka mesleki bir sorunu kendisi ile istişare etmeden nihai kararı vermezlerdi. Çünkü onun tespitlerine güvenirlerd. Elbette, Mehmet ağabey bu görüşlerini paylaşırken, yıllardan beri çok çabalayarak edindiği bilgi süzgecini iyi kullanır ve vakıf olmadığı bir konuda da hiç çekinmeden "Bu konuyu biraz araştırıp size döneyim." derdi. Kısacası, Mehmet ağabey birçok vasfı nedeniyle onu tanıyanlar tarafından daima hayırla yad edilecek kıymetli bir insandı.

Ruhu şad olsun, nur içinde yatsın.

A. Müfit Engiz

TÜRKTED Genel Sekreteri

FAKÜLTE YILLARINDA RAHMETLİ MEHMET UYANIK İLE ANILARIMIZ

Fakülte yıllarını pek çok öğrenci gibi paylaştık ve oluşan gönül bağımız pek çok arkadaşımızla olduğu gibi hayat boyunca devam etti.

Anılarımızı birkaç paragrafa sığdırmak mümkün olmamakla birlikte ibret verici bazı anılarımızı yansıtmamızın gelecek nesiller için yararlı olacağı kanaatindeyim.

Kendisi ne yaptığını bilen, metanetli insan intibasını veren görünüşünün arkasında oldukça duygusal olan, çok güzel şiir yazan ve okuyan birisiydi.

Rahmetlinin, gözlerini bir noktaya odaklamışçasına okuduğu Necip Fazıl'ın *Sakarya* şiiri hepimizi mest ederdi. 1969 yılının Nisan veya Mayıs aylarının birinde bir gün bize sataşıldı, karşılıklı atışmalar ve sonunda kavga tabii. Olaydan sonra gittiğimiz ocaktan akşamüstü ayrıldık, birkaç ekmele birlikte yarım kilo baş soğan aldık. Paramız onu bile zor karşılıyordu. Mehmet zangır titriyor ve gerçekten burnundan soluyordu. Ekmeği böldük, baş soğanları küçük küçük keserek ekmeğimize yetecek katık yapmaya çalışırken Mehmet birden bire kükredi, "Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin varlığını savunan biz katık için bir soğanı bile zor bulurken, vatani satmaya çalışanların bu hakaretlerine nasıl dayanılır!" demişti.

Rahmetli ile final aylarında aynı evde kalır imtihanlara çalışırdık. O zamanlar gençler arasında arzu edilen şey transistörlü radyo kullanmaktı. Benim de öyle bir pilli radyom vardı. Tek dalga idi. TRT'nin iki kanalını çekiyordu. Sanırım bir uzun dalga bir de İzmir TRT'yi çekiyordu. İzmir TRT devamlı klasik batı müziği çalıyor, TRT uzun dalgada bir Türk halk müziğinin arkasından popüler müzik sonra Türk sanat müziği çalardı. Ben de popüler müziği hiç sevmezdim, tepki olarak devamlı klasik batı müziğini dinlerdim. Hiç olmazsa yeknesak bir müzik programıyla ders çalışıyordum. Mehmet'le ilk çalışmaya başladığımızda birkaç gün sesini çıkarmadı sonra bana niye klasik batı müziği diye sordu, ben de alışılmış Türk sazları dışında gitarlı müziklere kızdığım için yapıyorum dedim. O zaman popüler müzik çıktığında kapatırız demişti. Yazın Almanya'ya staja gittim, Mehmet'in o sözü hep aklımda olduğundan, devamlı Türk müziği dinlemek için bir Japon radyosu aldım. Yıllardır da aynı tavrı çocuklarıma ve asistanlarıma göstermekteyim.

Rahmetli, vatanına ve milletine gönülden hizmet eden bir arkadaşımızdı. Sözlük çalışması en büyük hizmetlerinden birisidir. Allah ondan razı olsun, mekânı cennet, yattığı yer nur olsun.

Prof. Dr. Ahmet Arslan
Gaziantep Üniversitesi

DOSTUM MEHMET UYANIK: "O BİR FİLOZOFTU"

Ben rahmetli Mehmet Bey'i TİGEM'den emekliliğimden sonra tanıdım.

Kamuda çalıştığım yıllarda yollarımız kesişmedi. Benim kamudaki yıllarım, onun Amerika'da ve Samsun Zirai Araştırmada bulunduğu yıllara rastlar. Onun Tohumculuk Daire Başkanlığında, benim de özel sektörde işe başladığım yıllarda başlayan arkadaşlığımız giderek dostluğa dönüştü.

Emekliliğinden sonra Türkiye Tohumculuk Endüstrisi Derneğinde göreve başladığında, ben de aynı Derneğin Yönetim Kurulundaydım.

Derin mesleki bilgisi ile konuları müzakere ve tahlil etme özelliği vardı. Üniversite okumuş pek çok insanın kitap okuma alışkanlığının olmadığı ülkemizde, o okuyan ve düşünen bir entelektüeldi. Çok okuyan, araştıran, hem dış hem de iç kaynakları ve gelişmeleri yakından takip eden biriydi.

Mesleki bilgisinin ötesinde büyük bir genel kültürü ve birikimi vardı. Ülke meselelerine büyük bir vatanseverlik penceresinden bakar, çok iyi tahliller yapardı. İstihare etmek istediği konularda beni zaman zaman arardı ve biz bir araya gelirdik. Benim sohbetinden büyük keyif aldığım, gerçek dostlarımdan biriydi.

Mehmet Bey'in vefatı ile ben oturup sohbet edeceğim dostlarımdan çok önemli birini kaybettim.

Her babayiğidin göze alamayacağı Tohumculuk Terimleri Sözlüğü çalışmaları, Mehmet Bey'in ne kadar birikimli ve konulara vakıf olduğunun delilidir. O benim gözümde bir filozoftu. Ülkemiz tohumculuğu ve tarımı büyük bir bilgisini kaybetti.

Tohumculuğa emeği geçen eski Müsteşarlara plaket verme töreni TSÜAB tarafından Antalya'da yapılmıştı. Eski Müsteşar Yardımcısı Dr. Nazmi Demir Bey, ben ve Mehmet Bey kuliste ayaküstü sohbet ediyorduk. Nazmi Bey, bizden Türk tohumculuğunun tarihini anlatan bir kitap yazmamızı beklediğini söyledi. İkimiz de "olur" dedik. Mehmet Bey bana "Ağabey şu sözlüğün biraz eksikliği var, onu tamamlayayım ve kitaba başlayalım." dedi. Kısa bir süre sonra da hastalığı başladı.

Sözlüğünü de hastalığının başlangıç dönemlerinde bitirdi. Eserini insanların beğendiğini görmek kismet oldu. Bu da hastalığı süresince kendisine çok büyük moral verdi.

Allah ona gani gani rahmet eylesin!
Mekânı cennet olsun!

Fahri Harmanşah
TASACO AŞ Genel Müdürü

TANIDIĞIM MEHMET UYANIK

Mehmet Bey'le Sakarya Mısır Araştırma Enstitüsünde araştırmacı olarak çalışırken 1989 yılında Mısır Çalışmaları Bölgesel Değerlendirme Toplantısı'nda tanıştım. Kendisi o yıllarda Ülkesel Mısır Araştırma Projesi'nin ülke koordinatörlüğünü yapıyordu. Mesleğinde kendisini yetiştirmiş, bildiklerini herkesle paylaşmayı seven, toplantılarda araştırmacı meslektaşlarımızın çalışma ve projelerini objektif olarak değerlendiren, bazen eleştiren, katkı veren çok okuyan, gereksiz konuşmayı ve konuşanları sevmeyen biriydi. 1995 yılında Mısır Araştırma Enstitüsünü bırakıp Ankara'ya Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkez müdürlüğüne müdür yardımcısı olarak atandığımda bir ağabey olarak bana araştırma enstitüsünden ayrılıp Ankara'ya geldiğim için epey sitemde bulunmuştu. Daha sonraları beni destekleyen, aldığı kararın doğru olduğunu söyleyen çok sayıda konuşma yapmıştır.

1996 yılından itibaren tohumculuk sektöründe iki temel yasa olan bitki ıslahçı hakları yasa taslağının hazırlanmasında ve Tohumculuk Kanunu'nun çerçevesinin oluşturulmasında birlikte çalıştık, saatlerce süren o uzun tartışmalı toplantıları unutmak mümkün değil. Tohumculukla ilgili yurt içi ve dışında onlarca toplantıya katılan bugünkü tohumculuk sisteminin oluşmasında ve sektörün gelişmesinde emeği olan duayen bir meslektaşımız ve meslek büyüğümüzdü. 20 yıldan fazla emek verdiği zaman zaman benimde dokümantasyon ve fikir desteği verdiği ve vefatından önce hazırlayıp yayımlanan İngilizce-Türkçe hazırlanmış iki ciltlik *Açıklamalı Tohumculuk Terimleri Sözlüğü* sadece Türkiye tohumculuk sektörü değil, komşu ve Orta Asya'da dost ülkelerin tohum uzmanları için de önemli bir eser olmuştur. Bakanlıkta, TÜRKTED ve TSÜAB'da çalıştığı yıllarda çeşit tescil komiteleri toplantılarına katılmış hem komiteye hem de sektöre önemli katkılarda bulunmuştur. Son yıllarda toplantılara geldiğinde TTSM'nin merdivenlerini çıkar, terlediği için benim odada üstünü değiştirir bir kahve içip ülkemizdeki ve dünyadaki tohumculukla ilgili gelişmelerdeki ve uygulamalardaki sıkıntılar üzerine kısa bir sohbetin ardından toplantıya katılırdı. Bilgisini ve tecrübesini her zaman genç ziraat mühendisleriyle ve meslektaşlarımızla paylaşmış bundan da büyük keyif almıştır. Tohumculuk sektöründe çalışmak, araştırmak, hizmet vermek onun için bir iş değil, hobi olmuştur. Tanıdığım en mütevazı ve nezakete dikkat eden ve uygulayan bir insandı. Mehmet ağabey, dedikoduyu, insanlar hakkın konuşmayı sevmez, liyakata önem veren, ülke sorunlarına kafa yoran, milli ve manevi değerlerine önem veren bir meslek büyüğümüzdü. Dr. Mehmet Uyanık'la 1989'da başlayan dostluğumuz, 23 Ekim 2015 tarihinde vefatına kadar geçen 26 yıl boyunca birbirimizi kırmadan devam etmiştir. Onun ağabeyliği, fikirleri benim için hep değerli olmuştur. Dr. Mehmet Uyanık hem mesleğimiz hem de tohumculuk sektörü ve sevenleri için büyük kayıptır.

Mekâni cennet olsun.

Kamil Yılmaz
TAREKS AŞ Genel Müdür Yrd.

TARIM CAMİASI DEĞERLİ BİR İNSANI KAYBETTİ

Dr. Mehmet Uyanık, tarım sektöründe idealist, araştırmacı ve üretken bir insanın neler yapabileceğinin en güzel örneğidir.

Karadeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsünde, 1983 yılında başlayan ve yaklaşık 14 yıl süren mesai arkadaşlığımız boyunca birçok konuda bana destek olmuş ve yol göstermiştir. Hatta rahmetlinin teşviklerine ve çabalarına gerek kalmadan, birçok konuda sadece onu örnek almak bile benim için bir kazanç olmuştur. Diyebilirim ki İngilizce öğrenmemde en önemli motivasyon kaynağım olmuştur. Birlikte görev yaptığımız yıllarda kurumun yeniden yapılanması sürecini diğer arkadaşlarımız ve meslektaşlarımızla birlikte yürüttük. O dönemde birçok konuda yoğun fikir alışverişinde bulunduk, zaman zaman tartıştık, ancak birbirimize olan sevgimizi ve saygımızı hiçbir zaman kaybetmedik.

Sürekli okuyan, elinden kitap eksik olmayan, işe gidip gelirken kullandığımız servis aracında bile zamanını okumakla geçiren, araştıran ve tecrübesini aktarmaktan kaçınmayan Dr. Mehmet Uyanık, görev yaptığı tüm kurumlarda layıkıyla hizmet etmiştir. Tohumculuk sektörüne büyük katkıları olan Dr. Uyanık, vefatından hemen önce yayımlanan İngilizce-Türkçe hazırlanmış iki ciltlik *Açıklamalı Tohumculuk Terimleri Sözlüğü* ile gelecek nesillere büyük bir eser daha armağan etmiştir.

Tarım sektöründe uzun yıllar görev yapan ve görev aldığı her birimde mesai arkadaşlarının sevgisini ve saygısını kazanan, tecrübesiyle ve bilgi birikimiyle kendisinden sonraki kuşaklara örnek olan Dr. Mehmet Uyanık'ı saygı, sevgi ve rahmetle anıyor, ailesine, sevenlerine, tarım camiasına baş sağlığı diliyorum.

Ruhu şad olsun.

Dr. Muhteşem Torun
TÜRKTÖB Genel Sekreteri

TIBBİ BİTKİLERİN YETİŞTİRİCİLİĞİNDE İYİ TARIM UYGULAMALARI

Prof. Dr. Neşet Arslan - Marieh Javani - Mehdi Taher
Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü - Ankara
narslan@agri.ankara.edu.tr

1. Giriş

İnsanların sağlıklı beslenmesi ile ilgili görüşler her ne kadar çok eskilere dayansa da bu konuyla ilişkili iyi tarım uygulamalarının geçmişi çok yenidir. Avrupa'daki yaş meyve ve sebze pazarının büyük kısmına hâkim olan perakendeciler, tüketicilerine arz ettikleri yaş meyvede ve sebzede son yıllarda gündeme gelen insan sağlığını tehdit eder nitelikteki belli bazı riskleri en aza indirmek amacıyla 1997 yılında EUREP adı altında bir araya geldiler. 1999 yılında bugünkü iyi tarım uygulamalarının temelini oluşturan EUREPGAP standartlarını oluşturdular. Eylül 2007'de, revize edilerek tüm dünya ülkeleri tarafından kabul görmüş ve GLOBALGAP adını almıştır. GAP, İngilizce "good agricultural practices" yani "iyi tarım uygulamaları" için kullanılan bir kısaltmadır. İyi tarım uygulamaları bugün dünyada en yaygın uygulanan yetiştiricilik sertifikasyon programıdır.

Aynı şekilde son yıllarda gıda güvenliği ve kalitesi ile ilgili artan endişeler BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) gibi uluslararası kuruluşları da harekete geçirmiştir. 1974 yılındaki Dünya Gıda Konferansı'nda belirlenen "açlığın on yıl içerisinde ortadan kaldırılması" hedefi gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle açlık ve kötü beslenme sorunlarına çözüm bulmak amacıyla BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) himayesinde, Dünya Gıda Zirvesi 13-17 Kasım 1996 tarihleri arasında, 185 ülkenin ve Avrupa Topluluğu'nun üst düzey temsilcilerinin katılımıyla Roma'da gerçekleştirilmiştir. Roma'daki FAO Genel Merkezinde yapılan bu tarihi toplantı, yaklaşık 10.000 katılımcıyı bir araya getirmiş ve yeni milenyumda dünya liderlerinin karşılaştığı en önemli sorun olan açlığın ortadan kaldırılması tartışmalarına kuvvetli bir zemin oluşturmuştur. Sonuçta "Dünya Gıda Zirvesi Eylem Planı" kabul edilmiştir. Planda, gıda güvenliği ve kalitesi için, üretimin yeni teknolojiler kullanılarak daha verimli hâle getirilmesi, çevreyle dost gübre kullanımı, tarımın sürdürülebilirliğinin sağlanması, tarımda kullanılan girdilerin çevreye olumsuz etkilerinin azaltılması amacıyla bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde önlemler alınması ve iyi tarım uygulamalarını uygulayan kişi/kuruluşların desteklenmesi gerektiğine karar verilmiştir. Bu amaca yönelik olarak Dünya Ticaret Örgütü, tarım ürünleri dış ticaretinde "Hayvan ve Bitki Sağlığı" konusunda uluslararası standartların korunması amacıyla gıda güvenliğine ilişkin düzenlemelerin yer aldığı bir anlaşma oluşturmuştur. Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri Anlaşması'nın (Sanitary and Phytosanitary Measures - SPS Agreement) ilki gıdada Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları (HACCP - Hazard Analysis Critical

Control Points), diğeri ise tarımsal üretimde uygulanmak üzere "İyi Tarım Uygulamaları (İTU)" anlamına gelen GAP'tır (Good Agricultural Practices).

İyi Tarım Uygulamaları üretim öncesi, üretim, hasat ve hasat sonrası dönemlerde gıda güvenliğini sağlamak için çiftliklerde uygulanması gereken uygulamalar olup bu tür uygulamalar birçok durumda çalışanların ve çevrenin güvenliğini sağlamaya yardımcıdır. GAP şemaları ağırlıklı tüketici odaklıdır ve gıda güvenliği tedbirlerinin önemli bir parçası olarak izlenebilirlik gereksinimlerini içermektedir. İyi tarım uygulamaları ile pazara girişin kolaylaştırılması yanında, pestisit kalıntılarının, mikrobiyal ve diğer kirletici tehlikelerin risklerinde bir azaltma sağlanabilir.

Türkiye'de de Tarım Bakanlığı bu gelişmelere kayıtsız kalmayıp ilk olarak 08.09.2004 tarih ve 25.577 sayılı Resmi Gazete'de aynı esaslara dayanan İyi Tarım Uygulamaları Yönetmeliğini yayımlamıştır. Bu Yönetmelik revize edilerek 07.12.2010 tarih ve 27.778 sayılı Resmi Gazete'de tekrar yayımlanmış; günümüze kadar da bazı maddelerinde değişiklikler yapılarak daha kapsamlı bir hâle getirilmiştir.

Yönetmelikte iyi tarım uygulamaları tarımsal üretim sistemini sosyal açıdan yaşanabilir, ekonomik açıdan kârlı ve verimli, insan sağlığını koruyan, hayvan sağlığı ve refahı ile çevreye önem veren bir hâle getirmek için uygulanması gereken işlemler olarak tanımlanmaktadır. İyi Tarım Uygulamaları Tehlike Önleme, Tehlike Analizi (HACCP), Zararlılarla Entegre Mücadele (IPM) ve Entegre Ürün Yetiştiriciliği (ICM) ilkelerini temel alır; çiftçilikle ilgili metotların ve teknolojilerin sürekli gelişmesini destekler. Ülkeler ve kuruluşlar arasında uygulamada bazı farklılıklar gözlenmesine rağmen, İTU'nun temelinde yatan felsefe aynıdır. Bu felsefe, tarım ürünleri üretiminin, insanlara ve çevreye zarar vermeyecek şekilde yapılması üzerine kurulmuştur.

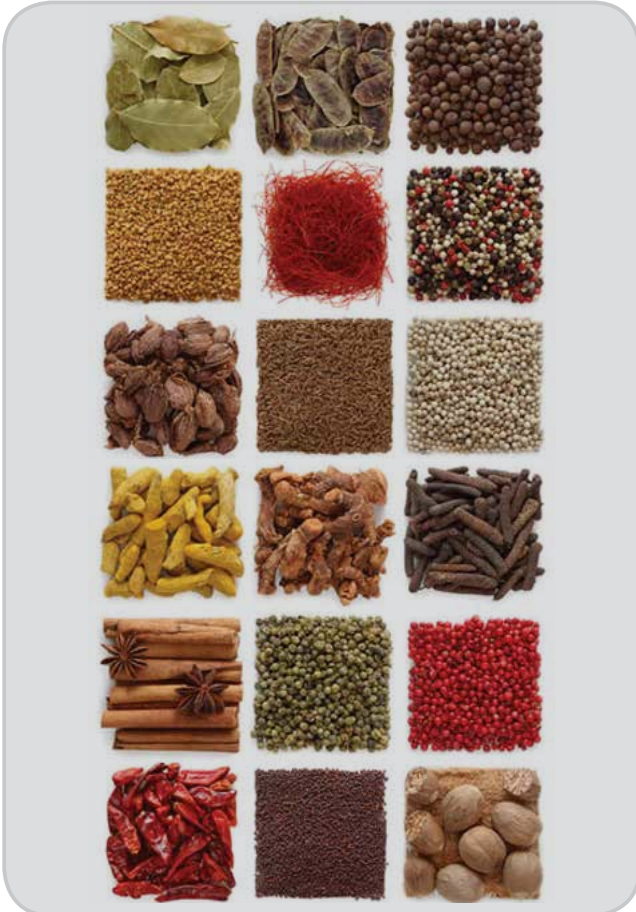
2. Tıbbi Bitkilerde İyi Tarım Uygulamaları

Dünyada ticari amaçlarla 900 kadar tıbbi bitki türünün kültürü yapılmaktadır. Baharat bitkileri ile birlikte dünyada tıbbi ve aromatik bitkilerin bir milyon hektarlık bir alana sahip olduğunu söyleyebiliriz. Ülkemizde haşhaş, kimyon, safran çok eskiden beri kültürü yapılan bitkilerdir. Bunlara zaman içerisinde anason, rezene, kişniş, nane, fesleğen, çörek otu, çemen, kırmızıbiber, yağ gülü, çay, kudret narı ve şerbetçi otu eklenmiştir. Yakın zamanlarda biberiye, ekinezya, kebere, kekik, lavanta, papatya gibi bazı yeni

bitkiler de kültüre alınanlar arasındadır. Çöven, sarı kantaron yanında kardelen, salep, göl soğanı, yılan bıçağı, zambak, ters lale ve lale gibi soğanlı bitkiler de yeni kültür bitkileri arasında yerlerini almıştır. Burada belirtilmeyen ve bir kısmı da başka amaçlarla yetiştirilen bitkiler de eklendiğinde ülkemizde 60 kadar tıbbi ve aromatik bitkinin kültürü yapılmaktadır. Kültürü yapılan bitkilerin bazıları (haşhaş, çay, kimyon, anason, kırmızıbiber vb.) alan bakımından çok fazla yer kaplamaktadır. Ancak flora zenginliğimiz ve ülkemizin iklim özellikleri dikkate alındığında bu sayının az olduğunu söyleyebiliriz.

Türlerin korunması ve flora tahribatının önlenmesi amacıyla yapılan uluslararası CITES Sözleşmesi'nden sonra, bitki toplamalarını önlemek düşüncesiyle bu bitkilerin dış alımı ve satımında "kültürden elde edilmiştir" ibaresi istenmektedir. Toplama konusunda denetimin sıkı olması, tıbbi bitkilerin tarımının yapılması uluslararası ticarete rekabet şansını arttıracak ve dış satımda piyasaların istediği süreklilik sağlanabilecektir.

Tıbbi ve aromatik bitkilerin tarımı da diğer bitkilerde olduğu gibi iyi tarım uygulamaları kapsamında ve/veya organik tarım içerisinde düşünülmelidir. Zira bu tarzda üretimi yapılan tıbbi bitkilere ve droglara olan ilgi ve talep her geçen gün artmaktadır. Tıbbi bitkilerin iyi tarım uygulamalarında; toprak, bitkisel materyal, ekim/dikim, hastalık, zararlı ve yabancı ot kontrolü (biyolojik kontrol tavsiye edilir), gübreleme, mekanizasyon, sulama, alet ve ekipmanlarda herhangi bir bulaşma olasılığı için hijyen koşullarına uyulmalıdır. Ürünün hasadı, kalitesi, kurutulması,

paketlenmesi ve pazarlanması aşamalarında uygulanacak kuralların; bitkilerin özellikleri dikkate alınarak en yüksek verimde ve kaliteli, standartlara uygun etken madde içeren, insan sağlığına zararlı herhangi bir bulaşma ve kirlenmeye neden olmayacak şekilde seçilmesi ve uygulanması gerekir. Bu çerçevede Dünya Sağlık Teşkilatı da (WHO) üye ülkelerin isteği doğrultusunda tıbbi bitkiler için iyi tarım ve toplama uygulamalarını (GACP), Uluslararası Baharat Ticaretçileri Birliği (IOSTA) baharat için geliştirilmiş iyi tarım uygulamalarını hazırlamıştır. Bunlarda kaliteli ürün için uygun yetiştirme, toplama ve işleme, ilgili gerekli teknikler ve önlemler konusunda ayrıntılı açıklamalara yer verilmiştir.

2.1. Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Seçilmesi

Her şeyden önce yetiştirilecek olan tıbbi ve aromatik bitki konusunda bilgi edinilmelidir. Kültüre alınacak bitkinin botanik kimliği - sistematikteki yeri ve adı (familya cins, tür, alt tür ve varyeteleri varsa eko ve kemo tipleri) belirlenmeli ve/veya kültürü önceden yapıyorsa çeşit ve menşei hakkında gerekli bilgiler edinilmelidir. Yetiştirilen her yeni tıbbi ve aromatik bitkinin konu uzmanı sistematikçilerce onaylanması ve kaydedilmesi gerekmektedir. Her birisinin herbaryumu yapılmalı ve muhafaza edilmelidir. Saklanan örnekler yerel veya ulusal örneklerle de karşılaştırılabilir. İmkânlar elverişliyse genetik testler de yapıp kaydedilmelidir. Yetiştirilecek bitkinin pazarlanabilir özellikte olması için müessir maddelerinin ulusal farmakopelerde veya standart, tebliğ vb. önerilen diğer tanınmış ulusal belgelerde istenilenlere uygun olması gerekmektedir. Bitkilerin özelliklerini belirten bilgiler, ulusal farmakopelerde veya belgelerde bulunmadığı takdirde, diğer ülkelerin farmakopelerinden ya da uluslararası kabul görmüş diğer standartlardan (ISO standartları gibi) veya diğer belgelerden de faydalanılabilir. Kültüre yeni alınmış tıbbi ve aromatik bitkilerin tanıtılmasında, Latincelelerinin yanında, yerel adı, İngilizce adı belirtilmeli; bitkilerin bulunduğu ülke(ler)deki geleneksel tıbbi veya diğer kullanım şekilleri gibi bilgiler, diğer bir deyişle etnobotaniği belgelendirilmelidir. Bitkinin iklim ve toprak istekleri vb. bilgiler sağlıklı bir şekilde derlenmeli; sonra buna uygun bölgeler seçilmeli ve ekimler gerçekleştirilmelidir.

2.2. Tohumluk

Tıbbi ve aromatik bitkiler de özelliklerine göre generatif ve/veya vejetatif organları tohumluk olarak kullanılabilir. Tohumların ve diğer materyallerin özellikleri belirlenmeli ve tanıtım için kalite ve performans gibi bütün önemli bilgiler uygun şekilde hazırlanmalıdır. Tohumluk materyali; yüksek kaliteli, zararlılardan uzak ve hastaliksız bitkilerden alınmalıdır. Özellikle vejetatif tohumluklarda buna daha da önem verilmelidir. Zira başta virüs hastalıkları olmak üzere birçok hastalığın ve zararlıların vejetatif tohumluklarla taşınması ve yayılması daha fazladır. Generatif tohumluklar kullanıldığında bu tohumlukların türlere göre çimlenme özellikleri mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Organik olarak yetiştirilecek tıbbi ve aromatik bitkilerin tohumlukları organik tarıma onaylanmalıdır. Diğer taraftan birçok bitkinin yeterli tohumluğunun olmadığı göz önüne alındığında, tohumluğun temininin tıbbi bitkilerin yetiştirilmesinde en önemli engellerin başında geldiği unutulmamalıdır. Tercihen bir yıl öncesinden elde edilmiş tohumlukların kullanılması çimlenme riskini azaltır. Hem generatif hem vejetatif yolla

çoğaltılabilen bitkilerde iyi bir çeşit geliştirilmesi ve çeşidin korunması açısından, vejetatif çoğaltma tercih edilir; bu yabancı döllen bitkilerde daha da önemlidir.

2.3. Yer Seçimi

Diğer bitkilerde olduğu gibi tıbbi bitkilerde de ürün kalitesini iklim şartlarının yanında toprak özelliği de etkilemektedir. Bölgenin coğrafi konumu, ekolojinin etkisi ve bölgesel kriterleri, nitelik ve nicelik açıdan ürünü etkileyebilir. Toprak, hava ve su kirliliği olan yerlerde ürünlerde kimyasal kirlenme kaçınılmaz olur.

Gün uzunluğu, yağış (su miktarı) ve sıcaklık gibi iklim koşulları tıbbi bitkilerin fiziksel, kimyasal ve biyolojik niteliklerini önemli ölçüde etkiler. Güneş ışığının süresi, yağış, ortalama sıcaklık yanında gündüz ve gece sıcaklık farklılıkları da bitkinin fizyolojik ve biyokimyasal faaliyetlerini etkiler.

Tıbbi bitkilerde kalite, toprağın yeterli miktarda besin ve organik maddesi vb. toprak kriterleri ile de ilgilidir. Uygun toprak koşulları, toprak tipi, drenaj, nem tutma, verimlilik ve pH, seçilen tıbbi bitki türlerini veya yetiştirilmesi düşünülen tıbbi bitkileri etkiler.

2.4. Yetiştirme ve Bakım İşleri

Tıbbi bitkilerin yetiştirilmesi, yoğun bakım ve yönetimi gerektirir. Yetiştirme süresinde, koşullar ve kullanılan girdiler ürün kalitesini etkiler. Eğer yetiştirilmek istenen tıbbi bitki ile ilgili yayımlanmış veya kayıt altına alınmış bilimsel yetiştiricilik bilgileri yoksa geleneksel ekim yöntemleri uygulanabilir; aksi hâlde araştırma yoluyla başka yöntemler geliştirilmelidir.

Tıbbi bitkiler tarımında bakım işleri; bitki büyüme, gelişme ve kullanılan kısımları ile doğrudan ilgilidir. Bitkinin büyüme gelişmesinin kontrolünde çapalama, yabancı ot kontrolü, budama, tepe kırma, gölgelendirme vb. gibi uygulamalar ürün miktarı ve kalitesini etkiler. Yerel gelir ve iş imkânları açısından, küçük ölçekli tarım (aile işletmeciliği), genellikle büyük ölçekli tarıma tercih edilir.

2.4.1. Gübreleme

Tıbbi bitkilerde yüksek verim elde etmek için gübreleme vazgeçilmez bir unsurdur. Kullanılacak olan gübre nevi ve miktarı yapılan araştırmalar ile belirlenmelidir. Uygulamada, organik ve kimyasal gübreler kullanılır. Uygunsuz gübre kullanımı gıda kaynaklı hastalıklarda bir risk faktörü olabilir. E. coli 0157: H7, Salmonella ve Campylobacter gibi patojenler sıcaklık ve toprak koşullarına bağlı olarak, organik gübrelerde veya toprak içinde üç ay ya da daha fazla yaşayabilir. Kompost, yanmış ve/veya taze ahır gübresinin ekim dikim öncesinde kullanımı bulaşma riskini azaltan önemli adımlardır. Bu gübrelerin üst gübre olarak kullanılmasından kaçınılmalı, özellikle taze (yanmamış) gübre ve sıvı organik gübreler ürün tarladayken asla kullanılmamalıdır. Aynı şekilde üretim alanlarına evcil ve yabani hayvanların mümkünse sokulmaması dışkıdan (fekal) bulaşma riskini azaltmaya yardımcı olacaktır.

2.4.2. Sulama ve Drenaj

Tıbbi bitkilerin tarımında bitki türlerinin ve çeşitlerinin tüm gelişme aşamalarında sulama ve drenaj kontrolü yapılmalıdır. Sulama amacı ile kullanılan su yerel, bölgesel veya ulusal kalite standartlarına uygun olmalıdır. Kanalizasyonlardan arıtılmış su kullanılıyorsa veya sulama suyu hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olduğu yerlerden geçiyorsa sudan örnekler alınarak dışkı mikroorganizmaları açısından analiz edilmelidir. Sulama suyunun filtrelenmesi veya su kalitesini iyileştirmek için bir gölet yapılarak dinlendirilmesi yararlı olur. Aşırı sulamadan kaçınmak, mikrobiyal kirlenme ve kontaminasyonu veya hastalıkların yayılma riskini en aza indirmek için damla sulama tercih edilmelidir. Yağmurlama sulama günün erken saatlerinde yapılırsa yaprak yüzeyleri hızla kurur ve böylece mikrobiyal yayılma minimize edilebilir. Sıvı kimyasal gübre, herbisit veya bitki koruma ilaçları kullanılırken içme suyu ile hazırlanmalarına dikkat edilmelidir. Yetiştiriciler, erozyona karşı toprak korunmasına da dikkat etmelidir.

2.4.3. Hastalık ve Zararlılarla Mücadele

Tıbbi ve aromatik bitkilerin yetiştirileceği alanın seçimine özen gösterilmelidir. Tıbbi bitkiler hastalık ve zararlı yoğunluğu

fazla olan ve fazla ilaç kullanılan bitkilerin yakınlarında yetiştirilmemelidir. Mesela pamuk gibi yoğun pestisit kullanılan bitkilerin yakınlarında bu bitkilerin yetiştirilmesi sonucu, ilaç kullanılsa bile diğer bitkiye kullanılan ilaçlar rüzgâr ve başka yollarla taşınarak önemli ölçüde kalıntı oluşturabilir.

Yetiştirilen tıbbi bitkinin içinde yabancı otların varlığı sadece besin açısından rekabeti değil, aynı zamanda zararlılara konukçuluk etmesi, zararlıları bölgeye çekmesi açısından da önemlidir. Yabancı otlar, hasatta bu bitkilerin içerisinde kalarak kalitelerinin düşmesine sebep olur. Ayrıca bunlardan zehirli veya toksik etkili olanları sağlık için de tehlikelidir. Mümkün olduğu kadar temiz tohumluk kullanmak, tarlanın iyi işlenmesi ve temiz bir tohum yatağı hazırlanması, uygun ekim nöbeti sisteminin yerleştirilmesi ve vejetasyon süresi yeterli olan yerlerde gerektiğinde ikinci ürün yetiştirilmesi, bu bitkilerden önce tarlaya ekilen ön bitkinin hasadının temiz yapılması, toprak üzerinin sap, saman, yaprak ve benzeri maddelerle örtülmesi (malçlama) ile yabancı ot popülasyonu azaltılabilir. Yabancı otlarla mücadele mümkün olduğunca herbisit kullanmadan mekanik yolla yapılmalıdır.

Ürünlerin genellikle ekonomik şekilde üretilmesi, hastaliksız ve böcek zararı olmadan piyasaya arz edilmelerinin sağlanmasında pestisitlerin kullanımı önemli bir gerekliliktir. Bugün pestisit kalıntılarının insanlar üzerindeki olumsuz etkileri hakkındaki bilgilerimiz artmıştır. Oluşabilecek herhangi bir potansiyel kalıntının kontrolünde ve tüketicilerin korunmasında iyi tarım uygulamaları anahtar rol oynamaktadır. Bitki koruma ilaçlarının kullanımında pestisit artıklarının bir sorun hâline gelmemesi için entegre zararlı yönetimi (IPM) ilkesi önemli bir yaklaşımdır. Entegre zararlı yönetimi çevresel etki ve riskleri en aza indirmek ve faydalarını optimize etmek için nicel veya nitel gözlemler ya da yaşama dayalı karar verme yöntemleri gibi uygun metod disiplinlerden yararlanır. Entegre zararlı yönetimi programlarında anahtar kavram, kimyasal pestisit kullanımı veya başka bir eylemin gerekli olup olmadığını belirlemek için karar verme süreçlerinin uygulanmasıdır. Bu tür kararlar genellikle nicel bir şekilde haşere sorununun değerlendirilmesine bağlıdır.

Tuzak bitkilerin ve feromonların kullanılması zararlı riskini önemli ölçüde azaltabilir. Salma sulama aşırı su israfı yanında, hastalıkların yayılmasına da sebep olur.

Gerekli olması hâlinde neem (tespîh ağacı), piretrin vb. gibi doğal organik kaynaklı bitki koruyucu kimyasal maddeler tercih edilmelidir. Sentetik bitki koruma ilaçları kullanılacaksa bu kimyasalların söz konusu ürün için ruhsatlı olması önemlidir. Ürünün ihracatı durumunda ruhsat o ülke için de uyumlu olmalıdır. Ruhsatlı ilaçlar mutlaka yetkili bayilerden alınmalıdır. İlacın kullanımı ile ilgili belgeler olmalı, belgede ticari isim, aktif kimyasal madde, son kullanma tarihi, ruhsat tarihi bulunmalı ve aynı zamanda söz konusu hedef zararlıya karşı uygulama dozunu içermelidir. İlaç kullanımında minimum doz miktarlarına dikkat edilmeli, ölçüler dikkatlice seçilmelidir. İlacın bitkiye kullanım tarihi ile ürünün hasat tarihi arasında mutlaka uygun bir süre bırakılmalıdır. Böylece kalıntılar kabul edilen toleranslar dâhilinde kalacaktır. İlaçlamada kullanılan ekipmanlar, önceki kullanımından dolayı oluşabilecek bir çapraz kontaminasyondan kaçınmak için, iyice yıkanmalıdır. Tüm pestisit kapları, kutular, torbalar ya da şişeler ürünün yetiştirildiği alan içine asla atılmamalıdır. Organik tarım çerçevesinde yetiştirilen tıbbi bitkilerde bu tarım için geliştirilmiş entegre mücadele yöntemleri uygulanabilir. Tüm uygulamalar mutlaka kaydedilmelidir.

2.5. Hasat ve Harman

Tıbbi bitkilerde kaliteli ve yüksek miktarda ürün elde etmek için, hasadın en uygun mevsimde ve zamanda yapılması gerekir. Hasadın ne zaman nasıl yapılacağı yetiştirilen tıbbi bitkinin kullanılan kısmına da bağlıdır. Hasadın zamanlaması tercihen ulusal farmakopelerdeki yayımlanmış standartlara ve referans kitaplara göre yapılmalıdır. Biyolojik olarak bilinen aktif bileşenlerin yoğunluğu bitkilerin büyüme ve gelişme dönemlerine göre değişir. Tıbbi bitkilerin hasadı en iyi koşullar altında yapılmalı; çığ, yağmur veya yüksek nem koşullarında hasat yapılmamalıdır. Yağışlı dönemlerde yapılan hasatlarda hasat edilen ürünlerde kurutma zorlukları ortaya çıktığı gibi, bazı uçucu yağ ve alkaloid taşıyan bitkilerde etken maddelerde bir miktar azalma görülmektedir. Kontaminasyon riskini ortadan kaldırmak için, çürümüş, küflü veya kurtlu meyve ve tohumları, toprağa dökülmüş ve uzun süre toprakla temas eden ürünler toplanmamalı veya hasat edilmemelidir. Zira yere düşmüş meyvelerin küflenmeye duyarlı olduğu bilinmektedir. Alternatif olarak yere düşmüş ham baharat ve tıbbi bitki ayrı toplanır, yıkanır, temizlenir, kurutulur ve değerlendirilebilir. Hasat aletleri, kesme cihazları, biçerdöver ve diğer makineler, önceki kullanımından sonra iyice temizlenmeli ve temiz tutulmalıdır. Tohum drogları biçerdöverle hasat edilebilir veya biçildikten sonra kurutulularak harman makinelerinde de harmanlanabilir. Harman esnasında gerekli olduğunda, temiz büyük çadır bezleri, kullanılmalıdır.

2.6. Hasat Sonrası İşleme

Bazı tıbbi ve aromatik bitkiler çiftlik düzeyinde yani çiftçi elindeyken yıkama, kurutma ve parçalama gibi birincil işleme tabi olmaktadır.

Yıkama: Başta kök drogları bazen de yaprak, meyve drogları yıkama isteyebilir. Yıkama ile özellikle kök drogları ile bulaşık olan toprak uzaklaştırılır. Yaprak droglarında

toz, kum veya bunlara uygulanan ilaçların kalıntıları gibi istenmeyen kısımlar uzaklaştırılır. Ancak özellikle yaprak droglarında yıkama ile bitkideki etkili maddelerde azalma olabilir; bunun için yıkamada dikkatli olunmalıdır. Yıkama ve daldırmada kullanılan su temiz ve içilebilir özellikte olmalıdır.

Kurutma: Tıbbi bitkilerin doğrudan pazara arz edilenleri hariç, uzun süreli muhafaza edilenleri mutlaka kurutulur. Kurutmanın en önemli amacı ürünün bozulmasını engellemektir. Kurutma sayesinde nem oranı %8-12'ye indirilir. Nem oranı kesinlikle %14'ün üzerinde bulunmamalıdır. Kurutma, ürünlerin dış görünüşlerini ve kalitesini bozmayacak şekilde yapılmalıdır. Kurutma doğal veya suni olarak yapılabilir. Doğal kurutma güneşte veya gölgede olmak üzere ikiye ayrılır. Ucuz ve masrafsız olduğu için de çoğu zaman daha yaygın kullanılır. Ürünün nem durumuna göre kurutma süresi 1-2 hafta kadar sürebilir. Özellikle bazı yaprak drogları ve tohum drogları, meyve drogları güneşte kurutulur. Işıktaki rengi çabuk bozulan veya güneş ışıklarından çabuk etkilenen droglarda gölgede kurutma yapılır. Çiçek ve yaprak droglarında gölgede kurutma tercih edilir. Suni kurutma ortama sıcaklık verilerek veya ortamdaki hava nemini azaltarak yapılan kurutma şeklidir. Suni kurutmanın çok basitten gelişmişe kadar birçok şekli vardır. Ürünün özelliğine ve kurutma sistemine göre de süresi birkaç saatten, birkaç güne kadar devam eder. Suni kurutmada mutlaka ürünün bileşimindeki maddeler dikkate alınarak kurutma sıcaklığı ayarlanmalıdır. Sıcaklık, kurutulan bitki organına göre de farklılık gösterir. Çiçek droglarında ya kısa süreli yüksek sıcaklık uygulaması ya da düşük sıcaklık uygulaması yapılırken, kök droglarında sıcaklık daha yüksek tutulur.

Mikrobiyal bulaşıklığı önleyen kaliteli bir kurutma için; kalın ve iri drogların (herba, kök) parçalanması ve dal parçalarının ayıklanması, imkânlaraya göre en ideal kurutma metodunun seçilmesi, ürüne uygun kurutma yerinin veya tesisin mevcut olması, uygun kurutma sıcaklığının seçilmesi, aşırı kurutmadan sakınılması (aşırı kurutma ürünün renginde ve etkili maddelerinde değişikliklere neden olur.), kurutma esnasında aşırı hava vermekten kaçınılması, kurutma esnasında özellikle de doğal kurutmada yaş ürünün yığın yüksekliğinin fazla olmaması ve ince tabakalar hâlinde kurutulması, kurutma alanının altına mutlaka temiz bir bez veya baskısız karton serilmesi gerekir. Evcil hayvanlar, tarımda yararlanılan hayvanlar ve zararlılar güneşte kurutma alanı dışında olmalıdır. Bu tedbirler mikrobiyal bulaşmayı önemli ölçüde azaltır.

Parçalama - Öğütme: Drogların uygun bir şekilde muhafazası ve nakledilmesi için özellikle herba ve kök gibi iri parçalı olan droglarda parçalama yapılır. Bu işlem kurutmadan önce yapılırsa kurutma kolaylaşır, ancak oksidasyon riski vardır. Bazı droglar kabaca parçalanırken bazıları daha ince parçalanır veya öğütülür, ancak öğütülen droglarda etkili madde kaybı fazla olduğundan, bu işlem droglar pazara arz edilirken veya hemen öncesinde yapılmalıdır.

2.7. Muhafaza ve Depolama

Tıbbi ve aromatik bitkilerin kullanılan kısımlarının yani drogların çiftliklerde elden çıkarılıncaya kadar, işletmelerde ise işleninceye kadar iyi muhafaza edilmesi gerekir.

Bunun için hasat edilmiş tıbbi bitki materyalleri derhal temiz, kuru ve serin koşulları olan depolara taşınmalıdır. Taşıma ve diğer işlemler esnasında materyallere mekanik zarar verilmemelidir. Drogların muhafazasında ortamın nemi ve sıcaklığı, üründeki mikroorganizma durumu dikkat edilecek en önemli hususlardır.

Muhafazadan İyi Sonuç Alabilmek İçin Önemli Hususlar

- 1- Toprak üstü hasat edilen bitkilerde bunların toprakla bulaşıklığından sakınılmalıdır. Kök drogları mutlaka yıkanmalıdır.
- 2- Ürünler yağışlı ve çişli havalarda hasat edilmemelidir.
- 3- Hasat edilen ürünler kurutulmadan önce herhangi bir yerde uzun süre bekletilmemelidir.
- 4- Çabuk ve uygun bir kurutma işleminden geçirilmelidir.
- 5- Kurutma sisteminin ve yerlerinin temizliğine dikkat edilmelidir.
- 6- Depo temiz ve düşük nemli olmalıdır.
- 7- Sıcaklık önemli olup depolamada kesinlikle 25 dereceyi geçmemelidir.
- 8- Nem %60'tan aşağı olmalıdır. Nemin ve sıcaklığın yüksek olması durumunda droglar üzerinde bulunan bakteriler, maya ve küf mantarları faaliyete geçerek hızla çoğalır ve sağlık açısından risk oluşturur. Özellikle soğuk olarak hazırlanan çaylarda veya ham olarak çeşitli gıdalara katılan baharatlarda bu durum önemli risk oluşturur ve üründe bozulmalara neden olur.
- 9- Drogların muhafazasında etkili bir diğer faktör ışık olup mümkün olduğu kadar muhafaza ortamı ışıksız olmalıdır veya droglar ışık geçirmeyen ambalaj malzemesiyle paketlenmelidir.

Drogların depolama süresi mümkün olduğu kadar kısa tutulmalıdır. Depolama süresine ve ürünün etken maddesine bağlı olarak bileşiminde azalma ve değişimler ortaya çıkar; ayrıca uçucu yağlarda reçineleşme olur.

Depolamada dikkat edilecek diğer bir husus, etiketlemedir. Zehirli droglar mutlaka diğerlerinden ayrı depolanmalıdır ve etiketlenmelidir. Uçucu yağ taşıyan droglarda kokunun karışmaması için herbiri ayrı depolanmalıdır.

Depolamada dikkat edilecek diğer bir husus da depoda herhangi bir kokunun olmamasıdır. Ayrıca haşere bulaşmasını önlemek için yalıtıma dikkat edilmelidir. Tıbbi bitki materyallerinin böceklerden, kemirgenlerden, kuşlardan, evcil hayvanlardan ve diğer zararlılardan uzak tutulması gerekir. Depo, küf gelişimini engellemek için havalandırılmalı ve düzenli olarak kontrol edilmelidir.

2.8. Personel

Bu mevzuda yetiştiricilerin ve tüm işlemlerle ilgilenen kişilerin bilgilendirilmesi söz konusudur. Tıbbi bitkiler hakkında bilgilendirme botanik kimliği, ekim özellikleri, iklim koşullarını ve hasatı içermektedir. Tüm personel üreme, yetiştiricilik, hasat ve hasat sonrası işlem aşamalarında kişisel hijyen hakkında bilgilendirilmelidir. Temel sağlık önlemleri hasat öncesi, hasat harmanı ve taşıma sırasında personel tarafından uygulanmalıdır. Çalışan personelin sağlık durumları takip edilmeli, bunlar özellikle bulaşıcı hastalıkla muzdarip olmamalıdır.

İşleme tesislerinde çalışan işçilerin kirlenmeye yol açmak için bu alanlarda yemeleri ve içmeleri yasaklanmalıdır. Personelle tuvalet, içme suyu ve el yıkama imkânları sağlanmalıdır. İyi hijyen uygulamalarına dikkat edilmelidir.

2.9. Atık Kontrolü

Yıkama sonucu ortaya çıkan kirli suyun çevreye zarar vermemesi için yıkamanın tasarruflu yapılması gerekir. Atık suları taşıyan borular atık su miktarına göre yapılmalı ve içilebilen su kaynağını kirletmemek için standartlara uygun biçimde yapılmalıdır. Atık sistemleri her zaman çalışabilir veya kullanılabilir durumda olmalıdır. Sıvı olmayan atıklar ise tesislerden araçlarla uzaklaştırılmalıdır.

3. Sonuç

Küreselleşen dünyada gıda güvenliği, hem sağlık nedeniyle hem de ekonomik olarak önemlidir. Diğer tarımsal ürünler gibi tıbbi ve aromatik bitkilerin yetiştirilmesi, hasat, hasat sonrası işleme, paketlenme, perakende ve tüketim noktası da dahil olmak üzere tüm gıda zinciri boyunca diğer bir deyişle "tarladan sofraya" hijyenik uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. İyi tarım uygulamaları birincil üretimde kirlenme oluşumunun önlenmesine yardımcı olmak ve/veya eğer bir kirlenme varsa düzeylerinin gıda güvenliği ve yasal olarak kabul edilebilir sınırlarda kalmasını sağlamak açısından son derece önemlidir. Tıbbi ve aromatik bitkiler yetiştirme döneminde veya sonrasında mikotoksinler, tarım ilaçları (pestisitler), ağır metaller gibi kirlenmelerle kontamine olabilir. Bu kirlenmelerin üründen ayrıştırılması nerede ise imkânsızdır. Bunlar yanında işleme sırasında alerjen gıdalarla bulaşma (bazılarının kendisi de alerjen olabilir), gıda boyası olmayan boyalar ile boyalı ambalaj malzemelerinden bulaşma (baharatlarda olduğu gibi yapay renklerle kasıtlı tağşiş de olabilir) veya baharat işlemede ağartma vb. herhangi bir teknolojik fonksiyona sahip yardımcı olarak kullanılan kimyasallar olabilir. Böyle bir durumda etiketlemede bunlar belirtilerek alıcıya deklare edilmelidir. Dolayısıyla dikkat edilmesi gerekli bazı hususlar biraz da iyi tarım uygulamalarının dışında kalmaktadır.

Kaynaklar

Anonim, 2003,WHO, Guidelines on Good Agricultural and Collection Practices (GACP) for Medicinal Plants. World Health Organization, Geneva.

Anonim, 2005, Medicinal and Aromatic Plants Working Group-ECP/GR.

Anonim, 2014, IOSTA, General Guidelines for Good Agricultural Practices Spices, 2013 <http://www.ios-tanet.org/> Erişim Tarihi 14.11.2014

Anonim, 2015a, Resmi Gazete, İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelik 8.09.2004 Tarih ve 25577

Anonim, 2015b, mevzuat. basbakanlik.gov.tr/ Metin.aspx?MevzuatKod=7.5.14489. İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelik E.T. 16.08.2015

Anonim, 2015, www.mfa.gov.tr/ Dünya Gıda Zirvesi. E.T.23.05. 2015.

Arslan, N., Yılmaz, G., Akınerdem, F., Özgüven, M., Kırıcı, S., Arıoğlu, H., Gümüşçü, A., Telci, İ., 2000a, Nişasta-Şeker Tütün ve Tıbbi Aromatik Bitkilerin Tüketim Projeksiyonları ve Üretim Hedefleri, V.Türkiye Ziraat

Mühendisliği Teknik Kongresi C.1: S. 453- 484.

Arslan, N., 2007, Genel Tıbbi Bitkiler Ders Notları (Basılmamış).

Arslan, N., 2014, Endemik Tıbbi Bitkilerimiz. 2. Tıbbi Aromatik Bitkiler Sempozyumu. Çağrılı Bildiri, 23-25 Eylül 2014, Yalova.

Arslan, N., Baydar, H., Kızıl, S., Karık, Ü., Şekeroğlu, N., Gümüşçü, A., 2015, Tıbbi Aromatik Bitkiler Üretiminde Değişimler ve Yeni Arayışlar, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Türkiye Ziraat Mühendisliği VIII. Teknik Kongresi, 12-16 Ocak 2015, Ankara, Bildiriler Kitabı-1, 483-507.

Arslan, N., 2015a, Yetiştirilen Bitkiler, Resimli Türkiye Florası 1:295-318.(Ed. Güner, A, Ekim T.)

Arslan, N., 2015b, Dünyada ve Ülkemizde Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Tarımı, Türk Tarım Dergisi (Baskıda).

Başer, K.H.C., 1990, Tıbbi Bitki ve Baharatların Dünyada ve Türkiye'deki Ticareti ve Talep Durumu, Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı Dergisi, 53; ss18-22.

Başer, K.H.C., 1995, Tıbbi Bitkiler, Bilim ve Teknik, Sayı 331, Haziran, s:76-79.

Baydar, H., 2013, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Bil. ve Teknolojisi (Genişletilmiş 4. Baskı). Süleyman Demirel Ü. Yayın No.: 51 (ISBN: 975-7929-79-4).

Bayram, E., Kırıcı, S., Tansı, S., Yılmaz, G., Arabacı, O., Kızıl, S., Telci, İ., 2010, Tıbbi Bitkilerin Üretiminin Arttırılması Olanakları, VI. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi C.1:S.453 -484.

Baytop, T., 1984, Türkiye'de Bitkiler ile Tedavi, İstanbul Ü., Eczacılık Fak. Yayınları

Ceylan, A., 1995, Tıbbi Bitkiler I. EÜ Ziraat Fakültesi Yayınları III. Basım No.:312. Bornova/İzmir.

Faydaoğlu, E., Sürücüoğlu, M.S., 2011, Geçmişten Günümüze Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kullanılması ve Ekonomik Önemi, Kastamonu Ü., Orman Fakültesi Dergisi, 11 (1): 52 – 67.

Karaöz Arhan, S., 2003, Antik Dönemde Tıp ve Bitkisel Tedavi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Bölümü Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Özgüven, M., S. Sekin, B., Gürbüz, N., Şekeroğlu, F., Ayanoğlu ve S., Ekren, 2005, Tütün, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Üretimi ve Ticareti, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası. Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi. 3-7 Ocak 2005, Milli Kütüphane Konferans Salonu, Ankara, Bildiri Kitabı, 1:481-501.

Tuğrul Ay, S., 2005, Antalya Florasında Yaygın Olarak Bulunan Ada Çayı (*Salvia spp.*), Kekik (*Thymus, Origanum spp.*) Türlerinin Agronomik ve Kalite Değerlerinin Belirlenmesi, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarla Bitkileri Ana Bilim Dalı

Yağcıoğlu, A., 1999, Tarımsal Ürünleri Kurutma Tekniği. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No.: 536, Bornova, İzmir

Yücel, E., 2010, Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Yetiştiriciliği, Anadolu Üniversitesi Yayını, No.: 2101.

ISLAHÇI HAKKIYLA KAZANMAK

Prof. Dr. N. Ayşe Odman Boztosun
Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi - Antalya
aboztosun@akdeniz.edu.tr

Fikri mülkiyet denildiğinde akla ilk gelen kavramlar marka ve patenttir. Marka, pazarda ürünümüzü diğer ürünlerden ayırt etmemizi, kalite/prestij algısı yaratmamızı sağlar. Marka sahibi bu markayı bir bedel karşılığında başkalarına da kullanabilir. Patent ise yeni ve aşikâr olmayan, bir soruna teknik bir çözüm getiren buluşları korur. Patent sahibi de buluşunu başkalarının izinsiz kullanmasını önleyebilir, buluşun kullanımı karşılığında kullanım bedeli veya bir başka karşılık talep edebilir.

Bu hakların yanına, yaygınlıkla "telif" diye bilinen, eser üzerindeki hakları da eklemek gerekir. Romanlardan bestelere, sinema eserlerinden güzel sanat eserlerine kadar geniş bir yelpazeye yayılan eserin sahibi, eseri üzerinde manevi ve mali haklara sahiptir ve bu haklar sayesinde gelir de elde edebilir.

Yeni bitki çeşitleri geliştiren ıslahçıların ve ıslah faaliyetine yatırım yapan iş sahiplerinin emeklerinin ve paralarının karşılığını almaya yönelik beklentileri de yeni bitki çeşitleri üzerindeki ıslahçı hakkıyla karşılanmaktadır. Islahçı hakkı, marka, patent ve eser üzerindeki haklara nazaran genç bir haktır. Islah sektörünün gelişmesi sonucunda, bu sektörün aktörlerinin, diğer haklardan ayrı ve özel bir koruma kategorisi talep etmelerine bağlı olarak kurgulanmış ve yürürlüğe konulmuştur. Ülkemizde ıslahçı hakkının bir kanunla öngörülmesinde ülkemizin Dünya Ticaret Örgütü üyeliği ve buna bağlı olarak TRIPS Sözleşmesi kapsamında verdiği taahhütler etkili olmuştur. Kanun'un kabul edildiği dönemde Türkiye'de henüz güçlü bir ıslah sektörü bulunmuyordu. Nitekim ilk yıllarda koruma altına alınan yabancı çeşitler, yerli çeşitlere nazaran bir hayli fazlaydı. Aradan geçen on yıllık sürede bu tablo bir hayli değişti. Bu arada Türkiye, ıslahçı haklarına yönelik ulusal düzenlemeleri uyumlaştıran, bir ülkede elde edilen deneme test sonuçlarının diğer ülkelerin başvurularında kullanılmasını sağlayan UPOV Sözleşmesi'ne de taraf oldu.

Zamanla, başta tarımsal araştırma enstitüleri olmak üzere yerli ıslahçılar da ıslahçı hakkı sistemini sıklıkla kullanmaya başladılar. Bugün gelinen noktada ıslahçı hakkı, her ne kadar başta daha çok bitkinin sadece kayıt altına alınarak üretim izni elde edilmesi için yapılan tescil

işlemiyle karıştırılsa da pazarda sağladığı olanaklar itibarıyla ilgilileri tarafından daha iyi bilinmektedir. Islahçı hakkının konusu olan çeşidi tek başına üretmeyi planlayan hak sahibi için, bu hak, rakiplerinin bu çeşidi veya farklı sayılamayacak kadar benzerini üretmelerini önleyen bir araçtır. Diğer yandan, çeşidin farklı üreticiler tarafından farklı coğrafyalarda üretilmesini bir iş modeli olarak kurgulayan hak sahibi içinse bu hak, çeşidin her kullanımından gelir elde etmeyi sağlayacak bir araç niteliğindedir.

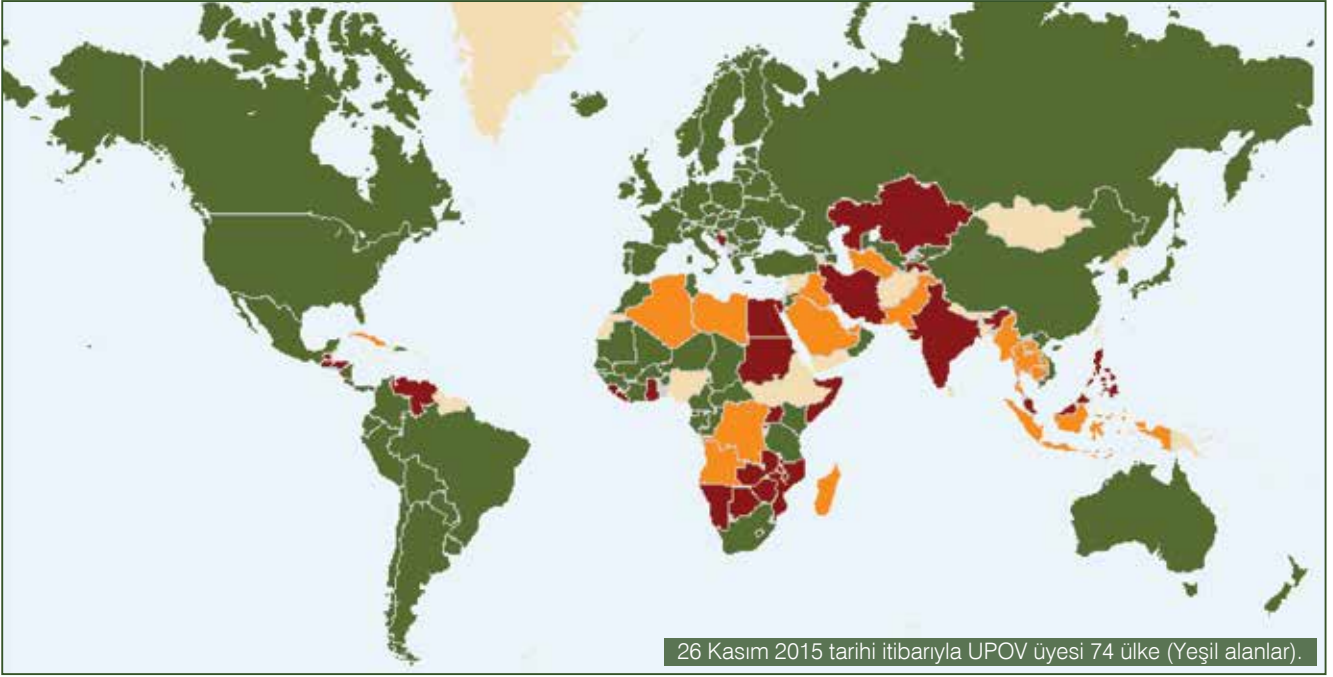
Islahçı hakkının korunma stratejisi, üretim yapılması veya hakkın kullanılmasını planlanan ülkelere göre belirlenecektir. Bu ülkelerde ıslahçı hakkının fiilen korunup korunmadığı, yani ihlalleri takip, yargılama ve yaptırım mekanizmalarının iyi işleyip işlemediği de bu stratejinin belirlenmesinde etkilidir.

Islahçı hakkını koruma altına almak için o ülkenin yetkili mercisine (örneğin Türkiye'de T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İngiltere'de United Kingdom Plant Variety Rights Office) tescil başvurusu yapmak gerekir. Ayrıca tüm Avrupa Birliği üyesi ülkelerde geçerli olacak şekilde Topluluk Bitki Çeşidi Ofisine başvuru yapma olanağı da vardır. Bu şekilde elde edilecek ıslahçı hakkı ile geliştirilen çeşit AB üyesi 27 ülkede koruma altına alınmış olacaktır. Ülkemizin UPOV Sözleşmesi'ne taraf olması da yurt dışı pazarlara açılarak geliştirdiği çeşitten bölgesel veya küresel ölçekte fayda sağlamayı planlayan firmalar için avantajlı bir durumdur. Bu sayede ülkemizde kurulu firmalar, UPOV üyesi ülkelerde kurulu, bağlı şirketleri veya ofisleri olmasa da doğrudan ıslahçı hakkı başvurusu yapabilmektedir. Çin, ABD, Japonya, Rusya, Almanya, Fransa, Hollanda ve İsrail dâhil 72 ülkenin ve AB'nin üye olduğu UPOV sistemi, üye ülkelerden herhangi birinde yapılan başvuru tarihinin, diğer üye ülkelere yapılan başvurularda da başvuru tarihi olarak kabul edilmesini sağlamaktadır. Böylece ilk başvuru tarihinden itibaren bir yıl içerisinde başvurmak koşuluyla, başvuru diğer ülkelerde de bu tarihten sonra başvuru yapacak rakiplere karşı avantaj elde edilmiş olmaktadır.

UPOV üyesi ülkelerde başvuru süreci ve çeşit incelemeleri uyumlaştırıldığı için, yurt dışında başvuru süreci daha kolay ve az masraflıdır. Hatta aralarında ikili anlaşma bulunan UPOV üyesi ülkelerde, bir ülkede yapılan farklılık-yeknesaklık-durulmuşluk (distinctness-uniformity-stability)

(FYD/DUS) testlerinin sonuçları diğer ülkede geçerli kabul edilmektedir. Bu kolaylıklar sayesinde, firmalarımızın yeni çeşitlerle yurt dışına açılmaları daha mümkün hâle gelmiştir. Yeni bir çeşitle yurt dışına açılma -eğer uluslararası çapta üretim düşünülüyorsa- koruma altındaki çeşidin diğer ülkelerdeki firmalara kullanılmasıyla olacaktır.

İslahçı hakkına konu olan çeşidin bir başkasına kullanılmasına "lisans verme" adı verilir. Lisans Sözleşmesi'nin belirli parametreleri vardır: Öncelikle lisans veren, çeşidi kullanma hakkını lisans alandan başkasına tanımayacağını, bu çeşidi sadece lisans alana kullanacağını taahhüt edebilir. Hatta sözleşmede, kendisinin dahi bu çeşidi üretim için kullanmayacağı konusunda hükme yer verebilir. Diğer yandan, lisans veren, aynı coğrafyada başkalarına da lisans verme hakkını saklı tutabilir. Münhasır lisans isteyen, böyle bir lisansın

bedelinin münhasır olmayan lisansa göre daha yüksek olacağını öngörmelidir. Lisans Sözleşmesi'nin süresi de önemlidir; sözleşme belirli bir süre üzerinden veya süresiz olabilir. Süresiz olduğu durumlarda, sözleşmenin taraflarından biri, belirli bir süre önceden bildirimde bulunarak sözleşmeyi tek taraflı sona erdirebilir.

Lisans Sözleşmesi'nin kapsadığı coğrafya da parametrelerden biridir. Örneğin yeni bir kiraz çeşidi geliştiren firmamız veya enstitümüz, Topluluk Bitki Çeşidi Ofisinden bu çeşidin korumasını aldığı anda, Almanya ve Benelüks ülkelerini kapsayacak şekilde bir firmaya, İtalya ve Fransa'yı kapsayacak şekilde bir başka firmaya lisans verebilir. Lisans alanın çeşidi hangi amaçla kullanacağı, örneğin sadece çeşidin pazarlamasını mı yapacağı, yoksa tohumluk üretme yetkisinin de mi olacağı sözleşmede öngörülebilir.

Lisans bedelinin belirlenmesinde de farklı yöntemler vardır. Lisans sözleşmesinde bir ön ödeme talep edilebilir. Sonrasında toplu bir ödeme kararlaştırılabilir veya satışlara endekslenen bir oran üzerinden gelir payı (royalty) belirlenebilir. Lisans bedelinin satışlara endekslenmesi durumunda, sözleşmeye, lisans verenin satış miktarlarını denetleyebilmesini sağlayacak hüküm koymak gerekir. Lisans alan açısından önemli husus ise lisans konusu çeşidin kullanılacağı bölgeye uyumu, tek bir çeşidin mi yoksa bir çeşit portföyünün mü lisansını alacağı, ıslah programının devamında geliştirilecek çeşitler üzerinde de lisans hakkına sahip olup olmayacağı gibi konulardır. İslahçı hakkı, uzun yıllar emek verilerek geliştirilen çeşitlerden daha çok gelir elde etmek için yararlanılabilecek en etkili araçtır. Profesyonel bir hukuksal koruma ve lisans verme stratejisi sayesinde, yeni geliştirilen bitki çeşitlerimizden ülkemize yüksek döviz girişi sağlanması mümkündür.

Firmalarımızın, ıslahçı hakkının sağladığı olanaklardan yararlanarak hem kendi geliştirdikleri hem de ıslahla uğraşan kuruluşlardan edindikleri çeşitleri uluslararası pazarlara taşıması dileğiyle...

KIRSAL KALKINMADA KADIN VE "KADIN ÇİFTÇİLER YARIŞIYOR" PROJESİ KONYA ÖRNEĞİ

Alime Ülkü Ermetin

Ziraat Yüksek Mühendisi

Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü - Konya
ulkuermetin1@hotmail.com

Tarımsal faaliyetleri erkeklerin yürüttükleri düşünülerek öncelikle erkeklerin eğitilmesine önem verilmiş olmasına rağmen son yıllarda kırsalda kadın eğitimine özel olarak eğilinmektedir. Tarımsal faaliyetlerin birçoğunda çalışmasına rağmen, kadınların eğitilmesi düşünülmemiş ya da kırsal alana götürülen yeniliklerin erkekler aracılığıyla kadınlara ulaştırılması fikri benimsendiğinden tarım teknolojisindeki yeniliklerin ancak eşler aracılığıyla kadınlara ulaşması sağlanmaya çalışılmıştır. Hâlbuki kadınların tarımsal üretimin içinde oldukları dikkate alındığında erkekler kadar kadınlara da tarımsal yayım hizmeti verilmesi daha etkiyici olmaktadır. Erkekler vasıtasıyla kadınlara ulaşmanın çok güç olacağı günümüzde anlaşılmış ve hedef kitleye doğrudan ulaşma fikri kabul edildiğinden kadın çiftçilere yönelik eğitim ve yayım faaliyetleri yoğunlaştırılmıştır.

Kırsal kesimde yaşayan çiftçi kadınların tarımsal üretimin geliştirilmiş yayım yöntemleri ile eğitilmesi ve böylece tarımsal üretimin artırılması için sürdürülebilir tarım ile kırsal kalkınmada daha katılımcı olarak yer almaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu amaçla Bakanlık Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü bünyesinde 29.09.1997 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile Kırsal Kalkınmada Kadın Dairesi Başkanlığı kurulmuş, merkez ve illerde kurumsal yapılanma oluşturulmuştur. 2000 yılında ise "Kadın Çiftçiler Tarımsal Yayım Projesi" başlatılmıştır. "Kadın Çiftçiler Tarımsal Yayım Projesi" DPT (Kalkınma Bakanlığı) kaynaklı olarak başlatılıp 19 ilde yürütülmektedir.

"Kadın Çiftçiler Yarıyor" adlı Proje 2004 yılında yapılmaya başlanmış ve 10 yıl süre ile devam etmiştir. Kırsal alanda kadın çiftçilere götürülen eğitim-yayım çalışmalarının sonuçlarını görmek, tarımsal konularda performanslarını değerlendirmek, kendilerine olan güven duygularını geliştirmek, birbirleri ile kaynaşmalarını sağlamak ve girişimcilik ruhunu aşlamak üzere düzenlenmiştir. Kadınların gelişme sürecindeki yerlerinin ve konularının iyileştirilmesine yönelik farklı görüş ve yöntemler üzerinde durulmasına rağmen, bu ve benzer projelere ağırlık verilmesi ve sürdürülmesi gerekmektedir.

On yıllık sürede "Kadın Çiftçiler Yarıyor" Projesi ülke tarımı ve yarışmacılara sağladığı katkılar yanında ödüllerde almıştır. Bu proje Milli Olimpiyatlar Komitesi tarafından 2005 yılında kariyer dalında "Fair Play" ödülü ve 2006 yılında Dünya Sağlık Örgütü tarafından "Sağlıklı Gıdanın Teşvik Edilmesi" dalında uluslararası ödül almıştır.

Yapılan yarışmalarda Denizli, Edirne, Antalya, Antalya, Muş, Kırşehir, Erzurum, Çanakkale, Balıkesir ve Eskişehir illeri kadın çiftçileri finalist olmuştur. 2014 yılında 10 yılın değerlendirilmesi amacıyla Türkiye finalisti olan yarışmacılar kendi aralarında yarışmışlardır.

"Kadın Çiftçiler Yarıyor" Projesi Konya Örneği

Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) verilerine göre Türkiye nüfusu 76.667.864 iken Konya'nın nüfusu 2.079.225'tir. Konya il ve ilçe merkezlerinde 2013 yılı sayımlarına göre erkek nüfusu 1.031.563 ve kadın nüfusu 1.047.662 (toplam 2.079.225) kişidir. Konya'da kadın nüfusu (%50,39) erkek nüfusundan (49,61) fazladır (DİE,2014). Kırsal alanda ise bu oran kadınlar aleyhine olmak üzere daha düşüktür. Bunun için kırsalda yaşayan kadın nüfusun niteliklerini geliştirmek, kadınlara yeni beceriler kazandırmak ve kadınların çiftçilik etkinliklerini artırmak için tarımsal yayım çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye'de toplam nüfusun %77,2'si kentlerde yaşamaktadır. Konya'da nüfusun %76,21'i şehirde ve %23,79'u köyde (mahalle ve beldeler) yaşamaktadır (Anonim, 2014).

Konya'da tarımda çalışan nüfus klasik çiftçi ailesi şeklindedir. Kırsalda kadın evinde veya işletmesinde eşiyile birlikte tarımsal işlerde ücretsiz aile işçisi olarak çalışmanın yanı sıra, zaman zaman çapa ve hasat işlerinde de çalışmaktadır.

Kadın evin işlerini, çocuklarının bakımını, elde edilen ürünlerin değerlendirilmesini, hayvanlarının bakımını, beslenmesini yapmanın yanında erkeğiyle arazi işlerinde de çalışmaktadır. Bütün bunlar göz önüne alındığında kırsalda kadınların yoğun bir çalışma temposu içerisinde yaşantılarını sürdürdükleri görülmektedir. Bu aşamada kırsalın yapısı dikkate alındığında kadın personele büyük görevler düşmektedir.

Materyal-Metot

Ülkemizde 2004 yılında Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 81 ilde başlatılan "Kadın Çiftçiler Yarışıyor" Projesi'ne Konya'dan katılan yarışmacıların bilgileri materyal olarak kullanılmıştır. Yarışma, kırsaldaki kadının hayatına renk katmayı, bilgi seviyesini arttırmayı, teknik personelle daha yakın diyaloga girebilmeyi, değişik ilçe ve mahallelerdeki (köy) kadınlarla tanışmayı ve onların imkânlarına tanık olmayı, toplum karşısında bilgisini ortaya koyabilmesini sağlamıştır. Yarışmaya katılmak için kadının medeni cesaret göstermesi önemli bir unsurdur. Bu çalışma ile kırsal alanda kadın çiftçilere götürülen eğitim yayım çalışmalarının ve beklentilerinin 10 yıllık sonuçlarını görmek, kendilerine olan güven duygularını arttırıp arttırmadığını ve tarımsal konularda performanslarını ne oranda etkilediğini değerlendirmek amaçlanmıştır.

"Kadın Çiftçiler Yarışıyor" Projesi'nde Türkiye 9 bölgeye ayrılarak her bölgede 9 ilin yarışması planlanmıştır. Her il; il içi yarışmada ilçeleri temsilen iki kadın yarışmacıdan oluşan grupları yarışmacı olarak belirlemektedir. İl yarışmalarında kadınlara tarım (bitkisel ve hayvansal üretim) ve ev ekonomisi ile ilgili konularda sorular sorulmaktadır. İl içi yarışmacı gruplar kendi içinde yarışmakta ve yapılan yarışma sonunda o ili bölgede temsil edecek yarışmacı tespit edilmektedir. Bölge içindeki illerin bölge birincisini belirlemek için yapmış olduğu yarışmanın birincisi olan bölge birincisi iller Türkiye finalinde yarışmaktadır.

Konya'da 2004-2010 yılları arasında yapılan 7 yarışmada (2 kişi bir grup oluşturmuş) 14 yarışmacı ili temsil etmiştir. 2010 yılından itibaren son 3 yarışmada format değişikliğine gidilerek "Bilgi ve Proje" yarışması adıyla bireysel yarışmacı ile devam edilip 10 yılda toplam 17 yarışmacı bölge yarışmalarına Konya adına katılmıştır.

Türkiye finali olarak yapılan bilgi yarışmasından alınan sonuçlara format değişikliğine gidildikten sonra yarışmacılar projeleri ile yarışmaya katılmıştır. Bilgi yarışması sonucuna Proje puanları da eklenerek yarışma sonuçlandırılmış ve birinci tespit edilmiştir.

Bu araştırmada Konya'yı temsilen yarışmaya katılan 17 yarışmacı ile anket yapılmıştır. Yarışmacılara ankette; eğitim seviyesi, aile yapıları, ailedeki kişi sayısı, evli-bekâr oldukları, yaşları, destekçileri, iş gücü kullanımı, sahip oldukları arazi varlığı, ettikleri arazi miktarı, ettikleri ürünler ve besledikleri hayvan cinsi ve miktarları, sosyal güvencesinin olup olmadığı ve tarımsal üretim yaparken faydalandıkları kaynaklar ve yöntemler sorulmuştur. Bu çalışmada anket soruları yanında "Kadın Çiftçiler Yarışması"na

katılmış olan yarışmacı kadınlarımızın projeden beklentilerinin ne oranda gerçekleştiği, projenin ekonomik ve sosyal hayatlarına kattıkları, yaşadıkları mahallelerde yarışma öncesi ve sonrasında statülerinde olan değişiklikleri tespit etmek amacıyla gözlemler yapılmıştır.

2014 yılı içinde Bakanlığımız tarafından 10 yılın ülke birincilerinin katılacağı bir yarışma düzenlenerek yarışmaların genel değerlendirmesi yapılmıştır.

Araştırma Bulguları ve Tartışma

Yarışmaların başladığı ilk yıllarda kadınlara ulaşmak ve kadın yarışmacı bulmak büyük bir problem olarak karşımıza çıkmaktayken günümüzde mahalle ve belde-lerde "Targel Projesi" kapsamında çalışan kadın ziraat mühendislerinin ve veteriner hekimlerin görev alması ile bu problem aşılmıştır. Kırsalda erkekler genelde eşlerinin erkek yayımcılardan ders almalarını uygun görmediklerinden kırsalda kadına eğitim verecek personelin de kadın olması özellikle talep edilmektedir. Tarımsal faaliyetlerde kadınlara yönelik yapılan yayım faaliyetlerinde başarıya ulaşmanın çok güç olacağı geç de olsa anlaşılmış ve hedef kitleye doğrudan ulaşma fikri kabul edilip bu aşamada kadın personele büyük görevler düşmekte olduğu sonucu genel kanaat hâline gelmiştir.

Konya'nın 31 ilçesinden her yıl farklı sayıda ilçe yarışmalara katılmış, grup sayısı, birinci olan ilçe ve yarışmacıların yaşadıkları mahalleler Tablo 1'de verilmiştir. Yıllar içinde yapılan yarışmalara en çok katılım sağlayan ilçelerden Ereğli ve Meram (%90) 1. sırada, Akşehir ve Beyşehir (%80) 2. sırada, Seydişehir %70 katılım ile 3. sırada yer almıştır. Bu ilçeleri sırasıyla Ilgın, Karatay, Tuzlukçu, Hadim, Hüyük, Sarayönü, Bozkır, Çumra takip etmiştir. Akören, Doğanhisar ve Selçuklu ilçeleri sadece bir defa katılmışlardır. İlçelerin tamamının katılımının beklenmesine rağmen %51,62'si yarışmaya hiç katılmamıştır. İlçelerin yarışmaya katılmama nedenleri; kadın yarışmacı bulmakta zorlanmaları, kadın çiftçileri yarışmaya hazırlayacak kadın personelin azlığı veya kendilerinin iş yoğunluğu dolayısıyla yarışmacılara zaman ayıramamaları gibi faktörler belirtilmektedir.

Tablo 1. Yıllara Göre Yarışmaya Katılan İlçeler, Mahalleler

Yıllar	Yarışmada Birinci Olan İlçe	Yarışmacıların Yaşadıkları Mahalle
2004	Çumra	Kuzucu
2005	Beyşehir	Akburun
2006	Meram	Merkez
2007	Ereğli	Gaybi
2008	Meram	Merkez
2009	Seydişehir	Akçalar
2010	Ereğli	Gaybi
2011	Akşehir	Gölçayır
2012	Beyşehir	Akburun
2013	Sarayönü	Ertuğrul

Tablo 2. Yıllara Göre Yarışmaya Katılan Grupların Sayısı

Yılı	Grup Sayısı	Kişi Sayısı
2004	13	26
2005	13	26
2006	15	30
2007	9	18
2008	8	16
2009	6	12
2010	4	8
Toplam	68	136
2011	-	9
2012	-	20
2013	-	9
Toplam	-	38
Genel Toplam	68	174

Yıllara göre ilimizde yarışmaya katılan grup sayısı Tablo 2'de görülmektedir. 10 yıl içerisinde 68 grupta ve 38 bireysel katılımı gerçekleştirilen il yarışmasında toplam 174 kişi bu yarışma heyecanını yaşamıştır.

Yarışmacı kadınlarımızın aile hayatlarına baktığımızda kadınların %76,47'si çekirdek aile, %17,65'i ataeril aile ve %5,88'i geniş aile içinde hayatlarını devam ettirmektedir. Yarışmacıların aile nüfus ortalaması 4,35'tir. Yarışmacılarımızın yaş ortalaması 37,88 olarak tespit edilmiştir. Yarışmacılardan bazıları ortalama yaşın yükselmesine neden olmasına rağmen genelde genç kadınlar yarışmalara katılmışlardır. Konya'da yarışmacıların %5,88'inin eşi vefat etmiş, %11,77'si bekâr, %82,35'i ise evli olanlardır. Evli olan yarışmacılarımızı yarışmaya hazırlanırken eşleri ve aileleri, evli olmayan yarışmacılarımızı ise aileleri desteklemiştir. Yakın çevrelerinin de desteğini alan yarışmacılarımız yarışmalara daha rahat hazırlanmış ve yarışmalarda daha sakin davranışlar sergilemişlerdir.

Yarışmacıların ailedeki kişi sayıları ortalaması 4,35 olarak belirlenmiştir. Bu işletmeler küçük işletme olduğu için aile iş gücü yeterlidir ve kendi iş gücünü kullanmaktadır. İş yoğunluğunun fazla olduğu dönemlerde (çapalama, hasat vb.) dışarıdan iş gücü kullanılmaktadır.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de küçük aile işletmeleri, yani aile çiftçiliği giderek azalmakta, köyden kente göçler artmakta, tarımla uğraşan nüfus ve ekilen araziler azalmaktadır. Aile çiftçiliğinin yok edilmek istenmesi, sadece Türkiye'de değil, dünyada var olan açlık tehlikesini tetiklediği ve doğal kaynakların yok edilmek üzere olduğu anlaşılmıştır.

Konya'da tarım işletmelerin %59,19'u bitkisel üretimi ve hayvancılığı birlikte yapmaktadır (Tablo 3). Sadece bitkisel üretim yapan işletmelerin oranı %39,55 iken sadece hayvansal üretim yapan işletmelerin oranı %1,26'dır. Yarışmaya katılan kadınlarımızın sahip olduğu işletmelerin %47,06'sı bitkisel üretimi ve hayvancılığı birlikte, %52,94'ü ise bitkisel üretim yapmaktadır. Sadece hayvansal üretim yapan işletme tespit edilmemiştir.

Tablo 3. Türkiye, Konya ve Yarışmacıların İşletme Tipleri

İşletme Tipi/Yer	Türkiye	Konya	Yarışmacılar
Hayvancılık ve Bitkisel Üretim Yapan İşletmelerin Oranı (%)	67,42	59,19	47,06
Bitkisel Üretim Yapan İşletmelerin Oranı (%)	30,22	39,55	52,94
Hayvancılık Yapan İşletmelerin Oranı (%)	2,36	1,26	-

Yarışmacıların eğitim seviyeleri incelendiğinde; %58,83'ünün ilköğretim (5 yıllık eğitim) mezunu, %5,88'inin ortaokul (8 yıllık eğitim) mezunu ve %35,29'unun lise mezunu olduğu tespit edilmiştir. Yarışmaya katılımda en fazla lise mezunu olma şartından dolayı, kural gereği üniversite mezunu kadınlar yarışmaya katılamamıştır. Kırsal alanda ailelerin geçim koşulları ve gelir düzeyleri, iş gücüne duyulan gereksinme, çocukların ilköğretimden sonra öğrenim sürdürme şanslarını azaltan en önemli etkenlerdir ve bunun yanında özellikle kırsal alanda ailelerin kız çocuklarını okutmama eğilimi daha yüksektir. Bunun nedenleri arasında da kız çocuklarına kayıp aile üyesi gözü ile bakılması, küçük yaşta evlendirilmesi, geleneksel anlayış, bedenlen gelişmiş olmaları nedeniyle okuldan geri alınmaları dikkat çekmektedir (Asan ve ark., 2012). Tüm bu nedenler doğrultusunda kırsal toplum hiyerarşisinde en dezavantajlı olan kesimin kız çocuklarından oluştuğunu söylemek mümkündür. Araştırmamızdaki tespitlere göre kız çocuklarına yönelik bu dezavantajın azaldığı görülmüş, topluluk karşısında bildiklerini rahatça ifade edebilecek kızlarımız ve kadınlarımız "Kadın Çiftçiler Yarışıyor" Projesi'ne katılım sağlayabilecek duruma gelmiştir.

Eğitim kadınların yeni seçeneklerin farkına varmalarına ve rasyonel kararlar alabilmelerine yardımcı olmakta, okuryazarlık insanların gerekli bilgilere ulaşmalarına, doğal kaynakları daha iyi kullanmaları ve çevreyi korumalarına yardım eden mezyetler olmasından dolayı yarışmacı kadınlarımız erkek ve kız çocuklarını okutmakta veya okumalarını istemektedirler. Genelde çocuklarının doktor, öğretmen, polis olmalarını arzu etmektedirler. Kadın çiftçilerimiz eğitimin kişiye sağladığı katkının farkında olduklarından kırsal kesimde yaşayan kadınlara verilen eğitimlerle kadınlarımızın sosyoekonomik konumları iyileşmekte ve kararlara katılımları giderek artmaktadır.

Yarışmacıların %11,76'sının sosyal güvencesi bulunmazken %88,24'ünün ise eşinden, oğlundan veya babasından dolayı sosyal bir güvencesi bulunmaktadır.

Yarışmalara izleyici olarak genelde köyün/mahallelerinin ileri gelenleri; muhtar, belediye çalışanı gibi bölgede önder olan insanlar ve yarışmacıların yakınları katılmaktadır. Yarışmacıların ailelerinde %64,71 gibi yüksek bir oranda tarım dışı (muhtar, belediye çalışanı, sanayide işçi, kuaför, sebze alım-satımı vb.) işlerde çalışan oğul veya eş bulunmaktadır. Yarışmacılarımızın %5,88'i mahalle (köy) dışında tarımsal üretimde ücretli işçi olarak çalışmakta ve %29,41'inin ise kendi işletmelerinde çalışmakta olduğu tespit edilmiştir.

Yarışmacılarımızın hepsi aile içinde kararlara katılmaktadır. Yarışmacıların %17,65'i sadece ev işlerinde, %11,76'sı ev işleri ve işletmeye girdi temini konusunda ve %70,59'u ise aile içinde tüm kararlara katılmaktadırlar. Tüm yarışmacılar ev işleri konusunda her türlü karara katılmaktadır. Aile işletmesinde işletmeye ve ev işlerine hakim durumdadırlar.

Yarışmacılarımızın %70,59'u yarışmadan sonra aile içinde kararlara daha fazla konuda ve etkili olarak katılmaya başlamışlardır.

Tarımsal faaliyetlerin iş gücü istihdamında giderek öneminin azaldığı günümüz koşullarında tarımda kadının yeri ve ekonomik faaliyetlere katılımı farklı bir boyut kazanmıştır. Tarım kesimindeki kadınların üretime katılımı

ailenin sahip olduğu arazi varlığına göre, gerçekleştirilen tarımsal faaliyete ve ailenin gelir düzeyine bağlı olarak değişmektedir. Ailenin mülk toprak genişliği ve tarımsal mekanizasyon düzeyi arttıkça kadın tarımsal üretimden kopmakta ve çalışma potansiyelini ev kadınlığına yöneltmektedir (Yıldırak ve ark, 2003).

Yarışmacılarımız işletmelerindeki faaliyetlerinde devlet tarafından yapılmakta olan teşviklerden %52,94 oranında faydalanmaktadır. İşletmelerin %66,67'si Doğrudan Gelir Desteği (DGD) ve sertifikalı tohum ve fidan teşviki, %22,22'si süt teşviki ve suni tohumlama teşviki ve %11,11'i de sadece DGD desteğinden faydalanmaktadır.

Yarışmaya katılan kadın çiftçilerimiz tarımsal üretimi genel olarak aile tüketimi için, fazlasını pazar için üretmektedirler.

Arazi varlıkları incelendiğinde; işletmelerin arazi ortalaması Tablo 4'te görüldüğü gibi 45,18 dekadır. İncelenen işletmelerde arazi varlığının çok büyük olmadığı görülmektedir. İşletmelerde ortalama arazi miktarı Türkiye ortalaması 59,91 dekar ve Konya ortalaması 130,97 dekadır. Yarışmaya katılan kadınlarımızın arazi ortalamasının Konya ortalamasından (130,97 da) az olması kadınlarımızın yarışmaya hazırlık aşamasında vakit ayırması

Tablo 4. İncelenen İşletmelerin Arazi Varlığı (Da)

Ürün	Buğday	Arpa	Pancar	Fasulye	Nohut	Karışık Sebze	Meyve (x)	Yem Bitkisi (xx)	Mercimek	Nadas	Toplam
Arazi Varlığı (Da)	305	119,5	73	61	59	11	73,5	26	13	27	768
İşletme Ortalaması (Da)	17,94	7,03	4,29	3,59	3,47	0,65	4,32	1,53	0,77	1,59	45,18

(x) Kiraz, elma, kayısı, çilek
(xx) Mısır, fiğ, yonca

Tablo 5. İşletmelerde Kadınların Yoğun Olarak İlgilendiği İşler

İlgilenilen İşler	Bahçe Bitkileri (Sebze-Meyve)	Hayvancılık	Tarla Bitkileri Bahçe Bitkileri	Bahçe Bitkileri Hayvancılık
İşletmedeki Durum	8	3	4	2
Oran	47,06	17,65	23,53	11,76

Tablo 6. İncelenen İşletmelerin Hayvan Varlığı

Hayvan Cinsi	İnek-Dana	Koyun-Keçi	Kanatlı
İşletmeler Ortalaması	4,18	4,59	2,94

Tablo 7. Yarışmacılarımızın Tarımsal Üretim Yaparken Faydalandıkları Yöntemler

Tarımsal Üretimde Faydalanılan Yöntemler	Geleneksel Yöntemler	İl, İlçe Müdürlükleri, Zirai İlaç Gübre Bayileri, Kooperatifler, Tohum ve Fide Firmaları	TV, İnternet vb. Araçlar
Oran (%)	76,47	17,65	5,88

gerektiği için arazi ve hayvan varlığı açısından iş yükü fazla olanların yarışmaya başvuruda bulunmamalarından kaynaklanmaktadır.

Yarışmacı kadınlarımız ve ailelerinin yoğun olarak üretimde buldukları işler meyvecilik, sebzeçilik ve hayvancılıktır. Kadın çiftçilerimizin %47,06'sı ağırlıklı olarak sebze ve meyvecilikle ilgilenmektedir (Tablo 5).

Araştırma bulgularımıza göre çiftçilerimiz küçük aile işletmesi şeklinde olup aile için üretim yapmakta, fazlası pazara sunulmaktadır. Üretim yapılırken işletmelerin %76,47'si tarımsal konularda Tarım İl/İlçe Müdürlüğüne, mahallede görevli ziraat mühendisleri ve veteriner hekimlere üretimle ilgili konularda danışmaktadır.

İncelenen işletmelerin % 52,94'ünde hayvan bulunmamaktadır. İşletmelerde hayvan varlığı incelendiğinde; Tablo 6'da görüldüğü gibi işletmeler ortalamasında 4,18 inek-dana, 4,59 adet koyun-keçi ve 2,94 adet kanatlı hayvan bulunmaktadır (Tablo 6). Kuş gripinden sonra kırsalda kanatlı hayvan varlığı azalmıştır.

Hayvanların yemlerini temin etme hususunda sap, saman, arpa kırmısı vb. yemler işletmeden temin edilirken, işletmelerin %23,53'ünde yem bitkisi (mısır, yonca, fiğ) yetiştirilmektedir. İşletmede elde edilen süt ve süt ürünlerinin fazlası süt, peynir olarak pazarlanmaktadır.

Yarışmaya katılmadan önce tarımsal üretim yaparken nelerden faydalandığı Tablo 7'de görülmektedir. Yarışmacılarımızın yarışma öncesinde %76,47 gibi büyük oranda geleneksel yöntemlere göre üretim yapmakta oldukları tespit edilmiştir. Yarışma sonrasında tarım kuruluşları ile artan irtibat neticesinde bunun zamanla değişeceği gözlenmiştir.

Yarışmacılarımız il, ilçe müdürlüklerinde çalışan teknik personel (ev ekonomisi teknisyeni, tekniker, mühendis, veteriner) ve mahallede görevli ziraat mühendisleri ve veteriner hekimler eşliğinde çalışmalarını yapmışlardır.

Yarışmaya hazırlanırken evli olan yarışmacılarımız, eşlerinin ev işlerinde daha çok yardımcı olduklarını, evde tüm ailenin dayanışma içinde çalıştığını ifade etmişlerdir. Bekâr olan yarışmacılarımızın ise anne baba kardeş hep birlikte bir çalışma içinde bilgi alışverişi yaptıkları görülmüştür. Hatta hayvanlar meraya çıkarılırken dahi elde kitaplara çıkılmış, bir an dahi boş vakit geçirilmemiştir. Aile fertleri anlayış içinde bu sürecin tamamlanması için yoğun bir çaba ve hoşgörü içinde olmuştur.

Yarışmaya hazırlanma sürecinde destek olan teknik personel yarışmacının ailesinin bir ferdi gibi olmuştur. Yarışmalar, yarışmaları düzenleyen ve gerçekleştiren ekip olarak, birçok mahallede kapısını hiç düşünmeden çalacağımız yeni dostlar edinmemizi sağlamıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca uygulanmış olan "Kadın Çiftçiler Yarışıyor" Projesi kadın çiftçiler açısından faydalı olmuştur. Yarışmaya katılmak kadınlarımızın toplum karşısında kendilerini ifade edebilmelerini sağlamıştır. Kadınlarımızın kendilerine olan güven duyguları artmış olup aile içindeki statülerinin yükselmesine olumlu katkısı olmuştur. Kadınlarımız işletme için alınacak alet ekipman ve araziye ekilecek ürün seçiminde bile daha rahat fikir beyan etmeye başlamışlardır. Kadınların fikirlerine daha çok danışılmaya başlanılmıştır. Mahallelerinde, yakın çevrelerinde bulunan diğer kadın çiftçiler ev ekonomisi ve tarımsal konularda yarışmacılarımıza danışmaya gelmekte, onların bu süreçte yaşadıklarını ilgiyle dinlemektedirler. Kimi bu konuda gıpta etmekte kimisi de kıskandığını ifade etmektedir.

İlimizde 174 kadın çiftçimiz bu yarışma heyecanını yaşamıştır. Bu yarışmalara katılma medeni cesaretini gösteren tüm kadın çiftçilerimiz büyük çaba sarf etmiş, yarışmalara üniversite sınavına hazırlanır gibi hazırlanmışlardır. Yarışmada dereceye girememek kadın çiftçilerimizi üzdüğü kadar, yarışmayı hazırlayan ekibi, yarışmacının ailesini, akrabalarını hatta yaşadıkları mahallede ve ilçede yaşayanları da üzmüştür.

Bunlara rağmen yarışmada ve yarışma ortamında bulunmak kadın çiftçilerimizi monoton hayatlarından çıkarıp onların değişik bir ortama girmelerini sağlamıştır. Kadın çiftçilerimiz; tekrar yarışma düzenlense yarışmaya yine katılacaklarını, akraba ve dostlarını yarışmaya katılmaları konusunda teşvik ettiklerini beyan etmişlerdir. Bazı yarışmacılarımız başka bir şehre ilk defa yarışma sayesinde gitme fırsatını bulmuştur. Böyle bir aktivite onlara çocuklarına, torunlarına anlatacak güzel bir hatıra kazandırmıştır. Kadın çiftçilerin yarışmalara katılımı kırsalda kadınların hayatlarına renk katmış, mahallede (köyde) önder çiftçi pozisyonuna yükselmelerini sağlamıştır. Tarımsal yeniliklerden hedef kitlenin doğrudan haberinin olmasının sağlanması ile tarımsal üretimde ve ev ekonomisi ile ilgili işlerde kadınların yaptıkları hataların önüne geçilmiştir. Başka şehirlere ait mahallelerde (köylerde) yaşayan kadın çiftçilerle dostluklar kurulmuş bilgi alışverişlerinde bulunulmuştur. Kısa bir süre de olsa mevcut hayatından uzaklaşıp, şehir hayatıyla tanışmaları sağlanmıştır. Hazırlanma sürecinde çalışılan teknik personelin ulaşılmaz olmadığını öğrenmiş ve kendi evlatlarının da meslek edinmesini kendi ayakları üzerinde durabilmesini istemiştir.

Kadın sadece çocuk doğuran, büyüyen, ev işlerini yapan, elde edilen ürünleri değerlendiren bir birey olarak değerlendirilmekte, hayvancılık ve aile sebzeçiliğindeki yoğun iş gücü dikkate alınmamaktadır. Bu konularda bile yeniliklerin kadınlara ulaşması için çok yakın bir zamana kadar çaba harcanmamaktaydı. Bu yarışmalara hazırlanma süreci ve yarışmalar kadınlarımızın tarımsal konularda ve ev ekonomisi konusunda yaşanan yeniliklerden haberdar olmalarını ve hayatlarına uygulamaları konusunda yol gösterici olmuştur.

Genel olarak kırsal alan kadınlarına yönelik yapılan bu yarışmalardan elde edilen sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

- Yarışmalar, kadınlarımızın farkındalıklarını arttırmıştır.
- Kırsal alan kadınının özellikleri göz önünde bulundularak kadının çiftçilikteki rolü bu yarışmalar ve kadın çiftçilere yönelik tarımsal yayım projeleri ile öne çıkarılmıştır.
- Yarışmalar neticesinde kadın çiftçimiz bir beklenti içine girmiş, uzun bir çalışma temposu ve yoğun bir dönemden sonra farklı bir aktivite beklentisi olduğu gözlenmiştir.
- Yarışmalar neticesinde kırsalda -muhtardan başka- kapısını rahatlıkla çalabileceğimiz çiftçi aileleriyle tanışılmıştır. Kırsalda yapılacak farklı faaliyetlerde farklı organizasyonlar için bu aileler yayımcılara destek olmakta ve mahallede(köyde) kabul görme açısından çok büyük faydalar sağlamaktadır.
- Yöre özelliklerine göre kırsal alandaki kadının katılımını sağlayıcı yaklaşımlar üzerinde durulmalıdır.
- Kendi ayakları üzerinde durabilmek ve sosyal güvenlik kapsamı içine alınmak en büyük istekleridir.
- Toplum karşısında bildiklerini ifade edebilmeleri hayatlarında yaşadıkları ender bir heyecandır. Toplum karşısında bildiklerini ifade edebilen kadınlarımız, başarabilmenin

mutluluğunu yaşamış ve bu heyecanla bırakmış oldukları eğitimlerine devam etme kararı alan yarışmacılarımız olmuştur. Toplumun yapı taşı olan kadınlarımız, toplumu oluşturan diğer bireylerle eşit fırsatlara sahip olmak, üretim sürecinde yaptıkları faaliyetler ve sosyoekonomik yaşamdaki katkılarının göz ardı edilmemesini ve gerçekleştirdikleri üretimin istatistiklerde yer almasını istemektedirler.

- Kırsalda kadın, artık ücretsiz aile işçisi olarak çalışmak istememekte, emeğinin karşılığını almak istemektedir.
- Çalışmalar üniversiteler, ilgili araştırma kuruluşları ve üretici birliklerini de dikkate almalı, çeşitli gönüllü kuruluşların destek ve iş birliği içinde sürdürülebilirliği sağlanmalıdır, görülen sonuçların etkinliği başka projelerle desteklenmelidir.
- Kadın çiftçilerimiz katıldıkları bölge yarışmalarında farklı illerden gelen kadın çiftçilerimizi, onların hangi tür tarımsal üretimde bulduklarını ve ilgi duydukları konuları görmüşlerdir. Farklı illerden farklı insanlarla tanışmışlar, bilgi ve görgülerini arttırmanın yanında farklı yörelerden dostlar edinmişlerdir.

“Kadın Çiftçiler Yarışıyor” Proje Verileri'ne göre; Projenin kadınların mevcut durumunun iyileştirilmesine katkı sağladığı, kendilerine olan güven duygularını arttırdığı, en azından bölgemizde cinsiyetler arası eşitsizliği biraz olsun azalttığı, kadının insan kaynağı olarak geliştirildiği ve kalkınma için kadına önem verilmesi gerektiğinin anlaşılmasına başlandığı sonucuna varılmıştır.

Kaynaklar

- Anonim, 2014, Devlet İstatistik Enstitüsü, Nüfus İstatistikleri (<http://www.die.gov.tr>)
- Asan A., Can M. ve Fazlıoğlu, A., (2012), Kırsal Alanda Yoksulluğun Gerçek Yüzü: Kadınlar, <http://sgb.aile.gov.tr/upload/mce/2012>.
- Ertürk, Y., 1991, Türkiye'de Sosyo-Ekonomik Gelişme ve Kırsal Kadının Konumu, Kadın ve Sosyo-Ekonomik Gelişme Konferansı, 20-21 Mayıs 1991, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayını, Başbakanlık Basımevi, Ankara
- Gülçubuk, B., 2012, Kadın Çiftçiler Yarışıyor Etki Değerlendirme Araştırması, Ankara Üniversitesi Kalkınma Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Eğitim Yayım ve Yayınlar Dairesi, ISBN:978-975-387-126-6, Ankara.
- Kaymakçı, M., 2014, 2014 Yılı Neden Uluslararası Aile Çiftçiliği Yılı İlan Edildi, Hasat Hayvancılık Mart-Nisan Sayısı. 343, Yıl:29.
- Olhan, E., 2011, Türkiye'de Kırsal İstihdamın Yapısı. BM Ortak Programı Herkes İçin İnsana Yakışır İş: Ulusal Gençlik İstihdam Programı ve Antalya Pilot Bölge Uygulaması, Haziran 2011.
- Yıldırak, N., Gülçubuk, B., Gün, S., Olhan, E., Kılıç, M., 2003, Türkiye'de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları, Tarım-İş Türkiye Orman-Topraksu-Tarım Sanayi İşçileri Sendikası Yayın No.: 2003/4, Ankara.

TARIMIN YÜKÜNÜ KADINLAR ÇEKİYOR

İbrahim Büyükeken
Merhaba Gazetesi-Konya
ibrahimbuyuk7042@gmail.com

Türkiye'de kırsal kalkınma çerçevesinde gerçekleştirilen projelerde ve programlarda kadınlara yeteri kadar yer verilmiyor. Üretimin her aşamasına aktif bir şekilde katılan kadınlar, kalkınmanın olanaklarından yeterli payı alamıyorlar.

Tarımsal faaliyetlerde aktif olarak çalışan kadın nüfus, yıldan yıla artış göstermekte ve çoğunluğu ücretsiz aile iş gücü olarak yer almaktadır. Türk kadınları dünyada tarımdaki aktif nüfusun %44'ünü Türkiye'de ise %54,73'ünü oluşturuyor. Tarımsal üretimde sürdürülebilirliği ve kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi için gerekli iş gücü potansiyeli genellikle işletme sahibi ve ailesi tarafından karşılanıyor. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde tarım işletmeleri, işletme sahibi ve ailesinin iş gücüne dayanan aile işletmeleri tipinde. Bu nedenle kadınlar işlerde eşlerine yardımcı oluyor ve tarımda aktif olarak çalışıyor. Dünyanın birçok yerinde tarımdaki kadınlara yönelik organizasyonların bulunması Türkiye'de de bu tür çalışmaların yapılmasını gerekli kılıyor.

Tarımsal Üretimde Yok Sayılıyorlar

Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Cennet Oğuz, "Kalkınmaya yönelik çalışmalarda cinsiyet dengeli bir yaklaşım öngörülmelidir. Dünyada ve Türkiye'de nüfusun yarısını oluşturan, sosyal ve ekonomik açıdan önemli bir yere sahip olan kadınları, kalkınma programları çerçevesinde ayrı olarak ele almak gerekir. Çünkü kadınlar doğası gereği erkeklerden farklı yapıda olup farklı alanlarda faaliyet gösterebilme yetisine sahiptirler." dedi.

Kadınların erkeklere kıyasla toplum içerisinde her zaman dezavantajlı bir konumda görüldüğünü, eşitsizliklerin kaynağında yer aldığını ve tarımsal üretim noktasında yok sayıldığını belirten Oğuz, konuşmalarını şöyle sürdürdü: "Gelişmişlik düzeyleri ne olursa olsun bütün ülkelerin ekonomilerinde tarımın özel bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Türkiye gibi, nüfusun yaklaşık %26'sının tarım sektöründe çalıştığı bir ülkede, sektörler arası ilişkiler, gıda güvenliği ve güvencesi ile istihdam açısından tarım, hâlen ana sektör durumundadır. Bu nedenle ekonomik gelişme sürecinde tarımın gözardı edilmesi düşünülemez. Tarımda potansiyel gücün harekete geçirilmesi, yapısal iyileştirmeler ve dengeli fiyat politikaları ile kalkınmanın sağlanması tüm toplumu yakından ilgilendirmektedir. Tarım kesiminde kadınların toplumsal olarak karşılıksız ve görünmez olan hane içi emekleri kadınları çocukluktan başlayarak eğitim-öğretim fırsatlarından yararlanmada, üretken kaynaklara ulaşmada, gelir getirici çalışma biçimlerine katılmada, meslek ve kariyer edinmede erkeklere kıyasla dezavantajlı konuma sokmakta ve eşitsizliklerin kaynağında yer almaktadır. Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine ve sahip oldukları sosyal refah devleti modeline bağlı olarak kadınların üzerindeki bakım sorumluluğunun toplumsal olarak paylaşılmasını sağlayan destek hizmetlerinin düzeyi farklılaşmaktadır."

Kadınların Yükü Çok Ağır

Tarımda çalışan kadınlarının yükünün çok ağır olduğunu belirten Prof. Dr. Cennet Oğuz, şunları söyledi: "Bu hizmetlerin yetersizliği ölçüsünde kadınlar ya evde kalıp günlük ev ve bakım işlerine emek harcamakta ya da

iş ve aile sorumluluklarını bağdaştırabilecekleri esnek çalışma biçimlerini seçmek zorunda kalmaktadır. Esnek çalışma biçimleri kadınlar için gelişmekte olan ülkelerde genellikle kayıt dışı, sosyal korumadan yoksun işlerde, enformal istihdamın sınırlı olduğu gelişmiş ülkelerdeyse sosyal güvenlik düzenlemelerinin yetersiz, ücretlerin düşük olduğu kısmi zamanlı işlerde yoğunlaşmaları anlamına gelmektedir. Belirli tarz işlerde ve mesleklerde yoğunlaşma, kadınların ücretlerinin genelde erkeklerin ücretlerinden düşük olması, işte ilerleme ve yükselme fırsatlarının sınırlılığı, işsiz kalma olasılıklarının yüksekliliği kadınların yüz yüze kaldıkları ayrımcılık türleridir.

Toplumu oluşturan bireylerin tüm olanaklardan eşit yararlanması toplumun dengeli bir şekilde kalkınmasında etkilidir. Kadınların kalkınma çalışmalarında sağladığı önemli katkılara karşın, kalkınma plan ve programlarında kadınlara gereken önemin verilmediği görülmektedir. Üretimin her aşamasına aktif bir şekilde katılan kadınlar, kalkınmanın olanaklarından yeterli pay alamamaktadırlar. Kalkınma deneyimlerinden edinilen dersler kadınların durumunun iyileştirilmesinin doğrudan hane refahına yansıtıldığını göstermektedir.

Kadınları gözetken projeler insan hakları açısından gereklilik olduğu kadar toplumsal refah artışı için de önemlidir. 2002 yılından sonra, son on yılda kırsaldaki kadının yaşam standartlarında önemli düzelmeler olmasına rağmen, mevcut göstergeler kadınların yaşam standartlarının erkeklere oranla daha iyi durumda olmadığını ortaya koymaktadır. Kadınların tarımsal üretimde oynadığı kilit rol uzun yıllar görmezden gelinmiştir."

Kadın İşçilerin Sorunları Büyük

Yoksulluktan dolayı çoğu okuyamayan ve tarlalarda çalışmaya gelen kadınlar, emeklerinin karşılığında günlük 35-40 TL arasında değişen ücretler alıyor. Gün içerisinde

çalışırken birçok sıkıntıyla karşılaşılıyorlar. Bunlardan biri de Göçü köyünde çapa yapan tarım işçisi Gülten Döngel. Döngel, "Tarım çalışanı olarak birçok sorun ile karşılaşılıyor. Ailemize destek olmak için gündüz tarlalarda akşam da evde çalışıyoruz. Günde 10-12 saat çalışmaktan sırtımıza ağırlar giriyor. Eve gittiğimizde dinlenmeye zaman kalmadan evin işlerini yapıyoruz. Bulaşıkları yıkıyoruz. Yemek hazırlıyoruz. Yevmiyemiz 35 TL. Bu parayı bugün çocuklar bile harçlık olarak kabul etmiyor. Sosyal güvençemiz de yok. Tarım işçisi olmadan üretim olmaz. Ancak işçilere gereken önem verilmiyor. Tarımda makineleşme çok fazla. Ama hâlâ çapa gibi işler makine ile yapılmıyor. İnsan gücüne ihtiyaç duyuluyor. Devletin tarım işçileri için düzenleme yapması gerekiyor. Bizi taşıyan minibüse trafik ekipleri haksız yere ceza yazıyor. Bizler tarlalara kamyon kasalarında gelmiyoruz ki, minibüsle geliyoruz. Bu da suç olarak kabul ediliyor. İşçilerin birçok sorunu var. Ulaşım da bunlardan sadece bir tanesi." diye konuştu.

Soğuk Havada Ekmek Parası Derdi

Konya'nın 7 bin nüfuslu bir mahallesinde, Türkiye havucunun yaklaşık %60'ı üretiliyor. Rengi ve aromasıyla başta Orta Doğu ülkeleri olmak üzere Avrupa'ya da ihraç edilen Kaşınhanı havucunun ekiminden sofraya ulaşımına kadar her aşamasında kadınlar büyük rol oynuyor. Kaşınhanı Mahallesi'nde gerçekleşen havuç hasadında çalışan kadınlar da soğuk havaya rağmen aile bütçesine katkı sağlama derdinde. Soğuk havada günde 6-7 saat çalışarak aile bütçesine katkı sağlayan kadın işçiler, "Hava soğuk da olsa ekmek paramız için çalışıyoruz. Çocuklarımızın eğitim masrafını karşılamak ve eşlerimizin üzerindeki maddi yükü azaltmak için çalışıyoruz. Fakat gün boyunca burada çalıştığımız gibi bir de evde çalışıyoruz. Tarımın en büyük yükü kadınların üzerinde. Hükümetimiz tarımda çalışan kadın işçilerle ilgili bir düzenleme yapsın." çağrısında bulundu.

TARLA FARELERİ [*Microtus* spp. (Rodentia: Muridae)] VE MÜCADELE YÖNTEMLERİ

Dr. Sait Ertürk - Abdullah Yılmaz
Zirai Mücadele Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü - Ankara
yilmazabdullah@hotmail.com

İnsanoğlu ile kemiriciler arasındaki ilişki çok eskilere dayanmaktadır. Kemiriciler dünyanın hemen hemen her yerine dağılmış durumdadır.

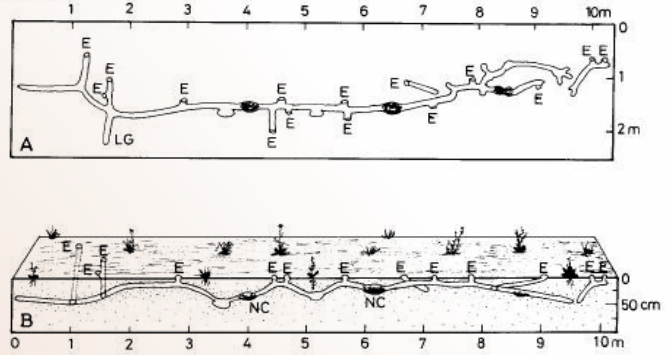
Türkiye'de tarım alanlarında zararlı *Microtus socialis* (Pallas), *M. lydius* Blackler, *M. guentheri* (Danford&Alston), *M. nivalis* (Martins), *M. irani* Thomas, *M. dogramaci* Kefelioğlu, *M. anatolicus* Kefelioğlu&Krystufek, *M. arvalis* (Pallas) yaygın türlerdir.

Genellikle vücut tıknaz, baş büyükçe, burun basık, kulaklar kısadır. Kuyruk vücuda oranla kısadır. Sirt tüyleri dip tarafta esmer gri, üstte kahverengi kıızıdır. Karın beyaz veya kirli beyazdır. Vücut 9-18 cm, kuyruk 2-5 cm uzunlukta olup vücut ağırlığı 30-60 gramdır (Şekil 1) (Anonim, 2008).

Şekil 1. *Microtus* spp.

Doğal olarak step özellikli kurak alanlarda yuvalanmakla birlikte, değişik habitatlarda yaşayabilmektedirler. Koloni hâlinde yaşadıkları için tarla kenarlarında çok sayıda 4-5 cm çapında delik açarlar. Tarla fareleri, 4-12 giriş deliği bulunan 10-70 cm derinlikteki toprak altı galerilerinde yaşar (Şekil 2). Gece ve gündüz aktif olmakla birlikte özellikle geceleri faaldirler. Dişileri her ay doğurma gücüne sahiptir. Ancak, yılda 4-6 doğum yaparlar ve ortalama 5-6 yavru verirler. Doğan yavrulardan ortalama %40 kadarı çeşitli nedenlerle ölür. Ortalama ömürleri 3-4 yıldır. Kültür bitkileri ile çayır-mera bitkilerinin yeşil aksam, tohum ve meyvelerini, ayrıca yiyecek bulamadığı durumlarda, meyvelik ve ormanlarda fidanların kök ve gövdelerini yemek, kemirmek, kesmek ve kiletirmek suretiyle zarar yaparlar.

Şekil 2. A: *Microtus guentheri*'ye ait galeri sisteminin genel görünümü, B: Galerinin toprak içindeki kesit görünümü (E: Giriş deliği, LG: Lateral galeriler, NC: Dinlenme yuvaları) (Çolak ve ark., 1998)

Genelde step alanları, çayırlikları, tarla kenarlarındaki sürülmeyen otluk alanları tercih eder. Sık sık tarım alanlarına girerek bitkilerin özellikle yeşil kısımlarıyla beslenirler. Tarım alanlarına giriş genelde tarlaya komşu step alandan veya tarla aralarındaki sürülmeyen şeritlerden kaynaklanmakta ve buralardan tarlaya yayılmaktadırlar (Şekil 3). Tarla fareleri kültür bitkileri ile çayır-mera bitkilerinin yeşil aksam tohum ve meyveleriyle ayrıca yiyecek bulamadığı durumlarda da meyve ya da orman ağaçlarında da beslenmektedir.

Şekil 3. Sürülmemiş Alanlardaki Tarla Faresi Yuvaları

Kış uykusuna yatmayan ve besin depolamayan türlerdir. Üremeleri kış sonu başlamakta ve bir sonraki sonbaharın sonuna kadar sürmektedir. Doğan yavrular da yaklaşık iki ay sonra eşeyssel olgunluğa erişmektedir. Tarla farelerinin iki yıl yaşadıkları, yılda beş doğum yaptıkları ve her doğumda altı yavru verdikleri kabul edilirse normal şartlarda bir çift tarla faresinden ikinci yılın sonunda 16.250.152 adet olacağı hesaplanmıştır (Oktar ve ark. 1967). Tarla fareleri özellikle tarım alanlarına komşu ekilmemiş alanlarda kolonize olup buralardan tarım alanlarının

içine doğru ilerleyerek zarar vermektedir. Bu yüzden yapılacak mücadelede bu durum dikkatle izlenmeli ve bu alanlarda popülasyonun henüz düşük olduğu kış aylarında mücadeleye başlanmalıdır.

Tarla Faresi Zararının Önlenmesi ve Mücadelesi

1. Kültürel önlemler

Zararlıların yaşamlarını güçleştiren, çoğalmalarını azaltan veya engelleyen tarımsal işlemleri içeren mücadele yöntemidir (Öncüer, 1993). Kültürel tedbirlerin elverişli şartlarda ve bilgiye dayanan şekilde uygulanması ile fare popülasyonunda önemli ölçüde azalma görülmektedir.

Tarla fareleri hayatının büyük bir kısmını toprak altı galerilerde geçirmektedir. Toprak işleme sırasında işleme derinliğinin en az 20 cm olacak şekilde yapılması ile tarla farelerinin galeri sistemi tahrip edilerek bu alanlarda yaşama şansları azalmaktadır. Ayrıca toprak yüzeyine çıkan ve kaçışan tarla farelerinin avlanma ihtimali de artar. Örneğin leylekler tarlanın sürülmesi esnasında pulluğun arkasından giderek toprak yüzüne çıkan fareleri kolayca avlayabilmektedir.

Toprak işlemeyle birlikte yeşil bitki örtüsü, dane ve diğer tohumların da tahrip edilmesi neticesinde farenin besin bulması da zorlaşacaktır. Toprak sürme işleminin hasattan hemen sonra sonbaharda yapılması gerekmektedir. Toprak işleme sonrasında tarla farelerinin açmış olduğu galeriler bozulduğu için, genelde toprak altında faal olan bu hayvanlar toprak üstüne çıkmaya mecbur kalacaktır. Ayrıca sürülen bu alanlardaki gevşek yapılı toprak nedeniyle farelerce kazılan yeni galerilerin sürekli olarak yıkılması ve toprak yüzeyinin engebeli olması gibi nedenlerle tarla fareleri alanlara kolaylıkla yerleşemeyecektir (Şekil 4).

Şekil 4. Tarla Farelerinin Step Alanlardan Bulaşmasını Engellemek İçin Tarla Kenarlarının Sürülmesi.

2. Mekanik ve fiziksel mücadele

Tarla fareleri ile mücadelede canlı ve ölü yakalar tuzaklar kullanılabilir (Şekil 5). Ancak fare popülasyonunun yüksek olduğu alanlarda popülasyonun azaltılması amacıyla ölü yakalar kapanların kullanımı daha pratiktir. Kapanla yakalama çalışmalarında tarla farelerinin özellikle besin aldıkları galeri ağızlarına konulan kapanlara daha çok yakalandığı, dışkılamak veya toprak çıkarmak için kullandığı galeri ağızlarına konulan kapanlara ise pek yakalanmadığı belirlenmiştir. Ayrıca kapanın çok sık yerleştirilmesi de yakalama şansını azaltmaktadır.

Şekil 5. Kapanla Fare Yakalama.

Toprak örtücü özelliği bulunan yonca gibi ekim yapılmış alanlara tarla faresi yerleştiği takdirde bu alanda mekanik mücadele yapmak oldukça zordur. Ortamda yeşil yem bolluğu nedeniyle hayvan kolay kolay kapana yakalanmamaktadır. Ancak bu alanlarda galeri sistemine su basarak yavrularının yuvada boğulması sağlanabilir. Yuvayı terk eden ve dışarı çıkan yetişkinler de öldürülebilir. Henüz kış aylarındayken tarlaya çok yakın sürülmemiş komşu alanlarda tarla faresi yerleşimi belirlenirse bu alanda ölü yakalayan kapanlarla henüz kış çıkmadan yapılacak olan mekanik mücadele ile tarla faresinin buradaki yoğunluğu oldukça azaltılıp daha sonra zarar vermesi engellenebilir.

3. Biyolojik mücadele

Tarla farelerinin faaliyetlerini engellemek ya da azaltmak amacıyla kedi, köpek, tilki, gelincik, sansar, baykuş, leylek, kerkenez, atmaca, doğan, şahin, kartal ve yılan gibi canlılar önemli rol oynamaktadır. Nitekim doğal dengenin bozulmadığı alanlarda bu canlılar tarla faresi popülasyonlarını dengede tutmaktadır.

Bu canlıların doğal yaşam ortamları bozulmamalı ve avlanılmamalıdır. Önemli bir fare avcısı olan baykuşların pelletlerinde en çok rastlanılan avın, tarla faresi olduğu belirlenmiştir.

Ergin bir baykuşun bir gecede bir ile iki fare tükettiği ve her bir çift baykuşun ve onların yavrularının da yılda 1.000'in üzerinde fare tükettiği tespit edilmiştir (Colvin, 1986) (Şekil 6).

Şekil 6. Baykuş

4. Kimyasal mücadele

Tarla fareleriyle kimyasal mücadele, iklim uygun olduğu sürece her zaman yapılabilir. Tarla farelerinin özellikle tarım alanlarına komşu ekilmemiş alanlarda kolonize oldukları, buralardan tarım alanının içine ilerleyerek zarar vermeye başladıkları bilinmektedir. Bu yüzden yapılacak mücadelede bu durum dikkatle izlenmeli ve bu alanlarda popülasyonun henüz düşük olduğu kış aylarında mücadele başlamalıdır. Ancak en uygunu ve etkili olanı, kıştan çıktıkları ve en zayıf oldukları ilkbahar ile sonbahardır. Tarla fareleriyle bulaşık alanlarda 25 m² de 5 işlek delik sayıldığında mücadeleye başlamak gerekirse de bitki çeşidine ve zarar oranına göre bu sayı değişebilir. Ancak tarla faresinin beslenme önceliği, tercihen yeşil aksam olduğundan bu işlemin başarı şansı çok yüksek değildir. Başarı şansını arttırmak için hayvanın yuva yapısını ve galeri ağzlarının özelliğini iyi gözlemlemek, hangi galeri ağzının hangi amaçla kullanıldığını belirlemek ve hayvanın sadece beslenmek amacıyla kullandığı galeri ağzlarının içine zehirli buğday bırakmak gerekir. Aşağıda farelerin çeşitli amaçlarla kullandığı galeri ağzları verilmektedir (Şekil 7).

Şekil 7. *Microtus* sp. Yuvasındaki Galeri Ağzları: (a) Yatay Girişli Beslenme Deliği, (b) Dikey Girişli Beslenme Deliği, (c) Toprak Çıkarma Deliği, (d) Dışkılama Deliği.

Şekil 7'deki tarla faresinin açmış olduğu galeri ağzlarına bakarsak sol üsttekinin girişinde yeni kesilmiş buğday sürgünleri görülmektedir ve bu gözlem bu girişin beslenmek amacıyla kullanıldığını göstermektedir. Sağ alttaki galeri ağzına bakarsak galeri ağzında çok sayıda dışkının bulunduğu görülmektedir. Bu giriş hayvan tarafından beslenme amacıyla kullanılmayıp sadece dışkılarını uzaklaştırmak amacıyla kullanılmaktadır. Sol alttaki giriş incelendiğinde galeri ağzında içeriden çıkarılmış topraklar görülür. Burada koparılmış yeşil dallar veya dışkı görülmemektedir. Bu galeri ağzı da muhtemelen sadece yeni galeri açmak için kazılan toprağı yuvadan atmak için kullanılmaktadır. Sağ üstteki galeri ağzına bakıldığında buranın dik bir şekilde galeriye indiği, ağız çevresinde kuru besin olduğu görülmektedir. Zehirli yem uygulamasında da sadece beslenmek için kullanılan galeri ağzlarının iç kısmına sadece beşer tane zehirli buğday konulmalıdır. Yuva ağzının içine değil de çevresine konulacak zehirli buğdaylar (Şekil 8) kuşlar tarafından da alınabileceği için ekosistemde faydalı ve hedef olmayan canlıların da zehirlenmesine neden olacaktır. Hazırlanan zehirli yemler tahta kaşık veya flinta denen ayarlı kamışlarla her bir deliğe 5 adet

olarak bırakılır (Şekil 9). Uygulamanın tamamlanmasından sonra, ilaçlanan alan mutlaka kontrol edilerek, fare ölümleri toplanıp yakılmalı veya derince bir çukura gömülmelidir (Sözen, 2003; Anonim, 2008). Çinko fosfürlü yemler ekim zamanında ve hasattan iki hafta öncesine kadar fare popülasyonunu azaltmada kullanılabilir. Çinko fosfür iklim şartları uygun olduğu sürece her zaman uygulanabilir. Çinko fosfür orijinal kabında 40 °C'ye kadar ortamda iki sene bozulmadan kalabilir. Nemle temas hâlinde etkisini 8-10 günden sonra yavaş yavaş kaybeder (Yılmaz ve Uzunok, 2003).

Tarla faresi mücadelesinde toplu ve tarama mücadele esas olduğundan, zararlıının bulunduğu alandaki bütün tarlalar ve tarla kenarları ile çevredeki sulama kanallarında bulunan işlek delikler ilaçlanmalıdır.

Şekil 8. Hatalı Uygulanmış Zehirli Yemler

Şekil 9. Doğru Uygulanmış Zehirli Yemler

Kullanılacak İlaçlar ve Dozları

Aktif Madde	Formulasyonu	Dozu
Flocoumafen 0.005%	Pellet yem	5 adet/ işlek delik
Çinko Fosfür 2%	Tane yem	5 adet/ işlek delik

Kaynaklar

- Anonim, (2008), Zirai Mücadele Teknik Talimatları Cilt 1. 187-190.
- Çolak, E., Sözen, M., Yiğit, N. and Ş. Özkurt, (1998), A Study on Ecology and Biology of *Microtus guentheri* Danford and Alston, 1880 (Mammalia: Rodentia) in Turkey, Tr. J. of Zoology, 22, 289 - 295.
- Oktar, İ., Pala, Ş., İlekler, İ., (1967), Ege Tarla Faresi (*Microtus guentheri* lydius, Blackler, 1916, Rodentia-Muridae) Üzerinde Araştırmalar (Biyoloji, Ekoloji, Morfoloji ve Mücadele), T.C. Tarım Bakanlığı Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Genel Müdürlüğü Araştırma Eserleri Serisi, Teknik Bülten No.:17, İzmir. 108 sayfa.
- Colvin B.A., (1986). Barn Owls: Their Secrets and Habits, Illinois Audubon, No.: 216, Spring, 1986.
- Sözen, M., (2003), Batı Karadeniz Kemiricileri ve Ekonomik Önemleri. Zararlı Kemirgenler (Mammalia: Rodentia), Mücadele Yöntemleri ve Ekosistem Yönetimi Çalıştay Bildirileri, Ankara, 168-177.
- Yılmaz, A., S. Uzunok, (2003), Zirai Mücadelede Çinko Fosfür Kullanımı, Araştırma ve Uygulama Çalışmaları, Zararlı Kemirgenler (Mammalia:Rodentia), Mücadele Yöntemleri ve Ekosistem Yönetimi Çalıştay Bildirileri, Ankara, 168-177.
- Öncüer, C., (1993), Tarımsal Zararlılarla Savaş Yöntemleri ve İlaçları. Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova-İzmir. 326 s.

2016 YILI SEKTÖREL FUAR TAKVİMİ

21-24 OCAK AVRASYA TARIM FUARI 2016
9. Uluslararası Tarım ve Tarımsal
Mekanizasyon Fuarı

İstanbul TÜYAP
Fuar ve Kongre Merkezi

03-06 MART KONYA TOHUM 2016
5. Tohum Teknolojileri ve
Ekipmanları Fuarı

Konya TÜYAP Uluslararası Fuar ve
Kongre Merkezi

03-06 MART KONYA SULAMA
TEKNOLOJİLERİ VE
BİTKİ BESLEME FUARI
5. Bitki Besleme, Zirai Mücadele,
Sulama, Fidancılık, Bahçe Bitk.,
Gübreleme ve Ekipmanları Fuarı

Konya TÜYAP Uluslararası Fuar ve
Kongre Merkezi

03-06 MART KONYA HAYVANCILIK 2016
4. Hayvancılık, Hayvansal Üretim
Teknolojileri, Yem Endüstrisi
Fuarı • Tavukçuluk ve Kümes
Hayvanları Ekipmanları
Özel Bölümü

Konya TÜYAP Uluslararası Fuar ve
Kongre Merkezi

23-27 MART KONYA TARIM 2016
14. Uluslararası Tarım ve Tarımsal
Mekanizasyon ve
Tarla Teknolojileri Fuarı

Konya TÜYAP Uluslararası Fuar ve
Kongre Merkezi

12-16 EKİM BURTARIM 2016
BURSA 14. Uluslararası Tarım,
Tohumculuk, Fidancılık ve Süt
Endüstrisi Fuarı

TÜYAP Bursa Uluslararası Fuar ve
Kongre Merkezi

12-16 EKİM BURSA HAYVANCILIK VE
EKİPMANLARI FUARI
Bursa 9. Uluslararası Hayvancılık
ve Ekipmanları Fuarı

TÜYAP Bursa Uluslararası Fuar ve
Kongre Merkezi

16-20 KASIM ADANA SERA & BAHÇE FUARI
2016
10. Seracılık, Bahçecilik,
Fidancılık, Tohumculuk, Çiçekçilik
ve Teknolojileri Fuarı

Adana TÜYAP Uluslararası Fuar ve
Kongre Merkezi

16-20 KASIM ADANA TARIM FUARI 2016
10. Tarım, Hayvancılık,
Tavukçuluk ve
Süt Endüstrisi Fuarı

Adana TÜYAP Uluslararası Fuar ve
Kongre Merkezi

24-27 KASIM SAMSUN TARIM FUARI 2016
9. Uluslararası Tarım ve Tarımsal
Mekanizasyon Fuarı

İstanbul TÜYAP
Fuar ve Kongre Merkezi

KIRSAL ALANDA KADIN VE YOKSULLUK

Dr. Arzu Kan

Selçuk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü - Konya
arzkan@gmail.com

Özet

Yoksulluk kavramını, kısaca asgari yaşam standardına erişememiş olma durumu olarak tanımlamak mümkündür. Yoksulluğun tanımlanması kadar etkileri de toplum içerisinde farklılık gösterir. Yoksulluk sadece kadınları ilgilendiren bir sorun olmamakla beraber zamana ve mekâna bağlı olarak belli etnik gruplara ya da belli bir sosyal sınıfa mensup olmakla da ilişkili olabilir. Ancak bu grupların içinde yer alan kadınlar ve erkekler yoksulluğu farklı bir biçimde yaşamakta, yoksulluk süreci kadın ve erkekleri farklı biçimde etkilemektedir. Bir toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan gelişmesi her şeyden önce toplumu oluşturan bireylerin eşit olanaklara sahip olmasına bağlıdır. Bireylerin tüm olanaklardan eşit şekilde yararlanması toplumun dengeli bir şekilde kalkınmasında etkilidir. Kalkınmaya yönelik çalışmalarda cinsiyet dengeli bir yaklaşım öngörülmektedir. Bu nedenle yoksullukla mücadelede cinsiyet dengeli bir kalkınma yaklaşımı toplumsal refah artışında önemli bir noktadır.

Yoksulluk, kadınlar için bir gelir yoksunluğu olması yanında karar mekanizmalarına ve toplumsal hayata katılamama dolayısıyla toplumsal dışlanmışlık ve aile içerisinde de kadına yönelik şiddet biçiminde de karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada kırsal alandaki yoksulluğun kentsel alan yoksulluğuna göre ortaya çıkardığı profil belirlenerek kırsalda yoksulluktan en fazla etkilenen kesim olan kadınların yoksulluğu ile ilgili genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kırsal kadın, yoksulluk, toplumsal cinsiyet, tarım.

Giriş

Yoksulluk küreselleşme olgusunun hızla yaygınlaştığı dünyada özellikle gelişen ülkelerde önem kazanan kalkınma çabaları sonucu birçok araştırmaya konu olmuştur.

1990'larda gerek ulusal gerekse uluslararası alanda kalkınma ve gelişme tartışmalarının önemli bir eksenini oluşturan yoksulluk kavramı insanoğlunun yüz yüze kaldığı önemli sosyal ve ekonomik sorunlardan biridir. Gelişmemiş ya da gelişmekte olan pek çok ülke az ya da çok yoksullukla iç içe yaşamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde, yoksulluk sosyal refah ve gelir dağılımından dolayı daha çok önem. Yoksulluk genellikle gelişmemişliği tanımlamakta ve yoksulluğun giderilmesi de ekonomik gelişmenin temel amacı olarak görülmektedir. Kalkınma ekonomisinin temel ilgi alanlarından birisini yoksulluk ve onunla mücadele oluşturmaktadır.

Yoksulluktan da en çok kırsaldakiler etkilenmektedir. Ülkelere göre değişmekle birlikte kendi ürettiği üzerinde egemenliği bulunmayan kırsal alanda tarımla geçimini sağlayan kesim yoksulluğu daha da derinden yaşamaktadır. Kadınlar, tarımsal işlerde üreten, değerlendiren, pazarlayan ve ev içi rolleri açısından da tüketen bireyler olarak önemli bir konuma sahiptir. Gerek işletme yönetiminde, gerekse diğer işlerde kadın çok önemli işlevler yüklenmiştir. Çalışma yaşamında özel olarak ele alınması gereken grupların başında da bunlardan dolayı tarımda çalışan kadın ve kırsalda yaşayan kadınlar gelmektedir. Kırsal alandaki kadınlarda ortak iş yapma ve dayanışma ağı oluşturma potansiyeli oldukça fazladır. Ancak kırsal alanlarda yaşayan kadınlar kentte

yaşayanlara oranla fırsat ve erişim eşitsizlikleri ile karşı karşıyadır. Bu da kadının giderek daha fazla yoksulluğa sürüklenmesine neden olmaktadır. Dünyada yoksulluk sınırı altında yaşayan her 10 kişiden 7'si kadındır (Ulusal Eylem Planı, 2012).

TÜİK 2014 Yılı Yoksulluk Çalışması Sonuçları'na göre Türkiye'deki hane halklarının %22,4'ü yoksulluk sınırının altında yaşadığı belirlenmiştir. Yoksulluk sınırı, yeterli hayat standardında yaşayabilmek için gerekli olan minimum gelir miktarı olarak açıklanmaktadır (<http://www.tuik.gov.tr>, 2014). Bu veriler kırsal kalkınmanın en öncelikli ilgisinin yoksullara yönelik olması gereğini ortaya koymaktadır.

Türkiye'de yoksulların profilini belirlemek amaçlı TÜİK'in çalışmaları mevcuttur Türkiye İstatistik Kurumunun Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2013 Sonuçları'na göre yıllık eş değer hane halkı kullanılabilir medyan gelirinin %60'ı olan 6.012 TL'nin altında gelire sahip fertler yoksul olarak tanımlanmıştır. Yoksul hanelerin hane halkı reisi genellikle ilköğretim mezunudur. Yoksulların %52,9'u kırsal yerlerde, %47,1'i ise kentsel yerlerde yaşamaktadır. Yoksul hanelerin %31,5'inin temel gelir kaynağı maaş ve ücret, %21,9'u yevmiye, %20'si ise müteşebbis gelirlerinden oluşmaktadır. Bununla beraber temel geçim kaynağını sosyal transferlerden sağlayan yoksul hanelerin oranı %18, haneler arası transfer gelirinden sağlayanların oranı %6,7 ve menkul kıymet, gayrimenkul vb. gelirlerden sağlayanların oranı ise %1,9 olarak belirlenmiştir.

Türkiye'de ortalama hane halkı büyüklüğü 3,6 iken, yoksul hanelerin ortalama hane halkı büyüklüğü 4,9 yoksul olmayan hanelerin ortalama hane halkı büyüklüğü ise 3,4 olarak hesaplanmıştır. Yoksul hanelerin %48,9'u yetişkin iki çocuklu, %32,2'si üç ya da daha fazla çocuklu hanelerdir. Yoksul hanelerin %40,2'si ise ikiden fazla yetişkinin yaşadığı çocuklu hanelerden oluşmaktadır.

Yoksul hanelerde, hane halkı reislerinin %52,8'i ilköğretim mezunlarından, %2,2'si ilköğretim mezunlarından, %28,9'u ise bir okul bitirmeyenlerden oluşmaktadır. Orta ve dengi meslek okulu mezunlarının oranı %7,2, genel lise mezunlarının oranı %4,9 mesleki ve teknik lise mezunlarının oranı ise %2,8'dir. Yoksul hanelerde yükseköğretim veya fakülte mezunu hane halkı reislerinin oranı ise %1,1'dir (<http://www.tuik.gov.tr>, 2014).

Kırsal Alanda Yoksulluk

Küreselleşme süreci ile birlikte tüm dünyada yoksulluk artmış, ülkeler arası gelir farklılıkları derinleşmiştir. Ekonomi politikaları ve krizler sonrasında toplumsal tabakalaşma, kentsel yerleşim ve kültürel yapılanmalarda ortaya çıkan değişim yoksulluğun kentsel alanda daha görünür bir nitelik kazanmasına yol açmıştır. Yoksulluğun kırsal ve kentsel alandaki durumu ülkelere ve bölgelere göre farklılık göstermektedir. Türkiye'de ise yoksulluk, kırsal nüfusun büyük bir kısmının tarımdan geçinmesi ve tarımdan sağlanan gelirin güvenilirliğinin düşük olması nedeni ile kırsal alanda kentsel alana göre daha şiddetli olmaktadır.

Kırsal ve kentsel yoksulluk arasında kavramsal olarak çok fazla fark olmamakla birlikte; kırsal yoksulluk, gerek yoksun olunan değerlerin türü, boyutu ve yoksula yaptığı etki açısından, gerekse kırsal yoksulluğun sonuçları açısından kentsel yoksulluktan ayrılır. "Yoksunluk" kavramından hareketle bakıldığında kır yoksullarının yoksun oldukları değerlerin daha fazla olduğu söylenebilir. Kır yoksulunun da kent yoksulu gibi belli bir seviyenin üstünde geliri, yeterli beslenme imkânı, barınacak evi, yeterli giysisi vs. yoktur. Ancak bunların yanında kır yoksulu seviyeli bir eğitim olanağından, yeterli sağlık imkânlarından, birçok kamu hizmetinden, teknolojiden, kültürel faaliyetlerden de kent yoksuluna kıyasla daha yoksundur ya da en azından bunlara daha uzaktır (Tekeli, 2000).

Kırsal yoksulluğun, tarımsal yöntemlerin ve araç-gereçlerin gelişmesine karşın yıllar geçtikçe azaltılmamasının altında, başka etkenlerde aranabilir. Sözelimi; kamusal desteklerin yetersizliği, çiftçilerin yeterince devlet tarafından yeterince sahiplenilmemesi, eğitimsizlik ve bilinçlendirme çalışmalarının yetersizliği, doğrudan üreticilerden tüketiciye erişim olanaklarının sınırlı olması, toprak analizlerinin yapılamamış olması ve hepsinden de önemlisi; hangi ürünlerin ne zaman, nerede, ne kadar üretilmesi gerektiği konusunda gerçekçi bir planlama ve uygulamanın yapılmamış olmasıdır (Akder, 2000).

McIntosh ve Vaughan (1996) çalışmasında genel olarak küçük tarım işletmelerine dayalı bir tarım sektörünün tarımsal üretim sistemini dönüştürerek tarımla uğraşan hanelerin durumlarını iyileştirebileceğinden söz etmiştir. Burada önemli olan nokta yoksulluğun azaltılması için küçük tarım işletmelerinin veya aile tarım işletmelerinin önemli bir rol alabileceğidir.

Irz, Lin, Thirtle ve Wiggins'in (2001) tarımsal büyüme ve yoksulluğun azaltılması arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarında, tarımsal büyümenin yoksulluğun azalması üzerinde güçlü bir etkisi olduğu, tarımsal ürünlerden elde edilen yaklaşık %30'luk artışın yoksulların oranında en az %25'lik bir azalmaya yol açacağı sonucuna varılmıştır.

Kırsal alan yoksullarının büyük bir bölümünü topraksız ya da yetersiz toprağa sahip köylüler, tarım işçileri, yeterli mülkiyeti olmayan ve aynı zamanda başkasına bağlı çalışanlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla kırsal yoksullukla mücadelede tarım ve hayvancılık kadar, tarım ürünlerine ve bölge potansiyeline uygun sanayinin geliştirilmesi de büyük önem taşımaktadır (Aktan, 2002).

Kırsalda Kadın Yoksulluğu

Yoksulluk genel olarak en temel ihtiyaçların karşılanamaması durumunu anlatır. Burada en temel ihtiyaçlar beslenme, giyim, barınmanın yanı sıra yaşam için gereken temiz içme suyu, elektrik, sağlık, eğitim, altyapı hizmetleri gibi toplu tüketilen hizmetleri de kapsamaktadır (Kümbetoğlu, 2007). Örneğin Birleşmiş Milletler Kalkınma Örgütü'nün (UNDP) 1997'de yayımladığı raporda ilk kez dile getirilen insani yoksulluk kavramı, insanın yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan

gelirden başka bireyin insan olarak toplumsal hayata katılabilmesi için gerekli olan temel imkânlardan yoksun olmasını ifade etmektedir.

Kadın yoksulluğunu anlamak için genel yoksulluğa göre belirleyici özelliklerini ortaya koymak gerekir. Buvinic'e göre kadın yoksulluğunun belirleyici iki özelliği bulunmaktadır bunlar kadının, iş gücü piyasasındaki konumu ve eğitim imkânlarından yararlanma durumudur (Buvinic, 1997). İş gücü piyasasında kadınların ikincil konumda olduklarını gösteren pek çok veri mevcuttur. Buna göre iş gücü piyasasına katılımın düşük olması, katılım sağlandığında düşük ücretli işlerde istihdam edilme, kayıt dışı sektörde çalışma, ücretsiz aile işçisi olma, elde edilen gelir üzerinde söz sahibi olmama-gelirden yoksunluk vb. gibi göstergeler bu farklılıkları belirlemektedir.

Kırsal alanda üretim faaliyetlerine yoğun bir biçimde katılan kadınlar, gelişmekte olan ülkelerde kırsal ekonomi için temel güç kaynağı olarak kabul edilmektedirler. Ancak bu güç kaynağı, çoğunlukla karşılığı ödenmeyen ücretsiz aile işçisi emeği olarak görünmekle birlikte, tarımsal üretimin önemli bir bölümü bu emeğe dayanmaktadır. Dolayısıyla toplumsal gerçeklikten hareketle kadınların; ailelerin, toplumun ve ülkenin refahına sağladıkları katkı erkeklerden daha az değildir (Kızılaslan ve Yamanoglu, 2010).

Tarım sektöründeki insanların yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve sektördeki sorunların ortadan kaldırılmasını hedefleyen projelerde erkek gruplarıyla çalışılmış, nüfusun diğer yarısını oluşturan ve tarımsal faaliyetlerde erkeklere oranla daha aktif rol alan kadınlar ihmal edilmişlerdir. Uygulanmış olan farklı kalkınma projelerinde cinsiyet kavramına yer verilmiş olsa da bu kavramın yeterince anlaşıldığı ve istenilen başarının yakalandığı söylenememektedir. Bu durum istemsiz de olsa cinsiyet ayrımcılığını arttırmakta ve kırsal nüfus içinde var olan eşitsizlik sorunlarının devamına neden olmaktadır (Yunus, 1999).

Kırsal kesimde kadın ve erkek çiftçilerin toprak varlığı ve toprak kullanımıyla ilgili olarak yaşadığı sorunlar ortak olsa da geleneklerin etkisiyle kadınlar erkeklere göre dezavantajlı durumdadırlar. Geleneklerin dışında birçok faktör tarımda cinsiyet ayrımcılığını etkilemektedir. Bu olumsuz etkiler sonucunda kadınların hem tarımda taşıdıkları yük giderek artmakta hem de gerekli kaynaklara ve yardımlara ulaşmalarında eşitsizlikler ortaya çıkmaktadır. (Yunus, 1999). Buna rağmen kırsal kesimi ekonomik olarak kalkındırmayı hedefleyen birçok çalışmada ekonomik gücü artan kadının ilk olarak çocuklarının beslenmesi ve eğitimi konularına öncelik vermekte olduğu belirlenmiştir.

Yoksulluk elbette sadece kadınları ilgilendiren bir sorun değildir. Ancak kadınlar ve erkekler yoksulluğu farklı bir biçimde yaşamakta, yoksulluk süreci kadın ve erkekleri farklı biçimlerde etkilemektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri, yoksulluğu algılama ve yoksullukla baş etme stratejilerinde son derece belirleyicidir. Erkeklerle verilen toplumsal rolün haneyi geçindirmek,

kadınlara verilen rolün ise eve giren gelire ailenin yeniden üretimini sağlamak olması, yoksulluğun sonuçlarının cinsiyete göre farklılaşmasının en temel nedenini oluşturmaktadır.

Haneyi geçindirmenin asıl olarak erkeğin görevi olarak görülmesi neticesinde, bu rol doğrultusunda eğitim olanaklarından yeterince yararlanamayan kadınların mesleki becerilerinin eksik olması ve uzun çalışma saatlerine, sigortasız çalışmaya razı olmaları gibi nedenlerle, kadınlar enformel sektörde yoğun olarak çalışmakta veya ev eksenli çalışmaktadırlar (Ulutaş, 2009). Dolayısıyla kırsal alanda kadının emek yoğunluğu sadece tarımsal üretimde değil, aynı zamanda hane içinde de çok yüksektir. Hane içi istihdam bağlamında ücretsiz aile işçisi konumunda olan kadınlar ağır bir iş yüküne sahiptir. Bununla ilgili olarak Ertürk (1987), Sarptürk (1990) ve Yıldırım'ın (1992) yaptıkları çalışmalarda, kadınların önemli bir oranının (yaklaşık %70) ev işlerinin yanı sıra ücretsiz aile işçisi olarak tarımsal faaliyetlere katıldıkları saptanmıştır (Soysal, 2013).

Kadın yoksulluğunun ekonomik boyutları incelendiğinde bazı konular öne çıkmaktadır. Örneğin, gelirden yoksun olmak, işsiz olmak, hizmet sektöründe, düşük statülü ve düşük ücretli işlerde çalışmak, herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmamak, mülk sahibi olmamak, ücretsiz aile işçisi olmak, ev eksenli veya ev dışında esnek güvencesiz işlerde çalışmak, en önemli ve en sık görülen yoksullukla başa çıkma stratejilerinden olan ev içi üretim yapmak (evde ekmek, turşu vb. yapmak, hayvanların bakımını, bahçe işlerini üstlenmek) gösterilebilir. Tüm bunların hanenin yoksullukla başa çıkmasında büyük önemi olmakla birlikte, yoksulluk durumunda, kadın emeğinin çoğu zaman karşılıksız olarak ailenin yoksulluğunu ortadan kaldırmaya yöneldiğini göstermektedir. Kadınlar özellikle yoksul hanelerde, ev içinde ve dışında karar alma mekanizmalarının dışında kalmaktadırlar. Diğer taraftan ise ailenin yeniden üretiminin sağlanması, akraba ve komşuluk ilişkilerinin yoksulluğu hafifletici dayanışma biçimleri olarak sürdürülmesi işlevlerini kadınlar yerine getirmektedir (Kalaycıoğlu, 2003).

Yoksul hanelerde bütçenin yetersizliği ile baş etmek kadınların sorumluluğunda görülmektedir. Bu koşullarda kadınlar yoksullukla baş etmek üzere çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Eve yeterli geliri getiremeyen erkeğin, cinsiyet kimliğine ilişkin sarsılmayı önlemek kadının görevi olarak görülmektedir. Bu nedenle pratikte, yoksulluktan dolayı duyulan utancı kadınlar üstlenmekle birlikte, özellikle, kamu kurumları, yerel yönetimler veya sivil toplum kuruluşlarına sosyal yardım için başvuranların da kadınlar olduğu görülmektedir.

İstatistiklerde hanenin temel alınması, hane içindeki farklılıkların göz ardı edilmesi gibi nedenlerle, Türkiye'de kadın yoksulluğunun boyutları istatistiksel olarak anlaşılabilir değildir. Kadın yoksulluğu söz konusu olduğunda, kadınlara ilişkin veriler daha çok iş gücü piyasasına katılım sağlandığı ölçüde derlenebilmekte, kadın istihdam oranları veya bu alanda yapılan niteliksel araştırmaların ortaya koydukları deneyimlere bakılmaktadır (Şener, 2009).

Tarım kesimindeki kadınların üretime katılım düzeyleri, ailenin sahip olduğu arazi ve hayvan varlığına, gelire ve ürün desenine göre değişmektedir. Ancak, tarımda mekanizasyon düzeyi arttıkça kadın tarımsal üretimden kopmakta ve çalışma potansiyeli ev kadınlığına yönelmektedir. Az topraklı ailelerde kadınlar mevsimlik işçilik başta olmak üzere bitkisel ve hayvansal üretimin her aşamasına katılmaktadır (Gülçubuk, 1999).

Tarımda iş gücünü nakde çeviren kadın oranı oldukça sınırlıdır. Nakde çevrilebilen iş gücü, ev kadınları arasında bağ-bahçe ve tarlada çalışılarak elde edilen ürünün pazarlanması şeklindedir. Geleneksel düşünce tarzı ve bunun sonucunda şiddetle hissedilen erkek ve topluluk baskısı nedeniyle kadın ve genç kızlar arasında bir iş yerinde emeğini kiralama olgusu neredeyse yok gibidir. Bu kategoriye giren kiralama şekli, hanesi ile mevsimlik işçiliğe giden kadınlar, dul kalması nedeniyle ev geçimini üstlenen kadınlarda ve göç sebebiyle kente gelmiş hanelerin genç kızları arasında gözlenmektedir (Fazlıoğlu, 2003).

Öte yandan kadınlar tarımda ücretsiz aile işçisi olarak çalıştıklarında ya da ev içi tüketime yönelik üretim yaptıklarında hiçbir gelir elde etmemekte, bir "karşılıksız çalışma" söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla bu karşılıksız kadın emeği yoksul hanelerde yoksullukla başa çıkmada başvurulan başlıca araç hâlini almaktadır. Yoksul hanelerin dayandığı kadın emeği dayanıklı yiyecek maddelerinin evde üretilmesi; aile bireylerine örgü örme, giysi dikme, eve giren sınırlı ve küçük miktardaki gelirin ailenin zorunlu harcamalarına yetecek şekilde idare edilmesi ile tasarruf için gereken sosyal ilişkilerin kurulması, sürdürülmesi ana başlıklarındaki emek sunumları yoksul hanelerin dayandığı kadın emeği türlerini oluşturur (Hattatoğlu, 2002).

Haneye giren gelirin oranı yükseldikçe denetim, kontrol ve kullanım hakkı erkeğin olurken, gelirin düşmesiyle bu sorumluluk kadına yüklenmektedir. Sorumluluk, kontrol ve yönetim terimleri para ile güç arasındaki ilişkiyi ifade eden önemli göstergelerdir (Payne, 1998).

Sonuç ve Öneriler

Yoksulluğun kırsal alan ve tarım ile olan ilişkisi özellikle milli gelir içerisinde tarım sektörünün önemli rol oynadığı az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için strateji gerektiren bir kavram hâline getirmektedir. Tarımın yüksek risk taşıması ve tarımsal gelirdeki belirsizlikler tarım sektörü ile uğraşan insanları daha hassas hâle getirmekte, yoksulluğun meydana getireceği olumsuzluklar tarım kesimini daha şiddetli etkilemektedir.

Kırsal alanda göçün en önemli nedenlerinden biri yoksulluk olarak gösterildiği gibi, göçün sonucu kırsal alanda oluşan genç nüfus azlığı, üretimde etkisizlik ve tarımsal alanların kullanılmaması da yoksulluğu tetikleyen en önemli unsurlardır. Çok açıktır ki kırsal alanlarda tarım ve hayvancılık başta olmak üzere yörenin potansiyeline uygun sanayi geliştirilemez daha genel ifadelerle insanların geçimlerini sağlayacakları iş imkânları sağlanamaz ise tüm ülkenin sorunu olan göç devam edecektir.

Kırsalda cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak kadınlar yoksulluğu erkeklerle oranla daha yoğun yaşamaktadırlar. Bu durum kadınların hane içindeki konumları ile ilişkilidir. Özellikle kadınların hiyerarşinin altında yer aldıkları aile ilişkilerinde ekonomik kaynaklara ilişkin paylaşımlar rasyonel kararlar içermemektedir. Hane içindeki gelir ve kaynakların eşit bir biçimde paylaşılması, hane içindeki gelir üzerinde kadının kontrol yetkisinin olmaması, hane içindeki emeğin belirli bir bedelinin olmaması yani kadının ev içi emeğinin görünmez olması kadının yaşadığı yoksulluk ve ekonomik şiddetin nedenleri arasında görülebilir.

Kırsal alanda çalışan kadınların büyük çoğunluğu ücretsiz aile işçisi konumunda yer almaktadır. Kadın iş gücü istihdamının artırılması her şeyden önce ekonomik gelişme ile ilgili olup yeni yatırımların yapılmasını ve yeni iş sahalarının açılmasını gerektirmektedir. Kırsalda çalışan kadınların %79,02'si ücretsiz aile iş gücü konumundadır.

Kırsalda "işveren" olarak çalışan kadınların oranının düşüklüğü de burada dikkate değerdir. Bu durumda toplumda kadınların "girişimci" olarak hemen hemen hiç yer almadıklarının bir kanıtıdır. Burada üzerinde önemle durulması gereken bir olgu da, gerek çalışma hayatında gerekse toplumsal-kültürel hayatta işgücüne yoğun katılımı olan kırsaldaki kadının ihmalidir.

Sosyopolitik ve ekonomik önlemlerin, politikaların üretilmesinde çoğunlukla kentteki kadın dikkate alınır, kırdaki kadına bakış ise "yoksun" bakış açısı olarak ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak, kırsal alanda yaşayan ve çalışan kadının konumunun iyileştirilmesi ve güçlendirilmesine yönelik olarak eğitim ve sağlık fırsatlarından yeterince faydalanmasını sağlamak ve yoksulluk oranlarını düşürmek gerekmektedir.

Kaynaklar

- Akder A., H., 2000, Türkiye'de Bölgesel Eşitsizlikler ve Kırsal Yoksulluk, Yoksulluk, Bölgesel Gelişme ve Kırsal Yoksulluk, Kent Yoksulluğu, TESEV Vakfı Yayını, İstanbul.
- Aktan, C., C., 2002, Dünyada ve Türkiye'de İnsani Gelişme, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını, <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/ikinci-bol/dunyada-insani-gelis.pdf>
- Buvinic, M., 1997, Women in Poverty: A New Global Underclass Foreign Policy No. 108 (Autumn, 1997), pp. 38-53 <http://www.jstor.org/stable/1149088>
- Fazlıoğlu, A., 2003, Kırsal Kalkınma Projelerinde Cinsiyet Dengeli Kalkınma Yaklaşımları, Erozyonla Mücadele ve Kırsal Kalkınma Projelerinde Sosyal Boyut Semineri, 8-10 Aralık 2003. Erzurum.
- Gülçubuk, B., 1999, "Tarımsal Üretimde ve Kırsal Kalkınmada Kadının Yeri ve Önemi". Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Tarım ve Köy Dergisi, Sayı 125, s-36-41, Ankara.
- Hattatoğlu, D., 2002, Yoksulluk, Kadın Yoksulluğu ve Bir Başa Çıkma Stratejisi Olarak Ev Eksenli Çalışma, Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, (Ed. Yasemin Özdek), TODAİE, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Yayın No.:19, Ankara, 303-316.
- Irz, X., Lin, L., Thirtle, C. and Wiggins, S. (2001), Agricultural Growth and Poverty Alleviation, Development Policy Review, 19 (4), 449-466
- Kalaycıoğlu, S., 2003, Kadın Yoksulluğu Nasıl Anlaşılmalı. G., Erdost (Ed.), Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı, s:286-294, Ankara.
- Kızılaslan, N. ve Yamanoğlu, A., 2010, Kırsal Alanda Kadınların Tarımsal Üretime ve Aile İçi Kararlara Katılımı: Tokat İli Örneği, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Woman Studies (Special Issue), Volume:3, Issue: 13.
- Kümbetoğlu, B., 2002, Afetler Sonrası Kadınlar ve Yoksulluk, Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, TODAİE, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Yayın No.:19, Ankara, 129-142.
- McIntosh, A. and Vaughan, A., 1996, Enhancing Rural Livelihoods in South Africa: Myths and Realities. Lipton, M., Ellis, F. and Lipton, M (eds.). Land, Labour and Livelihoods in Rural South Africa: Volume Two: KwaZulu-Natal and Northern Province.
- Öztürk, Ş., 2008, Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research Volume 1/5 Fall 2008.
- Payne, R., 1998, A Framework for Understanding Poverty, Highlands, TX:RFT Publishing Co.
- Soysal, A., 2013, Kırsal Alanda Kadın Girişimciliği: Türkiye İçin Durum Değerlendirmesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Nisan 2013, 8(1), 163-189.
- Tekeli, İ., 2000, Kent Yoksulluğu ve Modernite'nin Bu Soruna Yaklaşım Seçenekleri", Yoksulluk-Kent Yoksulluğu, TESEV Yayınları.
- TÜİK, 2014, Yoksulluk Çalışması Sonuçları, <http://www.tuik.gov.tr>, 2014
- Uluoğlakçı, C., 2009, Bir Yoksullukla Mücadele Aracı Olarak Mikrofinansman: Ankara Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ulutaş, Ç., Ü., 2009, Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek. Çalışma ve Toplum, 2, 25-40.
- Yunus, M., 1999, Banker to the Poor, Micro-Lending and the Battle Against World Poverty, Public Affairs, New York.
- Ulusal Eylem Planı, 2012, Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi, (2012 - 2016), T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Ankara, ISBN: 978-605-4672-15-8, http://tarim.kalkinma.gov.tr/wpcontent/uploads/2015/01/Kırsal_Alanda_Kadının_Guclendirilmesi_Ulusal_Eylem_Planı-04-11-2014.pdf

TÜRKİYE'DE KADIN VE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

Araş. Gör. Hatice Türkten - Doç. Dr. Kürşat Demiryürek
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü - Samsun
hatice.turkten@omu.edu.tr

1. İstatistiklerle Kadın

Türkiye nüfusunun %49,8'ini kadınlar oluşturmaktadır. Türkiye'de toplam kadın nüfusun %71,3'ü ve erkek nüfusun %69,9'u 18 ve daha yukarı yaştadır. Erkek nüfus oranı 65 ve daha yukarı yaşlarda, kadın nüfus oranının daha altında bir oranda kalmıştır. Kadınlar, erkeklerden daha uzun süre yaşamakta olup doğuştan beklenen yaşam süresi farkı 5,7 yıldır (TÜİK,2015).

Türkiye'de okuma yazma bilmeyen, 25 ve yukarısındaki yaşta olan toplam nüfus oranı %5,7 ve bu oran sırasıyla erkeklerde %1,9, kadınlarda %9,4'tür ve lise ve dengi okul mezunu olan aynı yaş grubundaki kişilerin toplam nüfus içindeki oranı %18,2 iken bu oran erkeklerde %22,2, kadınlarda %14,4'tür. Yükseköğretim veya fakülte mezunu olan toplam nüfus oranı %12,9 olup bu oran erkeklerde %15,1 kadınlarda ise %10,7'dir. Aynı zamanda okuma yazma bilmeyen kadın nüfus oranı erkeklerle oranla beş kat daha fazladır (TÜİK,2015). Bu durum ülkemizde kadınların erkeklerle eğitim durumunun kötü olduğu, bu konuda gerekli uygulamaların daha etkin şekilde yapılması gerektiğinin önemini gösterir.

Çizelge 1: Cinsiyetlere Göre Seçilmiş Göstergeler (TÜİK, 2013)

Seçilmiş Göstergeler	Erkek	Kadın
Okuryazar Olmayan Nüfus Oranı (%)	1,9	9,4
Yükseköğretim veya Fakülte Mezun Nüfus Oranı (%)	15,1	10,7
İstihdam Oranı (%)	65,2	27,1
İş Gücüne Katılım Oranı (%)	71,5	30,8
Genç İşsizlik Oranı (%)	17,0	21,9

Çizelge 1'de görüldüğü gibi, erkeklerin istihdam oranı kadınların istihdam oranının 2,4 katı olmuştur. Kadınların her ne kadar iş gücüne katılım oranları ülkemizde yüksek olsa da resmi olarak çalışmayan kadınların varlığı bu oranı istatistiksel olarak düşük göstermektedir. Hane Halkı İş Gücü Araştırması Sonuçları'na göre; 2013 yılında, 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus içerisinde istihdam oranı %45,9 olup bu oran erkeklerde %65,2, kadınlarda ise %27,1'dir. AB üyesi ülkelerin (28 ülke) istihdam oranı incelendiğinde; 2013 yılında kadın istihdam oranının en yüksek olduğu ülke %72,5 ile İsveç iken; en düşük olduğu ülke %39,9 ile Yunanistan'dır. Avrupa Birliği üye ülkelerinin ortalama kadın istihdam oranı ise %58,8'dir. Bu oranının en yüksek olduğu ülke %78,7 ile Hollanda iken; en düşük olduğu ülke %56,5 ile Hırvatistan'dır.

Avrupa Birliği üye ülkelerinin ortalama erkek istihdam oranı ise %69,4'tür (TÜİK,2015). Eğitimli kadınların iş gücüne katılma oranları erkeklere göre daha yüksek olmuştur. Bu durum kadınların eğitimli olmalarının girişimcilik faaliyetlerini arttırmada önemini vurgulamaktadır. İş gücünün önemli bir göstergesi olan iş gücüne katılma oranı, 2013 Hane Halkı İş Gücü Araştırması Sonuçları'na göre Türkiye genelinde %50,8, kadınlarda %30,8, erkeklerde ise %71,5 olmuştur. Eğitim durumuna göre iş gücüne katılım oranı incelendiğinde, kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe iş gücüne daha fazla katıldıkları görülmüştür. Okuryazar olmayan kadınların iş gücüne katılım oranı %17,4, lise altı eğitimli kadınların iş gücüne katılım oranı %26,3, lise mezunu kadınların iş gücüne katılım oranı %32,1, mesleki veya teknik lise mezunu kadınların iş gücüne katılım oranı %39,3 iken yükseköğretim mezunu kadınların iş gücüne katılım oranı %72,2 olmuştur (TÜİK,2015). Türkiye'de 2014 yılında kamusal alanda üst düzey kadın yönetici oranı 2013 yılına göre önemli bir değişiklik göstermeyerek %9,4 olmuştur. Kadın hakim oranı %36,9, kadın profesörlerin oranı ise 2013-2014 öğretim yılı için %28,7 ile en fazla kadının çalıştığı mesleklere örnektir. Kadın polis oranı daha önceki yıllara göre önemli bir değişiklik göstermeyerek, 2014 yılında da %5,5 olmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisindeki kadın milletvekili oranı 1935 yılında %4,5 iken; 79 yıl sonra bu oran %14,4'e yükselmiştir. Türkiye'de 2014 yılında toplam bakan sayısı 25 olup sadece 1 kadın bakanımız vardır. Ülke karşılaştırmalarına bakıldığında, 2013 yılında kadın bakan oranının en yüksek olduğu ülkeler; %54,2 ile İsveç ve %50 ile Norveç'tir (TÜİK,2015).

Yaşam Memnuniyeti Araştırması Sonuçları'na göre; mutlu olduğunu beyan eden bireylerin oranı son bir yılda %2,7 düşmüştür. Kadınlarda mutluluk oranı 2013 yılında %61,9 iken; bu oran 2014 yılında %60,4, erkeklerde ise 2013 yılında %56,1 iken 2014 yılında %52 olmuştur. Ancak kadınların ekonomik özgürlüklerini almaları, sosyal statülerini iyileştirme çabaları gün geçtikçe artmakta, geleceklerinden umutlu olduklarını beyan eden kadınların oranı %73,8'e yükselmiştir (TÜİK,2015). Türkiye'de 2014-2015 temel iş gücü göstergelerini incelediğimizde, işsizlik oranı %10,3 seviyesinde gerçekleşirken, istihdam oranı %46,8, iş gücüne katılma oranı ise %52,1 olarak gerçekleşmiştir. Kayıt dışı çalışanların oranı %34,8 olmuş, gün geçtikçe istihdam ve işsizlik sayısı artmıştır (TÜİK, 2015).

Türkiye'de kırsaldaki kadın istatistiklerini incelediğimizde toplam kadın nüfusunun %8,2'si kırsal alanda yaşamaktadır. Kendi hesabına çalışan kadınların yıllık ortalama gelirleri kırsal

Çizelge 2: Temel İş Gücü Göstergeleri (TÜİK, 2015)

Yıllar	Toplam		Erkek		Kadın	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015
İş Gücüne Katılma Oranı (%)	51,1	52,1	71,7	72,5	31,1	32,3
İstihdam Oranı (%)	45,8	46,8	65,2	66,1	26,8	28,0
İşsizlik oranı (%)	10,5	10,3	9,1	8,9	13,6	13,3
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (%)	12,7	12,4	10,4	10,2	19,1	18,3
15-64 Yaş Grubu	2014	2015	2014	2015	2014	2015
İş Gücüne Katılma Oranı (%)	55,8	57,0	77,1	78,1	34,5	35,9
İstihdam Oranı (%)	49,9	51,1	70,0	71,1	29,7	31,0
İşsizlik Oranı (%)	10,7	10,5	9,3	9,0	13,8	13,6
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (%)	12,8	12,5	10,4	10,2	19,2	18,5

alandaki 6.747 TL, kentsel alanda ise 7.871 TL'dir. Erkeklerde ise bu gelir kırsal alanda 13.020 TL, kentte 16.999 TL ile kadınların iki katından daha fazla gelir elde etmektedirler (TÜİK,2015). Türkiye'de 1995-2009 arasındaki dönemde kadınların kırsal alanda iş gücüne katılım oranı, %49,3'ten %35,7'ye düşerken; kentlerde %17,1'den %21,3'e çıkmıştır. Eş deyişle; çalışmak isteyen kadın sayısının özellikle kentlerde görece olarak hızla arttığı söylenebilir. Bu durum, kadınların tarımsal faaliyetlerden çok ticari ve ekonomik alanda daha bilinçli girişimcilik faaliyetlerine yöneldiğini göstermesi açısından önemli olarak değerlendirilebilir (Fidan, 2015).

2. Girişimcilik

Girişimci, piyasada fırsat kovalayan ve bulduğu fırsatı tüketici talebine dönüştürebilecek şekilde üretim faktörlerini bir araya getirip işletme kurarak risk üstlenen, cesur ve yaratıcı bir kişidir. İşsizlik sorununa önemli bir çözüm olanağı sunduğu gibi ekonomik büyümenin de dinamodur. Günümüzde hem kırsalda hem de kentsel alanda girişimci sayısı ve rekabet ortamları artmaktadır. Özellikle dünyadaki gelir dağılımındaki adaletsizlik, ekonomik gelişmişlik açısından bölgesel farklar, artan işsizlik ve yoksullaşma, yeterince büyümemesi ve etkin bir rekabet ortamının oluşturulmaması girişimcilik faktörüne günümüz dünyasında hayati bir önem kazandırmıştır (Müftüoğlu, 1998). Girişim, girişimcilerin ticari faaliyetlerini geliştirmek için kurdukları; belirli bir yasal, finansal, örgütsel ve ekonomik özelliğe sahip olan ekonomik birimlerdir (İGİAD,2008).

Bir kişinin girişimci olabilmesi için, risk ve sorumluluk üstlenebilme, dinamik bir kişilik, yeniliklere açık olma, büyüme tutkusuna gibi özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özelliklere sahip olmayan kişi, işletmenin mülkiyetine sahip kimse sıfatıyla, işletme sahibi de olsa girişimci veya müteşebbis değildir (Müftüoğlu, 1993). Jevons girişimciyi, risk ve belirsizlik göğüsleyebilen, yenilik ve keşif yapabilen karar verici boyutu ile değil, sermayeyi, beceriyi, emeği ve

emeğin idaresini bir araya getiren ve bu vazifesi karşısında kâr getirisi elde eden bir birey olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda girişimcilik kavramını ekonomiye, Fransız ekonomist Cantillon kazandırmıştır. J. Babtiste Say ile de kavram bugün kullandığımız anlama kavuşmuştur. Say'a göre girişimci kavramı, bütün üretim faktörlerini bir araya getirerek kıymetli olduğu sanılan bir malı üreten ve elde edeceği kâr için riski göze alan kişidir. Say'ın girişimci tanımı, risk üstlenme ile yöneticilik kabiliyetinin her ikisine birden sahip olma esasına dayanmaktadır (Binks-Vale, 1990). Casson ve Foss-Klein'a göre de girişimcilik, risk alma, fırsat kovalama, hayata geçirme ve yenilik yapma süreçlerinin tamamını ifade eder. Bu çerçevede, hem şirket açma süreci hem de yenilik yapma süreci girişimciliğin kapsamına girer (Casson, 1995; Foss-Klein, 2002; TÜSİAD, 2002). Hisrich ve Peters (2002) girişimciliğin yeni ve bilinmeyen bilginin yaratılması süreci olduğu üzerinde durmuştur. Girişimciler sezgisi güçlü, iyi gözlemci, hayal gücü yüksek, kaynaklara ulaşabilecek ilişkiler ağına sahip, kaynaklar arasında özellikle insan kaynaklarını iyi yönetebilen, düşünme ve muhakeme yetenekleri güçlü insanlardır. Girişimci, eskinin yerine yeniyi, bazı durumlarda tamamen, bilinmeyen yeniliği getirdiği için geleneksele bağlı olanların direncini kırmak durumundadır (Schumpeter, 1961).

3. Kadın Girişimciliği

Ülkemizde girişimcilik faaliyetlerinin temel hedef gruplarından en önemlisi kadındır. Kadınların üretken faaliyetleri, özellikle sanayi alanında, endüstriyel gelişmede ekonomik olarak önemli katkılar sağlamaktadır. Birçok durumda girişimci kadınlar küçük ya da orta ölçekli üretim faaliyetlerine katılsa da resmi istatistiklerde bu durum kısmen görülmez. Kadın girişimciliğinin sadece ekonomik olarak hayatta kalmak değil, aynı zamanda kadınların kendileri ve sosyal yaşamları için olumlu yansımaları bulunmaktadır. Sosyokültürel altyapıdaki değişim sonucu günümüzde çok sayıda kadının çalışma hayatına girmesi ve öğretim düzeylerinin yükselmesi; yönetimin orta kadrolarında bulunan kadınların, çalıştıkları şirketlerde personel azaltma politikası izlenmesi endişesi ile bir gün işlerini kaybedecekleri düşüncesi ve dolayısıyla kendi kendilerinin patronu olmayı arzulamaları; başarılı kadın girişimcilerin sayılarının artması ile örnek alabilecekleri kimselerin çoğalması; birçok işletmede "cam tavan" olarak adlandırılan ve kadınların işletmelerde ancak belli bir yere kadar yükselebilecekleri düşüncesinin geçerli olması kadın girişimcilik faaliyetlerine katılım oranının artmasının nedenleri arasında sayılabilir (Güney, 2006).

Türkiye'de kadın girişimciliği konusu, kapsamlı ve geniş olarak ilk kez 1992 yılında İstanbul'da yapılan bir sempozyumda gündeme gelmiştir. Daha sonra Türkiye'de kadın girişimciliğinin desteklenmesi için 1993 yılında bir kararname çıkarılmıştır. Kadınların güçlenmesi, istihdamlarının artışı, kalkınmaları ve gelir getirici bir işe sahip olmalarında önemli bir konu olan girişimcilik, mevcut çalışmalarda, kırsal ve kentsel alanlarda birbirinden farklı şekillerde oluşmaktadır (Gülçubuk ve ark., 2011, Ecevit, 2007). FAO'nun (1997) bir araştırmasında, kırsal ve kentsel alanda yaşayan kadınların girişimcilik kapsamında karşılaştırılmaları yapılmış ve kırsal alanda yaşayan kadınlar hem kendilerine güven hem de finansal destek anlamında kentte yaşayan kadınlara göre daha dezavantajlı

oldukları saptanmıştır. Kültürel sınırlılıkların olmadığı durumda kadınlar ekonomik faaliyetlerinde bağımsız ve kendine güvenen bir konuma yükselmekte, ancak yetersiz eğitim kadınları girişimciliğinden uzaklaştırmaktadır (Chitsike, 2000). Eğitim, kadınların toplumsal konumu ve istihdam olanakları üzerinde etkili olan en önemli faktördür. Kadınlar arasında girişimciliğin geliştirilmesi ve yaygın hâle getirilmesi, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanması önemlidir. Son zamanlarda gerek hükümet politikalarının gerekse medyanın yardımıyla, ilgili kurum ve kuruluşların yaptıkları faaliyetlerle kadın girişimciliği artmaya devam etmektedir.

Türkiye’de kadınların iş hayatına katılabilmeleri için verilen destekler ve oluşturulan politikalar ile gerek kentte gerekse kırsalda yaşayan kadınlar iş yaşamına kazandırılmaya çalışılmaktadır (Abacı ve ark. 2014). Kırsal alanda kadın girişimciliği daha çok kalkınma çalışmaları içinde yer alan ve kadını bireysel olarak geliştirmeyi hedefleyen (halıcılık, konserve yapımı, ev ekonomisi ile ilgili faaliyetler gibi) uygulamalar olarak kendini göstermektedir (Gülçubuk ve ark., 2011). Türkiye’de 2011 yılında yaygınlaşmaya başlayan mikro kredi uygulamalarıyla kadınların iş hayatına girebilmeleri, kendi işlerinin patronu olabilmeleri ve aile ekonomilerine katkıda bulunmaları sağlanmaktadır. Ayrıca ülkelerin ekonomik anlamdaki kalkınmalarında kadın girişimciliğini arttırmanın önemli yaygın olduğu günümüzde, Türkiye’de de kadın merkezli uygulamaların arttırılması gelişmiş ülke olma konusunda önemli bir adım olmaktadır (Abacı ve ark., 2015). Son yıllarda dünyada kadın girişimcilerin erkeklerden fazla olduğu ve gelişmekte olan bazı ülkelerde kadınların sahip olduğu girişimlerde gelişme oranı, gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında daha fazla olduğu belirtilmiştir (Gülçubuk ve ark, 2011).

4. Sonuç ve Öneriler

Girişimcilik ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişimi, kullanılmayan potansiyelin etkin hâle getirilmesi, yeni iş sahalarının oluşturulması için teşvik edilmelidir. Bir toplumda yetkin, becerikli ve girişimci birçok insan varken, girişimci davranışlar teşvik edilirse ekonomik büyüme gerçekleşir. Özellikle kadınların eğitim seviyeleri, istihdama katılım oranlarının düşük olması, kadın girişimciliğine önemi arttırmaktadır. Kadınların iş gücü piyasasına girememesi nedenleri arasında, eğitim düzeylerinin düşük olması, toplumun önyargıları, bastırılmış kadın davranışları, örgütsüz-dağınık kadınlar, kadınların ücretlerinin düşük olması, işveren davranış ve tutumları, kadınların ev ve iş yaşamlarının uyumlaştırılmasına yardımcı olacak destekleyici araçların bulunmaması, aileden izin alamamaları sayılabilir. 2002 yılında Medeni Kanun’da yapılan değişikliğe göre böyle bir gereklilik kalmamasına rağmen kadınların, eşlerinden veya aile büyüklerinden izin alamamaları, iş hayatına girişleri önündeki en büyük engellerden biridir.

Kadın girişimcilerin örgütlenmesi ve kooperatifçiliğin yaygınlaştırılması kadınların teşvik edilmesi oldukça önemli olmakla beraber, istihdamda kadın erkek farklılığının azaltılması gerekmektedir. Aynı zamanda kadınlarda ülkemizde kayıt dışı işsizliğin çok fazla olması hem istatistiksel açıdan hem de kadınların çalışma koşulları açısından sorun teşkil etmektedir. Kamunun bakış açısının değişmesi, kırsalda tarım dışı istihdam alanlarının arttırılması gibi destekleyici

politikaların uygulanması gerekmektedir. Mesleki eğitim olanaklarının yaygınlaştırılması, yerel ekonomilerin canlandırılması, sosyal güvenlik uygulamalarında kadına yönelik pozitif ayrımcılığa gidilmesi, kadınlarla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun güçlendirilmesi, kız çocuklarının eğitime nicelik ve nitelik olarak ağırlık verilmesi, kentli kadınların duyarlılığı daha etkin olmalı, kırsalda kadın istihdamı stratejisinin belirlenmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

- Abacı, N., İ., Demiryürek, K., Yıldırım, Ç., Emir, M., (2014), Samsun İlinde Mikro Kredinin Kullanılmasını Etkileyen Faktörler, XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi 3-5 Eylül 2014, Samsun.
- Abacı, N., İ., Demiryürek, K., Emir, M., Yıldırım, Ç., (2015), Factors Affecting the Use of Microcredit among Women Entrepreneurs in the Samsun Province of Turkey, *Anthropologist*, 20(3): 397-406 (2015).
- Binks, M., Vale, P., (1990), *Entrepreneurship and Economic Change*, McGraw-Hill Book Company.
- Casson, M., (1995), *Entrepreneurship and Business Culture*, Edward Elgar: Aldershot, İngiltere.
- Chitsike, C., (2000), Culture as a Barrier to Rural Women’s Entrepreneurship: Experience from Zimbabwe, *Gender and Development* Vol. 8, No. 1.
- Ecevit, Yıldız., (2007), Türkiye’de Kadın Girişimciliğine Eleştirel Bir Yaklaşım, Ankara: Uluslararası çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Ofisi.
- Fidan, F. ve Yeşil, Yeliz. (2015), Türkiye’de Kadın Girişimciliğini Geliştirmede Eğitim Faaliyetleri, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 14, Haziran 2015, s. 318-329.
- Foss, N., J. ve Klein, P., G., (2002), *Entrepreneurship and the Firm*, Edward Elgar: Aldershot, İngiltere.
- Gülçubuk, B., Savcı, İ., Özer, D., Demiryürek, K., (2011), Türkiye’de Kırsal Alanda Kadının Girişimciliğini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Kadınların Bu Konuda Güçlendirilmesine Yönelik Politika Önerilerinin Geliştirilmesi. Proje No: 108K523. Nisan, 2011.
- Güney, S., (2006), Kadın Girişimciliğine Genel Bir Bakış, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1: 25-43.
- Hisrich, R., D. ve Peters, M. P., (2002), *Entrepreneurship*, McGraw-Hill Irwin.
- Müftüoğlu, Tamer, Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler; Sorunlar ve Öneriler, 3. Baskı, Desen Ofset AŞ, Ankara 1993.
- Müftüoğlu, T., (1998), Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler KOBİ’ler, (Ankara: Turhan Kitabevi).
- Schumpeter, J., A., (1961), *The Theory of Economic Development*, New York: Oxford University Press (Orijinal basım tarihi: 1911).
- TÜSİAD, (2002), Türkiye’de Girişimcilik, Ankara: TÜSİAD Yayınları, http://www.tusiad.org/_rsc/shared/file/girisimcilik.pdf (Erişim: 18.02.2012).
- TÜİK, Konularına Göre İstatistikler, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist> (Erişim: 22.12.2015).
- Westhead, P. ve Wright, M., 2000, *Advances in Entrepreneurship*, Edward Elgar: Celtenham, UK.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE AYRILMAZ İKİLİ KADIN VE BİTKİ

Doç. Dr. Bahriye Gülgün
Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü - İzmir
bahriye.gulgun@hotmail.com

Toprak Ana, Tabiat Ana, Doğa Ana

Hepimiz mutlaka bir yerlerden bir şekilde duymuşuzdur 'toprak ana', 'doğa ana', 'tabiat ana' kelimelerini. Peki, ama hiç düşündük mü acaba, neden bunlar 'ana'dır diye? Toprak üretkendir, kadın da üretkendir, belki de bu yüzden toprak 'ana'dır. Doğa kelimesi doğmak fiilinden gelir. Doğurganlığı ve dişliliği içerir. İlkel kabilelerdeki 'Toprak ana' anlayışına baktığımızda; tarım toplumunda doğacak çocuk önemlidir, çünkü doğacak çocuk hem tarlayı sürececek bir çiftçi, hem de o tarlayı koruyacak bir savaşçıdır, dolayısıyla çocuk 'bereket'tir.

Toprak da ürün verdiği ölçüde bereketlidir, çoğu kavimlerde 'ana' toprak'la ve 'doğa'yla özdeştir, bu yüzden toprak bir anadır, bu yüzden bereketin yaratıcıları kadındır ve bereket tanrısından çok bereket tanrıçası vardır.

Toprak; besleyici, barındırıcı, yaşam vericidir, bitip tükenmeyen bir hayat gücüne sahiptir, tıpkı kadın gibi... Bazı yörelerde Nevruz Bayramı'nda toprak altına kısa ve basit bir tünel kazılarak içinden geçilir. Bu basit oyun, yeneden doğuşu ve topraktan doğumu temsil eder. Toprak da tıpkı ana gibi vefakârdır, cefakârdır, her türlü zorluğa göğüs gererek, her şeye rağmen o hep verir, kanaatkârdır, sizden bir şey istemeden o size verir, hem de en iyisini en güzelini vermeye çalışır. Aşık Veysel'in dizelerinde söylediği gibi;

*Karın yardım kazmayınan bel ilen,
Yüzün yırtım tırnağınan el ilen,
Gine beni karşıladı gül ilen,
Benim sadık yarım kara topraktır...*

Kırsalda Kadın

Kırsal alanda yaşayan kadınlarımız ev işleri, eş ve ainelik görevlerine ek olarak tarımsal üretimin de her aşamasında sorumluluk üstlenmekte, tarımsal faaliyetlerde erkeklerle birlikte çalışmakta ve onlar kadar rol, görev ve sorumluluk üstlenmektedir. Özellikle son yıllarda erkek nüfusun tarım dışı alanlara yönelmesi, tarımda kadının işlevini arttırmıştır. 2000 yılı verilerine göre, Türkiye'de iktisadi faaliyet kollarına göre kadınların %75,7'si, erkeklerin ise %48,4'ü tarım sektöründe çalışmaktadır. Ayrıca kırsal alanda işgücüne katılma oranı kadınlarda %39,7, erkeklerde ise %77,2'dir. Bu veriler kadınların kırsal alandaki yerinin ve öneminin ne kadar büyük olduğunu göstermektedir.

Bu nedenle, kırsal alandaki tarımsal faaliyetlerimizin önemli bir kısmını oluşturan kadın çiftçilerimizin güçlendirilmesinin, sadece onların ve ailelerinin hayat standartlarına değil sektörün ve ülkemizin kalkınmasına da olumlu yansımaları olacaktır. Kırsal alanda tarım sektöründeki kadınlarımıza yönelik öncelikle hedef; onların girişimci ve üretici olarak rol alacakları şekilde uygun yayım yöntemleri ile eğitimlerini sağlamak, yeni teknik ve teknolojileri kullanma imkân ve yeteneklerini onlara kazandırmak, yenilikçi-modern ve uygulanabilir projelerin hayata geçirilmesinde etkinliklerini artırarak, tarımda kadın girişimciliğini üst seviyelere çıkarmak olmalıdır. Kırsal alanda kadının güçlendirilmesi için kadının sahip olduğu güçlerinin ortaya çıkarılması, yoksulluk, eğitim, sağlık, tarımsal üretim, girişimcilik, pazarlama, örgütlenme, sosyal güvenlik gibi güçlenmeyi güvence altına alacak birçok faktöre ilişkin sorunların çözülmesi gerekmektedir.

Kadının istihdama katılmasını, girişimciliğini ve toplumsal statüsünü etkileyen önemli unsurlardan biri de eğitimidir. Toplumda kadının eğitimi önünde engel oluşturan yanlış inanış, örf ve âdetlerin toplum üzerinde etkisini azaltmak için tüm ilgili kamu kurumu ve kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içinde bulunularak

toplumun bilinçlendirilmesi, kadınların eğitime teşvikinde medya ve toplum önderlerinin etkin rol oynaması; kız çocuklarının örgün eğitime katılmaları, kadınların okur-yazarlık oranının artırılabilmesi önem taşımaktadır. Ayrıca bu konuda yapılacak eğitimler, kırsal alandaki erkeklerin de bilinçlendirilmesi konusunda faydalı olacaktır.

Kadının kırsal alanda maddi anlamda üstlendiği en önemli rol, tarımsal üretimdir. Tarımsal üretimin neredeyse %50'sini gerçekleştiren kadınlar, aynı zamanda Türkiye'de kadın istihdamının yarısını oluşturmaktadır. Ancak üretimin onca külfetine katlanan kadınlar, ne yazık ki, nimetlerinden yeterince yararlanamamaktadır. Kırsal alanda tarım kesiminde istihdam edilen kadınların çoğunluğu, ücretsiz aile işçisi konumunda yer almaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kırdan kente göç arttıkça ve makineleşme düzeyi yükseldikçe, tarımsal üretimde yüksek statülü, yoğun sermayeli, yoğun teknolojik işler, erkekler tarafından yapılırken, statüsü düşük, yoğun emek gerektiren işler, çoğunlukla kadınlar tarafından yapılmaktadır. Kadınların girişimcilikleri çoğu zaman göz ardı edilmekte ve sadece üretim boyutuyla ele alınmaktadır.

Kadının toplumsal statüsünü, girişimciliğini etkileyen önemli unsurlardan birisi sosyal güvenlik kapsamı içerisinde yer alıp almadığıdır. Ülkemizde sosyal güvenlik kapsamında yer almayan vatandaşların en yoğun olduğu sektör tarımdır. Kırsal alanda istihdam edilen kadınların tamamına yakını tarım sektöründe istihdam edilmekte ve ne yazık ki bunların hemen hemen tamamı da sosyal güvenlik sisteminin dışında yer almaktadır. Oysaki her konuda olduğu gibi, doğal kaynak kullanımı konusunda da kadınlar daha duyarlı olup kadınlara bu yönde eğitim verilmesi sorumluluk yüklenmesi ve doğal kaynakların korunmasında daha etkili olacaktır.

Kaynaklar

- Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), 2004, Nüfus ve Kalkınma Göstergeleri, <http://nkg.die.gov.tr>, 7 Eylül, 2004
<http://blog.milliyet.com.tr/mitolojik-efsaneler---tanrica-kibele--/Blog/?BlogNo=17871>
 YILDIRAK, N. Gülçubuk, B., Türkiye Kırsalında Kalkınma Maceraları, 6. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, 17-19 Kasım 1999, ODTÜ-Ankara.

MİLLÎ MÜCADELE'DE KAHRAMAN TÜRK KADINLARI

Araş. Gör. Dr. Döndü Çavdar

Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü - Konya

ddusunmez@selcuk.edu.tr

“Kim demiş bir kadın küçük şeydir.
Bir kadın belki en büyük şeydir.”

(İnas Darülfünunu öğrencisi)

I. Dünya Savaşı sonunda, Osmanlı Devleti'nin de yenik sayılmasıyla İtilaf Devletleri ile 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalanmıştır. Bu antlaşmanın 7. maddesine göre, İtilaf Devletleri güvenlikleri için tehlikeli gördükleri stratejik yerleri işgal edebileceklerdi. İtilaf Devletleri bu maddeye dayanarak daha önce aralarında yapılan gizli antlaşmalara göre hiçbir haklı sebep olmadan Osmanlı Devleti'nin topraklarını, işgal etmeye başlamışlardı.

Önce 15 Mayıs 1919'da Yunanistan İzmir'i, Fransa; Maraş, Urfa, Antep, Adana, Mersin, Dörtöl'u, İtalya da Antalya, Kuşadası, Fethiye, Bodrum, Marmaris, Konya'yı işgal etmiş, türlü bahanelerle, bazen bahane de göstermeksizin bu faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. İstanbul Hükümetinin acziyetine rağmen, böyle bir tablo karşısında, Türk milleti topyekûn bir mücadeleye girişmiş; adına da Millî Mücadele/ İstiklal Harbi/ Kurtuluş Savaşı denilmiştir.

Böylesine çok zorlu şartlar altında bile Türk kadınları erkeklerden geri kalmamış; ruhlarının derinliklerinden gelen vatan, millet, hürriyet aşkıyla düşmanla mücadele etmişlerdir. Millî Mücadele'ye başından sonuna kadar özellikle kalemi ve hitabetiyle hizmet etmiş olan Halide Edip Hanım namıdiğer Halide Onbaşı, bugünlere hatıralarında şöyle ifade eder: “İstiklal Mücadelesi hissi bende bir çeşit kutsal delilik hâlini almıştı. Artık şahıs olarak yaşamıyordum. Bu millî kutsal deliliğin bir parçasından ibarettim. 1922'de İzmir'i aldığımız güne kadar benim için hayatta başka hiçbir şeyin önemi kalmamıştı”. Atatürk, 21 Mart 1923'te Konya'daki bir konuşmasında: “Dünyada hiçbir milletin kadını 'Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi halâsa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar himmet gösterdim' diyemez.” şeklindeki sözleriyle Türk kadınının yaptığı fedakârlıkları ve kahramanlıkları veciz ifadelerle dile getirmiştir.

Türk kadınının Millî Mücadele'deki azmi ve fedakârlıkları belki de bütün dünyada emsali görülmemiş, âdeta adı konulmamış, yazılmamış bir kadın destanı gibidir. Cephede elinde silahla savaşanlardan cephe gerisinde Mehmetçiğe lojistik destek verenlere, miting meydanlarında kalabalıkları millî mücadeleye ikna edenlerden teşkilatlanarak dernek

kuranlara, Türk kadınları, kurtuluş destanımızda hiç de hafife alınmayacak büyük işler yapmıştır. Bu kahramanların birçoğunun ise maalesef isimleri bile bilinmemektedir. Biz burada sadece bilinen, sembolleşmiş Türk kadınlarından birkaçını kısaca anmakla yetineceğiz.

Fotoğraf 1: Memleket gazetesinin, 57 numaralı ve 7 Nisan 1335 tarihli yazısı

“Türk Kızı da Millî Mücadeleye Atılmalıdır”

7 Nisan 1919 tarihinde (Mustafa Kemal Samsun'a çıkmadan yaklaşık bir ay önce) *Memleket* gazetesinde “Türk Kızı da Millî Mücadeleye Atılmalıdır” başlığıyla; baş sayfada, isimsiz, muhteşem bir makale yayımlanmıştır. Makale, bizim Jandarklarımızın¹ (kadın kahraman) da millî hamlelerde bayrağını açıp zirhını kuşanması gerektiği, gençlerin vatan sevgisi ve vatana karşı vazifeleri üzerine kaleme alınmış bir yazıdır (Ayrıntısı için bkz. Sarıhan, 2006: 79-81; fotoğraf 1).

Münevver Saime

Aslen Kafkas muhacirlerinden olup Edirne'de doğmuştur (Bkz. Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2: Münevver Saime

Millî Mücadele başladığında İnas Darülfünununda okumaktadır. 22 Mayıs 1919 tarihli İstanbul Kadıköy mitinginde işgal kuvvetleri tarafından tutuklanmasına neden olan konuşmasında şunları dile getirmiştir:

"Her Türk'ün söylemek istediği, fakat niçin bilmem yüksek sesle söylemekten çekindiği birkaç sözü ben açıkça söylemek isterim. Evet, açık söylüyorum kardeşlerim. Aldatıcı kaynakların yazdıkları haberlere inanmayın. Bizim tamamıyet-i mülkiyemizi (toprak bütünlüğü) muhafaza edecekler. Fakat, hangi hudut dahilinde? Bu tasrih edilmedikçe (açıklanmadıkça) Türkiye'de sulh mümkün olmayacaktır. Ben bu kanaattemyim. İsyen etmeyecek bir Türk kalbi de tanımıyorum." "Biz yalnız ağlıyoruz. Ağlamakla kazanılacak hiçkırıklarımızı işitecek kalp yok. Teşkilatı nihayet fiiliyata bağlamak lazımdır."

Münevver Saime, bu sözlerden sonra işgal kuvvetleri tarafından tutuklanmış, daha sonra bir yolunu bularak asker olan eşiyile birlikte Anadolu'ya geçmiş ve Millî Mücadele'ye katılmış, "Asker Saime" diye anılır olmuştur. Garp Cephesi'nde görevlendirilmiş, cephe gerisinde ve istihbarat işlerinde önemli başarılar göstermiştir. İzmit'te bir görevi yerine getirirken yaralansa da belli etmeden vazifesini yapmıştır. Hizmetlerinin karşılığı İstiklal Madalyası ile taltif edilmiştir. Bir kız, bir erkek çocuk annesi olan Münevver Saime, savaştan sonra edebiyat öğretmenliği yapmış, 1951 yılında vefat etmiştir.

Erzurumlu Kara Fatma (Fatma Seher Elden) (1888-1955)

Fatma Seher, Erzurum'da doğmuştur (Bkz. Fotoğraf

Fotoğraf 3: Erzurumlu Kara Fatma

3). Erzurumlu Yusuf Ağa'nın kızı, Binbaşı Derviş Bey'in hanımıdır. Savaş zamanında 45 yaşındadır. Millî Mücadele'nin en ünlü kadın savaşçılarından biridir. Kara Fatma'nın kendi kurduğu müfrezesinde en fazla 43 kadın, 700 de erkek olduğu bilinmektedir. Kahramanlıkları başka birliklere örnek gösterilmiş, üsteğmenlik rütbesine kadar yükselmiştir.

Balkan Harbi'nde kocasıyla birlikte Edirne'de mahsur kalmış, askerlik hayatını Yanık Kışla'da çok zor şartlar altında yaşayarak öğrenmiştir. Mütarekeden sonra ölen kocası Binbaşı Derviş Bey'in orduda bıraktığı yeri doldurmayı aklına koyarak birçok muharebeye iştirak eden kistasını bizzat kendi oluşturmuştur. Millî Mücadele'nin başında, kara propagandaya kapılarak destek olmayanları ikna faaliyetlerinde bulunmuştur. İznik Cephesi'nde göğsünün sağ tarafına bir mermi saplansa da kanlar içinde çarpışmaya devam etmiş, bir başka çarpışmada dokuz yaşındaki kızı Fatma'nın eli parçalanmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın Sivas'ta faaliyette bulunduğunu haber alınca onu görmek için Sivas'a gitmiştir. Paşayla konuşmasında Paşa ona "Bütün kadınlar senin gibi

Fotoğraf 4: II. İnönü Şavaşı'nda Kahraman Kara Fatma'yı gösteren bir kart

olsaydı Kara Fatma" demiş, bu hitaptan sonra Fatma Seher'in adı Kara Fatma olarak kalmıştır. Paşa'nın verdiği talimatları İstanbul'a giderek yerine getirmiştir. İzmit'e geçip Davulcular Ormanı'nda gizlenmiş 150 kişilik bir milis gücünün başına geçmiştir. Burada çevre köylerin muhtarlarına kendini Kara Fatma olarak tanıtip bundan sonra Ermeni jandarmalara ayda 200 lira

vermeyeceklerini bildirmiş, "Sizin ırzınızı, malınızı ben koruyacağım." demiştir. Kara Fatma ve emrindekiler işgal edilen İzmit'teki cephanelerin Anadolu'ya kaçırılmasında çok önemli roller üstlenmişlerdir. Kara Fatma söz konusu faaliyetlerinin birinde yakalanmış, hapsedilmiş, dövülmüş ancak bir yolunu bulup kaçmıştır. Girdiği pek çok yerel çarpışmanın yanında, I. ve II. İnönü Muharebeleri'ne (Bkz. Fotoğraf 4), Dumlupınar Savaşı'na ve Sakarya Savaşı'na katılmıştır. Müfrezesindeki pek çok asker şehit olduğu gibi kendisi de yaralanmıştır. İyileştikten sonra Düzce çevresinde asker kaçaklarını vatan görevine çağırmak için faaliyetlerde bulunmuştur. Büyük Taarruzda Afyon çevresinde Sürmeli köyünde Yunanlara yaptığı bir taarruzda esir düşmüş, yarım saat sorgulandıktan sonra Yunan başkumandanı Trikapis "Sen Kara Fatma ha!" diye üç kez seslenmiştir. O da "Anadolu'daki Kara Fatmaların en kuvvetlisi benim." demiştir. Bir yere kapatılmış, ancak nöbetçinin sarhoşluğundan yararlanarak kaçmıştır. Sürmeli köyündeki birliğine dahil olup Bursa'nın kurtuluşuna katılmıştır. Zaferden sonra terhis edilen Kara Fatma, yokluk içinde yaşamasına rağmen, kendisine bağlanan üsteğmenlik maaşını "Ben bütün mücadeleleri vatanım ve milletim için yaptım bir beklentim yok." diyerek Kızılay'a bağışlamıştır. 2 Temmuz 1955'te vefat etmiştir.

Melek Reşit Hanım ve Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti

Millî Mücadele Dönemi'nde vatanın savunulması için kurulan en önemli kadın derneği, 'Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'dir. Cemiyet, 9 Aralık 1919 tarihinde Sivas Valisi Reşit Paşa'nın eşi Melek Reşit Hanım (Bkz. Fotoğraf 5) ve arkadaşları tarafından kurulmuştur. 16 kişiden oluşan yönetim kurulu, 800'den fazla üyesi vardır. Cemiyet, Anadolu'nun başka şehirlerinde de şubeler açmıştır. Cemiyetteki kadınlar Anadolu'da meydana gelen olayları yakından takip etmişler, işgaller karşısında hem İtilaf Devletlerini hem de Osmanlı Hükümetini telgraflarla protesto etmişler, mücadele eden askerlere para toplayıp birtakım eşyalar (çamaşır, çorap vb.) üretmişler; İstanbul'dan Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katkıda bulunanlara tebrik mesajları göndermişler, kimsesiz kız çocuklarına sahip çıkarak onların meslek edinmelerini sağlamışlardır.

Fotoğraf 5: Melek Reşit Hanım ve Ailesi

Faaliyetleri esnasında önce Heyet-i Temsiliye sonra da Ankara Hükümeti ile sürekli irtibat içerisinde olmuşlar, 15 günlük faaliyet raporları göndermişlerdir.

Cemiyetteki kadınlar adeta hitabet ustasıdır. Yaptıkları bazı konuşmalar bile Millî Mücadele'mizin ruhunu, Türk kadınlarının ağızından tarihe altın harflerle yazdıracak nitelikte önemlidir. Bu konuşmalardan bazılarını buraya aktaracağız. Cemiyetin kuruluşu aşamasında yapılan bir toplantıda Melek Reşit Hanım topluluğa şöyle seslenmişti:

"Bugün burada toplanmaktaki maksadımız, memleketimiz hakkında biraz görüşmek, dertleşmek, ağlaşmak, Cenab-ı Hakka yalvarmak, lazım gelirse vatanın müdafası için hatta ölüme bile katlanmaktır. Çünkü istiklâlini kaybeden bir millet en büyük rahata nail olsa bile artık o memleketin sahibi değildir, esiridir. Bir insan küçük bir evin hanımı olmayı elbet büyük bir evin hizmetçisi olmaya tercih eder. Hâlbuki memleketini kaybetmek, hizmetçilikten de esaretten de güçtür. İzmir'in muvakkat bir işgali esnasında bile dindaşlarımıza ne hakaretler yapıldığını görüyoruz. Hâlbuki biz daha istiklâlini muhafaza eden, parlak bir tarihe sahip olan bir milletiz. Hulâsa hemşirelerim, bizim için ya ölüm ya istiklâl!"

Aynı toplantıda Darüleytam (Yetimler Yurdu) Müdiresi Makbule Hanım'ın konuşmasından bir kesit şöyledir:

"Bugün için en mühim düşüncelerimiz vatan kaygısı. En büyük vazifemiz istiklâlimizi muhafaza etmek, vatanımızı kurtarmak, düşman eline teslim etmemektir. Bir tek Türk Müslüman kalıncaya kadar müdafaa etmek. Fakat zanetmeyiniz ki bu vazife yalnız erkeklere aittir. Hayır Hanımefendiler! Vatan, sevgili vatan, erkeklerin olduğu kadar da bizindir. Biz de vatanın anasıyız. Vatanımızı, istiklâlimizi kaybedersek erkeklerden ziyade mutazarrır olacak biz kadınlarız. Çünkü ilk tarize biz uğrayacağız. Türk Müslüman kadınlarının, yani bizlerin medar-ı iftiharımız, ziynetimiz olan namuslarımız paymal edilecek. Kardeşlerimiz, evlâtlarımız, babalarımız, zevçlerimiz vatanımızın müdafası için çalışırken biz düşmanlarımızın çizmesi altında mı ezileceğiz? Onlara birer baziçe mi olacağız? Biz böyle bir zillate tahammül edebilir miyiz? Elbet hayır, değil mi Hanımefendiler?.. Muharebe meydanlarında erkekleriyle çarpışan eski Müslüman kadınlarının kardeşleri olduğumuzu, onların temiz, asil kanlarının bizim damarlarımızda da elan cevelân ettiğini düşmanlarımıza göstereceğiz."

Üyelerden Belkis Raif Hanım da bir toplantıda topluluğa şu şekilde hitap etmişti:

"Muhterem Hemşirelerim! İtilaf Devletleri ile barış antlaşması imzaladığımız günden beri yapılan haksız işgaller karşısında hakkını isteyen, hak diye bağırarak Türk milletini boğmak istiyorlar... Altı yüz seneden beri şaniyla, şerefiyle, adaletiyle küçük bir aşiretten büyük bir devlet hâline dönüşen Türk milleti öyle kolay kolay boğulamaz. Mağlubiyet bir milletin ortadan kaldırılması değildir. Öyle olsaydı hiçbir millet payidar olamaz, göçebe halinde yaşardı. Türkler medeniyetsizdir, diyorlar. Haşa yalandır. Şarkta, garpta medeniyet teessüs etmeden evvel Türkler Asya'da medeniyet kurmuşlardı. Medeni tanıdığımız milletleri gördük. ... Eğer medeniyet, elinden silahını terk eden milletin boğazlanması demekse; İzmir'de hunhâr Yunanların sayılması kabil olmayan felaketlerini hiçbir teessür hissetmeden seyretmek, Adana'da, Ayıntap'ta, Urfa'da dökülen bîgünah kanların şahidi olmak; işgal sahaları içinde yapılan cinayetleri hazırlamak medeniyet ise, Türkler medeniyetsiz yaşamayı elbette bu medeniyete tercih ederler. Bugün ittihat ve ittifaktan başka çare olmadığını beş yaşındaki çocuk bile takdir ettiği halde maatteessüf ki bazen içimizde bunu takdir etmek istemeyen, bu memleketin, bu zavallı memleketin böyle hayırsız evlâtları da vardır. Fakat onlar çoğunluğu oluşturmaz, azınlıkta kalırlar. Hanımefendiler, düştüğümüz bu felaketten kendimizi kurtaracak yine kendimiz. Derdimizin dermanını başka yerden aramaya hacet yoktur. ... Bu sevgili Müslüman topraklarının her karışında bir şehidimiz vardır. Bu mübarek toprakların müdafası kadın, erkek hepimizin borcudur. Çünkü Hanımlar, biz de vatanın anasıyız. Bugün malımızla, canımızla yardım etmek bizim de borcumuzdur. ... Biz Sivaslılar bu içtihatla bütün Anadolu kadınlığına rehber olduk. Bu vazifeden ölüm bile olsa dönmeyeceğiz. Malımız da canımız da vatanındır, vatanındır, vatanın Hanımefendiler!"

Halime Çavuş (Kocabıyık) (1898-1976)

Halime Çavuş Kastamonuludur (Bkz. Fotoğraf 6). Daha 12-14 yaşlarında Millî Mücadele'ye katılmıştır. Saçlarını kazıtmış, erkek gibi tıraş olmuş, erkek gibi kıyafetler giyerek askerlerin arasına karışmıştır. Uzun süre Halim Çavuş olarak bilinmiş, kadın olduğunu söylememiştir.

Fotoğraf 6: Halime Çavuş

miştir. Cephelede savaşmış, bir bacağı bu mücadelede düşman bombardımanı sonucu sakatlanmıştır. Bir gün İnegöl'den Sakarya Cephesi'ne cephane taşırken daha önce görmediği Mustafa Kemal Paşa'ya rastlamıştır. Mustafa Kemal ondan nüfus cüzdanını istemiş, o da vermiş. "Sen kız mısın?" sözü üzerine de "Evet" demiştir. Savaş bittikten sonra

Fotoğraf 7: Halime Çavuş Anıtı

Mustafa Kemal Paşa Halime Çavuş'u, Ankara'ya davet etmiştir. Ankara'ya gelen Halime Çavuş, Paşa'yı tanımadığından yaverine kim olduğunu sormuş, öğrenince de koşup elini öpmüştür. Mustafa Kemal Paşa'nın "Seni yollamıyorum, gel bizim kızımız ol." demesi üzerine "Annem, babam beni bekler." diye cevap vermiştir. Bunun üzerine "Ben ana babaya itaatli evlada saygı duyarım." diyerek Gazi tarafından çeşitli hediyelerle taltif edilmiş ve evine dönmüştür. Çavuş kıyafeti de bunlardan biridir. Üzerinden hiç çıkarmamıştır. İstiklal madalyası ve gazi unvanı almıştır. 1949'da vatani hizmet tertibinden maaş bağlanmıştır.

Kastamonu'da Halime Çavuş'un anısına Kadıdağı'nda bir anıt yaptırılmıştır (fotoğraf 7).

Şerife Bacı

Kastamonu Seydilerlidir. İnebolu-Kastamonu hattında sırtında çocuğu, kağnisında cephan taşıırken Kastamonu kışlasına yakın bir yerde, Aralık 1921'de cephaneler ıslanmasın diye üzerlerine battaniyesini örtmüş, çocuğu donmasın diye de ona sarılmış, ancak şiddetli soğuk yüzünden donarak şehit olmuştur. Şerife Bacı, Millî Mücadele'de Türk kadınının gösterdiği fedakârlığın bayraklaşan sembollerinden biridir. Kastamonu Hükümet Konağının önüne ve İnebolu'da bir parka Şerife Bacı Anıtı dikilmiştir (fotoğraf 8 -9).

Burada, kahramanlıklarını sayamadığımız, savaş meydanlarında devleşen; Nene Hatun, Gördesli Makbule, Ayşe Hanım, Antepli Yirik Fatma, Tayyar Rahmiye, Hatice Hatun, Nazife Kadın, Tarsuslu Kara Fatma, Şükûfe Nihal, Binbaşı Emire Ayşe, Ayşe Çavuş, Kılavuz Hatice, Bitlis Defterdarının

Fotoğraf 8-9: Kastamonu Cumhuriyet Meydanı'ndaki Şerife Bacı Anıtı ve İnebolu'daki Şerife Bacı Anıtı

Hanımı ve adını sayamadığımız İstiklal Harbi kahramanı bütün Türk kadınlarının aziz hatıralarını saygı ve minnetle yad ediyoruz.

Dipnot

(1) Millî Mücadele'de kadın kahramanlar için kullanılan Jandark deyiimi, Jandark adındaki Fransız bir kadın kahramana atfen kullanılır. Bu kişi 14-15. yüzyıllarda Fransa'yı işgal eden İngilizlere karşı silahını kuşanıp savaşa katılmış, başarılar kazanmış, ancak büyücü olduğu gerekçesiyle yakılmış, sonradan azize ilan edilmiştir.

Kaynaklar

- Baykal, Bekir Sıtkı, Millî Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., 2. Baskı, Ankara, 1996.
- Kaplan, Leylâ, Cemiyetlerde ve Siyasî Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960), Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 1998.
- Kurnaz, Şefika, Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923), MEB Yay., İstanbul 1992.
- Millî Mücadele'de ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kadınlarımız, Milli Savunma Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.
- Mısıroğlul, Aynur, Kuva-yı Milliye'nin Kadın Kahramanları, İstanbul, 1976.
- Sarıhan, Zeki, Kurtuluş Savaşı Kadınları, 2. Baskı, Ankara, 2006.
- Tansel, Fevziye Abdullah, İstiklâl Harbi'nde Mücâhit Kadınlarımız, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1988.

KERKÜK TÜRKÜLERİNİN YİĞİT TÜRKMEN SESİ

ABDURRAHMAN KIZILAY

Dr. Mehmet Özbek
ozbekmehmet@hotmail.com

Abdurrahman Kızılay

“Kalasız,
Kerkük olmaz kalasız.
İşte, men koydum gittim,
Siz sağlıknan kalasız.”

Sıcak kalpli bir dost, değerli bir sanatçı ve duygulu bir ses. Ve her şey Türkmenler için diye çarpan bir yürek.

Keşke onu ilk dinlediğim yıllardan itibaren tanısaydım.

İhtilal gerçekleşmiş, Cumhuriyet ilan edilmiş ve Bağdat Radyosunda Türkmenlere de yer verilmişti. Yıl 1960. Tüm Urfalıların büyük bir heyecanla dinlediği “Bağdat Radyosu Türkmençe Bölümü” sanatçıları hayranlıkla takip ediliyor, her evin bir ferdiymiş gibi tanınıyor, seviliyorlardı. Urfalıları Türkmenlere böylesine bağlayan şey öncelikle konuştukları dilin aynı denilecek derecede Urfa ağzına olan yakınlığı ve hoyratlardı. Urfa da bir hoyrat membaı idi. O yıllarda Urfa’da değil yaşlıların, çocukların bile ezberinde onlarca hoyrat bulunurdu. Urfa’da yaşayan “Ersözler”, “Gözgülüler” gibi Kerküklü birçok aile olmasına rağmen, o çağlarda Kerkük’le olan bağımızın ciddi manada bilincinde değildik. Kısa bir müddet sonra bu yayınlar kesildi. Hatırda Abdülvahit Küzecioğlu ve Abdurrahman Kızılay gibi birkaç sanatçı ismi ile birkaç hoyrat kaldı.

O güne kadar giyaben tanıdığım Kızılay’la nihayet 1971 yılında tanışmak nasip oldu. İstanbul’da bir “Kerkük Gecesi”nde tanıştık. Ertesi gün bir dost evindeki sohbette kendisini yakından tanıma fırsatını buldum ve ayrılmaz dostluğumuz başladı. O da beni merak ediyormuş, “Kim bu bizim hoyratlarımızı bizim gibi okuyan Mehmet Özbek” diye.

Kendi çaldığı udu eşliğinde türkü söylerken bir başka olurdu Kızılay. Udundan çıkan sihirli sesler, sesinde hayat bulan hoyratlardaki sıcaklık ve esrar dinleyenleri büyüler, adeta alır Türkmeneli’ne götürürdü.

Bu özelliğiyle pek genç yaşlarda sanat camiasında büyük bir şöret elde etmişti.

Yaklaşık kırk yıl beraber yurt içinde birçok ilde ve yurt dışında Türkmeneli (Kerkük), Mısır, Almanya, Danimarka, İsveç ve Hollanda’da konserler vererek Türkmen havaları aracılığıyla onların varlığını duyurmaya çalıştık.

CAN KERKÜK

Yıktılar kalamızı
Sürdüler balamızı
Daha can boğazdayken
Çektiler salamızı

Ah Kerkük yüz ah Kerkük
Her zaman yüz ak Kerkük
Ölseymdim düşmeseydim
Men sennen uzak Kerkük

Elinde yâd elinde
Öt bülbül yâd elinde
Bir diyar mezar olsun
Kalmasın yâd elinde

Can Kerkük canan Kerkük
Her söze kanan Kerkük
Kalıpdı yardan uzak
Mum kimin yanan Kerkük

Söz-müzik: Dr. Mehmet Özbek

Kızılay'ın 1959 yılında Ankara Radyosu'nda kaydedilmiş, içinde beş Türkmen havası bulunan bir bantı vardı. Bu da çoğaltılarak diğer radyolara gönderilmiş ancak değerini bilmeyen yöneticiler bu değerli kaydı arşivlere hapsetmişlerdi. Zaten siyasi açıdan radyolarda öyle Kerkük adının sık sık geçmesi de pek hoş karşılanmıyordu. Oysaki Türkmenlerin bu ıstırap dolu, hasret yüklü havaları haykırılmalıydı. 1977 yılından itibaren hazırladığım "Yurdun Sesi", "Elimizden Obamızdan" ve "Kervan" gibi TV programlarına Kızılay'ı sık sık davet ederek Türkmenlerin orijinal sesini tüm dünyaya duyurmaya çalıştım. Ramazan aylarında ve bayramlarda TV'de yapılan özel programlarda, Türkmenleri toplayarak, çayhana dekoru önünde hoyrat, beste söyleyip, sini-zerf oynayarak Türkmen kültürünü yansıtmaya çalıştık.

Kızılay nazik bir kişiliğe, kimseyi kırmak istemeyen bir gönüle sahipti. Meşk ortamında herkesin isteğini üşenmeden yerine getirir, daima güzelliğin ve alçak gönüllüğün sembolü olurdu. Türkmen havalarını etkileyici sesiyle ve büyük bir coşkuyla okurdu. O bir hoyrat sarhoşuydu.

Türkmen'i

Sev, kucakla Türkmen'i

Ne suçum, ne günahım

Hak yarattı Türk meni

Kerkük'e giden olsa

Arzuhal yazan olsa

Yıkaram Kerkük seni

Türkmen'e ziyan olsa

Kızılay ve Abdülvahit Küzecioğlu'nun önemli özelliklerinden biri de halk arasında hoyratça okunan Türkmen havalarını, müzikal bir üsluba kavuşturmuş olmalarıdır. Kızılay, bestelediği eserleriyle de orijinal bir besteciydi. Sözlerini Dr. Muzaffer Arslan'ın yazdığı "Yazmalı Gelin" bestesi, kompozisyon bakımından kendi türünün şaheserlerindedir. Kızılay dostluğundan, kibarlığından dolayı tanıyanları kendisine hayran bırakmıştır. Ona bu özelliği veren farklı bir iç alemi vardı. Onu yalnız Türkmenler değil milletçe biz de benimsedik ve sevdik. Sevgili Kızılay'ı 12 Aralık 2010 günü Ankara'da 72 yaşında Hak'a uğurladık. Ruhun şad olsun sevgili yoldaşım, güzel insan.

Yazmav (yazman) yazmalı gelin

Gözler sürmeli gelin

Dağa taş asumana

Adın yazmalı gelin

Yazmalı gelin yaz mene

Bir bahar bir yaz mene

Aşkından deli oldum

Gel etme bunca naz mene

Yazmava (yazmana) yaz adımı

Yaduva (yadına) sal yadımı

Men sözümünden dönersem

Kır kolumu kanadımı

Dr. Mehmet Özbek - Abdurrahman Kızılay

ALTUN HIZMAV MÜLAYİM

Altun hızmav Mülayim

Seni haktan dileyim

Yaz günü temmuzda

Sen terle men sileyim

Gün gördüm günler gördüm

Seni gördüm şad oldum

Altun hızmav incidi

Kömleguv narıncıdı

Menim lal olmuş dilim

Ne dedi yâr incidi

Gün gördüm günler gördüm

Seni gördüm şad oldum

Altun hızmav dudağa

Yanaşıp al yanağa

Güzel gel görüşelim

Men gedirem irağa

Gün gördüm günler gördüm

Seni gördüm şad oldum

Altun hızmav Arabi

Lebleriv gül şarabı

Uzağ yoldan gelipsen

Kuvvat olsun Çelebi

Gün gördüm günler gördüm

Seni gördüm şad oldum

Kaynak Kişi: Abdurrahman Kızılay

Tarım Takvimi

Münir Öztürk
Ziraat Yüksek Mühendisi
mozturk57@hotmail.com

OCAK AYI TARIM TAKVİMİ	HAFTALAR			
	1	2	3	4
Buğday ve arpada üst gübreleme	x	x	x	x
Buğday ve arpada fare mücadelesi	x	x	x	x
Biçerdöver operatör kurslarının yapılması	x	x	x	x
Ispanak hasadı	x	x	x	x
Gebe koyunlarda rasyon hazırlanması	x	x	x	x
Siğircılıkta besi hayvanlarının besiyeye alınması	x	x	x	x
Siğircılıkta aşılama faaliyetleri (veba aşısı)	x	x	x	x
Siğircılıkta brucella aşısı	x	x	x	x
Tavukçulukta yumurtlama devresi (2. yıl)	x	x	x	x
Arıcılıkta kovanların kış muayenesi	x	x	x	x
Arıcılıkta yavruların kışlığa alınması	x	x	x	x

ŞUBAT AYI TARIM TAKVİMİ	HAFTALAR			
	1	2	3	4
Buğday ve arpa fare mücadelesi			x	x
Biçerdöver operatör kurslarının yapılması	x	x	x	x
Nohutta toprak işleme				x
Fidan çukurlarının açılması			x	x
Meyve ağaçlarında budama			x	x
Yoncada toprak işleme				x
Seralarda domates, biber ve patlıcanda toprak işleme		x	x	x
Seralarda domates, biber ve patlıcanda yastıklara ekim		x	x	x
Seralarda domates, biber ve patlıcanda gübreleme			x	x
Seralarda hıyar ve kabakta toprak işleme		x	x	x
Seralarda hıyar ve kabakta dana burnu mücadelesi	x	x	x	x
Seralarda marulda toprak işleme			x	x
Seralarda soğan ve sarımsakta toprak işleme	x	x	x	x
Seralarda soğan ve sarımsakta gübreleme	x	x	x	x
Meyvecilikte toprak işleme	x	x	x	x
Meyvecilikte budama			x	x
Meyvecilikte fidan dikimi				x
Meyve bahçelerinde kış ilaçlaması				x
Bağcılıkta toprak işleme ve boğaz açma			x	x
Bağlarda %3'lük bordo bulamacı atılır			x	x
Koyunculukta gebe koyunlarda rasyon hazırlama	x	x		
Koyunculukta oğlak ve kuzuların beslenmesi				x
Siğircılıkta besi hayvanlarının besiyeye alınması	x			
Siğircılıkta sığır vebasası aşısı	x	x	x	x
Siğircilikta brucella aşısı	x	x	x	x
Tavukçulukta yumurtlama devresi	x	x	x	x

*"Biz, bu topraklara
sevgiden başka tohum ekmedik."*

Hz. Mevlana

MART AYI TARIM TAKVİMİ	HAFTALAR			
	1	2	3	4
Her türlü tarla ziraatı için toprak işlemeye devam edilir	x	x	x	x
Buğday ve arpada fare mücadelesi	x	x	x	
Buğday ve arpada yabancı ot mücadelesi			x	x
Buğday ve arpada üst gübreleme	x	x	x	x
Biçerdöver operatör kurslarının yapılması	x	x	x	x
Mısır ve ayçiçeği ekimi için toprak işleme			x	x
Mercimekte toprak işleme		x	x	x
Mercimek ve nohutta ekim ve gübreleme				x
Nohutta toprak işleme ve gübreleme	x	x	x	x
Yoncada toprak işleme	x	x	x	x
Yoncada ekim ve gübreleme				x
Domates, biber ve patlıcanda toprak işleme	x	x	x	
Domates, biber ve patlıcanda ekim ve gübreleme	x	x	x	x
Hıyar ve kabakta toprak işleme	x	x	x	
Hıyar ve kabakta danaburnu mücadelesi	x	x	x	x
Kavun ve karpuzda toprak işleme	x	x	x	x
Marulda toprak işleme	x	x	x	x
Yastıklara marul ekimi			x	x
Soğan ve sarımsakta toprak işleme, ekim, dikim ve gübreleme	x	x	x	x
Fidan dikimine devam edilir	x	x	x	x
Meyvecilikte verim budaması ve gübreleme	x	x	x	x
Meyvecilikte aşı kalemlerinin hazırlanması ve aşı yapılması	x	x	x	x
Meyve bahçelerine bordo bulamacı atılması	x	x	x	x
Bağcılıkta toprak işleme, boğaz açma	x	x	x	x
Bağcılıkta dikim, budama ve aşı	x	x	x	x
Bağcılıkta gübreleme				x
Soğuk bölgelerde omcalara gözler patlamadan bordo bulamacı yapılmalı	x	x	x	
İlkbaharda olabilecek salgın hastalıklar ve zararlılara karşı koruyucu aşı ve mücadele	x	x	x	x
Koyunculukta oğlak ve kuzuların beslenmesi	x	x	x	x
Siğircilikte gebe siğirler için rasyon hazırlığı	x	x	x	x
Siğircilikte şap aşısı	x	x	x	x
Siğircilikte brucella aşısı	x	x	x	x
Tavukçulukta civciv bakımı			x	x
Tavukçulukta yumurtlama devresi	x	x	x	x
Kümeslerde bakım, temizlik ve dezenfeksiyon işlerinin yapılması	x	x	x	x
Tavuk hastalıklarına karşı koruyucu aşı ve önleyici ilaç uygulaması	x	x	x	x
Arcılıkta kovanların yazlığa çıkarılması		x	x	x
Arcılıkta ilkbahar bakımı ve zayıf kovanların birleştirilmesi	x	x	x	x
İç sularda balık avcılığı yasağının başlaması			x	x

“Milli tohum” çalıştayı yapıldı

Antalya’da yapılan tohumculuk çalıştayında, Milli tohumculuğun geliştirilmesi ve Türkiye’nin bölgesinde tohumculuk sektöründe söz sahibi olması için sektörün ileri gelenleri bir araya geldi.

Tohum Sanayicileri ve Üreticileri Ahi Birliği (TSÜAB) tarafından düzenlenen “tohumculuk sektöründe üniversite, kamu, özel sektör işbirliğinin geliştirilmesi” konulu çalıştayı başladı.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdür Yardımcısı Kutlu, çalıştayda yaptığı konuşmada, tohumculuk sektörünün önemini yadsınmayacağını belirtti.

Bitkisel üretimin verimliliği ve kalitesinin artırılmasının tohumla

birlikte mümkün olduğunu belirtti. “Sektör bir taraftan gelişirken bugün artık, 50 milyar dolar olan dünya tohum pazarı içerisinde 1 milyar dolarlık bir pay almış durumda. 2023 hedefleri çerçevesinde bu payın artırılmasını hedefliyoruz. 2023 hedefleri çerçevesinde bu payın artırılmasını hedefliyoruz. 2023 hedefleri çerçevesinde bu payın artırılmasını hedefliyoruz.”

MİLLİ TOHUMCULUĞUN GELİŞTİRİLMESİ HEDEFLENİYOR

birlikten Kutlu, ülkenin sahip olduğu tohumculuk potansiyelini vurguladı. “Ülkemiz, tohumculukta önemli bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyele sahip olmamızın yanı sıra, tohumculuk sektörünün geliştirilmesi için gerekli adımların atılması gerekmektedir.”

Gençer, sularla kaydedildi: “Sektör bir taraftan gelişirken bugün artık, 50 milyar dolar olan dünya tohum pazarı içerisinde 1 milyar dolarlık bir pay almış durumda. 2023 hedefleri çerçevesinde bu payın artırılmasını hedefliyoruz. 2023 hedefleri çerçevesinde bu payın artırılmasını hedefliyoruz.”

Süs bitkilerine 4.5 milyon liralık destek

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü ve Süs Bitkileri Alt Birliği tarafından düzenlenen ‘Süs Bitkileri Çalıştayı’ dün Çeşme’de başladı. Toplantıda konuşan Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü Tohumculuk Daire Başkanı Sığircı, “Doğal çiçek soğanlarının üretilmesi ve pazarlanması ile ilgili hazırlanan bir projemiz bugün onaylanmıştır. Bu proje hem doğal tahribatı önleyecek hem de doğal çiçek soğanı üreten sektöre kaynak oluşturacaktır” dedi. »8’de

‘Bitki Islahı Proje Pazarı’

Akdeniz Üniversitesi, AKİŞMER Teknoloji Transfer Ofisi ve TÜRİTAK desteğiyle Bitki Islahı Proje Pazarı (RİPP)...

Ulusal Bitki Islahı Kongresi ve Bitki Islahı Proje Pazarı (RİPP) Akdeniz Üniversitesi, AKİŞMER Teknoloji Transfer Ofisi ve TÜRİTAK desteğiyle Antalya’da yapıldı. Bitki Islahı Proje Pazarı, bitki ıslahı projelerini tanıtmak ve yatırımcıların bu projelere yatırım yapmalarını sağlamak amacıyla düzenlenmektedir. Pazar, bitki ıslahı projelerini tanıtmak ve yatırımcıların bu projelere yatırım yapmalarını sağlamak amacıyla düzenlenmektedir.

TSÜAB, tohumculukta Türkiye’yi dışa bağımlılıktan kurtarıyor
TSUAB is eliminating foreign dependency in seed growing business in Turkey

TOHUMCULUKTA DİŞA BAĞIMLILIKTAN KURTULMAK İÇİN SON YILLARDA EPİY GAYRİT SAHİP EDEN TOHUM SANAYİCİLERİ VE ÜRETİCİLERİ ALT BİRLİĞİ (TSÜAB), TÜRK TOHUMCULUK SEKTÖRÜNÜN YAKLAŞIK BİR MİLYAR LİRALIK PİYASA DEĞERİ İLE EKONOMİK BİR DEĞER OLMASINDA ÖNEMLİ ROL OYNUYOR

TURKISH SEED PRODUCERS AND INDUSTRY UNION (TSUAB) IS MAKING GREAT EFFORT IN RECENT YEARS TO ELIMINATE FOREIGN DEPENDENCY IN SEED GROWING BUSINESS, PLAYING AN IMPORTANT ROLE IN INCREASING SECTOR MARKET VALUE TO ONE BILLION DOLLAR.

Gençer, tohumculuk sektörünün önemiyle ilgili konuşurken, tohumculuk sektörünün Türkiye’de son yıllarda önemli bir ivme kazandığını belirtti. “Ülkemiz, tohumculukta önemli bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyele sahip olmamızın yanı sıra, tohumculuk sektörünün geliştirilmesi için gerekli adımların atılması gerekmektedir.”

Türkiye Tohumcular Birliği, 2. Uluslararası Bitki Islahı Kongresi...

2. Uluslararası Bitki Islahı Kongresi ve Bitki Islahı Proje Pazarı Antalya’da başladı. Kongre, bitki ıslahı projelerini tanıtmak ve yatırımcıların bu projelere yatırım yapmalarını sağlamak amacıyla düzenlenmektedir. Pazar, bitki ıslahı projelerini tanıtmak ve yatırımcıların bu projelere yatırım yapmalarını sağlamak amacıyla düzenlenmektedir.

Dr. Vehbi Eser, kongreye yaptığı konuşmada, bitki ıslahı projelerinin Türkiye’ye önemli katkılar sağladığını belirtti. “Bitki ıslahı projeleri, ülkemizin tohumculuk sektörünü güçlendirecek ve dışa bağımlılıktan kurtaracaktır.”

2. Uluslararası Bitki Islahı Kongresi ve Bitki Islahı Proje Pazarı Antalya’da başladı. Kongre, bitki ıslahı projelerini tanıtmak ve yatırımcıların bu projelere yatırım yapmalarını sağlamak amacıyla düzenlenmektedir. Pazar, bitki ıslahı projelerini tanıtmak ve yatırımcıların bu projelere yatırım yapmalarını sağlamak amacıyla düzenlenmektedir.

2. Uluslararası Bitki Islahı Kongresi ve Bitki Islahı Proje Pazarı Antalya’da başladı. Kongre, bitki ıslahı projelerini tanıtmak ve yatırımcıların bu projelere yatırım yapmalarını sağlamak amacıyla düzenlenmektedir. Pazar, bitki ıslahı projelerini tanıtmak ve yatırımcıların bu projelere yatırım yapmalarını sağlamak amacıyla düzenlenmektedir.

2. Uluslararası Bitki Islahı Kongresi ve Bitki Islahı Proje Pazarı Antalya’da başladı. Kongre, bitki ıslahı projelerini tanıtmak ve yatırımcıların bu projelere yatırım yapmalarını sağlamak amacıyla düzenlenmektedir. Pazar, bitki ıslahı projelerini tanıtmak ve yatırımcıların bu projelere yatırım yapmalarını sağlamak amacıyla düzenlenmektedir.

TÜRKTOB

Türkiye Tohumcular Birliği

8 Kasım 2006 tarih ve 26340 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu’na göre kurulmuştur.

Kanun’un Amacı:

Bitkisel üretimde verim ve kaliteyi yükseltmek, tohumluklara kalite güvencesi sağlamak, tohumluk üretim ve ticareti ile ilgili düzenlemeleri yapmak ve tohumculuk sektörünün yeniden yapılandırılması ve geliştirilmesi için gerekli olan düzenlemeleri gerçekleştirmektir.

Üye Sayısı*

bisab

bitki ıslahçılar alt birliği

Bitki Islahçılar Alt Birliği

Adres Fidanlık Mahallesi Adakale Sokak No. : 22 / 12 Kızılay - ANKARA
Tel +90.312 433 30 65 - 433 30 66
Faks +90.312 433 30 06
Web www.bisab.org.tr
E-Mail bisab@bisab.org.tr

218

füab

Fidan Üreticileri Alt Birliği

Fidan Üreticileri Alt Birliği

Adres Çetin Ermeç Bulvarı 1314 Caddesi (eski 8. Caddesi) No. : 14 / 15 A. Öveçler - ANKARA
Tel +90.312 472 20 13 - 14 - 15
Faks +90.312 472 20 13
Web www.fuab.org.tr
E-Mail fuab@fuab.org.tr

582

Fidebirlik

Fide Üreticileri Alt Birliği

Fide Üreticileri Alt Birliği

Adres Aspendos Bulvarı No. : 37 Kat: 1 Daire: 6 07300 Antalya - Türkiye
Tel +90.242 312 25 05
Faks +90.242 311 28 31
Web www.fidebirlik.org.tr
E-Mail fidebirlik@gmail.com

108

Süs Bitkileri Üreticileri Alt Birliği

Adres Çukurambar Mah. Muhsin Yazıcıoğlu Cad. San Konak Apt. No. : 8/15 Çankaya / ANKARA
Tel +90.312 287 21 53 - 54
Faks +90.312 287 21 55
Web www.susbir.org.tr
E-Mail susbir@susbir.org.tr

413

TODAB

Tohum Dağıtıcıları Alt Birliği

Adres Olgunlar Cad. Konur Sok. No. : 50/7 - 8 Bakanlıklar - ANKARA
Tel +90.312 418 16 96
Faks +90.312 418 16 97
Web www.todab.org.tr
E-Mail info@todab.org.tr

5.465

TSÜAB

Tohum Sanayicileri ve Üreticileri Alt Birliği

Tohum Sanayicileri ve Üreticileri Alt Birliği

Adres Paris Caddesi Havuzlu Sokak No. : 4/8 Kavaklıdere - ANKARA
Tel +90.312 419 35 31 - 419 35 21
Faks +90.312 419 35 39
Web www.tsuab.org.tr
E-Mail tsuab@tsuab.org.tr

695

TY

Tohum Yetiştiricileri Alt Birliği

Tohum Yetiştiricileri Alt Birliği

Adres Cinnah Cad. Kuloğlu Sokak Saray Apt. No. : 11 D.: 9 Çankaya / ANKARA
Tel +90.312 442 39 66
Faks +90.312 442 89 07
Web www.tohum.org.tr
E-Mail tohum@tohum.org.tr

24.432

Tohumculuk Sektörü Ulusal Stratejisini Geliştiriyor

Türkiye Tohumcular Birliği ile TÜBİTAK - Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü (TÜSSİDE) arasında "Tohumculuk Sektörü Ulusal Strateji Geliştirme Projesi" imzalandı.

Türkiye Tohumcular Birliği ile TÜBİTAK-Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü (TÜSSİDE) arasında 25.11.2015 tarihinde İstanbul'da "Tohumculuk Sektörü Ulusal Strateji Geliştirme Projesi" imzalandı.

Projenin açılış toplantısında konuşan TÜRKTÖB Yönetim Kurulu Başkanı Yıldırım Genç, 2006 yılında yayımlanan Tohumculuk Kanunu ile kurulan Türkiye Tohumcular Birliği ve alt birliklerin Türk tohumculuk sektörüne büyük hizmetler vermeye devam ettiğini söyledi.

TÜBİTAK-TÜSSİDE ile yapılacak "Tohumculuk Sektörü Ulusal Strateji Geliştirme Projesi" ile son yıllarda büyük bir ivmeyle her alanda büyüyen tohumculuk sektörünün artık daha etkin strateji ve politikalarla yoluna devam etmesi gerektiğini kaydeden TÜRKTÖB Yönetim Kurulu Başkanı Genç, "Bu proje ile Türk tohumculuk sektöründe yenilikçilik perspektifiyle; üretim, verimlilik, ihracat ve ülkemizin rekabet gücünü artacak, Türkiye bölgesinde lider ülke olacak." şeklinde konuştu.

İstanbul'da gerçekleşen Projenin açılış toplantısı TÜRKTÖB Genel Sekreteri Dr. Muhtesem Torun ve TÜSSİDE'den Uzman Araştırmacı Yasemin Bülbül'ün sunumları ile devam etti.

Ardından projenin tanımı, stratejik yönetim, mevcut durumunun analizi, tohumculuk sektörü ulusal stratejisinin oluşturulması başlıklarından oluşan uygulamaların detayları tartışıldı.

TÜRKTÖB Yönetim Kurulu Başkanı Yıldırım Genç ve TÜSSİDE Başkanı ve Müdürü Tezer Battal tarafından imzalanan "Tohumculuk Sektörü Ulusal Strateji Geliştirme Projesi" kapsamında 15 ay boyunca çalıştaylar, derinlemesine görüşmeler, paydaşlarla anket çalışmaları, modelleme faaliyetleri, yurt içi ve yurt dışı çalışma ziyaretleri, rekabetçilik ve ihtiyaç analizleri yapılacak.

"Tohumculuk Sektörü Ulusal Stratejisi" son hâline getirildikten sonra tüm paydaşlara ve kamuoyuna duyurulacak.

Toplantıda, TÜRKTÖB Yönetim Kurulu Üyesi ve Fidan Üreticileri Alt Birliği Başkanı Gürsel Tanrıver, TÜRKTÖB Yönetim Kurulu Üyesi ve Süs Bitkileri Üreticileri Alt Birliği Başkan Yardımcısı Savaş Akcan, TÜRKTÖB Yönetim Kurulu Üyesi Tuncer Astar, Fidan Üreticileri Alt Birliği Başkan Yardımcısı Gürbüz Candan, Fide Üreticileri Alt Birliği Başkan Yardımcısı Kemal Ersoy, Tohum Yetiştiricileri Alt Birliği Başkan Yardımcısı Yusuf Demir, Bitki Islahçıları Alt Birliği Yönetim Kurulu Üyesi Kamil Yılmaz, Tohum Dağıtıcıları Alt Birliği Yönetim Kurulu Üyesi Mehmet Dölek, Tohum Sanayicileri ve Üreticileri Alt Birliği Yönetim Kurulu Üyesi Dr. Ali Üstün, Namık Kemal Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hawa İbbağ, Namık Kemal Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Kayıhan Korkut, Akdeniz Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Bülent Uzun, TÜBİTAK-TÜSSİDE Danışmanı ve Necmettin Erbakan Üniversitesi Öğretim Üyesi Mustafa Atilla Arıcıoğlu, TÜBİTAK-TÜSSİDE'den Araştırmacı Nureşan Gül, BİSAB Genel Sekreteri Mustafa Akın, FÜAB Genel Sekreteri Handan Büyükdemirci, FİDEBİRLİK Genel Sekreteri Kamil Yelboğa, SÜSBİR Genel Sekreteri Hatice Ünal, TODAB Genel Sekreteri Mustafa Doğan, TYAB Genel Sekreteri İbrahim Küçük ve TÜRKTÖB Genel Sekreter Yardımcısı Gülay Çalıskan hazır bulundu.

Araştırma Enstitüleri ve Özel Sektör Temsilcileri TÜRKTOB Hakkında Bilgilendirildi

Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü heyeti,
27 Ekim 2015 tarihinde Türkiye Tohumcular Birliğini ziyaret etti.

Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürü Dr. Mevlüt Şahin başkanlığındaki 25 kişilik araştırmacı, uzman ve özel sektör temsilcilerinden oluşan heyet, 27 Ekim 2015 tarihinde Türkiye Tohumcular Birliğini ziyaret etti.

Heyet, TÜRKTOB Genel Sekreter Yardımcısı Gülay Çalışkan tarafından karşılandı.

Toplantıda ilk olarak TÜRKTOB Teknik Birim Uzmanı Özlem Boy tarafından TÜRKTOB'un yapısını, görevlerini ve

Özel Tohumluk Kontrolörlüğünün Altyapısı Hazırlanıyor

Türkiye Tohumcular Birliği öncülüğünde Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile ilgili kurumların da katılımıyla özel tohumluk kontrolörlüğü sisteminin altyapısını

faaliyetlerini içeren bir sunum yapıldı. Ardından heyetin tohumculuk sektörü ve Türkiye Tohumcular Birliğine ilişkin soruları yanıtlandı.

Heyette Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü, Şanlıurfa GAP Tarımsal Araştırma Enstitüsü ile Diyarbakır GAP Uluslararası Tarımsal Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğünden araştırmacılar ve uzmanlar, Ankara Haymana Ziraat Odası Başkanı Halil İbrahim Balıkcı ve özel sektör tohumculuk kuruluşlarından temsilciler yer aldı.

oluşturmak amacıyla Ankara Kızılcahamam'da geniş katımlı bir Çalıştay düzenlendi.

Çalıştay'da, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının ilgili mevzuatlara göre TÜRKTOB'a devredebileceği özel tohumluk kontrolörlüğü yetkisi için gerekli hazırlıklar ve Tohumluk Veri Yönetim Sisteminin revizyonu tüm detaylarıyla gündeme geldi.

9-11 Kasım 2015 tarihleri arasında düzenlenen Çalıştay'a TÜRKTOB ve bağlı alt birlikleri ile GTHB Tohumculuk Daire Başkanlığı, Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi ve diğer ilgili kurumların temsilcileri katıldı.

TÜRKTOB, GTHB ile birlikte Temmuz ayında da başvuruda bulunan adaylardan gerekli şartları taşıyan kursiyerlere 6 gün süreyle, "Özel Tohumluk Kontrol Eğitimi" vermişti.

TÜRKTOB ve ECOSA Ulusal Ürün Konseylerini İstanbul'da Buluşturdu

TÜRKTOB ve ECOSA, bitkisel üretim ile ilgili ürün konseylerini İstanbul'da buluşturdu.

TÜRKTOB ve ECOSA, bitkisel üretim ile ilgili ürün konseylerini İstanbul'da buluşturdu. Toplantıya Gıda, Tarım ve Hayvancılık eski Bakanı Dr. Mehdi Eker de katıldı.

Türkiye Tohumcular Birliği tarafından organize edilen 'TÜRKTOB, Bitkisel Üretim Ulusal Ürün Konseyleri Buluşması' toplantısına, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Eski Bakanı Dr. Mehdi Eker, eski Müsteşar Vedat Mirmahmutoğulları ve Bitkisel Üretim Genel Müdürü Mevlüt Gümüş ile TÜRKTOB ve bağlı birliklerin, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Tohumcular Birliğinin, Türkiye Tohumculuk Endüstrisi Derneğinin, Ulusal Hububat Konseyinin, Ulusal Fındık Konseyinin, Ulusal Turunçgil Konseyinin ve Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyinin başkanları ve yöneticileri katıldı.

Yasal düzenlemeler sektörümüzü güçlendirdi

Toplantının açılışını yapan TÜRKTOB Yönetim Kurulu Üyesi ve Bitki Islahçıları Alt Birliği Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Dr. Vehbi Eser, özellikle son 10 yılda yapılan yasal düzenlemelerin sektörün önünü açtığını kaydetti. Tohumculuk Kanunu ve Bitki Islahçı Hakları Kanunu'nun tohumculuk sektörünün bugün yakaladığı başarıların temellerinden biri olduğunu söyleyen Dr. Vehbi Eser, Türk tohumculuk sektörünün bugün geleceğe güvenle baktığını ifade etti.

Tohumluk üretiminin, AR-GE çalışmalarının ve ihracatın sürekli arttığını vurgulayan Dr. Eser, yapılan çalışmalar için eski Bakan Dr. Eker'e teşekkür etti.

Toplantının açılışında ECOSA ve TÜRKTED Yönetim Kurulu Başkanı Dr. Mete Kömeağaç, UHK Başkanı

Mustafa Yılmazkart, UTK Başkanı Kemal Kaçmaz ve UFK Başkanı Sebahattin Arslantürk temsil ettikleri sektörlerdeki son gelişmeleri katılımcılarla paylaştı.

Türk tarımı dünyaya örnektir

Eski Bakan Dr. Eker, tohumculuk sektörünün 15 sene öncesindeki durumundan çok ileride olduğunu söyleyerek "Tohumculuk sektörü ile ilgili Kanunu Kasım 2006'da çıkardık. Ağır hakaretler işittik. Ufku olmayanlar sadece yıkmaya ayarlı olanlar bizi çok eleştirdi. Biz onlara aldırmadık." ifadelerini kullandı.

Tohumluk üretiminin arttığını söyleyen Dr. Eker, "Biz 145 bin tonluk tohum üretimini, 775 bin tona çıkardık. Dünyanın üçüncü büyük tohum gen bankasını kurduk. Enformatik kirlilikle 'Şuradan, buradan tohum alıyoruz.' gibi şeyler söyleniyor. Türkiye'de üretilen tohumlarla ilgili maksadı aşan cehalet örneği açıklamalar var. Gerçekle hiçbir bağı bağlantısı yok. Topluma bu kirli enformasyonu enjekte etmeye çalışıyorlar. Kirliliği temizlemek zor olmakla birlikte bizim görevimiz bu kirli havayı, kirli enformasyonu temiz hava ile bertaraf etmek. İnsanlar yedikleri ve içtikleriyle problemli hâle gelmemeli." şeklinde konuştu.

Tek gram GDO'lu tohum ve gıda yok

Eski Bakan Dr. Mehdi Eker, Türkiye'de bir tek gram GDO'lu tohum çekirdeği üretilmediğine vurgu yaparak çıkarılan kanunla çok ağır hapis cezalarının öngörüldüğünü söyledi "Toplumda hâlâ GDO'lu tohumdan söz ediliyor. Doğru malumatı topluma yaymak, sunmak durumundayız." dedi. Tarım sektörüne ilişkin diğer konulardaki gelişmeleri de anlatan Dr. Eker, Türkiye Tohumcular Birliği ve diğer sivil toplum örgütlerine teşekkür etti.

TÜRKTOB 8. Olağan Genel Kurulu Birlik ve Beraberliğin En Güzel Örneklerinden Biri Oldu

Türkiye Tohumcular Birliği 8. Olağan Genel Kurulu 12 Aralık 2015 tarihinde Ankara'da yapıldı.

Türkiye Tohumcular Birliği 8. Olağan Genel Kurulu, Birlik ve bağlı alt birliklerin Yönetim Kurulu Başkanları ve üyeleri, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, aynı Bakanlığa bağlı / ilgili kurumların Genel Müdür ve diğer yöneticileri, sivil toplum ve meslek örgütlerinin başkanları ve TÜRKTOB Üst Kurul Delegelerinin katılımıyla 12 Aralık 2015 tarihinde Ankara'da yapıldı.

Divan Kurulu Başkanlığını Selami Yazar'ın, üyeliklerini ise Hüseyin Özen ve Mehmet Özer'in yaptığı TÜRKTOB 8. Olağan Genel Kurulu, sektörel birlik ve beraberliğin en güzel örneklerinden biri oldu.

Türkiye Tohumcular Birliği Başkanı Yıldırım Gençer Genel Kurulun açılışında yaptığı konuşmada, 8. Olağan

Genel Kurulunu yapan Türkiye Tohumcular Birliğinin tohumculuk sektörün en üst kurumsal temsilcisi olduğunu söyledi. 2006 yılında yürürlüğe giren Tohumculuk Kanunu gereğince 2008 yılında kurulan Türkiye Tohumcular Birliği ve 7 alt birliğin tohumculuk sektöründe bugün gelinen noktaya ulaşılmasında en büyük etken olduğunu ifade eden TÜRKTOB Yönetim Kurulu Başkanı Yıldırım Gençer, başta Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı olmak üzere emeği geçen tüm kişilere ve kuruluşlara teşekkürlerini ilettili.

TÜRKTOB Başkanı Gençer'den "Birlik, beraberlik, azim ve başarı" vurgusu

Genel Kurulların sektör temsilcilerinin bir araya gelmesinin bir vesilesi olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve 8. Genel Kurulda da bu birlikteliği en üst düzeyde hissettiklerini söyleyen Yıldırım Gençer şöyle devam etti: "Türk tohumculuk sektörü artık dünyada konuşulur hâle geldi. Deyim yerindeyse artık kabuğumuzu kırdık."

Burada sadece Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına değil tüm sektörümüze teşekkür etmek gerekiyor. Genç, dinamik, geleceği görme kabiliyetine sahip, bilime ve AR-GE'ye inanan ve yatırım yapan Türk tohumculuk sektörü kısa zamandan neler yapabileceğini gösterdi. Ayrıca her alt birliğimiz kendi alanlarında çok önemli çalışmalara ve başarılarla imza attı."

1980'li yıllardan sonra tohumculuk politikalarının değişimiyle birlikte sektörün hızla büyüdüğünü, alt birliklerin toplam üye sayısının 32 bine ulaşmasıyla Türkiye Tohumcular Birliğinin de güçlendiğini anlatan TÜRKTOB Yönetim Kurulu Başkanı Gençer,

"140 bin ton sertifikalı tohumluk üretiminden 800 bin tona, 17 milyon dolar ihracattan 150 milyon dolar ihracata 10-12 yıl gibi kısa sayılabilecek bir süre içinde ulaştık. Bugün Türkiye, 1 milyar doları aşan ticaret hacmiyle dünyada 10. sırada yer almaktadır." şeklinde konuştu.

Bu başarılar yeterli değil, daha gidecek çok yolumuz var

Mevcut başarıların kendilerini çok sevindirdiğini ancak yeterli olmadığını vurgulayan TÜRKTOB Başkanı Gençer, "Asla rehavete kapılmayacağız, hep birlikte gidecek çok yolumuz, imza atacak çok başarılarımız var. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile çok yakın ilişkilerimiz ve sektörümüzün potansiyeli ve gücü bizim bu konudaki inancımızın temelini oluşturuyor. Bakanlığımız, sektörümü ilgilendiren her konuda görüşlerimizi dikkate alarak karar veriyor." ifadelerini kullandı.

Medya yoluyla yanlış bilinenleri düzeltmeye çalışıyoruz

TÜRKTOB Yönetim Kurulu Başkanı Yıldırım Gençer medya çalışmaları hakkında ise şöyle konuştu: "Medyada tohumculuk sektörüyle ilgili yanlış bilgilerin yayıldığını biliyorsunuz. Türkiye Tohumcular Birliği ve alt birlikler olarak yine medya yoluyla bu yanlış bilinenleri düzeltmeye çalışıyoruz. Ulusal yazılı ve görsel basında temsil gücümüz arttı."

Türk tohumculuğunu dünyaya tanıtıyoruz

T.C. Ekonomi Bakanlığının desteği ile 20 ülkeye ticaret heyetleri düzenledikleri bilgisini veren Gençer, "Türk tohumculuğunun dünyada söz sahibi olmasının ve ihracatımızın artmasının en önemli nedenlerinden biri TÜRKTOB ve bağlı alt birliklerinin yurt dışı faaliyetleridir." dedi.

Tohumculuk sektörünün ulusal stratejik planını hazırlıyoruz

TÜRKTOB ile TÜBİTAK'a bağlı Türk Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü (TÜSSİDE) arasında imzalanan protokolle çalışmalarını başlatan Tohumculuk Sektörü Ulusal Strateji Geliştirme Projesi'nden söz eden Gençer, çalışmaların bir buçuk yıl sonra tamamlanacağını ve Türkiye'nin önünde artık yeni bir yol haritası olacağını söyledi.

Tohumculuk Daire Başkanı Mehmet Sığircı, "Sektördeki olumlu gelişmeler, hedefleri revize etmeyi zorunlu kılıyor."

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü Tohumculuk Dairesi Başkanı Mehmet Sığircı ise tohumculuk sektörünün geldiği noktanın çok sevindirici olduğunu ifade ederek, 2023 yılı için hedeflenen 1 milyon tonluk sertifikalı tohum üretim hedefinin daha üst miktarlara doğru revize edilmesi gerektiğini kaydetti.

Tohumculuk sektörünün yarattığı katma değer in ülke içinde kaldığı vurgusunu yapan Tohumculuk Daire Başkanı Sığircı, "Diğer sektörlerle kıyaslandığında tohumculuğun geldiği durum takdire şayandır. TÜRKTOB, 'Birlikten güç doğar' atasözünün vücuda gelmiş hâlidir, göstergesidir. Tohumculuk sektörü Bakanlığımızın yüz akıdır, TÜRKTOB diğer sektörler için birliktelik örneğidir." dedi.

Açılış konuşmalarının ardından TÜRKTOB Yönetim Kurulu Faaliyet Raporu, Mali Raporlar, Denetim Kurulu Raporu, 2016 Yılı Tahmini Bütçe Raporu görüşüldü ve onaylandı.

Genel Kurul, iç mevzuat değişikliklerinin karara bağlanması, delegelerin görüş ve önerilerinin gündeme gelmesinin ardından Yönetim Kurulu Başkanı Yıldırım Gençer'in teşekkür konuşmasıyla sona erdi.

TÜRKTOB, APSA Genel Kuruluna ve Asya Tohumculuk Kongresine Katıldı

Türkiye Tohumcular Birliği Heyeti, Asya Tohumculuk Kongresi ve Fuarına katıldı.

Türkiye Tohumcular Birliği Heyeti, 15 -20 Kasım 2015 tarihleri arasında Hindistan'da Asya-Pasifik Tohumcular Birliği tarafından düzenlenen Asya Tohumculuk Kongresi'ne ve Fuarı'na katıldı.

Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Ayhan Bilgin, Yönetim Kurulu Üyesi Mehmet Köse ve Genel Sekreter Dr. Muhteşem Torun'dan oluşan TÜRKTOB Heyeti, 47 ülke temsilcisinin hazır bulunduğu Asya Tohumculuk Kongresi'nde ülkemizi temsil etti.

APSA Genel Kuruluna, katılımcı ülkelerin tohumculuk sektörü ile ilgili sivil toplum örgütlerinin toplantılarına ve ikili görüşmelere katılan TÜRKTOB Heyeti, Türkiye'den de 6 firmanın iştirak ettiği Fuarda da incelemelerde bulundu.

2. Uluslararası Bitki Islahı Kongresi ile EUCARPIA Yağ ve Protein Bitkileri Konferansı Antalya'da Yapıldı

2. Uluslararası Bitki Islahı Kongresi ve EUCARPIA Yağ ve Protein Bitkileri Konferansı, Bitki Islahçıları Alt Birliği öncülüğünde 1-5 Kasım 2015 tarihleri arasında Antalya'da düzenlendi.

2. Uluslararası Bitki Islahı Kongresi ve EUCARPIA Yağ ve Protein Bitkileri Konferansı, Bitki Islahçıları Alt Birliği öncülüğünde Türkiye Tohumcular Birliği, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü ve Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü başta olmak üzere Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve ilgili kuruluşları ile Türkiye Bitki Islahçıları Derneği ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Tohumcular Birliği (ECOSA) tarafından FAO, CIMMYT, ICARDA, EUCARPIA gibi uluslararası kurum ve kuruluşlarla birlikte 1-5 Kasım 2015 tarihleri arasında Antalya'da düzenlendi.

Türkiye Tohumcular Birliği Yönetim Kurulu Üyesi, Bitki Islahçıları Alt Birliği Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı ve Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı Dr. Vehbi Eser, Kongrenin açılışında tüm kurumlara teşekkür ettikten sonra Kongre hakkında özetle şunları söyledi: "İkincisini düzenlediğimiz Kongre için 2 yıldan bu yana tüm paydaş kurumlarla ve kişilerle birlikte yorucu bir çalışma içine girdik. Kongremizde bitki ıslahının uygulamalı boyutunu özellikle ön plana çıkardık. Bildiğiniz gibi kongrelerin büyük bölümü bilimsel ağırlıklı oluyor ve bilimsel bilgiyi uygulamaya aktarmak çok kolay değil. Bu nedenle bitki ıslahı konusunda aradaki bu boşluğu biz dolduralım istedik. Uygulama boyutunu ön plana alıyoruz."

Dr. Vehbi Eser, kongrenin içeriğinin çok yoğun olduğunu ve birden fazla dilde çeviri hizmeti verileceğini de hatırlattı. İki yılda bir bu Kongreyi düzenleme kararı aldıklarını söyleyen Dr. Vehbi Eser, tüm katılımcılara teşekkür etti.

Ardından Avrupa Bitki Islahı Araştırmaları Birliği (EUCARPIA) Başkanı Prof. Richard Visser, kurumu hakkında kısaca bilgi verdikten sonra, 2. Bitki Islahı Kongresi'ne katılmaktan dolayı çok mutlu olduğunu ifade etti. EUCARPIA Başkanı Prof. Richard Visser, bitki

ıslahı çalışmalarının ve pratik uygulamalarının sahada görülmesinin çok önemli olduğunu vurguladı ve katılımcılara eş zamanlı olarak düzenlenen Yağ ve Protein Bitkileri Konferansı hakkında açıklamalarda bulundu.

BİSAB Başkanı Doç. Dr. Yalçın Kaya da yaptığı konuşmada Kongrenin temel amacının bitki ıslahı alanında uluslararası çapta yaşanan bilimsel gelişmeleri paylaşmak olduğunu söyledi. Kongre boyunca bitki ıslahı, biyoteknoloji ve genetik olmak üç ana konuda çalışacakları bilgisini veren BİSAB Başkanı Doç. Dr. Yalçın Kaya, tüm bu çalışmalarımız "tohum kalitesinin geleceği içindir" ifadesini kullandı. Kongrenin sonuçlarının bitki ıslahçılarına, özel sektöre, akademisyenlere ve çiftçilere yararlı olmasını dileyen Kaya, kongre kapsamında yapılacak tarihi ve turistik inceleme gezileri hakkında da katılımcıları bilgilendirdi.

TÜRKTÖB Yönetim Kurulu Başkanı Yıldırım Gençer ise tohumculuk sektörü için bitki ıslahı çalışmalarının çok önemli olduğunu söyledi. Dünya nüfusunun sürekli arttığını ve tarım topraklarının azaldığını hatırlatan Yıldırım Gençer, artan nüfusun beslenmesi için birim alandan daha çok ve kaliteli ürün almak gerektiğini ve bun en etkili yolunun yeni ve üstün çeşitlerin geliştirilmesi olduğunu söyledi.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürü Mevlüt Gümüş de yaptığı açılış konuşmasında, Bakanlığının yaptığı çalışmalardan söz ettikten sonra bitkisel üretimin güvenli ve ekonomik olması açısından bitki ıslahının çok elzem olduğunu kaydetti. Bitki ıslahının bilgi, emek ve sabır istediğini ifade eden Mevlüt Gümüş, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı olarak 2004 yılında sektörün önünü açan Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Hakları Kanunu ile 2006 yılında sektörü yeniden yapılandıran Tohumculuk Kanunu'nu çıkardıklarını hatırlattı.

Sertifikalı tohumluk kullanımının önemine değinen ve tohumculuk sektörüne 1,1 milyar TL destek verdiklerini ifade eden Mevlüt Gümüş konuşmasına şöyle devam etti: "2006 yılında çıkan Tohumculuk Kanunu ile Türkiye Tohumcular Birliği ile yedi alt birliği kurulmuştur. Bu birliklerden biri de Bitki İslahçıları Alt Birliğidir. Bitki ıslahçılarının ekonomik ve sosyal haklarını koruyan BİSAB, artık uluslararası kongrelere imza atar hâle gelmiştir. Bu sektörün geldiği noktanın önemli göstergelerinden biridir." Bitkisel Üretim Genel Müdürü Mevlüt Gümüş ayrıca 168 tohumculuk firmasının AR-GE çalışması yapması için yetkilendirildiğini, sertifikalı tohumluk üretiminin 145 bin tondan 800 bin tona çıktığını, ithalatın ihracatı karşılama oranının %31'den %79'a yükseldiğini, Türkiye'nin 148 milyon dolarlık tohumluk ihracatı yaptığını söyledi. Dünyadaki 12 bin endemik bitki türünün 4 bin tanesinin Türkiye orijini olduğunu söyleyen Gümüş, bu zenginliğin yeni bitki çeşitlerinin geliştirilmesi açısından ümit verici olduğunu vurguladı.

Gıda güvenliğinin temelinde tohum bulunduğuna dikkat çeken Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürü Doç. Dr. Masum Burak, "Türkiye biyoçeşitliliği zengin sayılı ülkelerden biri. Bitki ıslahı için en zengin kaynağı endemik bitkiler oluşturmaktadır. Türkiye birçok bitkinin, arpanın, buğdayın, narın ana vatanıdır. Bakanlık olarak son on yılda değişim ve dönüşüm programı ile hayvancılık ve bitkisel üretimde önemli gelişmeler kaydedildi. Tarımı stratejik bir sektör olarak ele aldık. Kamuda AR-GE'yi etkin kullanan bir Bakanlık olarak ortaya çıktık ve bunu ispatladık." dedi.

Türkiye'de AR-GE tarihinin çok eskiye dayandığını kaydeden Doç. Dr. Burak, "Tohumculuk sektörü 1990'lı yıllardan sonra ivmelendi. 49 araştırma kuruluşu önemli çalışmalara imza attı. Enstitülerimizde 2 bin 200 araştırmacı var. 25 enstitümüz bitkisel üretimle ilgili AR-GE çalışmaları yapmakta. Ülkelerin gelişmişlik oranları AR-GE'ye ayrılan pay ile ölçülmekte. 10-15 yıl önce ancak milli hasılamızın binde 18'ini AR-GE'ye ayırabiliyorduk. Bu günümüzde binde 93'e çıktı." dedi.

Doç. Dr. Burak şöyle devam etti, "Tarımsal araştırma bütçesi 11 milyar TL'den geçen yıl 25 kat artış ile 25 milyar TL'ye yükseldi. Dünyanın 3. büyük gen bankasını Ankara'da kurduk.

AB, Avrupa Bitki İslahı Koleji Projesini Onayladı

Bitki İslahçıları Alt Birliğinin de yer aldığı Avrupa Bitki İslahı Koleji Projesi Avrupa Birliği tarafından onaylandı.

Türkiye'nin de içinde olduğu 5 ülkenin (Fransa, Belçika, İspanya, İsveç) dahil olduğu yaklaşık 250.000 avro bütçeli Avrupa ülkeleri arasında Bitki İslahında Master Programı yaptırmayı hedefleyen proje, en yüksek puanlardan birini alarak kabul edildi.

Uluslararası düzeyde bitki ıslahçısı yetiştirmek amacıyla 5 üniversitenin koordinatörlüğüyle, Avrupa Bitki İslahı Koleji (European Plant Breeding College, EPBC) adı altında ortak master programları oluşturularak Avrupa Birliği fonundan Erasmus+ Stratejik Partnership programı kapsamında proje desteği alındı.

En ileri seviyede donatılmış 15 AR-GE merkezi açtık. Tarım Kanunu'ndan hareketle özel sektörün ve üniversitelerin projelerine destek verdik. Araştırma enstitülerinin altyapılarını özel sektörün AR-GE çalışmalarına açtık. TÜBİTAK fonlarından en fazla destek alan kurumuz. 104 milyon TL bütçe aldık 68 proje bitirdik 42 projemiz devam ediyor."

Yürütülen ıslah çalışmaları hakkında değerlendirmede bulunan Masum Burak, "1963 yılından günümüze kadar 929 çeşit geliştirmişiz. Kullanımda olan tarla bitkileri çeşitlerinin %90'ını biz geliştirdik. Çeltikte tamamen ithalatçı iken şimdi tamamen yerli tohum kullanıyor ve ihraç ediyoruz. Dünyada ilk defa çekirdeksiz limon çeşidi tescil ettirdik. Yerli hibrit sebze tohumu üretiminde ivme yakaladık. 2004'e kadar %10 yerli tohum vardı, gerisi ithaldti. Şu anda kullanılan hibrit sebze tohumlarının %60'ı yerli ve 35-40 ülkeye ihraç edilmekte. Bunların temelinde bitki ıslahçıları var. Bu çalışmalarla beraber yasal mevzuatlar da çıkarılmalı. Türkiye, Uluslararası Bitki İslahçı Hakları Koruma Derneğine 2007 yılında üye oldu. Uluslararası alanda da çeşitlerimize sahip çıkabiliyoruz." şeklinde konuştu. Tohumculuk sektörünün rekabetçi güce ulaşması için paydaşlarla birlikte hareket etmeyi ve desteklemeyi sürdüreceklerini belirten Burak, dünyanın gıda güvenliği için ıslahın çok önemli olduğunu söyledi.

Projede, ülkesel koordinatörler olarak Fransa La Salle Beauvais Enstitüsünden Dr. Sebastian Rieder ve Dr. Jean-Paul Reynord, Belçika Gent Üniversitesinden Dr. Wim Hoste, Valencia Politeknik Üniversitesinden Jaime Prohens, İsveç Upsala Üniversitesinden Dr. Anders Kvarnheden ve Ege Üniversitesinden Prof. Dr. Hülya İlbi görev yapacak.

Ülkemizden projede yer alacak diğer kurumlar ise Bitki İslahçıları Alt Birliği, Trakya Üniversitesi Bitki İslahı Uygulama ve Araştırma Merkezi (BISAM) ve Ege Üniversitesi Tohum Teknolojisi Uygulama ve Araştırma Merkezi (TOTEM) olacak. Projeye diğer uluslararası organizasyonlar da destek verecek.

Programda yer alacak öğrenciler ülkemizdeki biyoteknoloji ve tohum firmalarında uygulamalı staj yapacak.

2016 Yılı BİSAB Bitki Islahı Kursları Başlıyor

Bitki Islahı Alt Birliğince düzenlenecek olan 2016 yılı "Bitki Islahı Kursu ile ilgili duyuru aşağıdadır.

Bitki Islahçıları Alt Birliği Bitki Islahı Kursu 2016 Yılı Programı Uygulama Esasları

5553 sayılı Tohumculuk Kanunu 18/b maddesi ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca Bitki Islahçıları Alt Birliğine verilen yetkiye dayanılarak düzenlenecek 2016 yılı Bitki Islahı Kursu Programı uygulama esasları aşağıdadır.

Kursun Şekli

Kurs, teorik eğitim (dersler) ve uygulamalı eğitim olarak yapılacaktır.

Kursun Yeri

Bitki ıslahı ile ilgili temel derslerin verileceği teorik eğitim Antalya'da, uygulamalı eğitimler ise Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü ile Bitki Islahçıları Alt Birliği arasında imzalanan protokol çerçevesinde konularına göre Bakanlığa bağlı farklı tarımsal araştırma ve tohumculuk kuruluşları ile bazı üniversitelerin ilgili bölümlerinde ileride açıklanacak programa göre yapılacaktır.

Kursun Süresi

Kursun toplam süresi, ilgili Yönetmelik gereği 90 gün olacaktır. Teorik eğitim (15-27 Şubat 2016 tarihleri arasında olmak üzere) 13 gün sürecektir. Uygulamalı eğitimler ise toplam kurs süresinden geriye kalan süre (77 gün) iki yıl içerisinde tamamlanacak şekilde, bitki türlerinin özellikleri ve gelişme dönemleri de dikkate alınarak yıl içinde farklı tarihlerde olmak üzere yukarıda açıklandığı gibi farklı konularda ve kuruluşlarda yürütülecektir. Teorik ve uygulamalı eğitim programları hakkında detaylı bilgiler BİSAB'ın web sitesinde (www.bisab.org.tr) duyurulacaktır.

Kursa Katılım Şartları

Teorik ma isteyen herkes ücreti karşılığında katılabilir. Sertifika alabilmek için gerekli olan uygulamalı eğitim

programlarına ise ziraat fakültelerinden en az lisans düzeyinde mezun olanlar katılabilir. Katılımcıların diploma veya bitirme belgesi ile kimlik belgesi suretlerini kurs yetkililerine teslim etmeleri gereklidir.

Sertifika Alma Şartları

Bitki Islahçısı sertifikası almak için hem teorik hem de uygulamalı eğitim programlarına katılmak şarttır. Kursun (teorik) derslerle ilgili kısmının bitiminde yazılı bir ara sınav yapılacak olup geçme notu 100 üzerinden 70'tir. Sınavda başarılı olamayanlar için daha sonra belirlenecek bir tarihte ikinci bir sınav yapılacaktır. Teorik kurs sınavlarında başarılı olamayanlar uygulamalı kursa katılamayacaklardır. Uygulamalı kursların bitiminde kurs yetkililerinin yapacağı değerlendirme sonucu başarılı olanlar, 5553 sayılı Yasa ile verilen araştırmacı kuruluş yetkisine sahip özel sektör kuruluşlarında çalışma hakkına sahip olacakları ve Bakanlıkça kabul edilen bir sertifika almaya hak kazanacaktır.

Kurs Ücreti

Kurs ücreti, günlük 150 TL olup 15-27 Şubat 2016 tarihleri arasında yapılacak olan teorik kısmın ücreti olan 3000 TL'nin (KDV dahil) kurs başlamadan önce Bitki Islahçıları Alt Birliği İktisadi İşletmesinin Türkiye Halk Bankası Mithatpaşa Şubesindeki (IBAN:27 0001 2009 3960 0012 0000 33) hesabına yatırılıp dekontunun 0312 433 30 06 no.lu faksa gönderilmesi ve 0312 433 30 65-66 veya 0533 608 09 85 no.lu telefonlardan ilgili görevlilere bilgi verilmesi gereklidir. Uygulamalı eğitimlerin kurs ücretleri ise 4 taksitte ödenebilecektir.

Konaklama ve Seyahat

Konaklama, yemek ve seyahat harcamaları katılımcılar tarafından karşılanacaktır. Kursun yapılacağı yer ve konaklama ile ilgili bilgiler www.bisab.org.tr adresindedir.

FİDAN AŞ Genel Kurulu Yapıldı

Fidan Üreticileri Alt Birliği üyesi 65 firmanın ortaklığı ile kurulan Fidan Üreticileri Tarım Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketinin 2014 yılı Olağan Genel Kurul Toplantısı 29.11.2015 tarihinde yapıldı.

Gürsel Tanrıver

Türkiye Tohumcular Birliği Yönetim Kurulu Üyesi ve FÜAB Yönetim Kurulu Başkanı Gürsel Tanrıver, FİDAN AŞ Yönetim Kurulu Başkanı Dr. Abdullah Kankaya, TÜRKTOB Genel Sekreteri Dr. Muhteşem Torun, FİDAN AŞ Danışmanı Prof. Dr. Hasan Çelik, FÜAB Genel Sekreteri Handan Büyükdemirci ve FİDAN AŞ ortaklarının katıldığı toplantı Ankara'da Uluslararası Tarımsal Eğitim Merkezi Müdürlüğü toplantı salonunda yapıldı.

Divan Kurulu Başkanlığını Emekli Öğretim Üyesi ve FİDAN AŞ Danışmanı Prof. Dr. Hasan Çelik'in üstlendiği Genel Kurulda konuşan TÜRKTOB Genel Sekreteri Dr. Muhteşem Torun, fidan üreticileri için kurulmuş olan yapının sektöre ve Türkiye'ye faydalı olması temennilerinde bulundu.

FİDAN AŞ Yönetim Kurulu Başkanı Dr. Abdullah Kankaya ise, şirketin kuruluşundan bugüne kadar yaptığı faaliyetler ile ilgili sunum yaptı. Ülkemizde meyve fidancılığı hakkında gerek sertifikasyon gerekse de üretim aşamalarındaki olası problemleri değerlendiren ve üreticilere bilgilendirmelerde bulunan Dr. Kankaya, FİDAN AŞ çatısı altında kurulacak olan damızlık parselleri ile birçok türe ait meyve çeşidinde sertifikalı kademede fidan üretilecek şekilde fidancılık sektörünü adım adım ilerleyeceğini bildirdi.

FİDAN AŞ Danışmanı Prof. Dr. Hasan Çelik ise; asma fidancılığının geçmişi ve geleceği hakkında sunum yaptı. Prof. Dr. Çelik, ülkemizde asma fidanı üretiminin artması ve en hızlı şekilde sertifikalı asma fidanı üretimine yoğunlaşılması gerektiğini belirtti. FİDAN AŞ'nin bu konuda büyük bir önem taşıdığını belirten Çelik, gerek yurt dışından gerekse yurt içinden temin edilen temel kademe asma fidanları ve asma anaçları ile damızlık parselleri kurulacağını bildirdi.

Ardından söz alan FÜAB Başkanı Gürsel Tanrıver, FÜAB çatısı altında toplanan fidan üreticilerine yapılan hizmetler ve faaliyetler hakkında bilgi verdi. Tanrıver, sektörün her geçen gün daha da güçlendiğini ve bu gücün artması için hem Birlik Başkanı hem de FİDAN AŞ Yönetim Kurulu Üyesi olarak her zaman destek olacağını vurguladı.

Genel Kurul, faaliyet raporu ve bilançonun okunması, Yönetim Kurulu ibrası, ana sermaye artışının karara bağlanması gibi maddelerin kabulü, dilek ve temenniler bölümüyle sona erdi. Dilek ve temenniler kısmında katılımcılar tarafından sektörün önemli problemleri olan kaçak fidan üretimi, korsan fidan satışı, sertifikasyon ve döner sermaye ücretlerinin fazla olması gibi konular gündeme taşındı.

FİDEBİRLİK GROWTECH 2015 Fuarına Katıldı

Fide Üreticileri Alt Birliği 2-5 Aralık 2015 tarihleri arasında Antalya Expo Center'da gerçekleştirilen 15. Growtech Uluslararası Sera, Tarım Ekipmanları ve Teknolojileri Fuarı'na katıldı.

Fuar süresince gerek yurt dışından gerekse yurt içinden sektör paydaşları ve yabancı ziyaretçiler ile buluşan FİDEBİRLİK yönetimi, hâlen aktif olarak üye olan 105 üyesini temsilen tanıtımlarda bulundu.

EURASIA | 15.
15. ULUSLARARASI SERA, TARIM EKİPMANLARI
ve TEKNOLOJİLERİ FUARI

1. Ulusal Süs Bitkileri alıştayı İzmir’de Düzenlendi

SÜSBİR ve GTHB Bitkisel retim Genel Müdürlüğü tarafından 13-14 Ekim 2015 tarihlerinde eşme’de “1.Ulusal Süs Bitkileri alıştayı” düzenlendi.

Çalıştaya, SÜSBİR Yöneticileri, BÜGEM Tohumculuk Daire Başkanı Mehmet Sığırcı, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü Bahçe Bitkileri Araştırmaları Daire Başkanı Dr. Nejdet Kaplan, akademisyenler, İzmir ve Antalya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürleri ve Bakanlığın çeşitli kurumlarında çalışan idari ve teknik personel ile ss bitkileri sektörünün tüm paydaşları yanında üniversitelerden gelen ğretim yeleri katıldı.

SÜSBİR Başkanı Selahattin Altun alıştayın açılışında yaptığı konuşmada; ss bitkilerinde TÜİK rakamlarına göre toplam üretim alanının 49.000 dekar olduğunu, bu rakamın %50’sinin SÜSBİR kayıtlarında bulunduğunu söyledi.

Sektörün kayda giren üretim alanının, gerçek üretim yapılan alanın yaklaşık %20’si olduğunu, sektörün

potansiyelinin ortaya konulabilmesi için üretim alanları, üretici sayısı ve üretim miktarlarının bir an önce tespit edilmesi gerektiğini vurgulayan SÜSBİR Başkanı Altun, Birliğin bu konuda farklı projeler yürüttüğünü kaydetti.

SÜSBİR Başkanı Altun "Bakanlığımıza, retim alanları ve üretim miktarlarının tespitinde oldukça önemli görevler düşmektedir. Üretim yapılan arazilerin büyük bölümü kiralıktır. Yatırımların çoğunun kiralık alanlara yapılması, özellikle çok yıllık dış mekân süs bitkileri üretiminde uzun dönem kiralamalarda ve arazi bulmada yaşanan sıkıntılar, üretim yapılan bölgelerin çoğunun imar planlarının içinde kalması gibi sorunlar, üretim alanlarında artışı engelleyen unsurlardır. Sektörün arazi sorununun çözüm yollarından birisi, kamu elindeki kullanılmayan arazilerin uzun dönem kiralama ile üreticilere tahsisidir. Bunun dışında üretim bir araya toplanması, kümelenme modelinin en güzel örneğini oluşturacak olan organize tarım bölgeleri konusunda, sektörümüzün oldukça uygun olduğu düşünmektedir." dedi.

Kurulacak Süs Bitkileri Organize Tarım Bölgelerinin üretimden pazarlamaya, girdi temininden AR-GE’ye kadar sektörün tüm paydaşlarını bir araya toplayacağını ifade eden SÜSBİR Başkanı Altun sektörün ulaştığı rakamlar hakkında bilgi verdi.

Altun, "2014 yılı süs bitkileri üretim değeri yaklaşık 5 milyar TL’dir. 49 bin dekarlık alanda yaratılan üretim değeri, yaklaşık 70 milyon dekada ürettiğimiz buğday üretim değerinin neredeyse yarısı kadardır. Sektördeki emek yoğun iş gücünün istihdama katkısı ise; doğrudan istihdam 75 bin civarındayken dolaylı istihdam 700 bine yaklaşmaktadır. Süs bitkileri sektörü gelişmeye paralel olarak her yıl dış ticaret hacmini de genişleten bir sektördür. 2014 yılında yaklaşık 170 milyon dolarlık bir dış ticaret hacmi oluşturulmuştur. Dış ticaret açığı ise 10 milyon dolardır.

Selahattin Altun

Ancak sektör ihracatında artış hızı ithalat artışından fazla olduğu için bu dengenin 2015 yılında ihracat lehine döneceği düşünülmektedir. Kaldı ki; 2015 yılı sekiz aylık verilerinde sektör 54 milyon dolarlık ihracata karşılık 53 milyon dolarlık ithalat yapmış ve 1 milyon dolar ihracat fazlası gerçekleşmiştir. Sektörün 2013 ve 2014 yıllarındaki dış ticaret açığının en büyük sebebi; üretim materyali dışında (fide, fidan) özellikle sektörün en büyük alıcısı konumunda olan belediyelerin tercih ettiği büyük ağaçlardır. Yurt içinde bu ağaçların yetiştirilmesi elbette mümkündür. Ancak tercih edilen bu ağaçların yetişmesi üretimde en az 10 yıl sermaye dayanma gücü ve büyük araziler istemektedir. Sektöre hiçbir destek olmadığı düşünüldüğünde, belediyelerin de görselliği ön planda tutarak daha küçük fidanlardan yana tercihlerini kullanmadıkları sürece, büyüyen ve gelişen şehirler de ithal ağaçlarla bezenmeye devam edecektir. Mevzuat anlamında boşluklarımızı tamamlamaya başladık, Süs Bitkileri ve Çoğaltım Materyallerinin Üretimi ve Pazarlanmasına Dair Yönetmelik'in yayımlanması sektör adına oldukça büyük bir adım olmuştur. Bu Yönetmelik şartlarının yerine getirilmesinde Bakanlığımıza ve üreticilerimize çok iş düşmektedir." şeklinde konuştu.

Sektörün kalite standartlarının belirlenmesi ve Türkiye süs bitkileri markasının oluşturulması yönünde çalışmalarının devam ettiğini kaydeden SÜSBİR Başkanı Altun; "Türk Standartları Enstitüsünce Süs Bitkileri Teknik Komitesi oluşturulmuştur. SÜSBİR Kalite Standartları Danışma Komitesince hazırlanan çalışmalarda bu komitede değerlendirilerek ve önümüzdeki aylarda sektörümüze yönelik TSE standartları yayımlanmış olacaktır. Böylelikle en azından kamu alımlarında bir düzen gelecektir." dedi.

Çalıştayın, sektörün sorunlarının ve çözüm önerilerinin ortaya konulacağı bir platform olacağına inancının tam olduğunun altını çizen Altun, çalıştay sonucunda yayımlanacak raporun sektörün rehberi olacağını ve çalıştayın sonuçlarının hayata geçmesi konusunda SÜSBİR olarak her türlü katkıyı vereceklerini belirtti.

Ardından söz alan Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü Tohumculuk Daire Başkanı Mehmet Sığırcı ise, Türkiye'nin süs bitkileri üretiminde ekoloji, kalifiye eleman potansiyeli, üretim maliyetlerinin düşüklüğü ve vejetasyon süresi olarak çok avantajlı bir konumda olduğunu söyledi.

Tohumculuk Daire Başkanı Mehmet Sığırcı; "Süs bitkileri katma değeri en yüksek tarımsal üretim kollarından birisidir. İstihdam açısından ciddi bir potansiyele sahiptir. Ayrıca, süs bitkisi yetiştiriciliği 2015 yılında ilk defa iyi tarım uygulamaları kapsamında destekleme ödemesi kapsamına alınmıştır." dedi.

Başkan Sığırcı, Kalkınma Bakanlığına sunulan "Doğal Çiçek Soğanlı Bitkileri Koruma Projesi"nin onaylandığını, proje hayata geçirildiğinde, sektörün sorunlarına çözüm getirmesi ve gelişmesi açısından büyük katkılar sağlayacağını kaydetti.

Çalıştay'da iki gün boyunca süs bitkileri yetiştiriciliği, süs bitkileri pazarlama ve destekleme politikaları, süs bitkileri sektöründe izlenebilirlik ve doğal çiçek soğanları olmak üzere dört ana konuda ortaya çıkan sorunlar ve çözüm önerileri tartışıldı.

Süs Bitkileri Sektörü 64. Hükümet Programında

Süs Bitkileri Üreticileri Alt Birliği tarafından yapılan uzun dönemli çalışmaların sonucu olarak programda ilk kez süs bitkileri sektörüne yer verildi.

Süs Bitkileri Üreticileri Alt Birliği girişimlerinin meyvelerini toplamaya başladı. Sektörün taleplerinin bir bölümü ilk kez bir Hükümet Programına alındı.

1 Kasım 2015 seçimleri sonrasında kurulan 64. Hükümetin Programı, 9 Aralık 2015 tarihinde Başbakan Ahmet Davutoğlu tarafından kamuoyuna açıklandı.

Süs Bitkileri Üreticileri Alt Birliği tarafından yapılan uzun dönemli çalışmaların, hazırlanan öneri paketlerinin, Birlik çatısı altında güç oluşturma sonucunda bir Hükümet programında ilk kez süs bitkileri sektörüyle ilgili düzenlemelere yer verildi.

Başbakan Ahmet Davutoğlu tarafından

- İşletme büyüklüğü 5 dekarın altındaki süs bitkisi yetiştiriciliği yapan çiftçilere destekleme ödemesi yapılacağı
- Seraların modernizasyonu için faizsiz kredi verileceği

- Seralara ticarethane elektrik ücreti yerine sulama suyu elektrik ücreti uygulanacağı ve bu uygulamaların üç ay içinde hayata geçirileceği açıklandı.

SÜSBİR'den üyelere ve diğer firmalara yönelik yapılan açıklamada ise; "Tarım sektörü için yapılacak yeni pek çok uygulama ve verilecek destekler sektörümüzü dolaylı da olsa ilgilendirmektedir.

Ancak, doğrudan sektörümüzün adıyla yapılan destek açıklamalarının ilk kez Hükümet Programına girmiş olması, Birliğimizin temsil kabiliyetinin ve sektör adına yaptığı çalışmaların en önemli sonuçlarından biri olarak değerlendirilmektedir.

SÜSBİR, 64. Hükümet Programında açıklanan ve tarihe bağlanan uygulamaların takipçisi olacak ve üyelerinin diğer taleplerinin gerçekleşmesi için her platformda çalışmalarını sürdürecektir. SÜSBİR'e üye olun güçlü olun." ifadeleri kullanıldı.

SÜSBİR Başkanı Altun: Süs Bitkileri Sektörü Artık Türkiye'den Takip Ediliyor

SÜSBİR'in desteklediği
Flower Show İstanbul Süs Bitkileri Peyzaj ve Yan Sanayileri İhtisas Fuarı
26-29 Kasım 2015 tarihleri arasında İstanbul'da yapıldı.

Bu yıl 7'ncisi düzenlenen ve SÜSBİR'in desteklediği Flower Show İstanbul Süs Bitkileri Peyzaj ve Yan Sanayileri İhtisas Fuarı 26-29 Kasım 2015 tarihleri arasında İstanbul'da on binleri buluşturdu.

Açılış töreninde CYF Fuarçılık Yönetim Kurulu Başkanı Hakan Yüksel, Süs Bitkileri Üreticileri Alt Birliği Başkanı Selahattin Altun, Orta Anadolu Süs Bitkileri ve Mamülleri İhracatçıları Birliği Başkanı Osman Bağdatlıoğlu, Peyzaj Mimarları Odası İstanbul Şubesi Başkanı Murat Ermeydan, Türkiye Tohumcular Birliği Başkanı Yıldırım Gençler, Gıda,

Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tohumculuk Daire Başkanı Mehmet Sığircı ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreteri Hayri Baraçlı birer konuşma yaptı.

Süs Bitkileri Üreticileri Alt Birliği Başkanı Selahattin Altun törende yaptığı konuşmada; " 7. sinin açılışını yaptığımız Flower Show Fuarı, süs bitkileri sektörünün geldiği noktanın en güzel göstergelerinden biridir.

Sessiz sedasız büyüyen ve Türkiye'nin yüz akı olacak sektörümüzün daha çok farkındalık yaratması için SÜSBİR 4 yıldır fuara tam destek vermektedir. Böylesi büyük bir ihtisas fuarı sektörün hak ettiği noktaya gelebilmesi için bir araçtır." şeklinde konuştu.

SÜSBİR Başkanı Selahattin Altun, eskiden sektörün Avrupa'da düzenlenen fuarlardan takip edildiğini şimdi ise Avrupalı temsilcilerin sektörü Türkiye'den takip ettiğini vurgulayarak Flower Show'un Avrasya'nın en büyük fuarı olduğunu kaydetti.

Altun konuşmasına şöyle devam etti: Bundan 25 yıl önce sektörümüz sadece kesme çiçek üretimi ile biliniyordu. Sektördeki gelişmeler ve bilinçlenmeyle beraber iç ve dış mekân süs bitkileri üretimi artmaya başladı. Sektörün dış ticaret hacmi 170 milyon dolara ulaştı.

Her geçen gün büyüyen sektörümüzün SÜSBİR çatısı altında toplanması, mesleki dayanışmanın sağlanmasını, ekonomik ve sosyal hakların korunmasını, yatırım, inceleme ve araştırma imkânlarını artmasını, kaliteli üretimin ve ihracatın yükselmesini sağlayacaktır.

Sektörün bundan sonra devletin desteğine daha çok ihtiyaç duyduğunu ifade eden SÜSBİR Başkanı Selahattin Altun, "Türk süs bitkilerini dünya markası yapmak mümkün, bunun için tüm sektörü SÜSBİR çatısı altında toplanmaya davet ediyoruz." dedi.

Türkiye Tohumcular Birliği Başkanı Yıldray Genç ise SÜSBİR'i bünyesinde bulunduran TÜRKTOB'un da Flower Show Fuarı'nın ev sahiplerinden biri olduğunu söyledi. Sektörün bu yapılanmasının 2006 yılında çıkan Tohumculuk Kanunu ile gerçekleştirildiğini ifade eden Genç, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına yasal düzenlemeler ve destekleri için teşekkür etti. TÜRKTOB Başkanı Yıldray Genç, 5 ay sonra başlayacak Expo 2016 Antalya organizasyonunda da TÜRKTOB ve

SÜSBİR'in önemli görevler üstlendiğini söyledi. Flower Show ile birlikte Expo 2016'nın süs bitkileri sektörünün tanıtımı için çok önemli olduğunu vurgulayan Genç, organizasyon komitesine, katılımcılara ve ziyaretçilere teşekkür etti.

Açılış konuşmalarının ardından, TÜRKTOB Başkanı Genç, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreteri Hayri Baraçlı'ya, SÜSBİR Başkanı Selahattin Altun ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Daire Başkanı İhsan Şimşek'e yerli üretime destekleri için birer plaket takdim etti.

Protokol daha sonra fuar alanında incelemelerde bulundu.

SÜSBİR-EXPO 2016 İş Birliği

SÜSBİR, Antalya'da 23 Nisan 2016'da açılışı yapılacak olan Çiçek ve Çocuk temalı EXPO'da yerini alıyor.

Botanik EXPO, dünyanın gözlerinin çevrildiği gelecek nesillerin yaşama alanları, doğal kaynakları ve bunlara bağlı geçim kaynakları, sürdürülebilir kalkınma, yeşil yaşam gibi kavramların çocuklara aktarımı konularında, kentsel yaşamın çocuklara ve yeşile bıraktığı yer hakkında birlikte düşünme, çözümler üretme, dünyayla paylaşmada eşsiz bir fırsat sunacak.

Bu fırsatı en iyi şekilde değerlendirmek isteyen SÜSBİR, 21 Kasım 2015 tarihinde EXPO 2016 Antalya Ajansını ziyaret ederek, dönemin Ajans Genel Sekreteri Haşmet Suiçmez'le bir toplantı yaptı.

İş birliğinin ele alındığı toplantıda konuşan dönemin EXPO 2016 Antalya Ajansı Genel Sekreteri Haşmet Suiçmez, süs bitkileri sektörünün ve üreticilerin önünü açacak gelişmelere olumlu baktıklarını ifade ederek SÜSBİR'in EXPO'ya katkısından memnun olduklarını vurguladı.

SÜSBİR Yönetim Kurulu Üyeleri ise ortak açıklamayla; SÜSBİR olarak Türkiye'nin ilk EXPO'suna katkı sunmaktan mutluluk duyacaklarını dile getirdi.

İş birliği çerçevesinde; SÜSBİR'in kurumsal bahçeler bölümünde bir bahçe ile yer alması, düzenlenecek yarışmalarla ilgili sorumluluk alması, iç mekân bahçelerindeki bitki, ürün, kesme çiçek gibi sergiler için organizasyonlarda görev alması ve üyeleri aracılığıyla sergiler düzenlemesi mümkün olacak.

SÜSBİR ayrıca; Business to Business ve en iyi uygulamalar gibi konularda da organizasyona etkin olarak dahil olabilecek, kültürel etkinlikler kapsamında da kongre, toplantı, çalıştay, panel gibi sektörle ilgili organizasyonlar düzenleyebilecek.

SÜSBİR'in EXPO çalışmaları için bir heyet kurması da kararlaştırılan toplantıya; SÜSBİR Yönetim Kurulu Üyeleri; Barış Işık, Yasin Otuzoğlu, SÜSBİR Genel Sekreteri Hatice Ünal, EXPO 2016 Antalya Ajansı Genel Sekreteri Haşmet Suiçmez, EXPO Genel Sekreter Yardımcıları Levent Murat Danışman ve Mücahit Şengül katıldı.

SÜSBİR Heyeti, EXPO 2016 Antalya Sergi Alanı ve Projeye ilgili bilgi aldıktan sonra İç Mekân Bahçeleri ve Sergi Alanında incelemelerde bulundu.

TODAB'ın İlk Sektörel Ticaret Heyeti Kırgızistan'da

Fidan Üreticileri Alt Birliği ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü iş birliğinde Sert Çekirdekli Meyve Fidanı Yetiştiriciliği Çalıştayı yapıldı.

Ayhan Bilgin

Tohum Dağıtıcıları Alt Birliği ilk sektörel ticaret heyeti programını Kırgızistan'ın Başkenti Bişkek'te düzenledi. 13-18 Aralık 2015 tarihleri arasında gerçekleşen sektörel ticaret heyeti programında resmi ve teknik ziyaretler ile ikili görüşmeler yapıldı.

Türkiye Tohumcular Birliği Başkan Yardımcısı ve Tohum Dağıtıcıları Alt Birliği Başkanı Ayhan Bilgin, programın açılışında yaptığı konuşmada iki halkın yüzyıllardır kardeşlik hukuku içinde stratejik ortaklığını sürdürdüğünü ve Kırgızistan'ın bağımsızlığından itibaren bu birlikteliğin artarak devam ettiğini söyledi. Türk tohumculuk sektörünün özellikle son 10 yılda yakaladığını değişim ve dönüşümü örnekleriyle anlatan TODAB Başkanı Ayhan Bilgin, "Türkiye zengin doğal kaynakları, endemik çeşitliliği, tarıma elverişli toprakları, sulama imkânları ve profesyonel çiftçileriyle dünyaya örnek olmaktadır. Tarımsal hasıla açısından Avrupa'da birinci, dünyada yedinci olan Türkiye, tohumculuk sektöründe de ilk 10'dadır. Türk tohumculuk sektörü olarak amacımız dost ve kardeş ülkelerle bilgi birikimimizi paylaşmak ve ticaretimizi daha üst noktalara taşımaktır, bu nedenle Kırgızistan'dayız." dedi.

Tohum Dağıtıcıları Alt Birliğinin ülkenin dört bir yanına dağılmış 5.500 üyesiyle Türkiye'nin en büyük sivil toplum örgütlerinden biri olduğunu hatırlatan Ayhan Bilgin, Kırgızistan'da faaliyet gösteren tohum dağıtıcılığı, üreticiliği ve sanayiciliği yapan kurum ve kuruluşlarla ikili görüşmeler, toplantılar ve tanıtım kapsamında buluşma amacını taşıyan TODAB'ın düzenlediği ilk sektörel ticaret heyeti programının verimli geçeceğine ve somut sonuçlar vereceğine inandığını söyledi.

Türkiye'nin Bişkek Büyükelçisi Metin Kılıç ise, Türkiye'nin Kırgızistan'da tarım alanında fasulye ticareti ile sınırlı kaldığını ve buradaki fasulye tohumlarının yenilenmesine öncelik verilmesi gerektiğini belirtti. Kılıç, Türkiye'nin kaliteli tohum sağlayarak Kırgızistan'ın 10 yıl içinde dünyanın belli başlı ürünleri üreten bir ülke hâline geleceğine olan inancını ifade etti.

Kırgızistan Tarım ve Sulama Bakanı Canıbek Kerimaliyev de Kırgızistan halkının refahının yükseltilmesi için verdikleri destekten dolayı Türk iş adamlarına teşekkür etti. Kerimaliyev, sektörel ticaret heyeti programının her iki taraf için de başarılı geçmesini arzuladığını ve tarım alanındaki iş birliği imkânlarını geliştirmek istediklerini ifade etti.

Öte yandan, Türkiye dahil birçok ülkeye ihraç etmek amacıyla fasulye yetiştiriciliği yapan çiftçilerin bu yıl pazarlamada yaşadığı sorunların giderilmesiyle ilgili Anadolu Ajansı muhabirinin sorularını yanıtlayan TODAB Başkanı Ayhan Bilgin, "Kırgızistan'a 17 sene önce bir fasulye tohumu gelmiş. Hâlâ o fasulye tohumunu ekiyorlar. Artık kardeşlerimizin tohumculuk sektöründe ilerlemesi gerekiyor. Eğer biz de en ufak bir yol gösterebilirsek hem Türkiye açısından hem Kırgız kardeşlerimiz açısından çok güzel olacak." dedi.

Açılış toplantısına Ekonomi Bakanlığı ile GTHB yetkilileri, Türkiye Cumhuriyeti Bişkek Büyükelçisi, TÜRKTOB Başkanı Yıldırım Gençler ile Kırgızistan Tarım Bakanı Yardımcısı, Türkiye Bişkek Ticaret Müşavirliği, Kırgızistan Tohumcular Birliği Başkanı, Kırgız-Türk İşadamları Derneği, Kırgızistan Genç İşadamları Derneği ve diğer kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerinin temsilcileri katıldı.

Kırgızistan-Türkiye Tarım ve Tohum Sektörleri Arasında İşbirliğinin Geliştirilmesi İş Forumu'nun ardından TODAB üyesi firmalar, Kırgız firmalarla ikili görüşmeler yaptı. Türk Tohumculuk Sektörü Heyeti Kırgız Cumhuriyeti Bitki Çeşitleri ve Genetiği Denetim Merkezi, Atalyk Şirketi Tohum İstasyon Merkezi, Arashan Deneme Bahçesi ve Manas Üniversitesini ziyaret etti.

TODAB Yönetim Kurulu Başkanı Ayhan Bilgin, TÜRKTOB Yönetim Kurulu Başkanı Yıldırım Gençler, GTHB Tohumculuk Daire Başkanı Mehmet Sığırcı Kırgızistan Cumhuriyeti Tarım ve İslah Bakanı Turdunazir Bekboev'i makamında ziyaret ettikten sonra Türkiye'ye döndü.

UR-GE Projeleri Tüm Hızıyla Devam Ediyor

Tohum Sanayicileri ve Üreticileri Alt Birliğinin yürüttüğü Antalya Tohumculuk Sektörünün Geliştirilmesi Projesi başarıyla tamamlandı.

Tohum Sanayicileri ve Üreticileri Alt Birliğinin Ekonomi Bakanlığı, Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Programından (UR-GE) aldığı destekle yürüttüğü Antalya Tohumculuk Sektörünün Geliştirilmesi Projesi başarıyla tamamlandı. Projenin 3 yıllık uygulama süresinin sona ermesiyle birlikte, eğitim, yurt dışı pazarlama ve alım heyeti faaliyetlerine katılan TSÜAB üyesi firmalar 3 yıl süreyle bireysel danışmanlık hizmetleri için destek başvurusu hakkını elde ettiler. Aynı program kapsamında yürütülen Marmara Bölgesi Tohumculuk Sektörünün Geliştirilmesi Projesi ve İç Anadolu Bölgesi Tohumculuk Sektörünün Geliştirilmesi Projesi faaliyetlerine ise eğitim ve yurt dışı pazarlama programlarıyla devam ediliyor.

Marmara Bölgesi Tohumculuk Sektörünün Geliştirilmesi Projesi

Projenin ikinci yurt dışı pazarlama faaliyeti 11-15 Kasım 2015 tarihleri arasında Almanya'ya düzenlendi. Heyette, Bursa, MTN, Agromar, HT, Tarar, İstanbul, Can1, United Genetics, Sarı, Anadolu, Paşa, CTO, Limagrain, Asgen, Marmara, Vedat Alacalı, Trakya, Metgen, Bestom şirketleri ile TSÜAB Yönetim Kurulu ve Sekreteryası yer aldı.

Almanya'daki tohumculuk sektörü hakkında bilgi sahibi olmak ve Agritechnica Fuarını ziyaret etmek amacıyla düzenlenen

heyette ilk ziyaret Bayer firmasının Tohum Bilim Merkezine yapıldı. Öğleden sonraki programda ise Federal Çeşit Tescil Kurumuna bir ziyaret gerçekleştirildi. Burada katılımcılar Almanya tohumculuk sektörünün yapısı hakkında bilgi edinme fırsatı buldular. Heyet ikinci gün programında Hannover Agritechnica Fuarı'nı, öğleden sonra ise KWS firmasını ziyaret ettiler.

İç Anadolu Bölgesi Tohumculuk Sektörünün Geliştirilmesi Projesi

Projenin ilk yurt dışı pazarlama faaliyeti 13-19 Eylül 2015 tarihleri arasında Birleşik Krallık'a düzenlendi. Ülkenin tohumculuk sektörü yapısı hakkında bilgi edinmek amacıyla gerçekleştirilen faaliyete Protein, Yonca, Obruklular, Tar-Ship, ATA, NBC, Sim-Arzuman, Biotek, Avtar, Yiğit, Taşpınar, İsmailoğulları, Maro, Kappadokia, Avesa, Kazak, Beta, Tümaş, Tareks, Tezel firmaları ve TSÜAB Yönetim Kurulu ile Sekreteryası katıldı. Heyet ilk olarak önemli araştırma kuruluşları arasında yer alan NIAB'ı ziyaret etti. İkinci gün Elsom Seeds firması ile AHDB ziyaret edildi. Agri firması ise programın 3. gününde ziyaret edilen firma oldu.

Heyet son gün programı çerçevesinde SASA (İskoçya Tarım Bilim ve Danışmanlık Kurumu) ile Agrico firmasını ziyaret etti.

Fahri Harmanşah'ın "TİGEM HATIRALARI" İsimli Kitabı Çıktı

Bu kitap, Cumhuriyetimizin kazanımlarından ve en önemli tarım kuruluşlarından biri olan TİGEM'in, tarihi geçmişine ışık tutmakla kalmayıp aynı zamanda ülkemiz tohumculuğunun geçirdiği aşamaları anılarla mercek altına almaktadır. Kitabın adı her ne kadar "TİGEM HATIRALARI" olsa da hatıraların ötesinde esas itibarıyla tohumculuğumuzun ve özellikle özel sektör tohumculuğunun gelişiminin nirengi noktalarını, kilometre taşlarını ortaya koyan yarı belgesel bir kitaptır.

Dünyada buğday ıslahında sağlanan başarı ve değişim, 1960'lı yıllarda "yeşil devrim" olarak adlandırılan gelişmeler ve insanlığın açlıktan kurtuluşu ile

Türkiye'nin bundan nasıl yararlandığı Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'tan bir anı adı altında anlatılmaktadır. TİGEM'de yaşanan olaylar, "Duyduklarım", "Gördüklerim" ve "Yaşadıklarım" adı altında anlatılmıştır, çoğu ders çıkarılacak ve ibret alınacak niteliktedir. Bir solukta okunabilecek, akıcı bir dille yazılmış edebi eser niteliğindedir. Haberleşme, yaşam şartları, teknolojik gelişmeler unutulmayacak anılarla hafızalara kazınacaktır.

Tohumculuk Sektöründe Üniversite, Kamu, Özel Sektör İş Birliğinin Geliştirilmesi Çalıştayı Yapıldı

Tohum Sanayicileri ve Üreticileri Alt Birliği tarafından düzenlenen Çalıştay
30 Kasım-1 Aralık 2015 tarihlerinde Antalya'da yapıldı.

Yıldırım Genç

Sektör Ciddi Anlamda Kabuk Değiştirdi

Türkiye Tohumcular Birliği ve TSÜAB Başkanı Yıldırım Genç açılıшта yaptığı konuşmada her yıl Tohumculuk Çalıştayı organize ettiklerini hatırlattı.

Sektörün her geçen gün geliştiğine işaret eden Genç, üniversite, kamu ve özel sektör iş birliğini önemsediklerini dile getirdi. Genç, şunları söyledi: Bugün artık, 50 milyar dolar olan dünya ticaret hacmi içerisinde 1 milyar dolarla ilk 10 içerisinde yer alıyoruz. Bugün, 800 bin tonları aşan sertifikalı tohumluk üretimimizle önemli üretim miktarlarına imza atıyoruz. 150 milyon doların üzerindeki ihracatımızla 70'den fazla ülkeye tohum ihraç ediyoruz. Bunlar, sektörümüzün son 15-20 yılına, belki geriye doğru 30 yıla baktığımız zaman çok önemli gelişmeler. Sektör ciddi anlamda kabuk değiştirdi. Bugün gelmiş olduğu noktada önemli işler yapıyor. Başarıya her geçen gün daha hızlı şekilde koşuyor. Tabii bu gelişmeler, sektörümüz için yeterli değil. Ülkemizin hem bulunduğu coğrafya içerisinde hem de dünyada tohumluk konusunda daha önemli yerlerde, daha üst sıralarda yer alması gerektiğini düşünüyoruz.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdür Yardımcısı Ümit Bayram Kutlu, Çalıştayda yaptığı konuşmada, tohumculuk sektörünün öneminin yadsınmayacağını belirtti. Bitkisel üretimin verimliliği ve kalitesinin artırılmasının tohuma bağlı olduğunu vurgulayan Kutlu, şunları kaydetti: "Bu çerçevede baktığımız zaman her ne kadar nüfus artışı, tarım arazilerimizde daralma olsa da ürünlerimizdeki verimlilik, üretim miktarlarımızdaki artış, tamamen sertifikalı tohum kullanımıyla süregelmekte. Türkiye'de de sektörde ciddi dönüşüm var. Tarım arazilerimiz belli, 24 milyon hektar. Etkin olarak kullanılan miktara baktığınız zaman daha da düşüyor. Nüfus yoğunluğuyla bunu irdelerseniz, 30-40 yıl önce kişi başına yaklaşık 4 dekar düşmüş. Bugün 80 milyonluk nüfusumuz, yaklaşık 2,5 milyon da misafirimiz var. Öyle baktığınızda bitkisel üretimde arazi miktarı kişi başına 3 dekarın altına düştü. Bu, biraz endişe verici. 2023 hedefleri çerçevesinde düşünersek, 2050'yi de dikkate alırsak, herhalde bu alan 2,5 dekarın altına düşüyor. Yani kişi başı üretim için 2 dekarlık alana doğru gidiyoruz."

Ümit Bayram Kutlu

Milli Tohumculuğun Geliştirilmesi Hedefleniyor

Kutlu, bitkisel üretimde verimliliği sağlamanın tek yolunun sertifikalı tohum olduğunu vurguladı. Bu alandaki üretimde ciddi artışlar elde ettiklerine dikkati çeken Kutlu, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı olarak sektöre önemli destek verdiklerini anlattı. Kutlu, milli tohumculuğun geliştirilmesi ve Türkiye'nin bölgesinde tohumculuk sektöründe söz sahibi olmasının hedeflediğinin altını çizdi. Türkiye'nin 45 milyar dolar üzerindeki dünya ticaret hacminde şu anda 1,3 milyar doları yakalamış durumda olduğunu bildiren Kutlu, ülkenin sahip olduğu ticaret hacmiyle bu alandaki payını arttırabileceğini söyledi. Kutlu, 64. Hükümetin programında tohumculuktaki gelişmeler, inovasyon ve kümelenmenin yer almasının sevindirici olduğunu ifade etti. 2023 hedefinin, 1 milyon tonun üzerinde üretim olduğunu bildiren Kutlu, şöyle konuştu: "Avrupa Birliğine baktığımız zaman da yaklaşık 11 milyar dolarlık bir üretim, ticaret hacmi var. Türkiye, burada pay alıyor. Rusya'ya baktığınız zaman, hemen komşumuz, şu anda ciddi bir ürün satıyoruz, 28 milyon dolarlık ihracatımız var. Ciddi bir rakam. Avrupa Birliği ülkelerine ciddi miktarda tohum satıyoruz, bölge ülkelerine satıyoruz. Bunun daha da gelişmesinde fayda var."

Çalıştayın açılışında Antalya Vali Yardımcısı Halil Serdar Cevheroğlu da tarımın ve Antalya'nın önemini vurgulayan bir konuşma yaptı.

Ardından Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının tohumculuk ile ilgili birimleri, üniversitelerden akademisyenler ve tohumculuk sektöründen temsilcilerinden yaklaşık 400 kişiyi buluşturan ve Çalıştayda "Tohumculuk Sektöründe Üniversite, Kamu, Özel Sektör İş Birliğinin Geliştirilmesi" ana başlığında 3 oturum gerçekleşti.

Son olarak Türkiye Tohumcular Birliği ve TSÜAB Başkanı Yıldırım Genç ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdür Yardımcısı Ümit Bayram Kutlu başkanlığında TSÜAB üyelerinin sorunlarının ve çözüm önerilerinin tartışıldığı kapanış toplantısı yapıldı.

TSÜAB Endonezya ve Malezya'daydı

Tohum Sanayicileri ve Üreticileri Alt Birliği tarafından düzenlenen Çalıştay
30 Kasım-1 Aralık 2015 tarihlerinde Antalya'da yapıldı.

Tohum Sanayicileri ve Üreticileri Alt Birliğinin T.C. Ekonomi Bakanlığı koordinasyonu ile gerçekleştirdiği "Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği" ve "Sektörel Nitelikli Ticaret Heyeti ve Alım Heyeti Programları Desteği" kapsamındaki faaliyetleri 24-31 Ekim 2015 tarihleri arasında "Endonezya ve Malezya'da devam etti.

Sektörel Ticaret Heyeti Programı'na Ankara, Konya, İzmir, Adana, Balıkesir, Bursa, Diyarbakır, Mersin illerindeki hububat, endüstri bitkileri ve sebze tohumluğu alanında faaliyet gösteren TSÜAB üyesi 36 firma katıldı.

TSÜAB Yönetim Kurulu Başkanı Yıldırım Genç, Yönetim Kurulu Üyeleri; Ali Üstün, Ali Özen ve Refik Akçakaya, T.C. Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü Tarım Dairesi Başkanı Tayfun Kılıç'ın da yer aldığı Endonezya Sektörel Ticaret Heyeti Programının açılışı Endonezya Tarım Bakanlığı temsilcileri, Endonezya Tohum Üreticileri Birliği adına Yönetim Kurulu Başkanı ve Yönetim Kurulu üyeleri ile tohumlukların üretimi, ticareti, dağıtımı alanında faaliyet gösteren üyelerinin katılımıyla yapıldı.

TSÜAB Başkanı Yıldırım Genç, açılış konuşmasında Endonezya ve Türkiye tohumculuk sektörleri arasında gerçekleşen bu ilk sektörel buluşmanın, ikili ilişkilerin geliştirilmesi ile birlikte, Türkiye'nin coğrafi konumu itibarıyla Endonezya tohum ticaretinde, Türkiye'nin komşu ülkeleri ile irtibat sağlanabileceğini vurguladı.

Ardından Endonezya Tohumcular Birliği (ASBENINDO) Başkanı Ricky Gunawan, Cakarta Ticaret Müşaviri M. Murat Taşkın ve T.C. Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü Tarım Dairesi Başkanı Tayfun Kılıç birer konuşma yaptı.

Açılış konuşmalarından sonra Endonezya Tarım Bakanlığı Bahçe Bitkileri Genel Müdürlüğü Sebze Tohumculuğu Başkanlığı temsilcisi, ASBENINDO Genel Sekreteri Sidi Asmono ve TSÜAB Genel Sekreteri Tayfur Çağlayan ülkelerinin tohumculuk sektörlerini tanıtan sunumlarını gerçekleştirdi. Sunumlarda tohumluk üretimleri ve ticaretlerine dair açıklamalarda bulunuldu ve soru-cevap şeklinde bilgilendirmeler yapıldı. Endonezya temasları, TSÜAB Heyeti ve Endonezya'da tohumculuk alanında faaliyet gösteren firmalar arasında ikili görüşmelerle devam etti.

TSÜAB Yönetim Kurulu Başkanı Yıldırım Genç ve mevkidaşı Ricky Gunawan tarafından iki ülke arasında tohumculuğun geliştirilmesine dair bir "Mutabakat Zaptı" da imzalandı.

TSÜAB Heyeti, Endonezya'da Bogor-West Java Bölgesi'nde bulunan ve sebze tohumluğu alanında faaliyet gösteren "PT. BISI International Tbk" firmasının tesislerini ziyaret ederek tohum deneme, çeşit geliştirme, örtü altı üretim alanlarını yerinde görme imkânı sağlayan bir teknik tur yaptı.

TSÜAB Heyeti, 28 Ekim 2015 Çarşamba günü, programın ikinci ayağı için Malezya'ya geçti. Programın resmi açılışına Malezya Tarım Bakanlığı, Malezya Tarımsal Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü (MARDI) ve Malezya Tarım Bakanlığı Bitki Koruma-Kontrol Birimi temsilcileri ile Malezya Ulusal Tohum Birliği (NSAM) üyesi tohum üretimi ve ticareti alanında faaliyet gösteren firmalar katıldı.

TSÜAB Yönetim Kurulu Başkanı Yıldırım Genç, Malezya Tarım Bakanlığı Tarım Genel Müdürü Sayın Ahmed Zekeria, Malezya Ulusal Tohum Birliği (NSAM) Başkanı Prof. Dr. Uma Rani Sinniah ve Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü Tarım Dairesi Başkanı Tayfun Kılıç'ın yaptıkları açılış konuşmalarının ardından sunumlara, soru- cevap bölümüne ve firmalar arası ikili görüşmelere geçildi. Ayrıca, iki ülke sektörlerinin karşılıklı iş birliğine yönelik bir "Mutabakat Zaptı" imzalandı.

TSÜAB Heyeti aynı gün, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı sebebiyle T.C. Kuala Lumpur Elçiliği tarafından organize edilen resepsiyona da katıldı.

TSÜAB Heyeti program kapsamında, Kepong-Kuala Lumpur Bölgesi'nde bulunan ve sebze, tarla bitkileri tohumluğu ile tropik meyve çeşitlerini geliştirme-üretim alanında faaliyet gösteren "Green World Genetics SDN BHD" firmasının tesislerini ziyaret etti. Tohum ıslahı konusunda, Malezya'da yerleşik tek özel kuruluş özelliği taşıyan firmanın yetkililerinden faaliyet alanlarına giren ürünler hakkında bilgiler aldı, deneme çalışmaları ile örtü altı üretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği sahaları ziyaret etti.

Heyet, 31 Ekim 2015 Cumartesi günü yurda döndü.

1. Tohum Yetiştiricileri Çalıştayı'na Yetiştiricilere Özel Destek Talebi Damgasını Vurdu

Tohum Yetiştiricileri Alt Birliği tarafından 9-11 Aralık 2015 tarihleri arasında ilk kez düzenlenen Çalıştaya tohum yetiştiricilerine özel destek talebi damgasını vurdu.

Tohum Yetiştiricileri Alt Birliği tarafından 9-11 Aralık 2015 tarihleri arasında Antalya Belek'te yaklaşık 200 tohum kontrolörünün ve yetiştiricinin katıldığı "1.Tohum Yetiştiricileri Çalıştayı" düzenlendi.

Çalıştaya, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tohumculuk Daire Başkanı Mehmet Sığırcı, Türkiye Tohumcular Birliği Başkanı Yıldırım Genç, GTHB Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı Aylin Özpolat, Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürü Mehmet Şahin, TÜRKTOB ve TYAB başta olmak üzere Alt Birliklerin Yönetim Kurulu Başkanlarının ve Üyelerinin bir bölümü, GTHB Tohumculuk Dairesi teknokratları, TÜRKTOB yöneticileri ile GTHB il müdürlüklerinden gelen tohum kontrolörleri katıldı.

Tohum Yetiştiricileri Alt Birliği Başkanı ve TÜRKTOB Yönetim Kurulu Üyesi Mehmet Köse'nin açılış konuşmasıyla başlayan Çalıştayı ana gündem maddelerinden biri tohum yetiştiricilerine verilmesi istenen özel maddi destek talebi oldu.

Türkiye Tohumcular Birliği Yönetim Kurulu Başkanı Yıldırım Genç, TÜRKTOB'un yurt içi ve yurt dışında yaptığı çalışmalardan söz ederek başladığı konuşmasında temel amaçlarının "Kabuğunu kıran, dünyada söz sahibi olan Türk tohumculuk sektörünü daha iyi noktalara taşımak" olduğunu kaydetti.

Türk tohumculuk sektörünün ticaret hacmi açısından dünyada 10. sırada olduğunu kaydeden TÜRKTOB

Yönetim Kurulu Başkanı Gençler, 70'ten fazla ülkeye 150 milyon dolarlık ihracat yapan sektörün dünyada ilk 5 içinde olması için gayret gösterdiklerini anlattı.

Türkiye'nin 2 milyon tonluk ihtiyacına karşılık 800 bin ton sertifikalı tohumluk ürettiğini, tüm ihtiyacın karşılanması için daha profesyonel yetiştiricilere gereksinim duyulduğunu ifade eden Gençler, Tohum Yetiştiricileri Alt Birliğinin bu amaca ulaşmak için 2008 yılından itibaren tüm gücüyle çalıştığını vurguladı.

Tohum yetiştiricilerinin mevcut desteklerin yanı sıra ayrı bir mekanizma ile desteklenmesi gerektiğinin şart olduğunu söyleyen Yıldırım Gençler, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı nezdinde bu çalışmanın yapılması için gayret gösterdiklerini, konunun Bakanlığın gündeminde olduğunu ifade etti.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tohumculuk Daire Başkanı Mehmet Sığircı ise, Bakanlık açısından 2015 yılının tohumculuk açısından çok verimli geçtiğini ve adeta bir yol haritası oluşturma yılı olarak değerlendirildiğini, tohum yetiştiricisini farklı bir konumda ve önemde gördüklerini söyledi.

Tohum yetiştiricisinin farklı enstrüman ve yönlendirmelerle desteklenmesi gerektiğini ve bu çalışmanın hazırlandığını kaydeden Mehmet Sığircı, "Tohum yetiştiricisini ürün yetiştiricisinden ayırmak lazım, kaliteli üretimin temel şartlarından biri budur." dedi.

Türkiye'nin tarımda ve bitkisel üretimde kat ettiği yolu örneklerle anlatan Başkan Sığircı, özellikle nadas alanlarını daraltılması ve sulanabilir tarım arazilerinin miktarını artırılmasını çalışmalarını üzerinde durdu.

Bitkisel üretim değerinin kısa zamanda 3 katına çıktığını ve bu artışın önemli sebeplerinden birinin tohumculuk sektöründeki gelişmeler olduğunu kaydeden Sığircı, çeşitli ürün gruplarında yaşanan verim artışlarından örnekler verdi.

Tohumculuk sektörü ile birlikte baklagil, yem, yağ ve lif bitkileri üzerinde özel çalışmalar yapılması için gayret gösterdiklerini ifade eden Başkan Sığircı, "Tohum Türkiye'nin geleceğidir." dedi.

Açılış konuşmalarının ardından sunumlar ve kendine döllen bitkiler, yabancı döllen bitkiler - sebze tohumlukları ile patates tohumluklarında yetiştiricilerin sorunları ve çözüm önerileri konularında 3 farklı oturum gerçekleştirildi.

Çalıştay, oturum başkanları Selçuk Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. S. Ahmet Bağcı, Niğde Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Emin Çalışkan ve Tohumculuk Dairesi Birim Koordinatörü Alper Şahin'in sonuç raporlarını açıklaması ve katılımcıların sorularının yanıtlanmasıyla sona erdi.

Ödüllü Sorular

1. Aşağıdaki türkülerden hangisinin kaynak kişisi Abdurrahman Kızılay'dır?

- Kerkük Benim Öz Yurdum
- Ağam Ağam Öz Ağam
- Mum Kimin Yanan Kerkük
- Dağlara Septim Ekin

2. Aşağıdaki sözlüklerden hangisi 23 Ekim 2015 tarihinde vefat eden Türk Tohumculuğuna önemli hizmetleri bulunan Dr. Mehmet Uyanık tarafından tohumculuk sektörüne kazandırılmıştır.

- Açıklamalı Tohumculuk Terimleri Sözlüğü (İngilizce/Türkçe)
- Tarım ve Tohumculuk Terimleri Sözlüğü (İngilizce/Türkçe)
- Tarım ve Tohumculuk Terimleri Sözlüğü (Türkçe)
- Açıklamalı Tohumculuk Terimleri Sözlüğü (Türkçe)

3. Aşağıdaki terimlerden hangisi eski Türkçede "biber" kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktaydı?

- Güneyik
- Künçit
- Burç
- Acaca

4. Türkiye'nin kalkınmasında ve nüfusun önemli bir bölümünün geçiminin sağlanmasında etkili olan tarım sektörü, 5 milyon 400 bin kişi ile istihdam edilen iş gücünün yaklaşık %.... oluşturmakta olup bunun yaklaşık yansını mevsimlik işçiler, ... binini ise gezici mevsimlik tarım işçileri oluşturmaktadır.

- 21,0 - 585
- 21,5 - 485
- 21,5 - 585
- 21,0 - 485

5. Aşağıdaki şıklardan hangisi tıbbi bitkilerin muhafazadan iyi sonuç alınabilmesi açısından yanlıştır?

- Hasat edilen ürünler kurutulmadan önce herhangi bir yerde uzun süre bekletilmelidir.
- Çabuk ve uygun bir kurutma işleminden geçirilmelidir.
- Depolamada sıcaklık 25 dereceyi geçmemelidir.
- Ürünler yağışlı ve çişli havalarda hasat edilmemelidir.

6. 5042 sayılı "Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun" hangi tarihte yürürlüğe girmiştir?

- 31.10.2006
- 15.01.2004
- 08.01.2004
- 08.11.2006

7. Aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- İyot yetersizliğine bağlı sorunlardan korunmak için kullandığımız tuzun iyotlu olması gerekir.
- Guatr hastalığı iyot yetersizliğine bağlı bir hastalıktır.
- İyotlu tuz, ışığı iyi geçiren açık renkli kavanozlar içerisinde saklanmalı ve yemeklere önceden katılmalıdır.
- İyot yetersizliğinde gebelerde düşük,ölü doğum ve erken doğum görülür.

8. Bitki çeşidine ve zarar oranına bağlı olarak değişse de genellikle tarla fareleriyle bulaşık alanlarda kimyasal mücadeleye başlamak için 25 m²de kaç fare deliği olması gerekir?

- 20
- 15
- 10
- 5

9. Ülkemizde ziraat fakültesinde dekanlık yapan ilk kadın akademisyen hocamız kimdir?

- Prof. Dr. Sevim Sağısöz - AÜ Ziraat Fakültesi
- Prof. Dr. Emine Özdemir - MKÜ Ziraat Fakültesi
- Prof. Dr. Kadriye Çağlayan - MKÜ Ziraat Fakültesi
- Prof. Dr. Menşure Özgüven - ÇÜ Ziraat Fakültesi

10. İnebolu-Kastamonu hattında sırtında çocuğu, kağınısında cephaneye taşırken Aralık 1921'de cephaneler islanmasını diye üzerlerine battanibesini örten, çocuğu donmasını diye de ona sarılan, ancak şiddetli soğuk yüzünden donarak şehit olan kadın kahramanımız kimdir?

- Halime Çavuş
- Şerife Bacı
- Münevver Saime
- Kara Fatma

Geçen Sayının (15. Sayı) Cevapları

1) D 2) C 3) A 4) B 5) C 6) B 7) D 8) B 9) A 10) B

Doğru Cevaplayanlar:

Ahmet Muhtar Torun - Murat Yaşar

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Adı Soyadı : .....

Adres : .....

.....

.....

Telefon : .....

Tarih : .....

Üye Olduğu Alt Birlik ve Üye Numarası : .....

Soruların cevaplarını yukarıda yer alan kutucuklara yazarak, işaretli yerden kesip aşağıda yer alan TÜRKTOB adresine postalayabilir veya fakslayabilirsiniz.

Adres: 1309. Cadde No.: 7/B-1 A.Öveçler-Çankaya-ANKARA | Telefon: 0312 472 81 72-73 | Faks: 0312 472 81 93 | <http://www.turktob.org.tr/turktob-dergisi/odullu-soru>

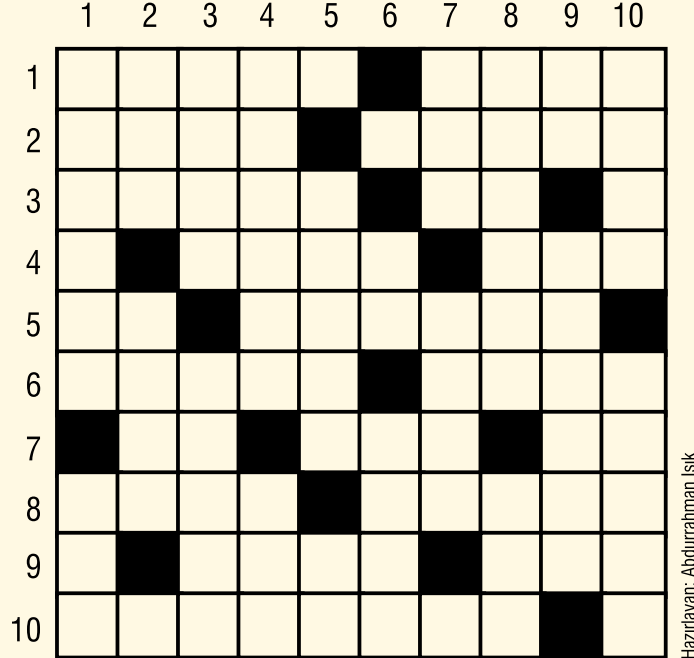
Bulmaca

SOLDAN SAĞA

1)Analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri olan erişkin dişi insan, hatun - Kır yaşamı içinde aşk konusunu işleyen kısa şiir 2)Şefkatli, anne gibi davranan orta yaşlı, ergin, olgun kadın-Kadınların elle yaptıkları örgü, dantel gibi faaliyetleri 3)Saray ve konaklarda kadınlara ayrılan bölüm-Kriptunun simgesi- Uzak, yakın olmayan- Genel merkezi İstanbul'da olan arama, kurtarma derneği 5) İlaç, merhem- Bir yerde oturma, eğleşme 6)Bir mal, hizmet ya da kurumu tanıtmaya ve benzerlerinden ayırmaya yarayan tescil edilmiş özel ad, kısaltma veya işaret- Emanet, vedia 7)Hayır anlamında kullanılan bir söz- Teklik ikinci kişi- Eski dilde su 8)Delik ve yırtığı uygun bir parça ile onarma, kapatma- Akıllı, anlayışlı, erdemli 9)Ters, zıt, karşıt, aykırı- Ribonükleik asitin kısaltılmışı 10)Genellikle evde kadınların sebze ve meyveleri kavanozlara koyarak ısı ile sterilize edilmesiyle ve uzun zaman saklanabilecek biçimde hazırlanmış yiyecek

YUKARIDAN AŞAĞI

1)Kadınlara Hukuki Destek Merkezi' nin kısa adı-Araba, hayvan vb.nin taşıdığı şeyler 2)Anne, valide (onun gibi yar olmaz)- Bazı besinlerin yapımında mayalanmayı sağlamak için kullanılan madde, ferment 3)Buğdaygillerden, kuraklığa dayanıklı bir bitki- İnsanın veya çevrenin karakterlerini, geleneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür 4)Bir şeyin içinde bulunanların bütünü, muhteva, mazruf-Dingil 5)Herhangi bir şeyi kesmeye yarayan araç, sındı- Selenyumun simgesi 6)Kiloamperin kısaltılmışı- Bir tür yaban mersini 7)Zaman, sıra, yer ve önem bakımından ötekilerden önce gelen, son karşıtı- Dişlerin taç kısmını kaplayan beyaz ve sert doku 8)Genellikle harmanda sapları yaymaya yarayan demirden, çatallı bir tarım aracı- Ey, hey anlamında kullanılan bir seslenme sözü 9)Bir sonuç elde etmek, herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik, çalışma- Pamuk, keten veya ipekten, seyrek dokunmuş delikli bir tür kumaş 10)Yüz kuruş değerinde Türk para birimi, teklik-Manda yavrusu

TÜRKTOB Dergisi Temmuz-Eylül 2015 (15. Sayı) Sayısı Bulmaca Cevapları

SOLDAN SAĞA:

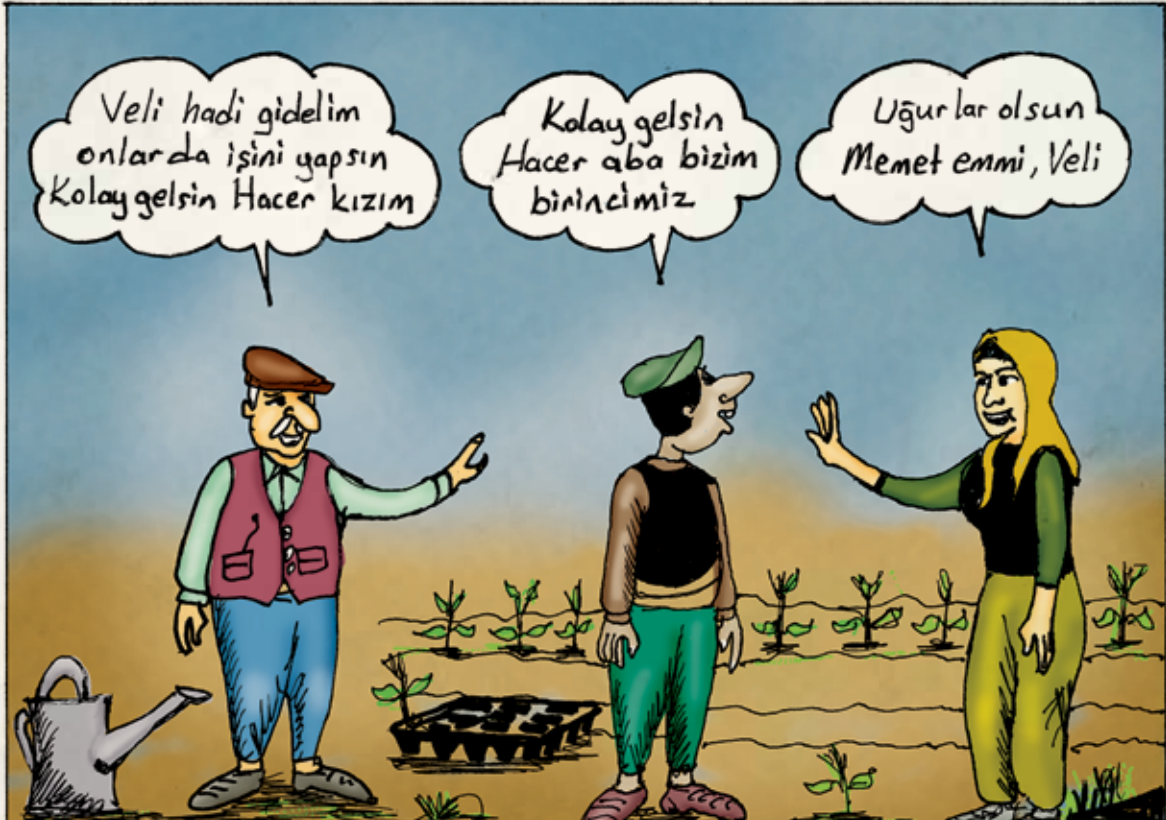
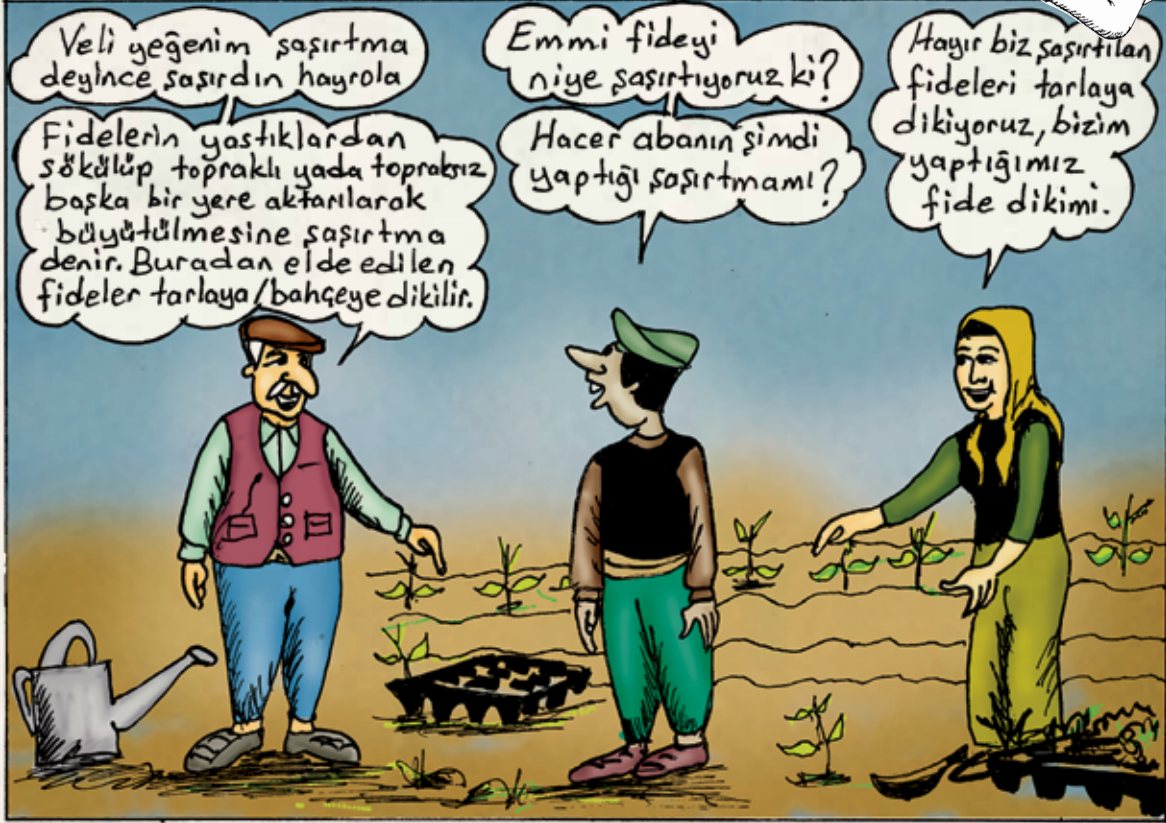
1) Fitoterapi 2) Elit- Koruk 3) Nebat-Kosa 4) Ok-Malama 5) Dava-Arı 6) Orak-Ti-Ir
7) Jet-Talika 8) İhata-Mt 9) Rayiha 10) Endemik-Km

YUKARIDAN AŞAĞI:

1) Fenoloji 2) İlek-Rehin 3) Tib-Data 4) Otamak-Tre 5) Tav-Taam 6) Ek-Lata-Yi
7) Roka-İlmik 8) Aroma-İth 9) Pusarik-Ak 10) İka-Irak

Tarım Sözlüğü

Chalazogemie: Çiçektozu borusunun mikropilden değil de yumurtalık içinin aşağı nihayetindeki Chalaza adı verilen kısımdan geçerek yumurtalığa girmesiyle olan döllerme hâli.

Chamaecyparis: Servigiller familyasına bağlı, 6 türe sahip bitki cinsi.

Chamaecyparis lawsoniana: Kuzey Amerika'da yetişen bir yalancı servi türü.

Chamaecyparis nutkaensis: Kuzey Amerika'da yetişen bir yalancı servi türü.

Chenopium albüm: Türkiye'de yetişen bir kazayağı türü.

Chenopium glaucum: Türkiye'de yetişen bir kazayağı türü.

Chloridae: Buğdaygiller familyasına bağlı, başakçıklar birbirine yaklaşmış iki sıra halinde bir taraflı başak veya unkut teşkil eden bitkiler alt familyası.

Chlorophytum: Avize gibi asılan, su ve aydınlıktan hoşlanan *Liliaceae* familyasına bağlı bir süs bitkisi.

Chorchorus capularis: Yaprakları dikdörtgen şeklinde ve kenarları kaba dişli, çiçekleri sarı renkte, tohum kapsülleri yuvarlak şekilli bir jüt çeşidi.

Chorchorus olitorius: Sâki 2,4 metreye kadar yükselen, yaprakları tüsüz ve kenarları dişli, çiçekleri sarı renkte, tohum kapsülleri mahrut şeklinde bir jüt çeşidi.

Chrozophora: Sütleğengiller familyasına bağlı 7 türe sahip bitki cinsi.

Chrozophora tinctoria: Akdeniz Bölgesi'nde çok yayılmış boya veren bitkiler.

Chrysanthemum cinerariifolium: Kasımpatı cinsinden çok makbul süs bitkileri.

Chrysomphalus dictyospermi: 1,5-1,7 mm çapında dişisinin kabuğu yuvarlak ve orta kısmı kabarık; süs bitkilerine dayanıklı, *Amaryllidaceae* familyasına bağlı bir süs bitkisi.

Cobaea scandens: Çabuk büyüyen ve Türkiye'de de ekilen mızrakotugiller familyasına bağlı sarmaşık bitkiler.

Cochlearia: Haçlıgiller familyasına bağlı, 15 türe sahip bitki cinsi.

Coeur de beauf domatesi: Meyveleri sığır yüreği şeklinde, oldukça iri, etli, çok az çekirdekli, lezzetli ve orta verimli bir domates çeşidi.

Coffea liberica: Memleketi Batı Afrika olan bir kahve türü.

Coffeoldeae: Kökboyasigiller familyasına bağlı, mebziyin her gözünde yalnız bir yumurtalık bulunan bitkiler altfamilyası.

Cola: Kolaağacigillere bağlı 60 türü bulunan bitki cinsi.

Colchicum speciosum: Türkiye'de yetişen bir çiğdem türü.

Colchicum turcicum: Türkiye'de yetişen bir çiğdem türü.

Coleus(1) Uskumru'ya benzer balık (2) Dudaklıçiçekgiller familyasına bağlı, birçoğu makbul süs bitkileri olan 120 türe sahip bitki cinsi.

Colcasia antiquorum: Yumrulu ve nişastaca zengin gövdelere sahip Güney Türkiye'de bazen ekilen bir C. türü.

Colutea arborescens: Türkiye'de yetişen, kırmızı sarı çiçeklere ve kabarcıklı baklalara sahip bir C. türü.

Colutea cilicica: Türkiye'de yetişen sarı çiçeklere ve kabarcıklı baklalara sahip bir C. türü.

Colutea melanocalyx: Türkiye'de yetişen kırmızı sarı çiçeklere ve kabarcıklı baklalara sahip bir C. türü.

Commelinaceae: Meyveler kapsül, saklar ukdeli, mor yahut mavi renkte çiçeklere sahip, ekserisi sıcakça memleketlerde yetişen 300 türü bulunan, *Farinosae* takımına bağlı otsu bitkiler familyası.

Commiphora: *Burseraceae* familyasına bağlı 90 türe sahip bitki cinsi

Commiphora abyssinica: Kabuğunda sızan belsemin terkinde zamk ve eterik yağ bulunan, mumya yapmakta, kabız ve uyku verici olarak, ağız ve boğaz hastalıklarında, dişsuyu ve gargara şeklinde ve tütsü olarak kullanılan, *Burseraceae* familyasına bağlı bitkiler.

Commiphora opobalsamum: Memleketi Güney Arabistan, Mekke pelesenkini veren bir C. türü.

Conium: Şemsiyeçiçeğigiller familyasına bağlı, 2 türü bulunan bitki cinsi.

Conringia: Haçlıgiller familyasına bağlı, 6 türü bulunan bitki cinsi.

Conringia orientalis: Türkiye'de yetişen bir C. türü.

Conringia planisiliqua: Türkiye'de yetişen bir C. türü

Contortae: Çiçekler aktinomorf, ekseriya 5 parçalı, tezkir organları tüveyce bitişik, mebiz yüksek ve iki karpelli yaprakları ekseriya karşılıklı basit ve sapsız bitkiler takımı.

Convolvuloideae: Kahkahagiller familyasına bağlı, yapraklı ve yeşil bitkiler alt familyası.

Convolvus: Kahkahagiller familyasına bağlı 200 türe sahip bitki cinsi.

Corchorus: İhlamurgiller familyasına bağlı, 30 türe olan bitki cinsi.

Corchorus capsularis: Tropiklerde çok ekilen ve jüt elyafını veren bir C. türü.

Coriandrum: Şemsiyeçiçeğigiller familyasına bağlı, 2 türe sahip bir bitki cinsi.

Corium: Hemielytra'nın sertleşmiş ve tabana yakın olan kısmı

Cornicle: Aphide'lerde tek kuyruk üzerinde sağlı ve sollu duran mum ifraz eden iki üstüvani boru.

Cornus australis: Kuzey Anadolu'da fundalıklarda ağaççıklar halinde çok bulunan C. türü.

Corydalis: Şahteregiller familyasına bağlı 100 türü bulunan bitki cinsi.

Corydalis rutaefolia: Türkiye'de yetişen bir C. türü.

Corylobium avellanae: Fındık yaprak bitine bak.

Corylopsis: Yıbargiller familyasına bağlı 8 türü bulunan, çoğu süs ağaççıkları olan bitki cinsi.

Cossus hesperidum: 2 mm boyunda, sarı veya kirlili sarı renkte, vücudu basık; narenciye, çay ve süs bitkilerinde zararlı olan, *Lecaniinae* familyasına bağlı bir böcek

Kaynak: Tarım Sözlüğü - Nurettin Madran

YURTIÇİ & YURTDIŞI

PROJE VE UYGULAMALARINIZA 1996'DAN BERİ DEĞER KATIYORUZ.

Yenilikçi, Sürdürülebilir Proje ve Uygulamalar...

- Tarımda Kadın ve Emeği • Kadın : Tarımın Her Aşamasında Üretimde, Araştırmada, Eğitimde, İşin Başında...
- Haksa İslahçının Hakkı • Tarlalarda Büyük Problem: Fareler
- Tarihte Kadın Kahramanlarımız

